

Jaromír Slušný

Dějiny Policie ČR

v letech 1989 - 1992

Praha 2024

Úvodem

Před rokem jsem na mé webové stránky uložil první část svých Dějin Policie ČR a to roky 2016-2022. Poté jsem stál před dilema – přidat roky, řekneme 2010-2015, a postupovat k roku 1989, nebo se vydat na začátek celé historie Policie ČR, tedy do let, kdy končil SNB, aby uvolnil místo Policie ČR a postupovat k roku 2016. Nakonec jsme se rozhodl vydat po této druhé cestě. Důvod je prostý. Pamětníci odcházejí, dokumenty blednou i sama paměť se někdy ztrácí, tak bude lepší nejdříve zapsat tyto roky, protože až by jsem se k tomuto po pár letech dostal, mohlo by být již příliš pozdě. Protože mám ale i jiné závazky, nemohu se této témě věnovat nepřerušeně, což věc trochu natahuje. Ze stanoveného rozsahu zatím uvádím roky 1989 a 1990 a do konce tohoto roku připojím ještě roky 1991 a 1992. Mějte se mnou trpělivost.

Delší úvod jsem připojil k dějinám Policie ČR v letech 2016-2022, takže teď pouze dvě poznámky.

Hodnost a akademické tituly jednotlivých osob, zde uvádím v plném rozsahu pouze při prvním uvedení jejich jména. Neustále opakování těchto údajů by text dost natáhlo, což nepokládám za nutné.

Text neprošel žádnou jazykovou ani stylistickou úpravou. Jistě je v něm ještě stále dost překlepů, kterých si autor ani nevšimne, ale zkušený korektor ano. Vše později napravím. Jestli v něm najdete nějakou chybu, překlep nebo nepřesnost, nebo nutnost něco doplnit, napište mi na mou mailovou adresu jaromir.slusny@outlook.cz. Rád vše opravím, doplním, nebo uvedu na pravou míru. Materie, která přede mnou stojí, je vysoká jako hora, takže stačí jen maličkost a chyba se objeví.

Od roku 1990 jsem psal a pravidelně, víc než deset let, publikoval svou Guinnessovu knihu rekordů zločinu za každý rok. Teď ji opět na závěr každého roku připojím, aby neležela ladem někde v knihovnách a čtenáři jsi mohli udělat lepší obrázek toho, proti čemu Policie ČR bojovala.

V Praze, 22. února 2022

Jaromír Slušný

Dějiny Policie ČR 1989

Od začátku třetí dekády listopadu 1989 se začala psát nová kapitola dějin SNB a to závěrečná. Ještě v půlce prosince tento proces probíhal dost nenápadně, poté se ale tempo jeho likvidace zrychlilo a stalo se definitivním.

Bezprostředně po skončení listopadových událostí v podstatě ke žádným kádrovým nebo personálním změnám ve vedení federálního ministerstva vnitra a republikových ministerstev vnitra a životního prostředí, ale i samotného SNB nedošlo. Ministrem vnitra ČSSR byl od 11. října 1988 genpor. Ing. František Kincl. Ve funkci nahradil Vratislava Vajnara, jež tuto funkci vykonával od 20 června 1983. V péči měl Vnitřní a organizační správu FMV (VOS), Inspekci ministra vnitra ČSSR, Kádrovou správu FMV, Hlavní správu rozvědky SNB – I. správa, Správa ochrany stranických a ústavních činitelů – V. správa, Odbor obrany FMV a Politický odbor FMV. Prvním náměstkem ministra vnitra ČSSR byl genpor. Ing. Alojz Lorenc, CSc., který se této funkce ujal 1. listopadu 1985. Ve funkci vystřídal Jána Kováče. Jemu podléhaly: Hlavní správa kontrarozvědky SNB (II. správa), Hlavní správa vojenské kontrarozvědky (III. správa), Správa kontrarozvědky SNB v Bratislavě (XII. správa), Správa sledování SNB (IV. správa) a Správa pasů a víz SNB. Dalším náměstkem federálního ministra byl genmjr. doc. RSDr. Stanislav Nezval, ve funkci od 20. června 1988, kdy vystřídal Rudolfa Šubrtu. Řídil Správu zpravodajské techniky SNB (VI. správa), Hlavní správu Pohraniční stráže a ochrany státních hranic, Zvláštní správu SNB (XIII. správa), Správu spojení SNB, Správu vývoje automatizace SNB a Vysokou školu SNB. Náměstek ministra vnitra ČSSR plk. Otta Sedlák, ve funkci od 15. prosince 1988, měl na starosti Leteckou správu SNB, Správu pro plán, rozpočet a sociální zabezpečení FMV, Federální správu Veřejné bezpečnosti, Správu vojsk ministerstva vnitra, Správu stavebně ubytovací služby SNB, Správu tělovýchovy a vrcholového sportu a Správu vyšetřování Státní bezpečnosti. Ve funkci vystřídal genmjr. Pavla Vaňa, který ji zastával od 30. listopadu 1982 do 31. května 1988.

Ministrem vnitra ČSR (od 21. dubna 1988 Ministerstvo vnitra a životního prostředí ČSR) byl od 23. října 1970 Josef Jung, kterého v této funkci 21. dubna 1988 nahradil Václav Jireček. Jeho náměstky byli: I. náměstek genmjr. RSDr. Karel Novák, plk. RSDr. Jaroslav Bareš a Antonín Eliáš, který řídil civilně-správní úsek.

Ministrem vnitra SSR (od 21. dubna 1988 Ministerstvo vnútra a životného prostredia SSR) byl Štefan Lazar, který tuto funkci vykonával nepřetržitě od 11. července 1973, tedy

nejdéle ze všech. Ve funkci tehdy vystřídal Egida Pepicha, prvního ministra vnitra SSR. Jeho náměstky byli: I. náměstek genmjr. JUDr. Ján Krajčí, JUDr. Jozef Czafík a Pavol Frolkovič, který se na ministerstvu zabýval problémy ochrany životního prostředí a v této činnosti pokračoval i po listopadu 1989, kdy se podílel na vzniku samostatného ministerstva pro ochranu životního prostředí SR.

V čele Vnitřní i organizační správy (VOS) FMV stál pplk. JUDr. Miroslav Dostál, jeho 1. zástupcem byl mjr. JUDr. Václav Novotný. V čele Inspekce MV ČSSR stál plk. Otakar Pílský, Kádrové správy FMV plk. RSDr. Václav Koníček, Správy pro plán, rozpočet a sociální zabezpečení FMV plk. Ing. Jan Kavalíř, Správy spojení genmjr. Ing. Miloslav Starosta, Letecké správy SNB plk. JUDr. Jozef Tarčák, Politického odboru FMV plk. RSDr. Václav Zajíček, Správy Pasů a víz byl plk. RSDr. Miloslav Konrád, Správy vývoje automatizace SNB plk. Ing. Zdeněk Kubánek, Vysoké školy SNB plk. JUDr. Milouš Krása, Správy stavebně ubytovací služby mjr. JUDr. Milan Kubát, Správy tělovýchovy a vrcholového sportu SNB pplk. PhDr. Pavel Pěnkava. Náčelníkem HS PS OSH byl genmjr. PhDr. Anton Nemec a náčelník Správy vojsk MV genmjr. JUDr. Josef Šabata. Velitelem Hradní stráže byl plk. Ing. Josef Hyšpler. V čele Federální správy VB stál pplk. JUDr. Josef Vostrárek, v čele HS VB MVŽP ČSR plk. JUDr. Jaroslav Houba, správy vyšetřování MVŽP ČSR pplk. JUDr. Jan Pavlík, HS VB MVŽP SSR plk. Ota Polakovič, správy vyšetřování VB MVŽP SSR plk. Ján Páčíkovský.

Náčelníkem I. Správy SNB byl pplk. PhDr. Vilém Kainar (Vilém Václavek), II. Správy SNB plk. PhDr. Karel Vykypěl, III. Správy SNB genmjr. Ing. Josef Červášek, IV. Správy SNB plk. JUDr. Václav Mencl, V. Správy SNB plk. RSDr. Milan Dymák, VI. Správy SNB plk. JUDr. Milan Šimůnek, CSc., VII. správy SNB genmjr. Ing. Miloslav Starosta, XII. Správy SNB plk. RSDr. Štefan Homola, XIII. Správy SNB plk. Ing. Ján Klučinec a Správy vyšetřování StB plk. JUDr. Ondrej Tomko.

Náčelníkem Správy SNB hl. m. Prahy a SČK byl plk. JUDr. Antonín Chmelíček, Náčelníkem Správy SNB hl. m. Bratislavy a ZsK plk. JUDr. Štefan Mikula, náčelníkem KS SNB Plzeň plk. RSDr. Inocenc Šarman, náčelníkem KS SNB Ústí nad Labem plk. JUDr. Václav Říha, náčelníkem KS SNB České Budějovice plk. JUDr. Ladislav Tříška, náčelníkem KS SNB Hradec Králové pplk. PhDr. Jindřich Rojíček, náčelníkem KS SNB Ostrava plk. JUDr. Jiří Škarka, náčelníkem KS SNB Brno plk. Ing. Josef Šobáň, náčelníkem Správy SNB hl. m. Bratislavy a ZsK plk. JUDr. Štefan Homola, náčelníkem KS SNB Banská Bystrica plk. RSDr. Gabriel Benedek a náčelníkem KS SNB Košice plk. JUDr. Juraj Katana.

Vedoucím tajemníkem HV KSČ FMV ČSSR byl. RSDr. Václav Správka a vedoucím oddělení státní administrativy (tzv. 13. oddělení) ÚV KSČ Rudolf Hegenbart. Oba své funkce vykonávali do konce existence obou orgánů. Šéfredaktorem časopisu Bezpečnost byl mjr. RSDr. Otakar Hodek, šéfredaktorem časopisu Pohraničník – Stráž vlasti pplk. Jiří Hlavatý, ředitelem Muzea SNB a vojsk Ministerstva vnitra plk. PhDr. Jaroslav Tesař.

Nejvýraznější opoziční skupinou vystupující ostře proti stávajícího systému bylo Občanské fórum, ustanovené 19. listopadu 1989. Navenek vystupovalo jednotně, ale uvnitř to byl konglomerát vícero politických proudů a směrů – od bývalých komunistů, sdružených v Klubu za socialistickou přestavbu Obroda, ale i mimo ni, přes liberály, až po výrazněji protikomunisticky orientované osobnosti. Již před listopadem se objevila rozhodnější křídla v povolených politických stranách – Československé lidové straně a Československé socialistické straně. Po listopadu se obě tyto strany výrazně radikalizovaly. Opoziční síly měly silné zastoupení uvnitř Socialistického svazu mládeže, zejména mezi vysokoškoláky a středoškoláky. Protikomunisticky byla přirozeně orientovaná i katolická církev, ale ta oficiálně do politického dění nevstupovala. Všechna tato seskupení vytvářela tlak na vedení KSČ a ČSSR a požadovala radikální politické změny, podpořené změnami personálními.

První přišly záhy. Především 3. prosince 1989 byl z funkce federálního ministra vnitra odvolaný František Kincel, kterého nahradil Ing. František Pinc. Ve funkci se ale udržel jen do 10. prosince 1989, kdy padla vláda doc. RSDr. Ladislava Adamce, CSc. ke konci svého období vedena JUDr. Mariánem Čalfou a byla nahrazena Vládou národního porozumění opět v čele s M. Čalfou. Vznikla kuriózní situace, kdy v čele rezortu stála trojice politiků – M. Čalfa, JUDr. Ján Čarnogurský a prof. Ing. Valtr Komárek, DrSc. Funkce ministra vnitra, kam byl navrhovaný předseda ČSL JUDr. Richard Sacher prozatím zůstala neobsazena. Podle několika informací za R. Sachrem nejdříve stálo i vedení OF, ale problém s jeho osobou měl prý M. Čalfa, který údajně hodlal tuto funkci obsadit doc. JUDr. Ivanem Průšou, CSc. Dalším adeptem na tento post byl JUDr. Jaroslav Procházka, místopředseda bezpečnostní komise Občanského fóra. Ale ani tato vláda a tito ministři nezabránili rozsáhlé skartaci archivních dokumentů ŠtB. Předseda vlády a jeho náměstci tuto funkci vykonávali až do 30. prosince 1989, kdy je nahradil Richard Sacher, první nekomunistický ministr vnitra od roku 1945. Ve funkci ministra působil do 27. června 1990, kdy ho po prvních svobodných volbách nahradil Ján Langoš, za jehož funkčního období Policie ČR vznikla a SNB zanikl.

Na úrovni české vlády funkci ministra vnitra a životního prostředí zastával do 5. prosince 1989 Václav Jireček, kterého ve vládě Ing. Františka Pitry nahradil JUDr. Antonín Hrazdíra. Tuto funkci zastával také za I. vlády JUDr. Petra Pitharta, který do funkce nastoupil

6. února 1990. K 1. lednu ale došlo k zásadní změně v organizaci ministerstva. Zákonem ČNR č. 173/1989 Sb. vzniklo k tomuto dni Ministerstvo životního prostředí jako ústřední orgán státní správy a orgán vrcholového dozoru ve věcech životního prostředí. Ministerstvo vnitra ČSR se tím vrátilo ke svému původnímu názvu a kompetenci. Po prvních demokratických volbách se 29. června 1990 v II. vládě P. Pitharta se ministrem vnitra stal nejdříve Ing. Tomáš Hradílek, kterého 27. listopadu 1990 nahradil pražský městský prokurátor JUDr. Tomáš Sokol, jenž svou funkci vykonával do 2. července 1992.

Na Slovensku funkci ministra vnitra a životního prostředí vykonával v době od 12. prosince do 11. ledna 1990 předseda vlády SSR akademik JUDr. Milan Čič, DrSc. spolu se svými místopředsedy a po něm až do 26. června 1990 JUDr. Vladimír Mečiar. Samostatné ministerstvo životního prostředí SR vzniklo až zákonem Slovenské národní rady č. 96/1990 Sb., nejdříve ve formě Výboru pro životní prostředí. Zákon byl schválený 30. března 1990 a ke stejnému dni nabyl platnost i účinnost. Ke stejnému datu se i slovenské ministerstvo vnitra vrátilo k původnímu názvu.

První personální změny nastaly až po zahájení vyšetřování událostí 17. listopadu. Ve čtvrtek 30. listopadu byl ze služebního poměru propuštěný pracovník VOS Jaroslav Michna, ve středu 6. prosince byl odvolaný z funkce instruktora 12. oddělení ÚV KSČ František Komorous. Následující den byl náčelník Správy SNB hl. m. Prahy a SČK plk. JUDr. Antonín Chmelíček převeden na jinou funkci, I. náměstek ministra vnitra ČSR Karel Novák uvolněný ze služebního poměru, náčelník Správy StB Praha a SČK plk. JUDr. Jiří Bytčánek zproštěný výkonu služby, z funkce dočasně odvolaný náčelník Městské správy VB Praha a SČK plk. JUDr. Michal Danišovič a následně umístěný do vyšetřovací vazby. V ten samý den byl ze své funkce odvolaný i velitel Školního pohotovostního oddílu (ŠPO) mjr. Bedřich Houbal, který zásah přímo řídil. Současně začalo trestné stíhání několik příslušníků SNB za použití neadekvátního násilí při potlačování demonstrace 17. listopadu. Dne 15. prosince byl do jiné funkce převedený rovněž náčelník VOS Miroslav Dostál, 18. prosince náčelník Správy vyšetřování StB plk. JUDr. Ondřej Tomko. K 31. prosinci byli do důchodku převedeni všichni bývalí vyšší funkcionáři SNB, kteří sice již před 17. listopadem své funkce opustili, ale v rámci něj působili v pozicích různých poradců a konsultantů, jako např. bývalý náčelník V. správy SNB Milan Buchvaldek a později náčelník správy hl. m. Prahy a Středočeského kraje Bohumil Carda.

Ve čtvrtek 21. prosince podal demisi ze své funkce I. náměstek ministra vnitra ČSSR A. Lorenc a přešel do role konzultanta ministra. Pokus převést ho do ČSLA nevyšel, s odkazem na jeho příliš vysokou hodnost, stejně jako pokus převést ho na diplomatický post

do Mongolska, aby byl do Československa, co nejdál. V ten samý den podal demisi i náměstek federálního ministra Otto Sedlák a ze služebního poměru propuštěn k 31. prosinci. Ke stejnému dni byl ukončený služební poměr i náčelníkovi VII. správy SNB Miloslavovi Starostovi.

Na druhé straně se Ivan Průša po odvolání A. Lorenca stal I. náměstkem ministra vnitra ČSSR. Do resortu přišel 12. prosince jako oficiální zmocněnec vlády ČSSR. On a před ním A. Lorenc vzhledem k nestálosti na postu ministra vnitra ČSSR de facto celý rezort až do 30. prosince, každý ve svém období, vedli.

V neděli 4. prosince byl výkonem funkce I. náměstka ministra vnitra a životního prostředí ČSR dočasně pověřený plk. JUDr. Jaroslav Houba. Karel Novák byl 7. prosince uvolněný ze služebního poměru příslušníka SNB.

Spolu s tím ale vznikal úplně nový policejní orgán – jestli se to dá takto nazvat, a to ochranka Václava Havla a vznikajícího Občanského fóra. Prvním bodyguardem V. Havla se již 18. listopadu stal jeho přítel a disident John Bok, ke kterému se přidal kameraman a manžel Vlasty Chramostové Stanislav Milota. Ochraňovali ho při přesunech po Praze, ale stejně blokovali vstupy do místností, ve kterých se nacházel. Z Činoherního klubu, kde Občanské fórum 19. listopadu vzniklo, se spolu s ním přesunuli do Galerie U Řečických, poté do Laterny Magiky, aby nakonec skončili na Špalíčku na rohu Václavského náměstí a ulice 28. října, kde poté vedení Občanského fóra dlouho sídlilo. Chránil se i byt Václava Havla na dnešním Rašínově náměstí, případně i další místnosti a kanceláře, které začaly orgány OF používat. V případě nutnosti V. Havel našel útočiště i v bytě výtvarníka Josky Skalníka, o čemž nevěděli ani jeho někteří nejbližší spolupracovníci.

K Johnovi Bokovi, který ochranu V. Havla zajišťoval až do konce prosince, se přidal Miroslav Kvašňák, který se s ním znal nejenom z Hnutí za občanskou svobodu (HOS), ale i z demonstrace 28. října, nebo z demonstrace před budovou rumunského velvyslanectví v Praze a na Karlově mostě 9. listopadu 1989. Do ochrany Václava Havla se zapojil i překladatel, publicista a novinář Alexandr „Saša“ Neumann, který se později stal jeho tajemníkem. Důležitou postavou byl výtvarník a znalec bojových umění František Kollman, který se nakonec stal vůdčí postavou Havlovy osobní ochranky a její faktickým šéfem. Byl držitelem osmého danu jiu-jitsu, později až desátého, a šestého danu v judu. S Václavem Havlem se již předtím osobně znali. Kolem sebe soustředil větší skupinu lidí, kteří mu v tomto úkolu pomáhali. Byli to bratři Králové, Skřenek, Šůma, Tesařík, Martinovský a další. Významnou roli sehrál rovněž špičkový československý judista Petr Jákl, který s sebou přivedl skupinu judistů, členů oddílu USK – svého bratra Františka, Jiřího Kubu a Pavla

Vaňka. Do šestice nejbližších osobních ochránců V. Havla patřil i karatista Jiří Vrbský, nositel sedmého danu.

Ochrana Havla byla tak pevná a nepoddajná, že si na to někteří jiní Havlovi spolupracovníci stěžovali, protože jim chyběl k V. Havlovi volný přístup.

Historie této skupiny není dlouhá. Koncem prosince, po volbě J. Havla do funkce prezidenta, zcela splynula s ochrannou službou, nebo se někteří její členové vrátili ke svým původním povoláním. Tehdy se jedním z jeho tělesných ochránců stal i Milan Hofman, příslušník ochranné služby SNB. Spolu s ním Josef Šteflík a Petr Pávek, skvělý judista.

Jiná, velice neformální bezpečnostní skupina vznikala i uvnitř tvořícího se Občanského fóra. Podle několika informací ji zakládal herec Petr Burian. Soustřeďovala a vyhodnocovala množství informací, které s postupně začaly množit a bylo nutné se v nich vyznat a věnovat se těm nejdůležitějším a nejpodstatnějším. Jiní lidé se zabývali odhalováním agentů StB, kteří již předtím do řad opozice pronikli. Někdy byli všichni tito lidé nazýváni jako Akční skupina. Bezpečnostní komisi OF nakonec vedl Oldřich Hromádka, bývalý příslušník Pohraniční, poté Vnitřní stráže a SNB, po roce 1968 ze služby propuštěný. Důležité místo ve vedení OF zastával scenárista Jiří Křižan, který se stával hlavním poradcem V. Havla v otázkách vnitřní a bezpečnostní politiky. Tuto funkci plně zastával po zvolení V. Havla prezidentem.

Výrazným rysem dějin SNB se v této době stalo vyšetřování jejího zásahu 17. listopadu. Bylo namířeno proti všem složkám SNB, které se na této akci podílely. Šlo především o činnost vedení Ministerstva vnitra ČSSR a jeho složek, Ministerstva vnitra a životního prostředí ČSR, Hlavní správy kontrarozvědky SNB, Správy SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje, Městské správy StB Praha, Městské správy VB Praha, Pohotovostního pluku VB a Odboru zvláštního určení (OZU), známého jako „červené barety“. Prvním impulzem bylo setkání předsedy vlády ČSSR Ladislava Adamce s představiteli studentských, uměleckých a občanských kruhů pražské veřejnosti 21. listopadu. Po této schůzce L. Adamec oznámil, že požádal generálního prokurátora ČSSR, aby celý tento zásah prošetřil. Vláda ČSR první výsledky tohoto šetření probrala již ve středu 23. listopadu. Správu o tom předložil generální prokurátor ČSR JUDr. Jaroslav Krupauer, zanedlouho z funkce uvolněný. Ministr vnitra a životního prostředí Václav Jireček informoval o situaci ve VB a její aktivitách při udržování klidu a veřejného pořádku. Vláda rozhodla urychlit práce na úpravách společného a shromažďovacího práva. Současně navrhla České národní radě, aby přijala zákon o rozdělení ministerstva vnitra a životního prostředí ČSR na dvě samostatná ministerstva.

V sobotu 25. listopadu prezident ČSSR G. Husák udělil milost skupině čtyř disidentů – JUDr. Ján Čarnogurskému, PhDr. Miroslavu Kusému, CSc. Jiřímu Rumlovi, Ing. Petru Uhlovi a Rudolfu Zemanovi a jejich trestní stíhání bylo zastavené. Současně odpustil zbytek výkonu trestu odnětí svobody uloženém Ivanu Jirousovi, Ivanu Polanskému a Františku Stárkovi. Městský soud v Bratislavě ale již ve středu 23. listopadu Jána Čarnogurského z obvinění osvobodil. Prokurátor se tehdy proti tomuto rozsudku odvolal.

Představitelé Občanského fóra, ale žádali více. Na společném setkání delegace ÚV NF a vlády ČSSR se zástupci Občanského fóra v čele s Václavem Havlem 26. listopadu. V. Havel na něm, kromě jiného požadoval nejenom propuštění dalších politických vězňů, ale i vytvoření komise Federálního shromáždění, která by nezávisle na Generální prokuratuře zásah pořádkových sil 17. listopadu vyšetřila, případně průběh vyšetřování kontrolovala. S tímto požadavkem 28. listopadu vyhlásily souhlas ústavněprávní výbory obou sněmoven Federálního shromáždění.

Na zasedání 29. listopadu FS předně přijalo ústavní zákon č. 135, kterým se mění ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky.

„Federální shromáždění Československé socialistické republiky se usneslo na tomto ústavním zákoně:

Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky, se mění takto:

Čl. 1.

Článek 4 se vypouští.“

V původním znění článek 4 stanovil:

„Vedoucí silou ve společnosti i ve státě je předvoj dělnické třídy, Komunistická strana Československa, dobrovolný bojový svazek nejaktivnějších a nejuvědomělejších občanů z řad dělníků, rolníků a inteligence.“

Čl. 2. změnil původní text článku 6:

„Národní fronta Čechů a Slováků, v níž jsou sdruženy společenské organizace, je politickým výrazem svazku pracujících měst a venkova, vedeného Komunistickou stranou Československa.“,

byl nahrazený zněním:

"Národní fronta je politickým výrazem svazku národů a národností, sociálních vrstev a zájmových skupin. Mohou se v ní sdružovat politické strany, společenské a zájmové organizace."

Článek 6 odst. 1 v původním znění:

„Veškerá kulturní politika v Československu, rozvoj vzdělání, výchova a vyučování jsou vedeny v duchu vědeckého světového názoru, marxismu-leninismu, a v těsném spojení se životem a prací lidu.“,

byl nahrazen nový textem:

„Veškerá kulturní politika v Československu, rozvoj vzdělání, výchova a vyučování jsou vedeny v duchu vědeckého poznání a v souladu se zásadami vlastenectví, humanity a demokracie.“.

Tímto krokem byl z Ústavy odstraněn princip vedoucí úlohy KSČ ve společnosti a vytvořený právní základ pro zrušení struktury KSČ v SNB, stejně tak i politického aparátu, k čemuž ale došlo poněkud později.

Současně bylo přijato Prohlášení FS ČSSR: „Federální shromáždění vyslovuje hluboké politování nad nepřiměřeným zásahem bezpečnostních sil proti studentům dne 17. listopadu. V souladu s míněním a požadavky občanů a v souladu se svými ústavními pravomocemi se rozhodlo posoudit postup vyšetřování zákroku orgánů Sboru národní bezpečnosti proti účastníkům manifestace dne 17. listopadu 1989 v Praze. Sněmovny Federálního shromáždění ČSSR na základě návrhů ústavněprávních výborů vytvořily komisi pro parlamentní kontrolu vyšetřování zákroku pořádkových jednotek v Praze, v níž budou působit i poslanci České národní rady a zástupci studentů jmenovaní celostátním koordinačním výborem a městským výborem Socialistického svazu mládeže v Praze, aby dále sledovala průběh šetření, které provádí Generální prokuratura ČSSR.“

V závěru bylo oznámeno, že se pracuje na návrzích řady zákonů: o právu shromažďovacím; o právu sdružovacím; o petičním právu; tiskový zákon a novelizace branného zákona; o volbách; o životním prostředí; o vysokých školách; o mládeži... Mimo to se připravovala první polistopadová verze novelizace Trestného zákona.

V ten samý den prezident republiky G. Husák nařídil nepokračovat v trestním řízení proti J. Jelínkovi a St. Devátemu a prominul výkon trestu dalším šesti disidentům.

Další změny nastaly 30. listopadu. Jednak MVŽP ČSR odeslalo Generálnímu prokurátorovi ČSSR genmjr. prof. JUDr. J. Pješčakovi, DrSc. další informace, nutné k objasnění událostí 17. listopadu a opět žádalo vyšetřování urychlit, ale zejména vlády ČSSR a Rakouské republiky podepsaly dohodu, že od 4. do 17. prosince budou mezi oběma státy platit pravidla bezvízového styku. K tomu Federální ministerstvo vnitra oznámilo, že od 4. prosince k cestám do zahraničí bude postačovat pouze platný cestovní pas, doplněný vyplněným statistickým listem. Tzv. výjezdní doložka k pasu byla tímto zrušena. Další den bylo upřesněné, že pro cesty do zahraničí již není nutné při přechodu hranice ani předkládat

celní a devizový prohlášení v písemné podobě. Každý občan navíc dostal právo vyměnit si devizy ve výši 500 Kč. To vše se okamžitě projevilo na všech hraničních přechodech.

V sobotu 2. prosince byl uveřejněný Akční program KSČ, který se hlásil k zásadám právního státu, svrchovanosti ústavy a zákonů. Současně uvedl: „Jsme za nové formulování branné a bezpečnostní politiky. Orgány SNB musejí pracovat v rámci zákona, pod demokratickou kontrolou zastupitelských sborů.“

V neděli 3. prosince bylo ze svých funkcí odvoláno deset ministrů stávající vlády a nahrazeno novými. Jedním z odvolaných ministrů byl i František Kinc, proti kterému se v nově se tvořícímu tisku objevila řada výhrad a postup jednotek VB 17. listopadu se mu kladl za vinu. On sám fakticky svou funkci již od 29. listopadu vlastně ani nevykonával. V roce 1993 byl Vyšším vojenským soudem v Táboře odsouzený ke trestu odnětí svobody v délce tří let za zneužití pravomoci veřejného činitele. Ne za jeho aktivity kolem 17. listopadu, nýbrž za omezování osobní svobody kolem tří stovek odpůrců režimu formou jejich „preventivní izolace“. Spolu s ním byli souzeni jeho náměstek Alojz Lorenc, odsouzený ke čtyř letům vezení a náčelník II. správy SNB Karel Vykypl, za ten stejný čin v délce tři a půl roku. František Kinc i Karel Vykypl si trest odpykali. Alois Lorenc se po rozdělení ŠFR odstěhoval na Slovensko, kde byl později jeho trest zrušený a stíhání zastaveno.

Když jsem již při tom musíme uvést, že Michal Danišovič, kterého vyšetřování bylo spolu s B. Houbalem, skončené 12. září 1990, byl v dubnu 1994 odsouzený ke tři a půl ročnímu nepodmíněnému trestu vězení, Bedřich Houbal ke tři letému trestu vězení, který mu v roce 1995 soud změnil na trest podmíněný. Po projednání jejich odvolání byli oba nakonec v únoru 2000 za zneužití pravomoci veřejného činitele odsouzeni ke třem letům vězení podmíněně.

Kromě nich později – až v roce 1995, byl za protizákonnou provokaci – simulaci smrti studenta Tomáše Růžičky alias Martina Šmída, který měl zahynout při zásahu pořádkových jednotek na Národní třídě 17. listopadu, potrestaný trestem vězení v délce jeden a půl roku, jeho představitel Ludvík Žifčák, bývalý příslušník 2. oddělení II. odboru Správy StB Praha. Trest nastoupil pod krycím jménem, odseděl si osm měsíců, kdy mu byl zbytek trestu za dobré chování prominutý. Jako první funkcionář KSČ byl 23. prosince 1989 zatčený bývalý vedoucí tajemník MV KSČ v Praze Ing. Miroslav Štěpán, CSc. Ale ani on nebyl trestán za své aktivity kolem 17. listopadu, nýbrž za nasazení vodních děl a slzných granátů proti demonstraci v rámci tzv. Palachova týdne v lednu 1989. Za tento čin byl v únoru 1995 odsouzený ke čtyřletému věznění. Po odvolání mu byl trest snížený na dva a půl roku. V roce 1991 byl za vzorné chování z vězení podmínečně propuštěný.

Rekonstrukce vlády z 3. prosince, ve které si KSČ udržela nadpoloviční většinu a Františka Kincla ve funkci nahradil František Pinc, ale vyvolala bouřku odporu. Ale ta sama se SNB týkala pouze okrajově. Podobně jako předtím při dalších demonstracích příslušníci VB fakticky nejenže nezasahovali a do jejich organizace vůbec nevstupovali. K jejich ochraně se dostávali až postupně. Opatření se dotýkala spíše dopravní složky SNB, která zajišťovala hladký běh dopravy v okolí jednotlivých demonstrací. Až později se v okolí demonstrací ze strany SNB zajišťoval klid a pořádek. Postavení řadových příslušníků VB v ulicích nebylo vůbec jednoduché a v mnohém připomínalo situaci, která v Československu vládla na jar roku 1968. Příslušníci VB ztratili veškerou podporu obyvatelstva, které dokonce v případě nutných a zákonných zásazích spíše stranilo zajišťovaným. Pravidelně se potkávali s projevy odporu a nepochopení obyvatelstva pro jejich práci. Množily se slovní útoky, padaly nadávky. V některých případech tedy raději ani nezasahovali, což vyvolávalo další negativní odezvy. Objevily se i případy útoků, vedených zejména ve verbální rovině, proti jejich rodinám.

V této situaci ministr vnitra ČSSR vydal 5. prosince svůj rozkaz č. 19, kterým vrátil Odbor zvláštního určení jeho původnímu poslání. Na základě toho k zajištění veřejného pořádku již nesměl být nasazovaný. Odbor se pro příště měl věnovat výlučně zásahům proti teroristům, příslušníkům organizovaného zločinu, osobám, které se dopouštěly závažné trestné činnosti, namířené proti zdraví a životu jiných osob. Spolu s tím měl pomáhat v případě živelných pohrom, přirozeně pouze v duchu svého základního poslání. Zanedlouho ale našel další uplatnění.

Den předtím - 4. prosince, podala demisi i vláda ČSR, včetně ministra vnitra a životního prostředí Václava Jirečky. Na rozdíl od federální vlády, nová vláda ČSR byla složena z pěti nestraníků, čtyř členů ČSS a ČSL a osmých členů KSČ, která tím již ve vládě neměla většinu. V čele vlády stál i nadále František Pitra (KSČ), kterého až 6. února 1990 nahradil ve funkci JUDr. Petr Pithart (OF), ministrem vnitra a životního prostředí se stal JUDr. Antonín Hrazdíra (KSČ). Složení této vlády se již nesetkalo s takovou kritikou, jako rekonstruovaná federální vláda L. Adamce. Věci se hnuly i na Slovensku, kde v pátek 8. prosince Předsednictvo Slovenské národní rady, odvolalo vládu SSR Pavla Hrivnáka, která již 5. prosince podala demisi a pověřila sestavením nové vlády akademika Milana Čiče (KSS). Jeho nová vláda se ujala své funkce 12. prosince. Funkci ministra vnitra a životního prostředí do 11. ledna 1990 prozatímně vykonával premiér Milan Čič, spolu s místopředsedou vlády Ing. Vladimírem Ondrušem (VPN) a PhDr. Alexandrem Vargou (VPN), od tohoto data Vladimír Mečiar (VPN). Obě národní vlády s menšími úpravami existovaly až do voleb 26. června 1990.

Postupovalo i vyšetřování parlamentní komise. Ve středu 6. prosince bylo jejím mluvčím oznámeno, že doporučila zbavit poslaneckých mandátů Miloše Jakeše a Miroslava Štěpána, kteří podle její dosavadních závěrů nesli přímou politickou odpovědnost za události 17. listopadu. Spolu s tím dopisem ministru vnitra ČSSR navrhla, aby v souladu s ustanovením paragrafu 21, odst. 1 zákona č. 100/1970 Sb. o služebním poměru příslušníků Sboru národní bezpečnosti bylo dočasně zproštěno výkonu služby několik funkcionářů z federálního ministerstva vnitra, ministerstva vnitra a životního prostředí ČSR, Správy SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje a Městské správy VB Praha. Celkem se jednalo o šest příslušníků SNB, a to podle hodností: jeden generálmajor, dva plukovníci s dva majori.

V souvislosti s likvidací principu vedoucí úlohy KSČ ve společnosti, v ČSLA i v SNB bylo mezitím zaměněno oslovení „soudruh – soudružka“ a oslovením „pan – paní“, v korespondenci uváděný závěrečný pozdrav „Čest práci“ pozdravem „S úctou“. Příslušníci ozbrojených složek, kteří nepodléhali režimu utajených informací, mohli již svobodně vycestovat bez povolení za hranice státu.

Veřejností ale hýbaly další dvě skutečnosti. Tou první byla skartace písemností, která v rezortu vnitra, zejména v StB probíhala po celém území ČSSR. První etapa byla divoká, spíše intuitivní a procházela celým územím ČSSR. Byla realizovaná na základě rozkazů náčelníků a velitelů některých složek, kteří si jako první uvědomili, že vývoj situace je nezvratitelný a z tohoto důvodu je nutné likvidovat vše, co by dokumentovalo nezákonnost některých postupů, výsledky sledování, osobní odpovědnost za ně, nebo odhalovalo síť spolupracovníků StB. Dalším z cílů skartace bylo podle některých pramenů zakrýt fakt o spolupráci StB se sovětskou KGB. Tak tomu bylo např. na 1. odboru Správy StB Praha, kde skartace začaly již 17. listopadu. Další útvary začaly se skartací 26. nebo 27. listopadu. Jiné útvary v této době začaly ke skartaci soustřeďovat materiály, případně vytvářet jejich nutné soupisy, aby se později neztrácel čas.

Druhá etapa byla oficiální, protože A. Lorenc vydal 1. prosince svůj pokyn č.j. NZ-00671/89, který tyto skartace umožňoval. Jeho pokyn byl odesláný pouze těm složkám StB, které mu přímo podléhaly, a byl formulovaný tak vágně, že ho bylo možné vyložit několika způsoby. Jako důvod byl uvedený nevyhovující způsob zpracování, nedostatek prostoru pro skladování písemností, z čeho vyplývala možná dekonspirace. Jeho závěr byl ale zcela jasný: „Je potřebné postupovat tak, aby na útvarech nezůstaly materiály, jež by měly vzhledem k současnému politickému uspořádání kompromitující charakter.“ Pravdou je, že se tímto jeho pokynem řídily i další součásti StB, které ho získaly od Lorencovi podřízených součástí StB, protože se nemůže zapomínat, že A. Lorenc v této době v podstatě celý resort řídil.

Skartaci zevrubně popisuje web. ekonomický deník.cz 2012/12 v materiálu Skartace písemností státní bezpečnosti v listopadu a prosinci 1989 - rozšířená verze: „Podle Lorencova pokynu měly být ze svazků tajných spolupracovníků zničeny všechny materiály kromě seznamů dokumentů a osob, zpráv o získání, memorand, závazků (slibů), kompromitujících materiálů, posledních vyhodnocení a návrhů na uložení svazku. Ze svazků kontrarozvědného rozpracování byly určeny ke skartaci všechny materiály kromě seznamů dokumentů a osob, návrhů na zavedení, vyhodnocení a závěrečných zpráv, u objektových svazků měly být ponechány seznamy dokumentů a osob, návrhy na zavedení, roční vyhodnocení a závěrečné zprávy. Taktické svazky měly být buď ponechány ve stávající podobě, nebo «zničeny jako celek». Zachovány měly být také vyšetřovací svazky kromě materiálů operativního významu, svazky fondu Z (tj. «zvláštní», přístupné jen se souhlasem náčelníka příslušné správy StB) byly určeny k «přehodnocení». Svazky fondu H («historický») měly být «...vytříděny a ponechány materiály, které z historických hledisek dokumentují činnost kontrarozvědky».

Archivní materiály k osobám starším, než sedmdesát let byly určeny ke skartaci všechny, obdobně jako „živé" svazky tajných spolupracovníků. „Živé" svazky signální, osobní, pátrací a objektové byly určeny k úplné skartaci nebo z nich měly být ponechány základní dokumenty podobně jako u svazků archivovaných. Okamžitě měly být skartovány všechny záznamy tzv. zpravodajsko-technických úkonů (dále ZTÚ) PŘESTAVBA (telefonní odposlech), NÁKUP (úkolová prověrka korespondence) a záznamy ze ZTÚ DIAGRAM (dlouhodobý odposlech) měly být vráceny Správě zpravodajské techniky nebo 6. odborům krajských správ StB. Pokyn byl dne 8. 12. 1989 doplněn dalšími dvěma: č. j. OB-00134/01-89, jenž se s výjimkou vypuštění shora citované věty o kompromitujících materiálech věcně nelišil od pokynu ke skartaci ze dne 1.12. 1989, a dalším pokynem č. j. OB-00153/01-89 avizujícím vydání nového pokynu ve věci skartací a zároveň nařizujícím skartaci původního pokynu č. j. NZ-00671/89 ze dne 1. 12. 1989.“

Nákladní auta, která materiály určené ke skartaci odvážela, neunikla pozornosti veřejnosti, a tak se proti nim zvedla vlna odporu. Některé budovy StB, ale i VB, byly demonstranty obklíčené, ale likvidace dokumentů pokračovala uvnitř budov, nebo na jejich dvorech. Nejvíce se v tisku rozebírala situace v Praze, Plzni, Brně a poté v Kanicích nebo Jankově.

Pod tímto tlakem A. Lorenc 8. prosince ve 17,33 hod. v č. j. NZ 1331/89 vydal příkaz k jejich zastavení, ale i přes něj některé složky ve skartacích, teď již zcela nezákonně pokračovaly. Přestože se oficiálně jako vědělo, jaké spisy byly skartovány, existovala reálna

možnost, že si část z nich ještě předtím jednotliví příslušníci StB z různých důvodů mohli ponechali pro svou osobní potřebu.

Druhým směrem, který se projevil nejdříve na Slovensku, bylo obviňování některých vysokých funkcionářů KSČ nebo řediteli podniků, z kriminálních činů – zneužívání moci, osobního obohacování a korupce. Dost rozsáhle se v tomto směru angažovali dokonce někteří slovenští straničtí funkcionáři a tento problém byl jeden z hlavních motivů přípravy mimořádného sjezdu KSS, poté na jeho jednání a jeho přijatých dokumentech. Z těchto činů byl obviňovaným např. bývalý prvním tajemník ÚV KSS a tajemník ÚV KSČ Vasil Biľak, ale i řada dalších. Všechny tyto případy se 7. prosince rozhodla prověřit a tím znovu otevřít Ústřední kontrolní a revizní komise KSČ. Vycházela z toho, že někteří straničtí funkcionáři, zapleteni do případu tzv. krále Oravy Stanislava Babinského, odsouzeného 30. června 1987 k trestu 14,5 roku vězení za rozkrádání a korupci, byli z tohoto případu záměrně odstraněni, nebo jejich tresty byly příliš nízké, spíše symbolické. Vedení KSČ se tímto případem vážně zabývalo ještě v roce 1988. ÚKRK prohlásila, že i nyní obdržela řadu upozornění na další případy zneužívání funkcí a obohacování některými vysokými funkcionáři. Týkalo se to mezi jiným i případů nákupu některých konfiskovaných nemovitostí za podhodnocenou odhadní cenu. Všechny odhalené případy ÚKRK hodlala odevzdat k řádnému vyšetření v příslušným státním orgánům. Ve stejném duchu se poté nesl i mimořádný, tedy XVIII. sjezd KSČ, který se konal 20. - 21. prosince v Praze. V několika svých dokumentech: Zpráva předsednictva ÚV KSČ, Prohlášení k občanům ČSSR, Akční program KSČ a Usnesení, ale i v diskusi, se distancoval od těch funkcionářů, kteří své pozice zneužívali ke vlastnímu obohacení. Sjezd současně rozhodl o rozpuštění Lidových milicí, takže okamžitě začalo jejich odzbrojování. Do skladů ČSLA bylo do konce roka vráceno cca 70.000 samopalů vzor 58, 7.000 kulometů, 20.000 pistolí a kolem 80 miliónů kusů munice.

Den před zahájením sjezdu vydala Generální prokuratura SSR pokyn vyšetřovateli odboru vyšetřování VB Správy SNB Bratislavy a Západoslovenského kraje pokyn, aby znovu zahájil trestné stíhání za trestné činy rozkrádání majetku socialistickém vlastnictví, podílnictví ke škodě na majetku v socialistickém vlastnictví, zneužívání pravomoci veřejného činitele a přijímání úplatků v případě Babinský.

V roce 1990 se angažoval i sám Stanislav Babinský, který byl nejdříve propuštěný na svobodu ze zdravotních důvodů, později na základě amnestie. Přišel s tvrzením, že v jeho soudním spisu se nachází obálka, ve které se mluví o zapojení špičkových slovenských stranických a státních politiků do přímé korupce a masového rozkrádání státního majetku. Po otevření obálky před notářem a novináři se ukázalo, že nic z toho není pravda a žádné

takovéto dokumenty v obálce nejsou. V podstatě stejně dopadla ostatní obvinění, protože žádný výraznější trestně-právní proces s tematikou korupce se na Slovensku v příštích letech nekonal. Přesto se tato obvinění objevila i v průběhu mimořádného sjezdu KSS 18. prosince 1989.

Na prvním místě pozorností představitelů Občanského fóra a Verejnosti proti násiliu, ale stála otázka samotné Státní bezpečnosti. Ve středu 7. prosince se Václav Havel sešel s novým generálním tajemníkem ÚV KSČ Karlem Urbánkem. Informace o jejich setkání uváděla i skutečnost, že další působnost Státní bezpečnosti uvnitř země již ztratila význam. Den předtím předsednictvo ÚV Čs. strany socialistické vydalo prohlášení, které kromě jiného požadovalo urychlenou přípravu branného zákona, který by právně vymezil postavení pravidelné armády, vojsk ministerstva vnitra a dalších ozbrojených složek a jejich podřízení výlučně státním orgánům pod kontrolu parlamentu. Uvnitř státu se horečně zakládaly přípravní výbory dalších politických stran, přičemž mnoho organizací, např. odbory, nebo SSM, požadovaly různé vnitřní změny, odpovídající vývoji v republice a prosazení své samostatnosti. Na Slovensku se dokonce KSS začala transformovat ve Stranu demokratické levice, která se hlásila k sociální demokracii.

Ve čtvrtek 7. prosince Ladislav Adamec, jenž vedl rozhovory o vytvoření vlády, která později dostala publicistický název Vláda národního porozumění, z funkce předsedy vlády odstoupil. Prezident ČSSR ji přijal a současně do této funkce jmenoval místopředsedu vlády Marián Čalfu.

Spolu s tím pokračovaly rozhovory s Rakouskou republikou o bezvízovém styku. Hlavním problémem byl nedostatek volných rakouských šilinků v našich směnárnách, tak se před nimi tvořili obrovské fronty, protože zájem našich občanů o vycestování do Rakouska byl enormní. V pátek 8. prosince nakonec došlo k dohodě o dalším uvolnění režimu na československo-rakouské hranici, a tak hned na druhý den, kdy se tato úmluva stala realitou, zažily všechny hraniční přechody doslova nával, který ale zvládly. Od pondělí 11. prosince pak začalo být odstraňované ženíjně-technické zabezpečení na některých úsecích hranice a to např. v Bratislavě, nebo Jihočeském a Jihomoravském kraji. Odstraňování kůlů oplocení komplikoval silný mráz, protože půda byla místy přimrzlá až do hloubky 80 cm. V pátek 15. prosince oznámilo i velení ČSLA, že pro potřeby obrany republiky nejsou na hranicích s Rakouskem a SRN ženíjně-technická zařízení nutná a lze je plně odstranit. Tento proces se ale realizoval jen postupně, podle přírodních podmínek a technického vybavení, takže skončil až o dva roky.

V pátek 8. prosince byla vyhlášena amnestie prezidenta ČSSR G. Husáka. Vycházela z linie připravované rozsáhlé novelizace Trestního zákona, ale odůvodněna byla postupující demokratizací československé společnosti, v důsledku čehož došlo ke snížení společenské nebezpečnosti řady trestných činů. Amnestie měla kromě preambule šest článků. První se týkal zastavení trestního stíhání pro následující trestní činy:

podvracení republiky podle § 96 tr. zák.,
poškození státu světové socialistické soustavy podle § 99 tr. zák. ve vztahu k § 98 tr. zák.,
pobuřování podle § 100 tr. zák.,
zneužívání náboženské funkce podle § 101 tr. zák.,
hanobení republiky a jejího představitele podle §§ 102 a 103 tr. zák.,
hanobení státu světové socialistické republiky a jeho představitele podle § 104 tr. zák.,
opuštění republiky podle § 109 tr. zák.,
poškození zájmů republiky v cizině podle § 112 tr. zák.,
odnětí věci hospodářskému určení podle § 116 tr. zák.,
nedovoleného podnikání podle § 118, odst. 1 tr. zák.,
útoku na státní orgán a orgán společenské organizace podle § 154 odst. 2 tr. zák.,
ztěžování výkonu pravomoci veřejného činitele podle § 156a tr. zák.,
maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi podle § 178 tr. zák.,
hanobení národa, rasy a přesvědčení podle § 198 písm. b) tr. zák.,
spáchané přede dnem tohoto rozhodnutí.

Článek II. amnestoval přečiny proti zájmům socialistického hospodářství podle § 2 písm. c) zák. č. 150/1969 Sb., přečinech proti zájmům socialistické společnosti v oblasti styku s cizinou podle § 5 písm. b), c), d) zák. č. 150/69 Sb., přečinech proti veřejnému pořádku podle § 6 písm. a), c) zák. č. 150/69 Sb., ve znění zákonného opatření předsednictva Federálního shromáždění ČSSR č. 10/89 Sb., spáchaných před dnem tohoto rozhodnutí.

Článek III. prominul pravomocně uložené podmíněné tresty ... za trestné činy uvedené v článku I a přečiny uvedené v článku II tohoto rozhodnutí.

Článek IV. promíjel tresty vyhoštění a zákazu pobytu.

Článek V. uváděl že zastavení trestného stíhání se nevztahuje na trestné činy a přečiny, spáchané v souběhu s jinými trestnými činy nebo přečiny, pokud proti rozsudku nebude podáno odvolání. Změnu výměru trestu měl rozhodnout soud.

Článek VI. uložil generálnímu prokurátorovi ČSSR, ministrům spravedlnosti ČSR a SSR a ministru národní obrany ČSSR, aby mu předložili k rozhodnutí návrhy, týkající se osob stíhaných nebo odsouzených, které dosud nevykonaly tresty, a to za trestné činy

vníknutí na území republiky podle § 110 tr. zák.,
porušení předpisů o mezinárodních letech podle § 111 tr. zák.,
nedovoleného podnikání podle § 118 odst. 2 tr. zák.,
útoku na veřejného činitele podle § 156 tr. zák.,
schvalování trestného činu podle § 165 tr. zák.,
maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 171 tr. zák.,
zavlečení do ciziny podle § 233 tr. zák.,
neplnění odvodní povinnosti podle § 267 tr. zák.,
nenastoupení služby v ozbrojených silách podle § 269 a 20 tr. zák.,
ohrožování politického a morálního stavu jednotky podle § 288 tr. zák.,
za přečiny
maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 7 písm. d) zákona č. 150/69 sb.,
nadržování podle § 12 zák. č. 150/69 sb.

V neděli 10. prosince rozhovory o složení nové vlády skončily, ne však o funkci ministra vnitra ČSSR. V čele vlády stál Marián Čalfa (KSC), jeho prvními místopředsedy byli Valtr Komárek (KSC) a Ján Čarnogurský (VPN). Protože vůči novému ústřednímu tajemníkovi Čs. strany lidové Richardovi Sacherovi, který byl podle předběžných jednání nekomunistických stran a OF na tuto funkci vybrán, byly z několika stran připomínky, bylo dohodnuté, že zatím do této funkce jmenovaný nebude a ministerstvo vnitra bude řídit triumvirát M. Čalfa, V. Komárek a J. Čarnogurský. Tento krok byl později, zejména ze strany reformních komunistů z let 1968-1969 vystavený poměrně silné kritice, protože ani jedna z těchto osobností se v problematikách FMV a SNB nevyznala a neorientovala, takže neměla schopnost vytvořit nějakou perspektivu činnosti těchto složek a začít pracovat na její realizaci. V této situaci a této době některé skartace pokračovaly a A. Lorenc i nadále zůstával stát na hrotu řízení tohoto ministerstva.

Hned po jmenování nové vlády prezident ČSSR G. Husák ze své funkce odstoupil.

Dále ale pokračovaly i verbální útoky na příslušníky VB, kterých se ve svém vystoupení 8. prosince zastal člen parlamentní vyšetřovací komise. „Naše komise je však hluboce znepokojena informacemi, že dochází k slovním i fyzickým útokům proti příslušníkům SNB a zejména proti jejich dětem a příbuzným.“ Podobné to bylo ve Zprávě o činnosti společné komise sněmoven FS a ČNR pro dohled na vyšetření událostí ze dne 17.

listopadu 1989 v Praze, předložené na schůzi FS 12. prosince 1989: „Komise je dále znepokojena objevujícími se výpady proti příslušníkům SNB a ČSLA a členům KSČ, jakož i paušalizujícími odsudky ozbrojených sil. Cílem práce komise není obecné a nic neříkající zatracení celého ministerstva vnitra, ale nalezení skutečných strůjců zásahu ze dne 17. listopadu 1989 v Praze. Pouze detailní odhalení represivního mechanismu a pojmenování všech viníků může přispět k uklidnění veřejného mínění a tím i k očištění pověsti čestných příslušníků SNB a členů KSČ.“

V pondělí 12. prosince v rozhovoru Rudého práva ministr vnitra ČSR A. Hrazdíra nastínil nejbližší úkoly pro SNB, zejména ale VB. Podle jeho názoru bylo nutné dosáhnout stav kdy „Veřejná bezpečnost musí svou činnost vykonávat a rozvíjet pouze rámci zákona a pod společenskou kontrolou zastupitelských sborů. Nově se vymezí funkce a činnost celého bezpečnostního úseku našeho resortu, jako orgánu státní správy.“ Pracuje se dále na novém statutu ministerstva, úpravě organizačního řádu, dalších vnitřních organizačních norem, jako např. zrušení stranického kádrového pořádku pro obsazování služebních funkcí, přehodnocení personálního složení poradních orgánů, úpravách kritérií pro přijetí nových příslušníků SNB, zbavené stranického hodnocení. Pohotovostní pluk VB se měl stát pouze školícím zařízením pro nové nastupující příslušníky VB a jeho technické prostředky měly v budoucnu sloužit pouze při zajišťování rozsáhlých sportovních a kulturních akcí, nebo v případech živelných pohrom.

Podle slov ministra došlo již k nezbytným kádrovým opatřením, posuzuje se činnost stranických organizací jak na ministerstvu, tak ve VB. V rámci MVŽP ČSR byl 11. prosince zrušený profesionální stranický aparát. S okamžitou platností byl vydán zákaz jakékoli skartace služebních písemností. K úkolům VB uvedl: „Současně jsme dali v návaznosti na úpravu Ústavy podnět ke zrušení služebních předpisů, upravujících činnost VB, jejichž vydání je v kompetenci MV ČSSR Položili jsme důraz na to, aby v činnosti VB, zvláště kriminální služby, byla pozornost soustředěna na důsledné odhalování a objasňování případů neoprávněného obohacování, korupce a úplatkářství.“ V té době se již VB vyšetřovala skartace písemností StB v Brně, Praze a Plzni.

V ten samý den M. Čalfa, spolu s V. Komárkem a J. Čarnogurským přijali v Praze námětky ministra vnitra ČSSR a seznámili je s koncepcí vlády v oblasti bezpečnostní politiky státu. Za hlavní úkol jim uložili: plně přizpůsobit činnost federálního ministerstva a celého SNB novým společenským podmínkám, v nichž byl ústavně zrušený monopol jedné politické strany a vytvořit z organizačních složek federálního ministerstva vnitra plnohodnotnou a účinně fungující složku státního mechanismu založeného na demokratických

základech. A. Lorence z funkce neodolali, naopak pověřili ho přijat konkrétní kádrová opatření a jak již bylo uvedeno výše, ustanovili Ivana Průšu jako zmocněnce vlády pro účinnou kontrolu a informovanost vlády o činnosti ministerstva.

V toto pondělí byla nakonec jmenována i nová vláda SSR. Podobně jako ta federální, ani tato prozatím neobsadila funkci ministra vnitra a životního prostředí. Bylo rozhodnuto, že ji dočasně budou společně vykonávat premiér Milan Čič (KSČ) a místopředseda vlády Ing. Vladimír Ondruš a PhDr. Alexander Varga, oba zástupci VPN.

K dodržování principů nestranickosti a odbornosti se ve stejný den přihlásili i pracovníci generální prokuratury ČSSR, ČSR, SSR a Výzkumného ústavu kriminologického. Ve svém prohlášení se vyslovili pro zákaz činnosti jakékoli stranické organizace v orgánech prokuratury a požadovali:

„a) zachovat všeobecný dozor a účast prokurátora v občanském soudním řízení jako jednu z významných záruk uplatňování jednoty zákonitosti na celém území státu,

b) zachovat dozor prokurátora nad výkonem vazby a trestu a dozor v místech, kde se vykonává ochranné léčení a ochranná výchova jako významnou garanci dodržování občanských práv,

c) zřídit správní soudnictví, v jehož rámci by všichni občané měli možnost hájit svá osobní práva a prokurátorům by bylo svěřeno právo a povinnost hájit obecné zájmy a zájmy těch subjektů, které je samy neuplatní. “

Proto nepovažujeme za správné, aby funkce prokuratury byla omezena pouze na funkci státní žaloby,

d) zdůraznit, že prokurátor má v trestním řízení stejná oprávnění jako jiné procesní strany. Jako jedinou výjimku z této zásady připustit možnost podání mimořádného opravného prostředku,

e) nezávislost prokurátorů na jakýchkoliv vlivech zajistit nepřípustností nomenklaturního systému; jmenování prokurátora do funkce, včetně ustanovení do vyšší nebo vedoucí funkce podmínit pouze jeho odbornou a morální způsobilostí; v zákoně přesně vymezit i důvody odvolání z funkce prokurátora...“

Ve středu 13. prosince zasedlo ke společnému jednání obou sněmoven Federálního shromáždění. Již 29. listopadu na funkci jejího předsedy abdikoval Alois Indra, který ji zastával od 10. prosince 1971. Do této funkce byl teď zvolený nestraníček Stanislav Kukrál. Stejná změna nastala i ve Sněmovně lidu, kdy 12. prosince podal demisi její předseda Václav Vedra (KSČ) a ve funkci ho nahradil JUDr. Josef Bartončík (ČSL), předsedou Sněmovny národů zůstal prof. Ing. Anton Blažej, DrSc. (KSS)

Federální shromáždění následně zákonem č. 159/1989 Sb. schválilo prvou novelizaci Trestného zákona č. 140/1961. Oproti předešlým novelizacím byla typická tím, že odstranila některé prvky spojené s odcházejícím režimem. Šlo zejména o § 101 – Zneužívání náboženské funkce, § 110 Vniknutí na území republiky, § 178 – Maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi. Paragraf 109 – Opuštění republiky získal nový název i obsah:

"§ 109

Nedovolené překročení státní hranice

(1) Kdo překročí státní hranici za použití násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo propadnutím majetku.

(2) Odnětím svobody na tři léta až osm let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán, jestliže

a) čin uvedený v odstavci 1 zorganizuje,

b) spáchá takový čin, ačkoliv mu jako československému občanu bylo zvlášť uloženo uchovávání státní tajemství,

c) způsobí takovým činem těžkou újmu na zdraví nebo jiný zvlášť závažný následek, nebo

d) spáchá takový čin za branné pohotovosti státu.

(3) Odnětím svobody na osm až patnáct let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán, jestliže činem uvedeným v odstavci 1 způsobí smrt."

Do textu zákona byly vloženy dva nové paragrafy_

"§ 169a

Zasahování do nezávislosti soudu

(1) Kdo působí na soudce, aby porušil své povinnosti v řízení před soudem, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo nápravným opatřením.

(2) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 v úmyslu

a) opatřit sobě nebo jinému značný prospěch, nebo

b) způsobit značnou škodu nebo jiný zvlášť závažný následek."

a

7. Za § 181 se vkládají nové § 181a a 181b, které včetně společného nadpisu znějí:

"Ohrožení životního prostředí

§ 181a

(1) Kdo vážně ohrozí životní prostředí tím, že poruší zvláštní předpisy o tvorbě a ochraně životního prostředí týkající se ovzduší, vod, půdy, ochrany živočichů nebo rostlin nebo nakládání s jadernými nebo radioaktivními, toxickými nebo nebezpečnými biologickými materiály (ohrožení životního prostředí), bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo nápravným opatřením nebo zákazem činnosti.

(2) Odnětím svobody na jeden rok až šest let bude pachatel potrestán, jestliže činem uvedeným v odstavci 1 způsobí na životním prostředí značnou újmu.

(3) Odnětím svobody na tři léta až osm let bude pachatel potrestán, jestliže činem uvedeným v odstavci 1 způsobí na životním prostředí újmu velkého rozsahu.

§ 181b

(1) Kdo z nedbalosti vážně ohrozí životní prostředí (§ 181a odst. 1), bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo nápravným opatřením nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem.

Článek III. Přechodná ustanovení ukládal:

„1. Trest pravomocně uložený před účinností tohoto zákona za čin, který není trestným činem ani přečinem podle tohoto zákona, se nevykoná; ustanovení trestního zákona o souhrnném trestu se v takovém případě neužije. Byl-li za takový trestný čin a sbíhající se jiný čin uložen úhrnný nebo souhrnný trest, soud trest poměrně zkrátí. Přitom přihlédne ke vzájemnému poměru závažnosti činu, který od účinnosti tohoto zákona není trestným činem ani přečinem a činů ostatních.

2. Trest pravomocně uložený po nabytí účinnosti zákonného opatření předsednictva Federálního shromáždění Československé socialistické republiky č. 10/1989 Sb. za trestný čin ztěžování výkonu pravomoci veřejného činitele podle § 156a trestního zákona soud poměrně zkrátí. Přitom přihlédne ke vzájemnému poměru horní hranice trestu odnětí svobody před nabytím a po nabytí účinnosti tohoto zákona. Podle stejných zásad postupuje, byl-li za tento čin a sbíhající se jiný čin uložen úhrnný nebo souhrnný trest.

Upravil se i § 71 Trestního řízení soudního (trestní řád) Trvání vazby, který obecně stanovil maximální délku vyšetřovací vazby pouze na rok, i když ji mohl generální prokurátor prodloužit o jeden měsíc:

(1) Vazba v přípravném řízení může trvat vždy jen nezbytně nutnou dobu (§ 72). Jestliže by vazba přesáhla dva měsíce a hrozí nebezpečí, že by propuštěním na svobodu mohlo být zmařeno nebo ztěženo dosažení účelu trestního řízení, může nadřízený prokurátor prodloužit tuto lhůtu vždy nejdéle o jeden měsíc, nanejvýš však na jeden rok. Nad tuto lhůtu může vždy nejdéle o jeden měsíc vazbu prodloužit pouze generální prokurátor Československé socialistické republiky. Při prodlužování vazby je prokurátor povinen učinit veškerá opatření k urychlení trestního řízení. Vazba v přípravném řízení však nesmí přesáhnout dva roky; není-li v této lhůtě podána obžaloba, musí být obviněný propuštěn na svobodu.

(2) Celková vazba v trestním řízení nesmí přesáhnout horní hranici trestní sazby odnětí svobody stanovené na čin, pro který je obviněný ve vazbě. Není-li v této lhůtě trestní stíhání skončeno, musí být obviněný propuštěn na svobodu.

(3) Lhůty uvedené v odstavcích 1 a 2 se počítají ode dne, kdy došlo k omezení osobní svobody obviněného.

(4) Do běhu lhůt podle odstavců 1 a 2 se nezapočítává doba, po kterou se obviněný nemohl účastnit úkonů trestního stíhání v důsledku toho, že si úmyslně způsobil újmu na zdraví. Rozhodnutí o tom činí prokurátor, v řízení před soudem předseda senátu. Proti rozhodnutí je přípustná stížnost, o níž v přípravném řízení rozhoduje soud, v jehož obvodě je prokurátor činný, v řízení před soudem nadřízený soud.

(5) Ustanovení odstavců 1 a 2 se užije přiměřeně na trvání vazby, o níž bylo rozhodnuto podle § 275 odst. 3 nebo § 287; délka jejího trvání se však posuzuje samostatně a nezávisle na vazbě v původním řízení a včetně prodloužení může činit nejvýše jeden rok.“

Šlo ale pouze o první změnu. Na důkladnější novele se intenzivně pracovalo a možnosti v tomto směru naznačila již výše uvedena amnestie prezidenta ČSSR G. Husáka.

Ve stejný den se v Praze konalo služební shromáždění náčelníků útvarů federálního ministerstva vnitra a náčelníků krajských správ SNB z území celé ČSSR. S hlavními úkoly SNB, které vyplývaly ze zásadních změn ve společnosti, zejména změnou Ústavy ČSSR a úsilím vlády národního porozumění, je seznámil A. Lorenc. Zdůraznil, že cílem je vybudování právního státu se všemi důsledky. Dojde ke změnám v řízení SNB vládou ČSSR, změnám zákonů upravujících činnost SNB a zvýraznění kontroly činnosti SNB ze strany Federálního shromáždění. Zmocněnec předsedy vlády Ivan Průša zdůraznil nutnost dodržování zákazů skartace archivních materiálů a upozornil na osobní odpovědnost náčelníků příslušných organizačních celků za porušení tohoto zákazu. Stranou pozornosti nezůstal ani Pohotovostní pluk VB. Jeho velitel pplk. Břetislav Zdráhala poskytl tohoto dne rozhovor zpravodaji ČTK, ve kterém vyzdvihl zásluhy svého útvaru v minulosti – bezpečnostní zajištění mnoha masových kulturních a sportovních akcí, pomoc při likvidaci havárií, následků živelných katastrof a pátrání v terénu po pohřešovaných osobách, ale současně potvrdil základní změnu této instituce na školicí pracoviště, výchovu a přípravu mladých příslušníků SNB. Zdůraznil, že se připravuje jeho změna pluku ve střední odbornou školu. Spolu s tím však požadoval právně ošetřit využití žáků této školy při zajišťování bezpečnosti při živelných pohromách, mimořádných událostech v národním hospodářství, při významných společenských, sportovních a společenských událostech.

Aktivně si vedlo Ministerstvo vnitra a životního prostředí ČR, které nečekalo na pokyny ministerstva vnitra ČSSR. Nový ministr A. Hrazdíra uvedl do praxe náměty, se kterými již před pár dny obeznámil veřejnost. Jeho rozkaz č. 12 ze dne 15. prosince určoval nejbližší úkoly útvarů bezpečnostního úseku ministerstva i útvarů Veřejné bezpečnosti. Likvidovaly se základní organizace KSČ, které v útvarech podřízených ministerstvu existovaly, stejně tak politický aparát.

Změnami se podrobně věnuje studie I. Kvapilové Organizační vývoj SNB v 80. letech se zaměřením na jeho veřejněbezpečnostní složku: „Útvary Veřejné bezpečnosti měly nadále plnit jen ty úkoly, které pro tuto složku vyplývaly z obecně závazných právních předpisů, pokud neodporovaly novým zásadám. Náčelníci útvarů bezpečnostního úseku ministerstva, náčelníci krajských správ SNB, okresních správ SNB a jim na roveň postavení funkcionáři a náčelníci všech útvarů VB měli v tomto smyslu přezkoumat všechny své rozkazy a pokyny a rozhodnout o jejich další platnosti. Pohotovostní pluk VB ČSR měl nadále plnit pouze úlohu školicího zařízení pro nově nastupující příslušníky SNB. Kromě toho mohl být nasazen jen při zajišťování společenských akcí nebo při likvidaci následků vážných havárií a živelních pohrom, avšak jen se souhlasem ministra a pod dohledem zkušených příslušníků VB.

Zároveň měnil ministr tímto rozkazem také organizaci bezpečnostního úseku MVŽP ČSR. K 18. prosinci 1989 zrušil odbor politickovýchovné, tiskové a propagační činnosti a pro úkoly v oblasti tiskové a propagační činnosti zřídil jako samostatný útvar odbor pro styk s veřejností, který si přímo podřídil. Dále vyčlenil z Vnitřní a organizační správy právní odbor, rovněž jako samostatný útvar, který řídil přímo. Náčelníka právního odboru jmenoval členem svého kolegia pro bezpečnostní úsek. A nakonec ministr zrušil ve svém rezortu také všechny dosavadní funkce příslušníků SNB na bývalém Hlavním výboru KSČ i Hlavním výboru SSM.

Dalším rozkazem č. 13 z 18. prosince 1989 vyloučil ministr – v zájmu objektivního výkonu služby Veřejné bezpečnosti a jejího řízení ministerstvem dnem 1. ledna 1990 – jakoukoliv politickou činnost v oboru působnosti BÚ MVŽP ČSR, tedy i na útvarech jím řízených. V souladu se změnou československé ústavy a probíhajícím demokratizačním procesem ve všech oblastech společnosti schválil ministr 20. prosince 1989 opatření k zásadním změnám v organizaci, v obsahu a charakteru činností kádrových útvarů v rámci MVŽP ČSR. V první řadě se mělo upustit od všech činností, které se jakýmkoliv způsobem dotýkaly kádrových pořádků stranických orgánů všech stupňů, tedy práce s tzv. kádrovými rezervami ve stranické nomenklatuře, jejich hodnocení, ustanovování do funkcí atd. Základem jejich práce měla být nadále pouze personalistika a na ni navazující činnosti charakteristické pro rezort ministerstva vnitra. Významnou oblastí v činnosti personálních útvarů mělo být také řízení a ovlivňování rezortního vzdělávacího systému, úsek systemizace a tarifikace, výběr do služby SNB a stabilizace příslušníků. Zároveň s novými podmínkami byly změněny i názvy těchto útvarů tak, aby plně vystihovaly přepracovaný obsah jejich činnosti.“

Nejistota v řadách příslušníků SNB, pokles autority Veřejné bezpečnosti, ale dále přetrvávala a vedla nejenom k růstu agresivity vůči nim, ale plně se rovněž projevila v růstu kriminality. Počet trestných činů a přečinů se v průběhu první poloviny prosince výrazně zvýšil. Došlo zejména k růstu loupežných přepadení zhruba o jedno třetinu a krádeží vloupáním o jednu desetinu. Zvýšil se počet rvaček, výtržností a narušování veřejného pořádku, přičemž ale mnoho z nich nebylo policii hlášeno. Vzrostly také způsobené škody. V průběhu prvních dvou prosincových týdnů kriminální statistiky evidovaly škody ve výši šesti miliónů Kčs, což bylo o třetinu více než za první dva týdny loňského prosince. Situace byla tak vážná, že v neděli 17. prosince na ni ve svém televizním projevu, ve kterém se vyslovil za dvě podmínky své kandidatury na funkci prezidenta ČSSR, vyslovil i Václav Havel: „Bát se nemusíme ani policie a je úkolem nás všech, abychom zabránili pokusům pronásledovat ty, kteří řídí dopravu, zajišťují pořádek a chrání nás před zloději, vrahy a násilníky.“

Ta sama nejistota se ale projevila i v něčem úplně jiném – orientaci na vznik policejních odborů, které by měly zájmy příslušníků SNB. Tato myšlenka se spontánně objevila již počátkem prosince v některých útvarech VB a poměrně rychle se šířila do dalších útvarů, kde začaly vznikat první přípravní výbory. Zvláště aktivně si vedli příslušníci SNB z okresu Trutnov a Praporčické školy z Brna. Navazovaly mezi sebou kontakty a záležitost dospěla tak daleko, že již 20. prosince 1989 se sešel přípravní výbor odborového (zájmového) svazu příslušníků SNB. Na základě námětů, které na poradě pronesli zástupci svých kolegů, došlo k dohodě, že na 13. ledna 1990 bude do Brna svolána celostátní konference, na které bude odborový svaz založený. Členy přípravního výboru se stali: Ivan Kudera, Oldřich Krejčí, Miroslav Litva, Petr Šíma a Jaroslav Černý. Své zástupce měly do přípravního výboru vyslat odboráři z MVS VB Praha a KS SNB České Budějovice. Přípravní výbor měl připravit základní dokumenty – Programové prohlášení, Návrh organizační struktury a návrh Stanov. Spolu s tím se domluvili na zakládání základní organizací odborů na jednotlivých OS SNB a samostatných organizačních celcích, do 10. ledna svolat jejich ustavující schůze a zvolit delegáty na ustavujícím konferenci odborů a o všem informovat člena přípravního výboru v Brně Oldřicha Krejčího.

V pondělí 18. prosince došlo ke změně i na postu předsedy ČNR. Její stávající předseda Josef Kempný, který v této funkci 18. června 1981 nahradil Evžena Erbana, podal 7. prosince na tuto funkci emisi. Teď byl do této funkce zvolený Jaroslav Šafařík, člen Čs. strany socialistické.

Stejného dne bylo oznámeno, že úspěšně skončily rozhovory mezi ČSSR a Rakouskou republikou o prodloužení platnosti dohody o bezvízovém styku. Původní termín předpokládal jeho ukončení 17. prosince, a tak se nový ministr zahraničí Jiří Dienstbier po svém uvedení do funkce ministra zahraničí toto otázce intenzivně věnoval. Za Rakousko rozhovory vedl jeho ministr zahraničí Alois Mock. Krátce po jmenování J. Dienstbiera do funkce si s ním A. Mock po telefonu domluvil schůzku, aby započali vyjednávání o prodloužení bezvízového styku. Rozhovory a schůzky dopadly dobře, a tak od 20. prosince naši občané mohli na dobu jednoho měsíce vycestovat do Rakouska bez potřeby víza. To stejné platilo u občanů Rakouska, kteří si ale již od roku 1988 mohli na hraničním přechodu požádat o jednodenní vízum pro vstup na naše území.

Problematika SNB se v plném rozsahu dostala rovněž do projevu předsedy vlády ČSSR M. Čálfu, kterým 19. prosince uváděl Hlavní zásady programového prohlášení vlády. Za stěžejní pro další vývoj prohlásil rozdělení zákonodárné, výkonné a soudní pravomoci, spojené s dodržováním zákonů. V této souvislosti informoval o přípravě novelizace mnohých

zákonů, na čemž se již intenzivně pracovalo. Šlo o návrhy zákonů o sdružování, shromažďování, politických stranách, petičním právu, novelu tiskového zákona a další. V oblasti trestního práva se změny měly týkat především skutkové podstaty trestných činů proti republice. Zákony měly vytvořit právní záruky, aby nebylo možné stíhat občany za projevy jejich politických názorů, náboženského přesvědčení a uplatňování jejich občanských práv. V trestním procesu měla novela posílit postavení obhájců. Výhledově se měl vytvořit prostor pro likvidaci trestu smrti. Práce měly skončit v únoru příštího roku. Nové situaci měla být přizpůsobena i Ústava republiky.

Přirozeně že odsoudil zákrok SNB 17. listopadu a podpořil úsilí o odhalení všech osobností, které stáli v pozadí těchto událostí a dávali k němu příslušné rozkazy. Přímo k SNB uvedl: „vláda podnikla a podniká řadu kroků, které napříště znemožní zneužití bezpečnostních sil proti lidu této země. Na základě dohody při kulatém stole řídí dnes federální ministerstvo vnitra předseda vlády spolu se dvěma prvními místopředsedy. Ti pokládají za prvořadý úkol v této oblasti plně přizpůsobit činnost FMV novým společenským podmínkám a vytvořit z orgánů tohoto ministerstva složku státní správy, která vychází z demokratických zásad.

K dnešnímu dni mohu oznámit, že byla zastavena operativní činnost Sboru národní bezpečnosti na úseku vnitřního zpravodajství. Byly uskutečněné některé kádrové změny a dochází ke změně vnitřní struktury aparátu ministerstva.

Chci však z tohoto místa zdůraznit, že většina příslušníků Sboru národní bezpečnosti vstupovala do sboru s přesvědčením, že chtějí a budou sloužit vlasti, že budou chránit zájmy občanů i státu. Při tomto svém přesvědčení vytrvají. Své služební povinnosti vykonávají čestně a s vysokou odborností. Vláda jejich služby velmi oceňuje. Čestným příslušníkům chce vyjádřit svou podporu i tím, že vytvoří záruky, aby jejich disciplinovanosti a podřízenosti velení nemohl nikdo v budoucnu zneužít.“

Spolu s tím uvedl, že návrh rozpočtu na příští rok sebou přinese snížení výdajů i na obranu a bezpečnost.

Jak bylo uvedeno výše, 18. prosince ministr vnitra a životního prostředí ČSR Antonín Hrazdíra vydal rozkaz o vyloučení politické činnosti v oboru působnosti bezpečnostního úseku resortu. Stanovil, že v době vymezené pro výkon služby se nesmí vykonávat jakákoli politická činnost, ve služebních objektech se nesmí organizovat schůze žádných politických stran, a to i po skončení služby.

Navíc ve stejný den na 18. schůzi ČNR vláda F. Pitry předestřela své plány do voleb. Premiér ve svém vystoupení fakticky zopakoval slova M. Čalfy, kdy zdůraznil nezbytnost, aby příslušníkům SNB byly vytvořeny záruky, že jejich disciplinovanost a podřízenost velení

nebude moci být nikdy zneužita. Plénum současně projednalo zákon ČNR č. 173/1989 Sb. o opatřeních v soustavě ústředních orgánů státní správy ČSR, v jejich čele stojí člen vlády ČSR, zřízení samostatného ministerstva životního prostředí ČSR. Návrh zákona zdůvodnil ministr vlády ČSR doc. RNDr. Bedřich Moldan, CSc., který se později stal prvním ministrem ochrany životního prostředí.

Ve dnech 20. – 21. prosince se uskutečnil již výše uvedený mimořádný XVIII. sjezd KSČ. Přinesl řadu podnětů, které ale pouze kopírovaly události a k rozhodnějším krokům k proměně této strany nevedly. Úrovně mimořádného sjezdu KSS rozhodně nedosáhl a podle toho vypadala pozdější cesta KSČ i KSS. K práci SNB se sjezd KSČ vyslovoval pouze na úrovni prohlášení jiných stran a hnutí, v mnohém se orientoval spíše na kritiku rozkrádání ze strany bývalých funkcionářů KSČ a poněkud chaotickou sebereflexi. Pro mnohé bylo nemilým překvapením zvolení Pavla Minaříka za člena nového ústředního výboru KSČ.

Novým tématem byly spíše odposlechy, o kterých tisk rozsáhle informoval. Na veřejnost totiž pronikaly zvěsti, že příslušníci StB i v této situaci soustřeďují informace o nových osobnostech, odposlouchávají jejich telefonní linky a kontrolují korespondenci. Požadoval proto definitivní odchod A. Lorence ze své funkce, což se stalo 21. prosince. V ten den vláda ČSSR akceptovala jak jeho žádost, tak i žádost náměstka ministra vnitra ČSSR Otty Sedláka o uvolnění ze svých funkcí a současně do funkce prvního náměstka ministra vnitra ČSSR jmenovala Ivana Průšu.

Celou situaci se znepokojením sledovalo Občanské fórum, které se nejdříve k ministerstvu vnitra chovalo opatrně, v jeho struktuře se neorientovalo a jeho řízení si nenárokovalo. Objevila se dokonce tvrzení, že zpočátku bylo ochotné post federálního ministra vnitra přenechat KSČ, na čemž např. trval v průběhu prvních rozhovorů s OF Ladislav Adamec. Kandidatura R. Sachera na tuto funkci mu teda přišla OF docela vhod. Protože k žádným změnám, zejména vůči StB nedocházelo, začalo v tomto směru od půlky prosince projevovat vážné znepokojení.

Publikace Civilní kontrarozvědka v letech 1990-1993 k tomu uvádí: „Opatrné našlapování kolem StB, obavy a současná nespokojnost místních organizací OF nad tím, že StB je dosud «v plné síle», vedly k nesouhlasným reakcím ze strany Občanského fóra. 22. prosince 1989 předložil Ladislav Lis radě Koordinačního centra OF k projednání návrh stanoviska, který by sloužil k nátlaku na vládu s cílem urychlit postup proti StB. V této souvislosti je nutné zdůraznit, že se v Lisově návrhu odrážely panující obavy ze zvrácení nastoupeného vývoje i různé fámy: «(...) provádí se likvidace kompromitujících materiálů a spisů o činnosti StB a jejich pracovníků a spolupracovníků. Pokračují odposlechy

telefonických rozhovorů. Shromažďují se informace o činnosti občanských fór a jejich mluvčích (...) vytváří se nové informátorské sítě (...) StB vytváří tajné sklady materiálů, techniky, potravin a shromažďuje prostředky k akcím proti občanským fóřům.“» Není divu, že veřejnost byla znepokojena: ozbrojený bezpečnostní aparát komunistické strany byl stejně mohutný a pod stejnými veliteli jako před 17. listopadem. Lis ve svém návrhu kategoricky požadoval mj. «zrušení kontrarozvědných a rozvědných útvarů vč. pohotovostních pluků a protiteroristických útvarů“ a jejich příslušníky postavit mimo službu. Podle Lise měly vzniknout ze zástupců veřejnosti a příslušníků propuštěných v roce 1968 operativní skupiny, které by prověřily každého jednotlivého příslušníka a jeho způsobilost ke službě novému režimu. 26. prosince 1989 v návaznosti na Lisův návrh uveřejňuje Koordinační centrum Občanského fóra stanovisko k dosavadním opatřením federální vlády ČSSR ve vztahu k činnosti StB. Dosavadní činnost vlády v tomto směru hodnotí jako nedostatečnou a neodbornou».

Závěrečný Dokument KC OF k tomuto problému vypracovali Oldřich Hromádko, předseda bezpečnostní komise OF a jeho zástupce Jaroslav Procházka, bývalí příslušníci SNB, kteří byli po roce 1969 kvůli svým aktivitám v letech 1968-1969 ze Sboru propuštěni. Předně kritizovali stav, který na ministerstvu vnitra ČSSR vládl. Zvláště jim vadila nedostatečná činnost v oblasti paralyzování StB. Trojici Čalfa-Komárek-Čarnogurský pokládali za příliš slabou a stejně tak kompetentní situaci na ministerstvu, ale i ve Sboru zvládnout. Požadovali, aby byl co nejdříve jmenovaný skutečný ministr vnitra ČSSR. Po jeho nastoupení navrhovali vytvořit odbornou komisi, která by se v spolupráci s 1. náměstkem ministra zabývala analyzováním situace v resortu a navrhovala jednotlivé kroky, jenž by StB odstranily. Předně mělo dojít k zastavení operativní činnosti StB. Její příslušníci by museli opustit svá pracoviště, musely by jim být odebrané průkazy a výzbroj. V další fázi by měli být odvolaní všichni náčelníci StB a nahrazeni demokraticky smýšlejícími osobnostmi. Vojenská kontrarozvědky by měla být nakonec převedena k armádě. Všechny tyto návrhy byl v dalším období realizované.

Další dvě memoranda vypracoval bývalý rozvědčík Zdeněk Jodas. Publikace Civilní rozvědky v letech 1990-1993 k tomu uvádí: „Mezi nejaktivnější patřil Zdeněk Jodas, který oslovil místopředsedu vlády Valtra Komárka a předal mu dvě memoranda s návrhem řešení situace v bezpečnostních složkách. V prvním dokumentu nabídl skupinu bývalých příslušníků rozvědky pro základní rozkrytí práce ministerstva vnitra, neboť předpokládal kontinuitu organizační struktury a metod práce. Navrhl pozastavit činnost některých jejích úseků a zakázat používání operativní techniky. V dalším memorandu zamýšlel dosadit konkrétní

osoby do řídicích struktur Federálního ministerstva vnitra a Úřadu předsednictva vlády, které by zahájily analytické práce. V prosinci 1989 Z. Jodas spolu se svým kolegou Jaroslavem Andresem vytvořili improvizované centrum propuštěných zpravodajců. Snažili se kontaktovat bývalé kolegy. Šlo zejména o Přemysla Holana, s nímž Z. Jodase pojilo dlouholeté osobní přátelství. Ještě v průběhu prosince 1989 se podařilo uspořádat schůzku několika desítek propuštěných zpravodajců v jídelně budovy České státní pojišťovny ve Spálené ulici, kde byl návrh na možný návrat do služby přednesen v širším kruhu.“

Až poté došlo ke změnám. Rozkaz ministra vnitra ČSSR č. 23/1989 ze dne 27. prosince, parafovaný I. náměstkem federálního ministra vnitra Ivanem Průšou, k 1. lednu 1990 zrušil Hlavní výbor KSČ na FMV a kádrovým správám svých podřízených útvarů vydal příkaz, aby na základě pokynu I. náměstka ministra vnitra ČSSR č.j. NZ-1348/89 okamžitě vedení VOS předložili návrhy na zrušení všech Celouťvarových výborů KSČ a konkrétních funkčních míst příslušníků SNB, zabývajících se řízením a kontrolou stranické práce. Jejich tabulky měly být převedené do rezervy federálního ministra vnitra a majetek měl být do 31. prosince převzatý Správou stavebně ubytovací služby. Osud pracovníků HV KSČ – příslušníků SNB, nebyl přesně určený. Rozkaz zatím pouze přikazoval kádrové správě FMV „zabezpečit s účinností od 1. ledna 1990 příslušná kádrová opatření.“

Rozkaz č. 25/1989 ze dne 29. prosince zase zrušil odbor politickovýchovní, tiskové a propagační činnosti FMV ke 14. lednu 1990. Na druhé straně zřídil odbor pro styk s veřejností a začlenil ho do VOS FMV, spolu s redakcemi časopisů Bezpečnost, Pohraničník – Stráž vlasti, Muzeem SNB a VMV a Ústřední hudbou federálního ministerstva vnitra. Do 15. ledna 1990 měly od zrušeného politického odboru FMV převzít svůj majetek. Zbylá tabulková místa politického odboru měla být přearazena do rezervy ministra vnitra ČSSR. Majetek bývalého odboru měly buď převzít nezrušené instituce, nebo Správa stavebně ubytovací služby. Příslušná politická oddělení na podřízených útvarech a celouťvarové výbory SSM měly být rovněž zrušené. Rozkaz byl dán na vědomí oběma republikovým ministerstvům vnitra. V této souvislosti byl ke stejnému datu zrušený i Ústav marxismu-leninismu VŠ SNB a nahrazený Ústavem společenských věd.

Spolu s tím předseda vlády M. Čalfa a oba jeho první místopředsedové rozkazem ministra vnitra č. 29 z 29. prosince, podepsaný rovněž I. Průšou, zrušili ke 31. lednu Správu vyšetřování StB, včetně odborů vyšetřování v krajích. K 1. únoru zřídili rozsahem a záběrem menší skupinu vyšetřovatelů, spojenou v odbor vyšetřování StB, jako útvar SNB řízený přímo federálním ministerstvem vnitra. Odbor měl vyšetřovat zvláště závažné trestné činy. Vyšetřování méně závažných trestných činů bylo buď zastavenou, nebo odevzdané

vyšetřovatelům VB. Činnost Správy vyšetřování StB byla tímto aktem v podstatě úplně zastavena, protože její vedení a nižší řídicí složky dostaly za úkol případy uzavřít a již je pouze připravit na odevzdání jiným útvarům. Body 2 a 3 III. části přímo ukládaly:

„náčelníku odboru vyšetřování Státní bezpečnosti federálního ministerstva vnitra

- a) provést příslušná kádrová opatření podle schválených tabulek složení a počtů odboru vyšetřování Státní bezpečnosti federálního ministerstva vnitra,
- b) zabezpečit předání nepotřebného materiálu příslušným materiálovým kompetentům,
- c) zabezpečit zpracování organizačního řádu odboru vyšetřování Státní bezpečnosti a jeho předložení ke schválení.

3. náčelníku kádrové správy federálního ministerstva vnitra

- a) zabezpečit příslušná kádrová opatření k příslušníkům SNB ze zrušené správy vyšetřování Státní bezpečnosti,
- b) poskytnout odboru vyšetřování Státní bezpečnosti federálního ministerstva vnitra kádrové zabezpečení.“

V takovýchto podmínkách se již žádná vyšetřovací činnost provádět nedala. Přesto i tento krok byl kritizovaný jako pokus udržet StB v nějaké nové, byť omezené formě. Spolu s tím padlo rozhodnutí, že všechna zařízení umístěná v budovách spojů, umožňující odposlech, byla odevzdána federálnímu ministerstvu dopravy a spojů, nebo příslušných spojovým organizacím a zapečetěna jak pečeti jak FMDS, tak i FMV. Vstup do těchto objektů byl v budoucnu povolen pouze kontrolním orgánům FMDS. Jedinou výjimku tvořili vyšetřovatelé zmíněné malé skupiny, a systém využívání odposlechové techniku pro ni měly řešit přesná právní pravidla. Přípravou těchto pravidel měl zajistit Ján Čarnogurský, jeden ze dvou prvních místopředsedů federální vlády.

Právě v této době se však již začaly projevovat první náznaky nepokojů v československých věznicích. První z nich se udála 18. prosince ve slovenských Želiezovcích, kdy v místním zařízení nápravní výchovy (věznici, označované také jako Ústav nápravné výchovy – ÚNV, nebo Nápravně-výchovný ústav NVÚ) asi 650 vězňů ze 850 odmítlo nastoupit do práce a začalo hladovku. Vedení Sboru nápravné výchovy (SNV) bylo jasné, že navzdory některým kádrovým změnám Sbor nemá dostatečnou autoritu a vážnost před vězni a veřejností, a tak se o pomoc obrátilo na vedení hnutí Verejnost' proti násiliu. Hned druhý den věznici navštívil nejvýznamnější představitel VPN Fedor Gál, spolu s generálním prokurátorem SSR JUDr. Antonem Fábrym a zástupcem náčelníka SNV pplk. JUDr. Vladimírem Antalíkem. Výsledkem poměrně složitých jednání bylo uklidnění situace, i když mnohé problémy nadále zůstávaly.

Po dvou dnech se situace srovnala. Nepokoje se ale přenesly i do dalších věznic na Slovensku, a zvláště nebezpečné byly zejména ve věznici - NVÚ Leopoldov. Věznici 23. prosince navštívil předseda vlády SSR, ministr spravedlnosti SSR, generální prokurátor SSR, předseda ústavně-právního výboru SNR, zástupce Vojenské prokuratury a představitelé VPN. Se zástupci vězňů probrali jejich požadavky a v případech, kde to bylo možné, přislíbili okamžitou nápravu nedostatků. Obdobné jednání se 22. prosince událo ve NVÚ v Košicích-Šaci, kde 23. prosince taky došlo k dohodě. Formou hladovky a odpírání pracovních povinností se protestovalo se ale i v Banské Bystrici-Králové, nebo ve známé věznici v Ilavě.

To se již nepokoje rozšířily i do nápravně-výchovných ústavů na území ČSR. Stejnou formu protestu používali vězni NVÚ v Horním Slavkově, Ostravě-Heřmanicích, Plzni na Borech, v Říčanech, Novém Sedle, Mladé Boleslavi, Oráčově, Kuřimi u Brna, Rýnovicích, Liberci-Minkovicích, Mírově, Valticích, Stráži pod Ralskem Libkovicích, Ostrově nad Ohří a Vinařicích. Zvláště nebezpečná byla situace v Ostravě-Heřmanicích, kvůli čemu byl průběhu Vánoc, tedy více než po měsíci, opět aktivizovaný OZU a byl připravený k zásahu, kdyby se situace vyostřila a došlo ke skutečné vzpouře vězňů. Ke konci roku se situace výrazně zhoršila ve Valdicích a OZU byl opět aktivovaný.

Kromě demokratizace podmínek výkonu trestu vězení, prověrky mnoha rozsudků, které vězni pokládali za nespravedlivé a neopodstatněné, respektování lidské důstojnosti při osobních prohlídkách, zrušení trestu smrti, se požadovalo zjednodušení styku odsouzených se svými rodinami (návštěvy, korespondence), odstoupení některých příslušníků Sboru nápravné výchovy, někde i jiného obsluhujícího personálu, např. lékařů, a především široké amnestie. V průběhu vánočních svátků k těmto požadavkům v televizi vystoupila i ministryně spravedlivosti ČSR Dagmar Burešová a snažila se tyto bouře utišit i poukazem na možnou amnestii, spojenou s volbou nového prezidenta ČSSR. Napětí ale povolilo jen v několika věznicích. Ze strany vězňů se objevily hrozby násilného prosazení svých požadavků za pomoci sebepoškozování, hromadného útoku, vzpoury nebo násilí na příslušnících SNV a zaměstnancích věznic. Stále radikálněji se požadovala všeobecná amnestie, bez ohledu na výši trestů a příčinu jejich vynesení. V některých případech se začaly vyrábět zbraně, nebo nástroje, které bylo možné jako zbraně použít, jak to ukázala pozdější vzpoura v Leopoldově.

To vše se odehrávalo na pozadí krvavých rumunských událostí, které byly našim tiskem i politickými představiteli velice pozorně sledovány.

V tomto ovzduší končily základní personální změny ve vedení ČSSR. Ve čtvrtek 28. prosince byl do čela Federálního shromáždění zvolený Alexander Dubček a stávající předseda FS Stanislav Kukrál se stal jeho prvním místopředsedou. Změna nastala i ve Sněmovně lidu,

kdy Antona Blažeje (KSS) vystřídal Jozef Stank (KSČ). A. Dubček si za svůj hlavní úkol ve svém nástupním projevu určil: „Především musíme zabezpečit nezvratnost demokratického vývoje naší společnosti. To znamená promítnout požadavky hnutí a hesel – svoboda slova, shromažďování, spolčování, občanských a lidských práv i pluralismus politického systému, nové postavení soudů, prokuratury, advokacie, SNB – to praxe.“

V ten samý den bylo dodatečně oznámené, že do vazby byl 23. prosince umístěný bývalý vedoucí tajemník městského výboru KSČ v Praze Miroslav Štěpán a obviněn byl z přípravy k trestnému činu zneužívání pravomocí veřejného činitele. Umístění do vazby bylo odůvodněno jeho možnou snahou vyhnout se hrozícímu vysokému trestu útekem nebo ukrýváním se. S dosavadními změnami v resortu vnitra a v SNB současně novináře obeznámil Ján Čarnogurský. Opětovně uvedl, že byl jmenovaný zplnomocněnec pro chod ministerstva vnitra ČSSR. Došlo ke změnám ve velitelských funkcích, Státní bezpečnost byla zredukována jen na nevelkou skupinu odborníků a byla zrušena Správa vyšetřování StB v krajích.

Mnohem horší a napjatější situace ale vládla i nadále ve věznicích po celé republice. Za příčinu tohoto napětí mnozí viděli represi soudů v minulých letech, což vedlo k přeplněnosti věznic a tím pádem i zhoršení sociálních a hygienických podmínek výkonu trestu věznění. Jiní mluvili, o povýšeném chování některých příslušníků SNV, zvýšených pocitech křivdy mezi vězni, ignorance a přetrhání jejich vazeb na své rodiny. Požadovalo se zlepšení pracovních a hygienických podmínek výkonu trestů, lepší jídlo a slušnější zacházení s vězni. Vše směřovalo ke změně zákona o výkonu trestu. Vznikaly dokonce akční výbory odsouzených, na Slovensku i koordináční stávkový výbor odsouzených. Jeho členům byl navíc přerušeny výkon trestu, aby mohli jednotlivé věznice volně navštěvovat a jednat s vládními činiteli a veřejností. Mnohým však šlo pouze o očekávanou amnestii, která měla podle jejich názorů jedním švihem vyřešit všechny jejich problémy. Když amnestie nepřicházela, byli rozhodnuti k mnohem agresivnějším formám vyjádření své nespokojenosti. Výraznou rozsáhlou amnestii očekávali dokonce i ti, kterých by se mohla týkat pouze okrajově a velice teoreticky – recidivisté, násilníci, lupiči a vrahové. To vše se naplno ukázalo až březnu 1990.

Nespokojeni byli i příslušníci SNV, kteří se nechtěli dostat do takové defenzivy, jak tomu bylo na jaře roku 1968, takže na svou obranu vystupovali mnohem aktivněji a na společenské organizace se obraceli se svými výzvami a dopisy.

V pátek 29. prosince byl nakonec do funkce prezidenta ČSSR Federálním shromážděním zvolený Václav Havel. Po změnách ve funkci vedoucího Kanceláře prezidenta republiky, si za své poradce zvolil Milana Kňažka, Sašu Vondru a Jiřího Křižana. Den po

volbách po poradě představitelů OF na Vikárce na Pražském hradě jmenoval do funkce ministra vnitra ČSSR Richard Sachera (ČSL), který od 10. prosince zastával pouze funkci ministra bez portfeje, i když se na převzetí této funkce po celý čas připravoval. Jeho I. náměstkem zůstal Ivan Průša a dalším se v tento den stal Jaroslav Procházka, původně rovněž kandidát na funkci ministra vnitra, který byl na schůzku ve Vikárce přizvaný. R. Sacher byl té době Občanským fórem i samotným V. Havlem dost podporovaný. Plnohodnotně začal úřadovat až 2. ledna 1990.

Policie ČR 1990

Policie přešla v roce 1990 v podstatě dvěma vývojovými fázemi. První, kterou ohraničila přibližně první třetina roku, byla v mnohém politická a ideologická. Její podstatou bylo postupné uřezávání StB od těla SNB, což skončilo její likvidací a nahrazením novou státně-bezpečnostní složkou, ale stejně tak prověrkami, kterými v prvním půlletí tohoto roku prošel všechen náčelnický a velitelský kádr - vedení resortu, SNB, vojsk ministerstva vnitra a Pohraniční stráže (VMV a PS). Sboru národní bezpečnosti v důsledku likvidace StB začala jednoznačně dominovat jeho veřejně bezpečnostní složka, doprovázena ještě některými útvary, stojícími mimo ní. V důsledku této dominance se hlavní pozornost v druhé vývojové etapě již věnovala odborným bezpečnostním tématům, zejména reorganizaci zbývajících částí SNB, ale i MV ČSFR a MV ČR, i když některé úrovně VB procházely drobnohledem prověřkových komisí. Od těla SNB a FMV se v průběhu roku začaly postupně oddělovat i jiné její složky.

Druhým rysem vývoje byla legislativní smršť, která odstranila mnohé původní právní úpravy, kterými se SNB již několik let řídil. Byl přijatý balík nových zákonů, které vycházely z potřeb nové doby.

Třetím rysem bolo postupné snižování významu federálního centra a přesun těžiště mnoha policejních problematik na republiková ministerstva. Velice silně tento tlak probíhal zejména na Slovensku, které postupně šlo k samostatnosti a osamostatňovalo se poměrně rychle právě na poli zajištění své bezpečnosti.

Čtvrtým rysem byly kvalitativní i kvantitativní změny v oblasti kriminality. Předně došlo k prudkému a v mnohém zcela neočekávanému vzrůstu trestné činnosti, který v dějinách Československa neměl obdobu. Tento jev započal již v listopadu a prosinci minulého roku, což se někdy kladlo za vinu stavu, ve kterém policisté v roce 1989 více

zasahovali proti demonstracím, jako bojovali proti zločinu, ale nástup nového roku byl v tomto směru až jednoznačně tragický. Kvalitativní stránkou tohoto procesu byl vznik zcela nových druhů a zejména forem trestní činnosti, se kterými se policie, zatím pod názvem SNB, dosud buď nesetkala, nebo ne v tak širokém rozsahu. Na tento jev nebyla vůbec připravena a na vývoji kriminality to bylo znát. Mnohdy se učila za chodu, i když vývoj v Polsku a Maďarsku, kde proces společenských změn začal mnohem dříve než v Československu, mnohé tyto jevy přinesl. V našich podmínkách se tyto nové trendy nestudovaly tak účinně, jak by si to vyžadovaly. Kdyby policie roku 1990 výrazněji vyhodnocovala nové jevy v kriminalitě na území Polska a Maďarska v druhé polovině roku 1989, mohli bychom si snad některé jevy ušetřit. Ale prioritní problém se v počátcích roku 1990 viděl spíše v důsledném provedení očisty a změně charakteru samotné policie, stále pod značkou SNB.

Již z tohoto krátkého nástupu je zřejmé, že v roce 1990 se v dějinách bezpečnostních orgánů našeho státu událo více událostí než v průběhu tří běžných let, čemuž odpovídá i záběh tohoto roku.

V první řadě musíme zmínit dvě změny názvu Československa. První změna nastala na základě ústavního zákona č. 81/1990 Sb. z 29. března 1990, který vstoupil v platnost dnem svého vyhlášení:

„Článek I

Název "Československá socialistická republika" se mění na "Československá federativní republika".

Článek II

Pokud je v dosavadních ústavních a jiných zákonech uveden název "Československá socialistická republika", rozumí se tím "Československá federativní republika".

Zákon byl přijatý tak pozdě z důvodu požadavků slovenských politiků, kteří vyžadovali v názvu státu zvýraznit postavení Slovenka. Protože část z nich nesouhlasila s novým názvem státu, byl 20. dubna přijatý ústavní zákon č. 101/1990 Sb.:

„Čl. I

Název "Československá federativní republika" se mění na "Česká a Slovenská Federativní Republika" v jazyce českém a "Česká a Slovenská Federatívna Republika" v jazyce slovenském; obě znění jsou rovnocenná.

Čl. II

Pokud je v dosavadních ústavních a jiných zákonech uveden název "Československá federativní republika", rozumí se tím název státu podle tohoto zákona.

Název státu v této podobě vydržel až do konce existence jednotného Československa, který se v gramatice obou majoritních národů psal v češtině jako Československo a ve slovenštině jako Česko-Slovensko, v obdobích v češtině: československý, -á, -é nebo

v slovenštině: česko-slovenský, -á, -é. Při oficiálním znění, např. zákonů, se název státu psal s velkým písmenem na začátku každého slova tohoto názvu.

Název české části republiky řešil Ústavní zákon ČNR č. 53/1990 Sb. ze 6. března 1990:

„Článek 1

Název «Česká socialistická republika» se mění na «Česká republika».

Článek 2

Pokud je v dosavadních ústavních a jiných zákonech uveden název Česká socialistická republika, rozumí se tím Česká republika.“

Na slovenské straně změnu názvu řešil Ústavní zákon SNR č. 50/1990 Sb. z 1. března 1990 o názve, o názve, štátnom znaku, štátnej vlajke, štátnej pečati a o štátnej hymne Slovenskej republiky:

Slovenska národná rada sa uzniesla na tomto ústavnom zákone:

„Čl. 1

(1) Názov «Slovenská socialistická republika» sa mení na «Slovenská republika».

(2) Ak je v doterajších ústavných a iných zákonoch uvedený názov Slovenská socialistická republika, rozumie sa tým Slovenská republika.“

Tomu odpovídaly i názvy jednotlivých institucí, které až do přijetí těchto zákonů nesly v názvu ČSSR, poté ČFFR. Na území obou územních republik měly až do přijetí zákonů svých Národních rad přívlastek jméno „socialistická“. Této skutečnosti bude odpovídat i náš další text.

Početní stavy SNB, PS a VMV k 1. lednu 1990 nejsou přesně známy. Dostupné zdroje jednak udávají, že k 28. únoru 1989 existovalo celkem 57 385 příslušníků SNB (z toho 17 534 v centrále a zbytek na KS SNB), 4 023 vojáků z povolání a 12 307 občanských pracovníků; dohromady tedy 73 715 osob. Počet příslušníků StB je odhadovaný na více než 13.000 pracovníků a pracovníc. Publikace M. Šteinbacha 30 let Policie ČR udává, že k 1. lednu 1990 pracovalo v rámci MV ČSR 28.649 příslušníků SNB a k 1. lednu 1991 30. 961. Další tisícovky příslušníků SNB ale bylo podřízené federálnímu ministerstvu vnitra a k Policii ČR se dostali až po sjednocení všech policejních sborů na území ČR až v roce 1993, takže početní stav příslušníků SNB mohl v roce 1990 skutečně oscilovat kolem 41.000.

Uvedená publikace dokonale informuje i o struktuře SNB a poté Policie ČR na všech úrovních jejich řízení – centrum, kraj a okres (obvod), včetně jednotlivých změn. Do roku 1990 SNB v Česku vstoupila ve stejné regionální a územní organizační strukturu, která zde existovala již několik let, ale již v tomto roce proběhly první změny, reagující na likvidaci StB

a poté oddělování některých útvarů od resortu a SNB. Zásadnější organizační změny přinesl až rok 1991.

Již první den roku 1990 se nesl v znamení prvních změn. K tomuto datu přestala v resortu a SNB existovat struktura stranické organizace KSČ, ke 14. lednu stejně tak jeho politický aparát a od nového roku byla zastavena činnost Správy vyšetřování StB, která šla ke své definitivní a rychlé likvidaci 31. ledna.

Na základě výsledků práce parlamentní Komise pro dohled nad vyšetřením zásahu 17. listopadu došlo k rušení těch útvarů SNB, které se podílely na represích vůči demonstrantům. Usnesením vlády ČSR č. 3. ze dne 10. ledna 1990 byl zrušen Pohotovostní pluk VB ČSR a byl nahrazen odbornou nástupní školou VB pro ČSR. Na základě usnesení vlády ČSSR č. 128 ze dne 26. února 1990 byly zrušené všechny pohotovostní útvary VB po celém území státu.

Dne 16. února 1990 byl reorganizován Odbor zvláštního určení VMV na Útvar FMV pro rychle nasazení (URN nebo také URNa), který zanedlouho dostal příležitost rehabilitovat se za události 17. listopadu. Několikrát rázně zasahoval v průběhu vzpour vězňů, zejména při potlačení vzpoury v Leopoldově v březnu 1990. Záhy se stal nejúčinnější policejní institucí v Československu a ve veřejnosti získal značnou autoritu.

Zákonem č. 181/1990 Sb. z 3. května 1990 byla s účinností od 31. července 1990 zrušena Vysoká škola SNB. Její studentům tím bylo studium ukončené, protože nově zřízený Institut FMV pro výchovu a vzdělání měl již jiný charakter a zaměření. Jedinou jejich šancí, jak pokračovat ve vysokoškolském studiu, bylo přihlásit se ke němu na jiné vysoké škole právního typu. Institut se podle zákona č. 232/1992 Sb. změnil v Policejní akademii.

Ale byly i další organizační změny:

- 15. ledna místo zrušeného odboru politickovýchovného, tiskové a propagační činnosti FMV začal pracovat odbor pro styk s veřejností, zřízený rozkazem č.25/1989 ze dne 29. prosince, který se stal součástí Vnitřní a organizační správy FMV. Do něj byly začleněné i resortní časopisy, Muzeum SNB a VMV a Ústřední hudba FMV;

- k 30. lednu 1990 byl dále zřízený právní odbor jako samostatný útvar FMV,

- 31. ledna došlo k 15. únoru ke zrušení StB a její nahrazení systémem několika Úřadů, vše ke dni 16. února;

- 1. února vznikl odbor vyšetřování Státní bezpečnosti FMV, i když jeho dějiny byly velice krátké;

- 1. února byla z vojsk ministerstva vnitra vyjmuta Hradní stráž, podřízena Správě ochrany prezidenta ČSSR, jež vznikla stejného dne a byla podřízena Vojenské kanceláři prezidenta republiky;

- 19. března byla dokončena přístavba budovy FMV na Letné a až do 15. dubna se do nových prostor z objektů na Majakovského ulici č. 19 a 21 stěhovaly sekretariáty obou prvních náměstků a náměstka Sámela, ale i Vnitřní a organizační správa spolu se sekretariátem ministra;

- 7. dubna ministr vnitra ČSFR vydal rozkaz, kterým přikázal zřídit odbor boje s mezinárodní zločinností a odbor pro spolupráci s Interpolem. Obě měly být začleněné do organizace Federální správy VB;

- 4. května byl z Letecké správy FMV vyčleněn Státní letecký útvar pro přepravu ústavních činitelů, který později přešel k AČR a zbylá část této správy s klasickým policejním vrtulníkovým letectvem se ke dni 30. září 1990 transformovala z Letecké správy FMV v Úřad FMV pro leteckou službu.

- ke 31. květnu byla VKR jako III. správa Hlavní správy SNB zrušena a převedena pod ČSAr. Na druhý den byla v resortu nahrazena Úřadem FMV pro obranné zpravodajství s kompetencí k VMV a Pohraniční stráž.

- k 1. srpnu vznikla v rámci FMV dva specializovaná pracoviště FMV - odbor boje s mezinárodní zločinností a odbor pro spolupráci s Interpolem.

- 30. září byl zrušen Úřad federálního ministerstva vnitra pro obranné zpravodajství.

- 17. října byla zrušena Zpravodajská služba FMV.

- k 1. listopadu byl zřízen Úřad FMV pro zahraniční styky a Informace.

- 1. listopadu byla zrušena HS VB MV ČR a nahrazena Hlavním velitelstvím VB

- 1. listopadu se objevila první policejní auta v novém barevném provedení – byla pokryta bílou barvou, pod okna po celé délce aut na jejich levé i pravé straně se táhl zelený pás a na předních dveřích byl umístěn nápis POLICIE

- 15. listopadu byla zrušena Federální správa VB a nahrazena Centrálou federální policie.

- 15. listopadu byl změněn název Federální kriminální ústředny na Ústřednu federální kriminální policie.

- ke 30. listopadu byla zrušena Pomocná stráž VB

- 16. prosince 1990 byla v Praze zřízena Národní ústředna Interpolu Praha.

- 20. prosince 1990 byl zrušen Úřad pro ochranu ústavy a demokracie, a stejného dne vznikla Federální informační služba (FIS)

- od října do prosince proběhla zásadní reorganizace FMV a SNB, s několika dílčími organizačními změnami, kterým se budeme podrobněji věnovat níže.

Situaci v resortu, ale i SNB, již od poslední dekády prosince 1989 ovlivnil nebývalý a ve své podstatě nečekaný vzrůst napětí ve věznicích po celém území ČSSR. Přes některá lokální uklidnění, napětí ve věznicích nepolevovalo a všechno ukazovalo, že jediné, čím se tento problém vyřeší, bude výrazný ústupek bouřícím se vězňům ve formě široké amnestie. S tímto vývojem a nevyhnutelností tohoto kroku se v listopadu 1989 vůbec nepočítalo.

V pondělí 1. ledna 1990 nový prezident republiky V. Havel jednak převzal vrchní velení nad všemi ozbrojenými složkami, tedy i SNB, PS, VMV a SNV, ale zejména vydal své rozhodnutí o1/c1/1990/Sb. o amnestii:

„Článek I

Promíjím nevykonané tresty

a) odnětí svobody nebo jejich zbytky samostatně uložené za přečiny,
b) odnětí svobody podmíněně odložené,
c) nápravného opatření nebo jejich zbytky,
d) peněžitě nebo jejich zbytky, pokud nebyly uloženy vedle trestu odnětí svobody, které byly nebo budou pravomocně uloženy za přečiny nebo trestné činy spáchané přede dnem tohoto rozhodnutí s tím, že se na pachatele hledí dnem tohoto rozhodnutí, jako by nebyl odsouzen.

Článek II

1. Promíjím nevykonané tresty odnětí svobody nebo jejich zbytky, které byly nebo budou pravomocně uloženy za trestné činy spáchané přede dnem tohoto rozhodnutí, pokud nepřevyšují

a) dva roky za úmyslné trestné činy,
b) tři roky za trestné činy spáchané z nedbalosti,
c) tři roky u úhrnných a souhrnných trestů uložených za úmyslné trestné činy a trestné činy spáchané z nedbalosti.

2. Z ostatních trestů odnětí svobody nebo jejich zbytků, které byly nebo budou pravomocně uloženy za trestné činy spáchané přede dnem tohoto rozhodnutí, promíjím

a) z trestů uložených za úmyslné trestné činy jednu třetinu, nejméně však dva roky,
b) z trestů uložených za trestné činy spáchané z nedbalosti jednu polovinu, nejméně však tři roky,

c) z trestů úhrnných a souhrnných uložených za úmyslné trestné činy a trestné činy spáchané z nedbalosti jednu třetinu, nejméně však tři roky.

3. Ustanovení odstavců 1 a 2 se vztahují též na tresty úhrnné a souhrnné uložené za trestné činy a přečiny.

Článek III

Tresty odnětí svobody, které byly pravomocně uloženy za trestné činy spáchané přede dnem tohoto rozhodnutí, u nichž horní hranice trestu odnětí svobody nepřevyšuje jeden rok, promíjím s účinkem, že se na pachatele hledí dnem tohoto rozhodnutí, jako by nebyl odsouzen.

Článek IV

Narižuji, aby nebylo konáno řízení o přečinech, které byly spáchány přede dnem tohoto rozhodnutí.

Článek V

Nařizují, aby nebylo zahajováno, a pokud bylo zahájeno, aby bylo zastaveno, trestní stíhání

a) pro úmyslné trestné činy spáchané přede dnem tohoto rozhodnutí, pokud je na ně stanoven trest odnětí svobody nepřevyšující tři roky,

b) pro trestné činy spáchané z nedbalosti přede dnem tohoto rozhodnutí, pokud je na ně stanoven trest odnětí svobody nepřevyšující pět let.“

Amnestie to ale nebyla absolutní. Podle odst. 1, článku VI se nevztahovala se na

„a) na trestné činy zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 tr. zák. a trestné činy a přečiny spáchané s nimi v souběhu,

b) na pokusy trestných činů a dokonané trestné činy teroru podle § 93 tr. zák., obecného ohrožení podle § 179 odst. 3 tr. zák., vraždy podle § 219 tr. zák., loupeže podle § 234 odst. 2, 3 tr. zák., znásilnění podle § 241 odst. 2, 3 tr. zák. a pohlavního zneužívání podle § 242 odst. 3, 4 tr. zák.,

c) na osoby odsouzené jako zvlášť nebezpeční recidivisté podle § 41 tr. zák.

2. Z trestů, které byly nebo budou pravomocně uloženy za trestné činy spáchané přede dnem tohoto rozhodnutí, pachatelům uvedeným v odstavci 1 písm. b), c) promíjím jeden rok.“

Úlevy některým odsouzeným mohlo přinést stanovení skupin, na které by se jinak amnestie nevztahovala. Rozhodnutí v Článku VII ukládalo:

„generálnímu prokurátorovi ČSSR, ministrům spravedlnosti ČSR a SSR a ministru národní obrany ČSSR, aby mi na základě přezkoumání předložili k rozhodnutí návrhy na zastavení trestního stíhání nebo návrhy na prominutí nebo zmírnění trestů za trestné činy spáchané přede dnem tohoto rozhodnutí u osob, na které se toto rozhodnutí nevztahuje nebo se na ně vztahuje jen zčásti, jde-li o

a) těhotné ženy,

b) matky, které pečují o dítě mladší 15 let, anebo jiné osoby, které se samy starají o takové dítě,

c) muže starší 60 let a ženy starší 55 let,

d) osoby, které trpí těžkou chorobou nebo jsou invalidní,

e) osoby obviněné nebo odsouzené za trestné činy podle I. hlavy zvláštní části trestního zákona a za trestné činy zběhnutí do ciziny podle § 283 tr. zák.“

Vše se mělo stihnout do termínu, který byl nastavený na 21. leden 1990. Ve věznicích přirozeně zavládlo nadšení, ale ne všude. Nespokojeni byli především vězni, na které se amnestie nevztahovala a v tomto případě šlo o pachatele zvláště nebezpečných trestných činů, kteří mnohdy stáli za vyvoláváním nepokojů ve věznicích a kladli ty nejnepříjemnější požadavky. Napjatá situace ve věznicích, ve kterých si odpykávali svůj trest, se uvolnila pouze opticky, protože hrozba dalších vzpour stále trvala. Vyčleněné útvary SNB, zejména OZU, tak byly i nadále připravené k zásahu. Jinou skupinou nespokojených vězňů byli odsouzení za souběh několika trestných činů, především těch, na které se amnestie nevztahovala. Část trestu jim mohla být odpuštěna, ale jiná část ne. Tyto a jim podobné tresty bylo nutné nejdříve prozkoumat, což představovalo enormní zátěž na soudy, prokuratury a vyšetřovatele SNB, kteří pro tato rozhodnutí museli předkládat potřebou dokumentaci.

Propuštění těchto vězňů se tímto protahovalo, takže jejich počáteční nadšení se měnilo v rostoucí netrpělivost. Ještě horší to bylo v případech, kde byla vězňům nakonec odpuštěna právě pouze část jejich trestu, někdy dokonce i menší. První vzpoura vězňů začala 4. ledna ve věznici Leopoldov, kde podle polooficiálních zdrojů mezi těmi, kteří ve věznici po amnestii zůstali, bylo 200 vězňů, odpykávajících si dlouholeté tresty za vraždy a pokusy za ně, 170 za znásilnění, 370 za loupeže, 320 za krádeže velkého rozsahu, přičemž mnozí další vězňové byli soudy označeni právě za nebezpečné recidivisty. Právě ti, kterých se amnestie netýkala, odpovídali 4. ledna 1990 hladovkou a použili první nátlakové metody. Vedení věznice odpovídalo demonstrací síly, a vzpouru do 6. ledna 1990 potlačilo. Problémy však tím jen zahnilo do kouta, ale v podstatě je nevyřešilo. NVÚ Leopoldův se změnil v časovanou bombu, která hrozila, že zakrátko vybuchne. To se nakonec také stalo.

V neděli na pondělí 4. - 5. února se dva vězni, tentokrát ve vazební věznici Ruzyně v Praze, pokusili tento problém řešit jiným způsobem – útekem. První část jejich plánu se zdařila, ale poté byli na dvoře věznice odhaleni a vráceni do svých cel.

Amnestie ale současně znamenala ránu pro podniky, které vězně, zejména ty s nižšími tresty, jichž se amnestie prioritně týkala, zaměstnávaly. Ztratily pracovní sílu, které v jejich okolí bylo i tak nedostatek.

Z celkového počtu 31.000 vězňů se amnestie týkala 23.000 osob, mezi nimiž byli i recidivisté, kteří jinou činnost, jako zločin neznali. První náměstek ministra vnitra ČSSR I. Průša 14. února uvedl počet 23.503 amnestovaných. Podle statistiky Institutu pro kriminologii a sociální prevenci (IKSP) z března 1991 bylo na území České socialistické republiky v lednu 1990 na základě amnestie propuštěno 12.600 odsouzených a 1.200 obviněných. Ale je to pouze jedno z mnoha čísel. Mladá fronta 22. ledna uvedla počet podle informací ministerstva spravedlnosti ČSR a ty mluvily o 15.552 amnestovaných, z toho 14.445 z výkonu trestu, a 1.107 obviněných, kteří byli ve vazbě. Ale vraťme se ke statistice IKSP. Podle ní bylo v roce 1990 vyšetřováno 69.368 známých pachatelů, kteří byli důvodně podezřelí ze spáchání trestných činů. Asi šest tisíc z nich tvořili amnestovaní, tedy necelých 9 procent. Z nich bylo 28 vyšetřováno pro důvodné podezření ze spáchání vraždy 258 pro podezření ze spáchání loupeže, 270 pro ublížení na těle, 82 pro znásilnění a 2.206 pro krádež. Amnestovaní se na konci srpna 1990 podíleli téměř celou pětinou na všech vraždách na území ČR, dvaceti procenty na loupežných přepadeních a na krádežích. Společenská nebezpečnost jejich činů zůstávala tedy i nadále vysoká a neklesla ani do konce roku 1990. Když vezmeme do úvahy, že ze 12.600 propuštěných se skoro 6.000 vrátilo ještě v roce 1990 k trestné činnosti, musíme konstatovat, že skoro celá polovina svou novou šanci nevyužila. V každém případě jejich

trestná činnost po propuštění sloužila jako rozbuška a inspirace v celé této oblasti a vybízela k napodobování. Její podtext zněl: každý trest je pouze dočasný a vzdorem je možné vynutit si jeho odvolání. Z vězeňských zdí vešla s amnestovanými do ulic filosofie vzdoru, kultu síly, nadřazenosti pachatelů nad vším svým okolím, pocitu neomezené beztrestnosti a práva vzít si vše, nač měli chuť.

V každém případě již v lednu prudce vzrostla kriminalita a amnestanti spáchali tehdy kolem 40 % veškerých trestných činů. Koncem roku 1991 amnestovaní tvořili ¼ vězňů.

Vzestup kriminality byl hrozivý a současně i impozantní. V celé republice stoupla kriminalita o 80 procent (!) a dosáhla výše 286 724 trestných činů, přičemž průměr za roky 1986-1989 byl ročně 113.096 trestných činů. Odhalených bylo pouze 123.525 pachatelů, tedy objasněnost činila pouhých 43,08 %. (Některé údaje dokonce vykazovaly pouhých 36,49 %.) Pro trestnou činnost, i za minulá období, bylo stíháno 224.438 osob, tj. o 86.245 více než za rok 1989 (+ 76 %), 131.424 případů bylo přerušených bez vypátrání pachatele. Vzestup nevypátraných pachatelů představoval 308,3 %, což bylo o 62,6 % více než v roce 1989. Na území ČR byl podíl recidivistů a dosud netrestaných osob poměrně vyrovnaný. Na území SR převládli dosud netrestaní (59,50 % oproti 40,50 %). V obou částech ČSFR se na těchto počtech výrazně podíleli Romové, na Slovensku byl tento podíl vyšší.

Radikálně se zvýšil počet násilných trestných činů, které až dosud tvořily cca 15 % z celkového ročního počtu trestných činů. Vzhledem k vzrůstu ostatních druhů trestných činů, letos tento podíl klesl, ale rozhodně se nezmenšil. Průměr posledních čtyř let činil 19.486 ročně, v roce 1990 to bylo 26.366. Kladem však byla tradičně poměrně vysoká objasněnost těchto činů, i když i ona v tomto roce trochu klesla. Roční průměr za minulé roky činil 94,50 %, v roce 1990 to bylo 75,50 %. Horší situace vládla v ČR, kde byla objasněnost skoro až o 5 % nižší, jako u celostátního průměru, zatím co v SR představovala 84,12 %. Policejní statistiky na území ČSFR evidovaly celkem 305 vražd a pokusů o ně, objasněno z nich bylo 269, což znamená, že objasněnost zde byla stále vysoká = 88%, dříve 98 %. Nejvyšší nárůst celostátně zaznamenaly loupeže, které vzrostly čtyřnásobně oproti průměru za poslední čtyři roky. Objasněnost klesla z cca 88 %, na 45 %. Nejvíce loupeží se odehrálo v obvodu KS SNB Ostrava a KS SNB Košice, ale zcela šokující byl sedminásobný vzrůst počtu loupeží v Praze. O málem až 20 % stoupl počet trestných činů ublížení na zdraví, ale pokles zaznamenaly rvačky, vydírání a nebezpečné vyhrožování.

Kuriózní situace nastala kolem statistik spojených s mravnostní kriminalitou, protože zaznamenaly výrazný pokles oproti minulým letům, kde dosahovala výše 12.000 ročně. Teď klesla až ke 3.500. Pokles ale šel na margo zrušení skutkové podstaty trestného činu

příživnictví, pod kterou byla v minulosti zahrnuta i prostituce. A právě tato ročně dosahovala v průměru 7.895 trestných činů, které zde najednou nebyly. Výjimkou byl růst počtu nahlášených znásilnění. Navíc se předpokládalo, že mnohé trestné činy ani hlášené nebyly, protože oběti pochybovaly, že pachatelé budou dopadeni a odsouzeni. Dokládá to i pokles objasněnosti v této oblasti z 98 % na cca 10 %. Dvě třetiny z dopadených pachatelů byli recidivisté a více než jedna pětina Romové. Na území SR trestná činnost Romů přesahovala celostátní průměr o 6 %.

Nejčastějším případem trestné činnosti ale i nadále zůstávala majetková kriminalita, která zahrnovala krádeže vloupáním, krádeže prosté, podvody a zpronevěry a ostatní trestnou činnost majetkové povahy. Zatím co v letech 1986-1989 byl její podíl na celkové trestné činnosti cca 63 %, teď vzrostl málem až k 85 %. Její vzrůst byl raketový. Zatím co v letech 1986-1989 bylo ročně v průměru zaznamenáno kolem 17.000 případů, v roce 1990 to bylo 211.000 trestných činů. Objasnitelnost klesla z cca 66 % na 28,74 %. Škody stouply z ročního průměru 305.036.000 Kčs, na 1.944.610.000 Kčs. Recidivisté z toho spáchali 61,74 % trestných činů a Romové 21,86 %, přičemž i zde byl roční průměr za minulé roky nižší – 15,91 %.

Vzestup trestné činnosti byl nejmarkantnější zejména v České republice. Právě zde se uskutečnilo 216.825 trestných činů – o 90.000 více než v roce 1989. Vzestup tedy činil 79,5 %. Z celkového počtu 305 vražd a pokusů o ně na Českou republiku připadlo 212. Byl to růst o 160 % oproti minulému roku, kdy tento počet dosáhl hodnoty 126. Z počtu 212 bylo 55 pokusů, 7 dětí zavraždily jejich vlastní matky, 174 vražd bylo objasněných. Největší podíl na vzrůstu kriminality měly majetkové a násilné trestné činy. Nejohroživější vzestup zaznamenaly loupeže. Oproti 789 loupežím roku 1989 došlo v roce 1990 ke 3.885 loupežím, což představovalo vzestup o 288 procent! Krádeže vloupáním vzrostly z 19.005 na 72.885 (+ 383 %). Objasněnost trestné činnosti klesla ze 78,7 %, na 38 %, objasněných případů bylo tedy o polovinu méně než před rokem. V Praze dokonce objasněnost klesla až na 24 %, což znamená, že pouze každý 4 zločin byl v Praze objasněný. Škody, způsobené kriminalitou byly krátce před koncem roku odhadované na 1,8 miliardy korun. Nakonec toho bylo více.

Kriminalita kulminovala v říjnu 1990, poté začala mírně klesat, ale optimistický výhled neměl dlouhého trvání, protože od začátku roku 1991 začala kriminalita zase stoupat.

Novou a nebezpečnou sociální skutečností byl fakt, že oproti pesimisty předpokládaného rozhodujícímu podílu amnestantů na tomto vzrůstu, se tato obava nepotvrdila, i když jejich podíl na této situaci je zjevný. Nakonec se ukázalo, že více než polovina z těchto trestných činů nešla na vrub amnestantů nebo jiných recidivistů, ale na

dosud netrestané osoby tzv. prvopachatele, které až do té doby žádné konflikty se zákonem neměly!

První potíže s propuštěnými vězni, které náhlá svoboda doslova zaskočila, se objevily krátce po jejich propuštění. Syndrom dominance, který je postihl, mnohdy vynuloval komplet celé jejich právní vědomí a úctu k lidem. Zlost, kterou pociťovali v době vzpour, si vybíjeli na svém okolí, vycházejí z přesvědčení, že si teď mohou dovolit cokoli. Byly zaznamenány případy, kdy se někteří z nich dopustili trestných činů již cestou z věznic. V lepších případech tropili různé výtržnosti, v horších napadali občany, kradli a loupili, takže po pár hodinách se opět octli v celách. Amnestanti, kteří na svobodu vůbec nebyli připravení a neměli rodinné zázemí, nebo je jejich rodiny odmítli přijmout, se změnili v první bezdomovce. Začali se soustřeďovat kolem železničních nádraží všech větších měst, kde se shlukovali, popíjeli, obtěžovali, okrádali a olupovali cestující, ničili zařízení, napadali nejenom zřízence ČSD, ale i zakročující příslušníky VB. Vše je možné demonstrovat na příkladu Prahy. Tak např. parku před pražským hlavním nádražím se v důsledku zhoršení bezpečnostní situace na něm a jeho okolí se začalo říkat Sherwood. Další mimořádně nebezpečné místo v Praze, spojené s pobytem bezdomovců a amnestantů se nacházelo na nádraží Praha-Střed, snad ještě více na nádraží Holešovice a přilehlé holešovické tržnici, na které se kšeftovalo s výrobky tajných dílen, ale i s kradeným a pašovaným zbožím, takže zde o konflikty nebyla nouze. Právě zde vznikly první potyčky mezi Vietnamci a příslušníky hnutí punk. V únoru 1990 vedení Městské správy VB rozhodlo, že bude posílena hlídková služba v celé této oblasti, ale zejména zřízen nový základní útvar VB, který měl střežit nejenom vlakové nádraží, ale i sousední autobusové, překladiště a samotnou stanici metra. Vietnamci se ale na pokračující útoky i nadále stěžovali, protože podle jejich názoru se hlídkoví policisté k jejich ochraně chovají laxe a někdy zřetelně nevšímavě, takže konflikty zůstávaly. Nebezpečné bylo v noci i samotné Václavské náměstí, kde VB podnikla jiná bezpečnostní opatření. Ale ani tyto nové aktivity nezabránilly situaci, v nichž vznikala místa, kterým se lidé již v podvečer raději vyhnuli a v noci byl pobyt na nich poměrně dobrodružstvím. Výjimkou nebyla ani hlavní náměstí jiných větších měst.

Útočilo se na staré lidi, např. 4. ledna v Praze dva amnestanti ubili k smrti 83-letého muže, a vzali mu tašku s jídlem a pár korun. Otřesných vražd seniorů a krutých loupežných přepadení, kterým byli vystaveni nejenom na ulicích, ale i ve svých bytech a domech, v kteroukoli denní nebo noční hodinu, se pak v celém tomto období událo několik. Ve čtvrtek 4. ledna, tedy týž samý den, se krátce po obědě v Pardubicích 25letý amnestant pokusil zavraždit 27letého muže. Z vězení v Žacléři byl propuštěný jen pár hodin předtím. První větší

loupežné přepadení, dokonce doprovázené střelbou, se rovněž uskutečnilo ji 4. ledna ve Starém Hradišti na Pardubicku. Pouze v Praze se v lednu 52 amnestovaných dopustilo 49 trestných činů.

Oslavných článků, které 3. ledna vládly prvním stránkám řady deníků, rychle ubylo a nahradily je materiály burcující VB k vyšší aktivitě. Situace zašla tak daleko, že v sobotu 6. ledna se prezident republiky obrátil na federálního ministra vnitra, aby ve spolupráci s republikovými ministry zajistil všemi dostupnými prostředky bezpečnost obyvatelstva proti skupinám amnestovaných vězňů, kteří ohrožují zdraví, životy a majetek lidí. Vedení resortu rozhodlo posílit hlídky SNB vojáky VMV a označit je rukávovou páskou s nápisem SNB. Na Hlavním nádraží v Praze hlídkovali např. i vojáci Hradní stráže. V některých městech spolu s nimi hlídkoval i představitel místního OF. Problém ale neustával. Špatná situace kolem ochrany veřejného pořádku vládla ještě dva roky, i když se i v tomto čase pomalu regionálně uklidňovala. K četným případům narušování veřejného pořádku tedy docházelo i nadále a nabývalo mnohé další nečekané formy. Předlistopadová představa, že po změně společenských poměrů dojde automaticky ke zlepšení situace v oblasti kriminality, se nenaplnila.

Při stávajících stavech tento nárůst nedokázali zastavit ani příslušníci SOOŽ, ale ani pořádkové policie. A to vše v situaci, kdy příslušníci VB opět zažívali nejenom nebyvalý pokles své autority, která se dostala až na nejnižší úroveň, ale i ztrátu důvěry obyvatelstva. Ke slovním útokům na ně se přidaly i fyzické, takže příslušníci VB museli stále častěji v průběhu svých zákroků proti pachatelům čelit nejenom jim samotným, ale i jejich okolí. Tento stav se nejenže nezlepšoval, ale v průběhu celého roka ještě zhoršoval. Když dvoutýdenník Linka 158 v létě roku 1990 v reakci na článek Lidové demokracie Něco se musí stát, z 9. srpna k této věci uspořádal menší anketu, sešlo se mu několik zajímavých stanovisek, mezi nimi i názor příslušníků MO VB Dejvice na Praze 6, ve kterém uvedli: „Příslušníci dnes nemají možnost pro vedení zákroku podle potřeby a okolností, protože se obávají případných postihů, pokud by si někdo na zákrok stěžoval. Při většině zákroků je veřejné mínění na straně pachatele. V případě dvou nebo více osob většinou poškozený považuje zákrok za málo důrazný, pachatel a nezúčastnění naopak za nepřiměřený a všichni si chtějí podat stížnost...

Ochrana osobní cti a důstojnosti příslušníků SNB není nijak zajištěna. Prostředky, uvedené v zákoně č. 40/1974 Sb., jsou nevyhovující a při urážce neumožňují příslušníkům vůbec zasáhnout. Trestní postihy za útok na příslušníka nebo za jeho urážku - §§ 155,156 tr. zákona – jsou nízké. Popularizace práce SNB je přitom na nulové úrovni. Trpí se výpady proti SNB a MV, které nejsou nijak řešeny, ani na ně není jejich autorům odpovídáno, což často

přivádí občany k mylným závěrům o dění v SNB. Pokud je ve sdělovacích prostředcích poukazováno na nedostatky v zabezpečení a ochraně příslušníků SNB a na jejich nedostatečnou pravomoc, jedná se vždy o pouhé konstatování bez snahy o zjednání nápravy.“

Tiskem např. 13. března proběhla správa o pražském Kapsa týmu, který při činu zadržel skupinu kapsářů. Příslušníci VB byli přirozeně v civilu a od lidí dostali co proto, protože kapsáři začali vykřikovat, že je právě zajišťuje Státní bezpečnost. Pokud se věc vysvětlila, kapsáři utekli.

Snad nejhorší případ byl na jaře 1990 spojený s útokem tří pachatelů na příslušníka OZU 20. ledna v Praze, v jehož průběhu utrpěl velice vážná zranění. Na tuto skutečnost reagovali jeho kolegové otevřeným dopisem. Tlaku pachatelů byly někdy vystavené i oběti jejich činů, takže v některých případech útoky na svou osobu, v obavě z odplaty, nebo zdlouhavému vyšetřování, v jehož průběhu byli často konfrontováni s agresivními pachateli, kterým se nakonec nic nestalo a jen se v průběhu vyšetřování dověděli jména a adresy poškozených, ani nehlásili.

Ale, objevil se i jiný problém - série sebevražd a pokusů o ně (Antonín Kapek, Václav Chobotský, Milan Kovář, Vladimír Kosička nebo Viliam Šalgovič), mezi kterým nechyběli ani příslušníci SNB. V Praze se 3. ledna zastřelil plk. JUDr. Jiří Bečvář, politický zástupce náčelníka Správy SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje, obviněný za podíl na potlačení demonstrace 17. listopadu, ale emoce v řadách příslušníků SNB zvedla až sebevražda pplk. Josefa Petráčka, náčelníka OS SNB v Teplicích. Jeho podřízení na tuto skutečnost reagovali v otevřeném listě, který adresovali Kanceláři presidenta republiky, vedení FMV a všem útvarům ministerstva: „My, příslušníci SNB v okrese Teplice, jsme vývojem situace znepokojeni. K tomu, abychom mohli všechny své síly, um a schopnosti věnovat ve prospěch této společnosti však nemáme v současné době podmínky. Rozhodně nesouhlasíme se situací, která umožňuje vyřizování si osobních účtů, obecné hanobení práce poctivých příslušníků SNB, jak k tomu došlo v našem okrese. Všude čteme a slyšíme slova o ohleduplnosti, vzájemné toleranci a lidskosti, v naší praxi se však setkáváme s postoji zcela opačnými, a to ze strany amnestovaných osob, některých členů Občanského fóra a těch funkcionářů, kteří včas převlékli kabát. Jejich psychický nátlak, obvinění a hrozby vyvrcholily dne 5. ledna 1990 sebevraždou náčelníka OS SNB Teplice.“ Obviňování se mělo týkat zásahu SNB při ekologických demonstracích v Teplicích 11. - 13. listopadu 1989. Později se mluvilo o spjatosti tohoto případu s případem tzv. mostecké mafie, ale to se již za tuto výzvu, které se začalo říkat Teplická, postavili příslušníci mnoha Správ SNB a připojili se k jejich

požadavkům, zejména ke snaze o vytvoření nezávislých policejních odborů a ustanovení parlamentní komise, která by zásah proti teplickým ekologům nezávisle vyšetřila.

Příslušníci VB z HS VB MV ČSR ve svém stanovisku např. požadovali, aby se vedení resortu touto otázkou vážně zabývalo, vystoupilo ve sdělovacích prostředcích a připomněli veřejnosti práva a povinnosti občanů a organizací ve vztahu k orgánům VB a vyzvalo k důslednému respektování zákonných požadavků v činnosti příslušníků VB a dodržování zákonnosti našeho státu. Teplickou výzvu chápali jako požadavek ke zvýšení akčnosti a iniciativy MV ČSR. V dalších bodech žádali od ministra vnitra ČSR aby

„- vymezil podmínky pro jednání jakýchkoli neoficiálních společenských nebo politických aktivit s příslušníky VB a k tomu odmítl kolektivní odpovědnost za porušování zákona a jiných obecně platných předpisů, individuálně vyhodnocoval morální dispozice jednotlivých představitelů těchto iniciativ a výsledek oznamoval koordinačnímu centru OF ve vztahu k VB, individuálně je projednávat a výsledek oznamovat koordinačnímu centru cestou MV ČSR;

- zajistit prostřednictvím GP ČSSR objektivní hodnocení útoků na příslušníky VB pro výkon jejich pravomocí;

- rozhodl o povinnosti hlásit všechny konkrétní případy znevažování a skandalizování práce příslušníků VB a jejich zesměšňování a závažně řešit za účasti pracovníků jeho inspekce nebo inspekce náčelníků KS SNB;

- nařídil šetření pracovníky inspekce všech signálů o zneužívání postavení a pravomocí příslušníků a náčelníků VB, signálů o existující nebo rostoucí nedůvěře příslušníků VB k jejich nadřízeným.“

Situace byla tak vážná, že se do Teplic na jeho pohřeb chtěli auty vydat příslušníci VB, ale i StB, z různých oblastí Čech a Moravy, čemu jim zabránilo pouze vyhlášení stoprocentní dosažitelnosti v místech svých bydlíšť. Toto napětí bylo nutné ventilovat, protože význam VB každým dnem, v podmínkách nebývalého vzrůstu kriminality, objektivně narůstal, zatím co jejich vážnost stejně tak objektivně klesala.

Vedení resortu i SNB v tom čase muselo tedy současně pracovat na několika frontech, takže ne vše probíhalo tak rychle, lehce a kvalitně, jak si někdo představoval. Do nového roku vstupovalo poměrně rozpačitě, protože panovala pouze hrubá představa o jejich úkolech a postavení SNB v novém rodícím se systému. Obě navíc rok začínaly v mnoha směrech ve stejném personálním obsazení, jako před koncem roku minulého. Z tohoto důvodu se na první místo pozornosti nového vedení ministerstev vnitra a SNB, které se rovněž vytvářelo za

chodu, dostala tvorba nové koncepce bezpečnostní politiky, kde se doslova stavělo na louce zelené

Ve své podstatě se ani přesně nevědělo, s jakými financemi budou resorty všech tří republik disponovat. Rozpočet se v průběhu roku 1989 pro neshody všech těchto tří republik nepovedlo dát dohromady a do nového roku se vstoupilo v rozpočtovém provizóriu. Podle zákona č. 195/1988 Sb. bylo v roce 1989 na obranu a bezpečnost vyčleněných 24.032.908.000,00 Kčs. Česká socialistická republika zákonem ČNR č.207/1988 Sb. na tento účel určila sumu 4.331.100.000,00 Kčs. Zákon o státním rozpočtu federace na rok 1990 byl pod číslem 82. schválený až 27. března 1990. Na obranu a bezpečnost bylo věnováno 34.206.725.000,00 Kčs. Zákon ČNR č. 91/1990 Sb. ze dne 29. března na ten samý účel ze svého rozpočtu věnoval 4.452.450.000,00 Kčs, zákon SNR č. 95/1990 Sb. ze dne 30. března 4.452.450.000,00 Kč. Oba zákony republiky ještě vyčleňovaly v rámci globálních a účelových dotací jednotlivých krajům dalších několika miliard korun.

Vedení FMV 21. dubna 1989 projednalo Návrh koncepce účelové výstavby FMV na 9. pětiletku s výhledem do roku 2005. Pro celé toto období se pro investice počítalo se sumou 1.490.000.000,00 Kč, z toho na přímou investiční výstavbu 1.100.000.000,00 Kčs. Do toho byly započtené projektové práce, výkup pozemků, nebo sdružené investice, např. ekologické stavby. Na rok 1990 se počítalo s financováním akce Hangár FMV s dílčím rozpočtem v třech variantech od 300 miliónů Kčs do 150 miliónů Kčs. Druhou velkou akci měla být výstavba léčebně-rehabilitačního zařízení na slovenské Zemplínské Šíravě s orientačním rozpočtem 90,6 miliónů Kčs. Třetí velkou stavbou měl být areál FMV v Křížkovém Ujezdci s orientačním rozpočtem 173,4 miliónů Kč. Obě tyto dvě poslední stavby měly být dokončené v roce 1994.

Ve výstavbě byl objekt v Stodůlkách na Praze 5, jehož výstavba začala v roce 1987 s nákladem 242,9 miliónu korun pro potřeby HS StB, ve které dnes sídlí BIS; dva objekty I. správy s kódovým označením Kahan II. (začátek realizace 1984, rozpočet 81,5 miliónů korun, termín dokončení 1991), Kahan III. (začátek realizace 1987, rozpočet 28,5 miliónů korun, termín dokončení 1991); sportovní hala ve Stromovce (začátek realizace 1989, rozpočet 22,0 miliónů korun, termín dokončení 1991); kotelná v Holešově (začátek realizace 1988, rozpočet 19,3 miliónů korun, termín dokončení 1991); stavební dvůr v Písnici (začátek realizace 1989, rozpočet 14,2 miliónů korun, termín dokončení 1991) a pokračovala III. etapa výstavby areálu VŠ SNB v Praze (začátek realizace 1987, rozpočet 14,2 miliónů korun, termín dokončení 1991).

Výhledově – od roku 1991, se počítalo se zahájením II. etapy výstavby skladů v Mlázovicích (1992, 52,0 miliónů Kčs, 1991), inovací Ústředních garáží ve Veleslavíně v Praze 6 (1993, 100,0 miliónů Kčs, 1994), výstavbou kotelny v Suchdole nad Lužnicí (1991, 11 miliónů Kčs, 1993), rozšířením skladů munice v Dymokurech (1992, 50 miliónů Kčs, 1995), II. etapou stavby v Písnici (1991, 104 miliónů Kčs, 1994) atd.

Všechny tyto investice byly schválené ve třech variantech a měly se realizovat podle toho, kolik na to rezort z rozpočtu dostane. V oblasti komunální bytové výstavby bylo v 8. pětiletce plánováno získat 2.200 bytů, ale resort jich za poslední tři roky dostal pouze 31,1 % z nich, přičemž měl více než 12.000 žádostí o jejich přidělení. Investiční výdaje do technického a ostatních zajištění VB šly zejména z rozpočtů republik. Z hlediska investic výrazně pokulhávalo právě vybavení základních útvarů, které neměly k dispozici skoro žádnou výpočetní techniku a místy se dokonce psalo na zastaralých typech psacích strojů. Chyběla i další kancelářská technika, včetně vybavenosti Federální kriminální ústředny nejmodernější technikou, nebo výrazně kvalitnější technikou kriminální a dopravní služby. Pořádková služba se potýkala problémy se spojovací technikou. Až v průběhu roku 1990 se na vybraných služebnách objevily první faxy.

V těchto podmínkách pokračoval proces vytvoření nového vedení resortu. Ministr vnitra ČSSR Richard Sacher sice svou funkci převzal na konci minulého roku, ale fakticky ji začal vykonávat až 2. ledna 1990. Ve funkci prvního náměstka pokračoval JUDr. Ivan Průša, který se především věnoval právním otázkám a JUDr. Jaroslav Procházka, orientovaný na vznik nových státně-bezpečnostních orgánů. O dva týdny později – 19. ledna, na základě rozhodnutí vlády ČSSR o paritním národnostním zastoupení na federálních ministerstvech, byla na FMV za slovenskou stranu jmenována ještě jedna dvojice náměstků: do funkce dalšího prvního náměstka federálního ministra vnitra byl uvedený plk. JUDr. Viliam Ciklamini (Klub za socialistickou přestavbu Obroda), orientovaný na vnitřní vedení celého rezortu, a tímto fakticky skutečný 1. náměstek. Dalším náměstkem se stal plk. RSDr. Andrej Sámel (Klub za socialistickou přestavbu Obroda), orientovaný na řízení Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra. Oba, i Jaroslav Procházka, byli za svou politickou angažovanost v roce 1968 po prověrkách v letech 1969-1970 ze SNB propuštěni, v lednu 1990 reaktivováni a opět zařazeni do služby.

Problémem nového vedení byla různorodost zájmů a vcelku i nesourodost, nač se později R. Sacher několikrát stěžoval. Několikrát zdůraznil, že nedostal šanci vytvořit si vlastní vedení resortu, nýbrž mu byli jeho náměstci oktrojováni a dělali na něm nezávislou, a tudíž i vlastní politiku.

V podstatě vznikly tři skupiny, které se snažily rozšiřovat svůj vplyv a vedení resortu ovládnout. Rozlišovaly je jednak jejich kořeny a jednak názory na rychlost a důkladnost likvidace StB.

První skupinu tvořili bývalí příslušníci SNB a reformní komunisté, kteří byli po čistkách po roce 1969 propuštěni ze služebního poměru v SNB, následně perseklováni a roce 1990 rehabilitováni. Jako celek zastávali pozici úplné a rychlé likvidace StB, včetně propuštění do civilu všech její příslušníků do jednoho. Byli sice členy Občanského fóra, nebo Obrody, ale v resortu prosazovali vlastní politiku. Vycházeli z toho, že jsou odborníci, kteří jako problematiku, zejména StB, velice dobře znají a mohou ji zvládnout. Podle odborných studií a vzpomínek účastníků těchto událostí, chápali R. Sachera v čele resortu jen jako deklarativní nebo dekorativní postavu, která bude resort reprezentovat směrem ven, zatím co oni budou resort zevnitř fakticky řídit. V průběhu ledna a února 1990 tato skupina získala skutečně velice silné postavení. Reprezentoval ji zejména V. Ciklamini, J. Procházka. O. Hromádko, Zd. Jodas, Zd. Padrůněk, celá jeho odborná komise a další. Oporu nacházela v krajích, kde reformní komunisté získali pozice v čele několika KS SNB, ale stejně tak v radikálně naladěném křídle Občanského fóra, nespokojeném se systémem likvidace StB, která podle nich postupovala příliš pomalu. Reprezentantem tohoto křídla byl např. Ladislav Lis, Jan Ruml, Radovan Procházka nebo Jan Kozlík. Toto dělení ale není striktní. J. Procházka a O. Hromádko byli napojeni na OF a stejně tak v jeho struktuře zastávali vysoké posty. Problémem V. Ciklaminiho byla skutečnost, že sice prosazoval ostré kroky proti StB, ale současně dělal i politiku, kterou bychom mohli označit za slovenskou, nebo Slovensku nakloněnou, kde již minulost politiků, spojených jakýmkoli způsobem s bývalou StB, zas až tak nevadila. Později se ukázal jeho podíl v první lustrační aféře na Slovensku, namířenou proti Jánovi Budajovi a spojenou se jménem V. Mečiara. Po prvních svobodných volbách na Slovensku Viliam Ciklamini opustil Prahu i svůj post.

Druhou skupinu představoval a někdy i zosobňoval sám ministr vnitra R. Sacher, který byl stále více rozhodnutý řídit resort samostatně i bez pomoci členů první skupiny. Při výkonu své funkce se opíral své poradce, ale především o prezidenta V. Havla, se kterým konzultoval řadu věcí a opatření. Uvnitř resortu využíval stávající struktury SNB, zejména svůj sekretariát, složky Vnitřní a organizační správy FMV vedené mjr. JUDr. Václavem Novotným, Správy personální práce a vzdělávání (bývalé Kádrové správy) vedené pplk. RSDr. Václavem Koníčkem, případně i své Inspekce v čele s plk. Otakarem Pilským. V březnu a dubnu 1990 R. Sacher ve funkci plně podpořil jeho náměstek A. Sámel, i když i on byl původně reformním komunistou, ale jako bývalý voják neměl problém podřídit se vyššímu velení. R.

Sacher prosazoval politiku pomalé a postupné, podle jeho slov uvážlivé, likvidace StB v delším časovém úseku, spojené s využitím její odborníků a operativní techniky v činnosti nového bezpečnostního aparátu. Později, podobně jako řada jiných, byl označený za agenta StB. Jak naznačuje několik dokumentů, J. Průša a M. Čalfa byli rovněž pro vnější přestavbu StB, v podstatě její uchování nové formě, takže R. Sacher u nich též nacházel oporu. Jádrem sporu mezi ním a jeho náměstkou do února 1990 spočívalo v tempu likvidace StB jako instituce, poté v tempu propuštění všech příslušníků bývalé StB ze služby. Je ovšem tento spor traktován jako souboj mezi komunisty reformními a předlistopadovými.

Třetí skupinu tvořili ti členové Občanského fóra a VPN, kteří s událostmi roku 1968 neměli nic společného, nevázala je k němu žádná nostalgie a nemínili navazovat na žádný jeho odkaz. Opírali se o své přívržence a představitele v občanských komisích a díky informacím, které od nich dostávali, se postupně sami začali orientovat v problematice resortu a SNB, takže od dubna 1990 již mohli plnohodnotně vstoupit do jejich řízení a po parlamentních volbách je vzít zcela do svých rukou. Reformní komunisté byli poté ze svých postů vzdalováni.

Na úrovni MV ČSR byla situace poněkud jednodušší, protože nestálo tak v centru pozornosti jako FMV. Ministrem vnitra byl i nadále člen KSČ Antonín Hrazdíra, který od února 1990 současně zastával pozici 1. místopředsedy vlády ČSR. Byl jediným komunistou, který v tomto roce dokonce i povýšil. Výkonem funkce jeho prvního náměstka byl ještě v prosinci pověřený plk. JUDr. Jaroslav Houba, a to až do 25. února, kdy pplk. JUDr. Josefa Vostárka nahradil ve funkci náčelníka FS VB. Dne 1. března se prvním náměstkem stal plk. Josef Petrásek, který tuto funkci vykonával až do 10. července. Dalšími náměstkami byli Antonín Eliáš, který řídil civilně-správní úsek (CSÚ) ministerstva již před listopadem 1989, Bohumír Klíma - ochrana životního prostředí a plk. František Drbohlav (bezpečnost). Ve funkci působili až do 27. června 1990. František Drbohlav ale na svém místě zůstal i po volbách. Vývoj na republikovém ministerstvu vnitra ale nebyl tak dramatický, jak na federálním ministerstvu, přesto jeho vedení reagovalo na změny situace, potřeby doby a resortu mnohem pružněji jako FMV.

Na Slovensku došlo rovněž k personálním změnám. Ve středu 11. ledna trojici politiků pověřených vedením slovenského ministerstva vnitra – předseda vlády SSR Milan Čič (KSS), místopředseda vlády Ing. Vladimír Ondruš (nestráník) a PhDr. Alexander Varga (nerstráník), nahradil nominant za VPN, vyslaný skupinou Obroda, JUDr. Vladimír Mečiar. Nejdřív převzal stávající náměstkou genmjr. JUDr. Jána Krajčího, JUDr. Jozefa Czafika a Pavla Frolkoviče, Vláda SSR všechny tři na konci ledna z funkcí odvolala a na jejich místo

k 1. únoru jmenovala náměstky nové. Prvním náměstkem se stal pplk. Ing. Vladimír Borodovčák, který odpovídal i za ekonomickou a technickou činnost resortu, pplk. JUDr. Ján Michalko, který řídil VB, Ing. Peter Berčík - CSÚ a národní výbory a Ing. Juraj Križan – místní hospodářství a služby. Hlavním velitelem VB MVŽP SR se stal pplk. JUDr. Štefan Lašťovka. Slovenské republikové ministerstvo vnitra bylo ale záhy vtaženo do politického boje. Vývoj na Slovensku ale není v centru naší pozornosti, takže až do 31. prosince 1992 se mu budeme věnovat pouze okrajově a poté vůbec ne, protože Slovensko již šlo svou vlastní cestou. Přesto je nutné vidět, že vzhledem ke změnám v organizaci bezpečnostního aparátu vývoj v SR obdobný proces v ČR předbíhal, protože touha Slovenska po samostatnosti se plně a úspěšně odrazila i v touze po samostatnosti na poli zajištění bezpečnosti rodícího se samostatného státu a organizaci nové policie.

Zásadní změny nastávaly i na postech náčelníků nejdůležitějších Správ SNB. Náčelník I. Správy SNB (rozvědka) pplk. PhDr. Vilém Kainar (Vilém Václavek) byl ze své funkce propuštěn 31. ledna, náčelník II. Správy SNB (kontrarozvědka) plk. PhDr. Karel Vykypěl byl odvolán 1. února, náčelník III. Správy SNB – Vojenská kontrarozvědka (VKR) genmjr. Ing. Josef Červášek odešel i se svou institucí pod ČSAr, přičemž byl z funkce uvolněn až 13. července a z armády byl propuštěn 30. června 1992, náčelník IV. Správy SNB (sledování) plk. JUDr. Václav Mencl byl z funkce odvolán 15. února, výkonem pověřený náčelník V. Správy SNB (ochrana ústavních činitelů) plk. RSDr. Milan Dymák byl ze své funkce uvolněn 1. února a přemístěn do jiné funkce, jeho nadřízený mjr. Václav Kilián již 15. prosince 1989, náčelník VI. Správy SNB (operativní technika) plk. JUDr. Milan Šimůnek, CSc. 4. února, náčelník VII. správy SNB (Spojení) genmjr. Ing. Miloslav Starosta byl ze své funkce uvolněn již 31. prosince 1989, náčelník XII. Správy SNB (Slovensko) plk. RSDr. Štefan Homola byl zbavený funkce 9. února, náčelník XIII. Správy SNB (šifra) plk. Ing. Ján Klučinec 15. února, náčelník Správy vyšetřování StB plk. JUDr. Ondrej Tomko byl ze své funkce odvolán také již 18. prosince 1989 a jeho nástupce pplk. JUDr. Vladimír Dlouhý 22. února 1990.

Náčelník Vnitřní i organizační správy (VOS) FMV pplk. JUDr. Miroslav Dostál byl ještě 15. prosince převedený do Ostravy na Správu pasů a víz, jeho 1. zástupce mjr. JUDr. Václav Novotný, který VOS po něm dočasně vedl, byl z funkce uvolněn 15. dubna, náčelník Inspekce MV ČSSR plk. Otakar Pílský - 31. března, Správy personální práce a vzdělávání FMV plk. RSDr. Václav Koníček – 31. března, Správy pro plán, rozpočet a sociální zabezpečení FMV plk. Ing. Jan Kavalíř - 31. prosince 1989, náčelník Letecké správy SNB plk. JUDr. Jozef Tarčák - 28. února, náčelník Politického odboru FMV plk. RSDr. Václav

Zajíček - 15. ledna, náčelník Správy Pasů a víz plk. RSDr. Miloslav Konrád – 16. února, Správy vývoje automatizace SNB plk. Ing. Zdeněk Kubánek – 30. června, náčelník – rektor Vysoké školy SNB plk. JUDr. Milouš Krása - 15. dubna, náčelník Správy stavebně ubytovací služby mjr. JUDr. Milan Kubát – 30. listopadu 1991, náčelník Správy tělovýchovy a vrcholového sportu SNB pplk. PhDr. Pavel Pěnkava – 30. listopadu 1990, náčelníku HS PS OSH genmjr. PhDr. Anton Němec a Správy vojsk MV genmjr. JUDr. Josef Šabata byli oba současně odvoláni 31. ledna. Většina ze všech jmenovaných byla ze služby v SNB a PS propuštěna v průběhu léta 1990.

Ale to jsem se posunuli časem poněkud vpřed, takže se musíme vrátit na začátek roku 1990. V úterý 2. ledna na shromáždění náčelníků útvarů FMV uvedl první místopředseda federální vlády Ján Čarnogurský do funkce federálního ministra vnitra Richarda Sachera. Nový ministr ve svém prvním vystoupení uvedl, že mezi své spolupracovníky vítá všechny mravně bezúhonné, nezkompromitované, kteří chtějí být nápomocni prezidentovi a vládě národního porozumění při zabezpečování bezpečnostní politiky vlády. Profesionalitu svých nových podřízených hodlal spájet s jejich politickou vyspělostí, oddaností demokracii a svobodě, spravedlivým zákonům, připraveností tyto hodnoty rozvíjet, chránit a obhajovat. Spolu s tím uvedl, že proces změn v bezpečnostních složkách by měl být završen změnou uniformy, na čemž se začalo okamžitě pracovat, návratem k původnímu názvosloví (policie, kriminální policie atd.) a nošení identifikačních čísel jednotlivých policistů na zřetelném místě jejich uniforem.

Ve středu 10. ledna své názory rozvinul blíže v dokumentu „Činnost resortu federálního ministerstva vnitra a jeho složek v období vlády národního porozumění“, který sloužil jako podklad k jednání předsednictva vlády ČSSR. Jeho autorem byl mjr. Ing. Josef Kuracina. Dokument v několika bodech určil další směry uplatňování bezpečnostní politiky. V oblasti StB počítal s důslednou prověrkou její příslušníků, ale v konečném důsledku s udržení této organizace v jiných formách:

„Z hlediska negativních zkušeností spojených s dosavadním totalitním režimem je nejpodstatnějším úkolem resortu důsledně ukončit činnost represivních složek Státní bezpečnosti na úseku vnitřního politického zpravodajství tak, aby nemohly být zneužity proti občanům a aby bylo vyloučeno znepokojení veřejnosti z jejich další činnosti. Z těchto důvodů se vedení resortu rozhodlo jmenovat náčelníky krajských a okresních správ SNB zejména z příslušníků působících ve složce Veřejné bezpečnosti; dále ustavit prověřkové komise, které předloží příslušným náčelníkům návrhy na řešení služebního poměru příslušníků Státní bezpečnosti dosud působících v uvedených útvarech. Současně budou vytvořeny na příslušných úrovních

výstavby bezpečnostního aparátu občanské (laické) komise složené ze zástupců veřejnosti, občanského fóra a politických sil, které budou spolupracovat s příslušným náčelníkem na řešení aktuálních úkolů výkonu bezpečnostní služby. Komise budou mít charakter kontrolního a iniciativního orgánu.

Resort FMV vytvoří další kontrolní mechanismy, které budou účinně až do svobodných voleb působit vedle legitimní ústavní, zejména parlamentní kontroly těchto složek. Půjde zejména o zřízení odborné komise ministra vnitra ČSSR složené především z bývalých příslušníků bezpečnostních složek, kteří odešli nebo byli nuceni odejít z těchto složek pro své politické názory. Vedle kontrolních funkcí by tato komise měla aktivně přispět k přehodnocení činnosti bezpečnostních složek. Zřízení komise se předpokládá na úrovni centrály FMV a krajských zpráv SNB...

K uvedenému účelu je kromě ústavní úpravy potřebné přijmout i nezbytnou zákonnou úpravu postavení a pravomocí těchto složek, která by mimo jiné obsahovala:

- okruh subjektů oprávněných používat zpravodajsko-technické prostředky a taxativní stanovení důvodů pro jejich použití,
- zmocnění k vydání směrnic upravujících podrobnosti na daném úseku,
- zásadu, že platnost směrnic, které s ohledem na jejich povahu nelze zveřejnit, podléhá souhlasu ústavního soudu,
- podmínku, že použití zpravodajsko-technických prostředků je možné jen se souhlasem územně příslušného prokurátora, případně soudu,
- zásadu, že zpravodajsky získané informace lze použít výlučně k cílům stanoveným v zákoně a jiné použití považovat za trestné;
- zásadu, že kontrolou zpravodajské činnosti je pověřen parlamentní výbor.“

V oblasti činnosti Veřejné bezpečnosti nejbližší úkoly stanovil již obecněji: „Při uplatňování působnosti FMV ve vztahu k útvarům Veřejné bezpečnosti bude třeba zabezpečit kvalitativně novou úroveň úkolů především ve dvou základních oblastech. Jde zejména o vyjádření adekvátní právní úpravy a o výraznější vyjádření koncepce, obsahu bezpečnostní politiky vlády a resortu na úseku jednotlivých služeb Veřejné bezpečnosti. Nový přístup k řízení činnosti těchto útvarů je třeba zabezpečit v úzké součinnosti s ministerstvy vnitra ČSR a SSR, jímž tato oblast řízení v převážném rozsahu přísluší. Tyto okolnosti je potřebné zvažovat i při utváření nové koncepce z hlediska současných podmínek pro mezinárodní spolupráci na tomto úseku spojených zejména se vstupem čs. bezpečnostních složek do Interpolu, jakož i ochranou státních hranic, vízovou agendou a cizineckým režimem. Za aktuální požadavek je třeba rovněž považovat výrazné posílení autority, společenského

postavení a posílání pracovníků kriminální služby v čs. veřejnosti. Nezbytné je rovněž důsledné prosazování odbornosti a žádoucího vystupování všech příslušníků Veřejné bezpečnosti na veřejnosti tak, aby působili nejen jako služba státu, ale především služba společnosti a všech občanů.“

V oblasti ochrany státních hranic upozornil na skutečnost, že v budoucnu již půjde především o bezpečnostní ochranu hranice, což bude vyžadovat změny v oblasti pasové a vízové, vstupu a pobytu cizinců na našem území, a právě to si vyžádá komplexní přípravu a následnou změnu řady mezistátních smluv. Vojska MV mají být v budoucnu použité pouze při ochraně státně důležitých objektů a ochranu obyvatelstva v případě přírodních katastrof. V oblasti bezpečnostní správy budou všechny tyto aktivity odebrané StB a bude se jimi zabývat pouze FMV. Výsledkem má být stav, který povede k systematickému oprošťování těchto činností od nadbytečných administrativních prvků a vytváření předpokladů pro zjednodušení styku s občany a faktické přiblížení bezpečnostní správy občanům.

Dokument stanovoval i základní rysy nové bezpečnostní politiky:

„Nové pojetí postavení FMV a bezpečnostních složek a zaměření jejich základních úkolů musí vycházet z:

- chápání místa a úlohy Bezpečnosti jako služby občanům, lidu a celé společnosti, které musí najít odpovídající výraz v nové právní úpravě,
- aplikace nejnovějších vědeckých poznatků a využívání moderních technických prostředků s cílem zvýšit efektivnost bezpečnostní práce,
- zvýšení náročnosti při výběru a přijímání nových příslušníků Bezpečnosti s důrazem na morální kvality, občanskou bezúhonnost a odbornost,
- trvalého zvyšování úrovně odbornosti a právní kultury příslušníků Bezpečnosti, formování jejich právního a odborně bezpečnostního vzdělání jako jednoho ze základních předpokladů právních jistot občanů,
- vyloučení politické činnosti v rámci resortu FMV a bezpečnostních složek,
- posílení sociální a právní jistoty příslušníků Bezpečnosti i s přihlédnutím k tomu, že jejich služba je spojena i s ohrožením života a zdraví,
- zabezpečení širší informovanosti veřejnosti o skutečné podstatě, smyslu a výsledcích práce Bezpečnosti.“

Za aktuální úkoly resortu a SNB v oblasti personální práce a sociálního zabezpečení považovala V. část tohoto dokumentu následující úkoly:

– očistit SNB, PS a vojska MV od osob, které se společensky zdiskreditovaly zneužíváním svého postavení k nezákonnému obohacování, k získání neúměrných osobních výhod, případně se dopustily jiného amorálního jednání se zjištěným úmyslem,

– nalézt vhodná služební zařazení příslušníkům, kteří je ztratili v důsledku utlumení nebo zastavení některých bezpečnostních činností; v případě jejich odchodu z resortu FMV jim poskytovat účinnou pomoc při získání nového zaměstnání; přitom je orientovat cestou národních výborů i na provozování soukromých živností,

– potvrdit platnost stávajícího nebo vypracovat návrh nového sociálního zabezpečení příslušníků SNB, PS a vojsk MV, jejichž další působení v těchto složkách nebude shledáno žádoucí nebo kteří požádají o propuštění ze služebního poměru,

– umožnit návrat do činné služby v SNB, PS a vojskách MV všem příslušníkům, kteří museli v minulých letech z těchto bezpečnostních složek odejít pro své politické názory nebo politickou příslušnost, jestliže o to požádají a budou k výkonu služby v bezpečnostním aparátu způsobit zdravotně, občansky a odborně,

– stanovit nové zásady přijímání uchazečů o službu v bezpečnostních složkách; důraz klást na občanskou bezúhonnost, schopnosti a zdravotní stav uchazečů,

– přijmout opatření k postupnému odstranění nivelizace v odměňování s cílem motivovat příslušníky k aktivnímu plnění služebních úkolů a zvyšování vlastní odborné způsobilosti; do kádrových rezerv a služebních funkcí vybírat příslušníky podle úrovně jejich pracovních výkonů, jejich vzdělání, autority v kolektivu a celkového občanského profilu,

– navrhnout společenská a sociální opatření směřující ke zvýšení prestiže služby v bezpečnostních složkách, jakož i právní záruky znemožňující případné perzekvování jejich příslušníků za výkon služby prováděný na základě rozkazu a v mezích zákona.“

V závěrečné VI. části dokument navrhl vládě národního porozumění uskutečnit konkrétní opatření. Většina vycházela z dokumentu Koordinačního centra OF, napsaného O. Hromádkem a J. Procházkou z prosince minulého roka:

„1. pozastavit činnost útvarů Státní bezpečnosti na úseku vnitřního politického zpravodajství na všech úrovních organizační výstavby SNB,

2. vytvořit komise občanské (laické) veřejnosti,

3. vytvořit odborné komise,

4. stanovit novou koncepci působení zpravodajských a dalších bezpečnostních složek na ochranu ústavních základů a demokratického režimu republiky,

5. zabezpečit záměry dalšího postupu resortu FMV a bezpečnostních složek na ostatních úsecích činnosti, zejména v oblasti kádrové a sociální politiky.“

Se základními myšlenkami tohoto dokumentu nový federální ministr vnitra následně seznámil své podřízené na aktivu náčelníků centrálních útvarů, krajských a okresních správ SNB. Za hlavní příčinu vzniku nedůvěry obyvatel k SNB, zvláště k StB, označil jejich propojení s KSČ. Podle jeho slov, do náčelnických funkcí, včetně vedení FMV, byli často jmenováni lidé buď přímo ze stranického aparátu, nebo s ním úzce spjatí. Jejich nekompetentní rozhodování, zásahy a ovlivňování práce bezpečnostního aparátu vedly k přímé podřízenosti bývalému politickému vedení a odtud už byl jen krůček k deformovanému chápání Bezpečnosti. Federální ministerstvo vnitra se mělo v budoucnu vyvarovat jakékoli politické činnosti v rámci resortu FMV a všech jeho bezpečnostních složek; bezpečnostní politika v našem resortu bude bezpečnostní politikou nikoli strany – jakékoliv strany – ale bude bezpečnostní politikou vlády.

Následně upozornil přítomné na výše uvedený materiál a hlavní zásady nového postavení FMV a bezpečnostních složek přede všemi zopakoval.

Ve stejném době pokračoval proces vzniku nezávislých policejních odborů, který jejich zakladatelé chápali jako akt sebeobrany v době, kdy byl SNB i oni samotní, vystaveni mnoha tlakům a měli pocit, že jejich nadřízení touto tlaku nečelí, nebo čelit nehodlají, tak se rozhodli postavit se jim pomocí své oborové organizace. Druhým impulzem byla obava, že po likvidaci tzv. politruků, kteří měli na útvarech kromě jiného na starosti i péči o řadové policisty, přičemž se zajímali i o řešení jejich sociálních problémů (byty, zdravotní a rekreační péče), nebo služebních (v situacích podstavu museli někteří příslušníci VB odsloužit měsíčně až 240 hodin, a někde i více) nebude nikoho, kdo by se těmito otázkami zabýval. Na základě závěrů porady z 20. prosince 1989 se v podstatě na všech útvarech SNB konaly ustavující členské schůze základních organizací, které současně volily delegáty na nadcházející ustavující konferenci s cílem založit Nezávislé odborové hnutí příslušníků SNB (NOSP SNB). Identický proces probíhal i na Slovensku.

V sobotu 13. ledna se v aule Vysokého učení technického v Brně sešli zástupci policistů z mnoha okresních správ, aby projednali možnost založení svého odborového svazu. Policisty z ČSR zastupovalo 318 delegátů, příslušníky ze SSR 118. Celkově měli zastupoval 35.793 příslušníků SNB na MV ČSSR, MV ČSR a MVŽP SSR, konkrétně 220 základních organizací. Den předtím se již konala ustavující konference Odborového svazu příslušníků SNB MVŽP SSR. Ustavující konference příslušníků SNB MV ČSR se měla konat počátkem února. Diskuse se vedla kolem názvu nové organizace, jejímu vztahu ke služebním hodnostářům, ale i vlastním členům.

Účastníci tohoto shromáždění schválili Zásady Statutu Nezávislého odborového svazu příslušníků SNB, Zásady Stanov NOS příslušníků SNB, dopis ministrům vnitra ČSSR, ČSR a SSR a Otevřený dopis shromáždění základních organizací NOS, určený studentskému koordinačnímu výboru v Brně, který odborářům v jejich ustavující činnosti napomáhal. Základní zásady Statutu na první místa postavili:

„1. NOSP SNB je apolitická, demokratická, otevřená a nezávislá profesní odborová organizace, sdružující příslušníky SNB na rovnoprávných základech.

2. NOSP SNB vykonává svou činnost v duchu Ústavy a zákonů demokracie, vlastenectví a humanity.

3. NOSP SNB plně respektuje nedělitelnou velitelskou pravomoc.

4. NOSP SNB se ve své činnosti dále řídí statutem, stanovami a programem.

5. NOSP SNB rozvíjí svou činnost v oblasti ochrany práv a oprávněných zájmů příslušníků, zejména v oblasti sociálních jistot. Napomáhá získávání a šíření odborných znalostí, kulturního a společenského rozvoje, ochrany zdraví a rozvoje zájmových činností členů.“

Zásady stanov NOS se prozatím skládaly ze pěti hlavních bodů:

I. Principy organizace a činnosti,

II. Členství

- Vznik a zánik
- Práva členů
- Povinnosti členů

III. Organizační struktura NOS

- Základní organizace,
- Sjezd
- Výbor odborového svazu a komise
- Celostátní koordinační výbor NOS
- Předseda

IV. Hospodaření

- Příjmy
- Členské příspěvky
- Příjmy z hospodářské činnosti

V. Volby.

Do čela NOS byli zvoleni: kpt. Antonín Hošek, npor. Štefan Varga a kpt. Bohumil Kubík.

V dopisu třem ministrům byly tyto skutečnosti oznámené, včetně příčiny vzniku odborů: „Pronikavé změny, k nimž v posledních týdnech došlo v celé naší společnosti, a především probíhající demokratizační proces, nezůstaly bez odrazu na vědomí a postoje poctivých a ničím nezkompromitovaných příslušníků SNB. Nová situace i první zkušenosti společenské praxe nás přinutily k ochraně našich práv a zájmů v demokratických podmínkách ustanovit Nezávislé odborové svazy příslušníků SNB. Jedná se o organizace, které budou ve vymezeném prostoru rovnocenným partnerem služebnímu vedení a které odborovými formami práce budou prosazovat sociální zájmy příslušníků SNB při zachování principu nedílné velitelské pravomoci. Chceme mít jistotu, že bude přihlíženo k našim občanským a sociálním potřebám, že bude zohledněna složitost, náročnost a obtížnost naší práce, která je navíc podmíněna fyzickou odolností a velkými nároky na psychiku.“

Spolu s tím se přihlásili k očistě SNB od zkompromitovaných, nečestných a nepoctivých náčelníků nebo řadových příslušníků a požadovali účast na tomto očištném procesu. Na závěr vyslovili přesvědčení, že vedení resortu vytvoří podmínky pro práci odborů.

Jejich vznik přesto nebyl přijímán bez určité ostražitosti. Přes mnohá ubezpečování, v něm řídicí kádre viděly pokus o vytváření protiváhy velitelské pravomoci, jindy zase pokus nahradit zrušené organizace KSČ, nebo uchovat si ztracené pozice, zejména když se členy NOS mohli stát jak příslušníci VB, tak i StB. Situace pro ně ale o měsíc již byla úplně jiná.

Vzhledem k prioritě řešení otázky budoucnosti StB, problematika VB počátkem roka stála mimo směr hlavní pozornosti resortu i veřejnosti. Bylo ale jasné, že i zde k personálním změnám dojde. Náčelníkem Federální správy VB byl nejdříve pplk. JUDr. Josef Vostrárek, který jako jediný z vyšších důstojníků SNB odmítl v 6. a 7. prosince 1989 splnit opakovaný rozkaz plk. O. Sedláka ke zničení operativních svazků a evidence FS VB, protože by to byla nenahraditelná ztráta pro VB, a zvláště pro její kriminální službu. Přesto byl z funkce odvolaný 4. února 1990. Nahradil ho v ní pplk. Jiří Podlesný. Dočasně pověřeným prvním náměstkem MVŽP ČSR byl již od prosince minulého roku plk. JUDr. Jaroslav Houba, 25. února převedený do funkce náčelníka Hlavní správy VB ČSR a 30. června z funkce odvolaný. V čele správy vyšetřování VB MV ČSR stál i nadále pplk. JUDr. Jan Pavlík. Novým náčelníkem Federální kriminální ústředny se stal pplk. JUDr. František Maryška. V čele kriminalistického ústavu stál již rok pplk. JUDr. Zdeněk Konrád, CSc.

Problematicke činnosti VB se ve svém článku Nářky nepomohou, uveřejněném 8. února 1990, věnoval I. zástupce náčelníka HS VB ČSR plk. Bohumil Juříčka. Konstatoval, že důvěra občanů ve VB je otřesena a VB zdiskreditována jako celek. Vznikla situace, kdy se i

kriminální služba nachází v defenzivním postavení. „Nelze nevidět, že události a společenské změny působí na vědomí příslušníků VB a odrážejí se v důslednosti práce. Ofenzivní přístup se v mnoha směrech vytratil v důsledku velmi složitých podmínek služby. A to v souvislosti s ofenzivou kriminálních živlů vytváří stav velice nepříznivý.“ Také on přdestřel skutečně alarmující čísla o vývoji kriminality. Při srovnání se stejným obdobím minulého roku byl ve způsobených škodách zaznamenán dvojnásobný růst. V praxi to od 1. prosince 1989 do 11. ledna představovalo škodu 6.843.100,00 Kč. Stejný nárůst se objevil u majetkové trestné činnosti. Počet krádeží vloupáním oproti stavu před roka, kdy bylo zaznamenáno 555 těchto skutků, stoupl na 1.093 skutků. Bylo spácháno 5 vražd, o dvě více. Loupeže stouply z 20 na 30.

Výsledky za celý leden byly ještě mnohem horší. Na území ČSR bylo evidováno celkem 11.626 trestných činů, což bylo o 1.792 více než před rokem. Závažný byl nárůst násilných trestných činů, kterých bylo spácháno celkem 1.250 a typická byla pro ně narůstající brutalita. Zaznamenáno bylo 10 vražd, z toho bylo v březnu už 8 objasněno. Ze 108 loupeží byla ale objasněna pouze polovina. Novou skutečností bylo, že jejich pachatelé byli ozbrojeni, mnohdy i střelnou zbraní. Stoprocentní nárůst zaznamenaly případy znásilnění. Počet krádeží vloupáním stoupl skoro o 50 % a fakticky se dvojnásobil. V lednu 1989 jich bylo 1.512, v lednu 1990 2.883. Z toho bylo 538 vloupání do bytů. Bylo odcizeno 915 motorových vozidel a vykradeno 893 aut. Objasněnost klesla na 40,9 %. Celková škoda dosáhla výše 59.678.000,00 Kčs. U pachatelů se nadále udržoval syndrom jakési beztrestnosti a jejich „práva“ přisvojit si každou věc, která se jim zalíbí.

B. Juříčka zatím východisko viděl v každodenní práci příslušníků všech služeb VB, kteří musí brát v úvahu nové změny a nové podmínky služby. Jednat se musí ohleduplně a trpělivě. Do popředí vystupuje dále racionální řešení výkonu služby. „A to nejen z hlediska organizačních struktur, ale i z pohledu přehodnocení vnitřní náplně a všech dosavadních problémů, které nás trápili a vytvářely řadu nejasností...Nelze v dané situaci vyslovit přesnější předpoklady, protože dosud chybí rámcové vymezení některých důležitých skutečností jak organizačních, tak i obsahových. Ale je možno říci, že snahou by mělo být oprostít VB od činností, které v klasickém pojetí bezpečnostní práce nemají místo. Které zbytečně komplikují a zatěžují např. činnost pořádkové služby, ale nejen ji. Při všech úvahách nutno vycházet z předpokladu, že co bude racionální, bude i reálné. Případné změny nutno široce prodiskutovat a důkladně zvážit s využitím dosavadních zkušeností a s přihlédnutím k objektivně daným realitám, kterými jsou stupeň rozvoje společnosti, vědecko-technický rozvoj, vývoj motorismu atd.“

Souhlasil s názorem, že některé problémy nebylo možné v minulosti řešit - otázky doby služby, náhradního volna, dosažitelnosti v systému nepřetržitých služeb, subjektivnímu systému v hodnocení výslednosti a účinnosti práce. Připomenul, že na všem se dělá a vše mělo by své místo najít v dokumentech, na kterých vedení resortu a VB pracuje. Postavil se však i za vznik policejních odborů, které by kromě jiného měly na sebe převzít plnění některých úkolů zrušených politických odborů, zejména starostlivost o jednotlivé příslušníky VB ve formě ochrany jejich pracovně právních a sociálně právních zájmů a potřeb.

Kromě odborů dále po území republiky existovaly a svou existenci si udržovaly Kluby příslušníků SNB, ale v létě již začala být nutnost jejich existence zpochybňována, dokonce se místy zastavila, protože výplata financí na jejich podporu byla přerušena. Počátkem října se ale všechno zlepšilo, příliv peněz byl opět obnovený, takže se podle potřeb pokračovalo dále. Avšak již od počátku roku začaly vznikat i jiné zájmové organizace, např. Klub nezávislých vyšetřovatelů, nebo Klub kriminalistů, který našel dost podporovatelů. Iniciátorem byl mjr. JUDr. Zdeněk Lesák, odborník na odhalování falešných bankovek. Klub hodlal navázat na činnost původního Kriminalistického klubu, zrušeného v roce 1948. Jeho valná hromada se konala 27. února v prostorách FKÚ v Praze, kde projednala základní problémy jeho vzniku. Vyslechla zprávu o činnosti přípravného výboru, seznámila se se zásadami organizačního řádu, návrhem stanov, způsobem vzniku a podmínkami členství. Klub měl mít působnost po celém území ČSSR a jeho pobočky sjednocovat kriminalisty ze všech útvarů. Dne 31. března se v Praze uskutečnila ustavující schůze Kriminalistického klubu a přijala jeho organizační řád. Předsedou se stal Zdeněk Lesák. V březnu 1990 začala vznikat další organizace, a to Československá společnost pro kriminalistiku. Z iniciativy několika členů vznikl její přípravný výbor a jeho centrální postavou se stal odborník na balistiku Ing. Přemysl Liška, CSc. z Kriminalistického ústavu.

Ani únor úlevu v oblasti vývoje kriminality nepřinesl. Stoupala nejenom vůči stejnému období minulého, roku tak u vůči lednu. V průběhu tohoto měsíce bylo na území ČSR zaznamenáno 13.035 trestných činů a opět všemu vévodila majetková trestná činnost. Bylo vykradeno 825 bytů, ale i další objekty, vše v celkové výkazu 2.264. Krádeží vloupáním bylo celkem 4.187, tedy o 1.304 více než v lednu. Násilných činů bylo 1.355, z toho dokonaných vražd 10, loupeží bylo 185, úmyslného ublížení na zdraví 71, znásilnění 61 a 52 případů pohlavního zneužití.

Ale VB se nemohla věnovat pouze tímto problémům. Byly i další. Tak předně, i v novém roce byly nadále vyhledávané dokumenty a analýzy, které si vyžadovala jak Vojenská prokuratura, která pracovala na vyšetřování zásahu SNB proti demonstracím 17.

listopadu, ale stejně tak pro Parlamentní komisi, která měla na práci vojenských prokurátorů dohlížet, ale fakticky si vedla vlastní vyšetřování. V čele této komise stál poslanec za KSČ Jozef Stank. Komise svou práci ukončila 3. května, své závěry Federálnímu shromáždění k posouzení předložila 9. května 1990. To vše v situaci, kdy mnohé dokumenty, přibližující pozadí této události, byli již skartované.

Souběžně pokračovalo prošetřování podílů jednotlivých velitelů, příslušníků SNB a jejich útvarů pro porušení zákonnosti v průběhu potlačení demonstrace 17. listopadu na Národní třídě v Praze. Snažila se i rozkrýt zákulisí této události, jejího samotného průběhu, zejména příčin tvrdého zákroků proti demonstrantům. V úterý 13. března začal první proces s npor. Jaroslavem Oudránem příslušníkem VB, obviněným za zneužití pravomoci veřejného činitele podle § 158 trestného zákona. Podle obžaloby udeřil PhDr. K. Vávrovou rukou do obličeje, uchopil ji oběma rukama za vlasy a nejméně 4x ji udeřil, hlavou o pilíř podloubí a poté, když ležela na zemi, do ní kopl. Byl odsouzený ke trestu odnětí svobody v délce 4 a půl roku, ale v roce 1992 byl propuštěný.

Ve čtvrtek 29. března byl vzatý do vazby poručík Luděk Žifčák, který do studentského hnutí pronikl před 17. listopadem pod maskou studenta Tomáše Růžičky a na Národní třídě předstíral svou smrt po zákroku pořádkové jednotky VB. Byl obviňován za zneužití pravomoci veřejného činitele, protože měl v postavení provokatéra vést studentskou manifestaci na Národní třídu. Disident John Bok v knize Jana Nováka Život mimo kategorie, zachycující jejich rozhovory, ale tvrdí, že výzvu k pochodu z Albertova do centra města vydal ve skutečnosti on sám a studenti pouze jeho výzvu přijali. Luděk Žifčák byl o měsíc a půl - 10. května, z vyšetřovací vazby propuštěný a dál vyšetřovaný na svobodě.

Další skupinu vyšetřovaných tvořili představitelé KSČ a ČSSR. Ještě 23. prosince 1989 byl zatčený městský tajemník KSČ v Praze Miroslav Štěpán, obviněný z trestného činu zneužití pravomoci veřejného činitele, jeho vyšetřování dále probíhalo, takže mu vazba byla prodlužována. V úterý 3. dubna byl A. Lorenc obviněný ze zneužívání pravomoci veřejného činitele, podle § 158, odst. 1, písm. a) a c) trestného zákona. Vzápětí na něj byla uvalena vazba. Zatčení a uvalení vyšetřovací vazby se nevyhnuli ani bývalý ministr vnitra Karel Kincel nebo poslední náčelník kontrarozvědky Karel Vykypěl. Po skončení vyšetřování byli z vazby propuštěni a obvinění. Všichni tři byli v roce 1993 Vyšším vojenským soudem odsouzeni: K. Kincel ke třem rokům odnětí svobody, A. Lorenc ke 4 letům a K. Vykypěl ke tři a půl roku, vše za zneužití pravomoci veřejného činitele. František Kincel a Karel Vykypěl si uložený trest odpykali, Alojz Lorenc využil situace kolem rozdělení ČSFR, odjel na tehdy již zcela

samostatné Slovensko, kde rozsudek původního soudu neplatil. V lednu 1998 bratislavský vyšetřovatel Peter Křivánek stíhání A. Lorence zastavil.

V pátek 6. dubna Generální prokuratura zahájila trestné stíhání ve věci vstupu vojsk Varšavské smlouvy do ČSSR v roce 1968, pro trestný čin podle § 1 odst. 1 zákona č. 165/1950n Sb. na ochranu míru. Vyšetřovací orgány SNB se menším dílem podílely na realizaci určených opatření, protože hlavním gestorem vyšetřování se staly orgány vojenské prokuratury a její vyšetřovatelé, za pomoci nově zřízených Úřadů FMV. Ve středu 6. června o 10,36 hod. ministerstvo vnitra SR oznámilo, že ve své vile byl na 48 hodin zadržený bývalý tajemník ÚV KSČ Vasil Biľak, který je podezřelý ze spáchání závažné trestné činnosti. Následně se v tisku projednával zejména jeho podíl na autorství tzv. zvacího listu, který byl použitý ze strany SSSR a KSSS jako záminka pro celou tuto vojenskou akci. V roce 2000 byl kvůli tomu stíháný za vlastizradu, svůj podíl na vzniku tzv. zvacího dopisu popřel a v lednu 2011 bylo jeho trestní stíhání zastavené. Odpoledne ve 14,33 hod. bylo oznámeno, že v průběhu pondělí večer a úterý dopoledne byli podle §19 zákona č.40/1974 Sb. o SNB předvoláni k potřebnému vysvětlení, týkajícímu se vstupu vojsk Varšavské smlouvy do Československa: bývalý generální tajemník ÚV KSČ Milouš Jakeš, bývalý člen předsednictva a tajemník ÚV KSČ Josef Lenárt, bývalý vedoucí oddělení státní administrativy ÚV KSČ Rudolf Hegenbart a bývalý vedoucí oddělení mezinárodní politiky ÚV KSČ Michal Štefaňák. Podle vyjádření A. Sámela tento seznam ještě nebyl úplný: „Nevylučuji, že mohou být zadrženi v Praze či jinde ještě další lidé, kteří jednali proti zákonu a bezpečnosti země.“ Na světlo začaly dokonce pronikat správy, že obvinění se mohou týkat nelegálního převodu majetku KSČ do zahraničí, a to nejenom po 17. listopadu, ale i před ním. Tato podezření se ale nepodařilo prokázat. Od roku 1995 začalo jeho další vyšetřování. Spolu s M. Jakešem byli obžalováni z přípravy vlastizrady, posléze jen za napomáhání k pokusu o vlastizradu. V roce 2003 byli oba vrchním soudem zproštěni viny. R. Hegenbart a M. Štefaňák obžalování nebyli. Dalším bývalým významným představitelem předlistopadového režimu byl bývalý ministr zahraničí ČSSR Bohuslav Chňoupek, který byl vzatý do vazby 13. listopadu, kvůli podezření ze zneužití pravomoci veřejného činitele, ale po půlroční vyšetřovací vazbě byl propuštěný.

Počátkem června byl v Bratislavě vyslýchaný i bývalý první tajemník ÚV KSS, generální tajemník UV KSČ a prezident ČSSR G. Husák. Vyšetřovatele zajímali události kolem 21.srpna 1968, ale mnoho nového se od něj nedověděli. Záhy se jeho zdravotní stav výrazně zhoršil a 11. listopadu 1991 zemřel.

V pondělí 11. června byl pak zadržený bývalý předseda slovenské vlády Peter Colotka, také pro trestný čin zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 odst. 1 písm. a) a

odst. 2 písm. c) ale i zpronevěry podle § 248 odst. 1, 2 písm. b) a krádeže podle § 247 odst. 1, 2 písm. d) trestního zákona. V červnu 1994 byl definitivně zproštěn viny. Až mnohem později se pozornost vyšetřovatelů zaměřila na podíl odpovědnosti špičkových stranických a resortních představitelů, kteří podle obvinění věděli, že při pokusech o nelegální přechod hranic se střílí, umírají tam lidé, ale nic neudělali pro to, aby se to zastavilo. Vyšetřování se táhlo mnoho let, takže mnoho obviněných zemřelo, nebo již nebylo duševně schopných nějaký proces s nimi absolvovat. Tak jejich trestní stíhání bylo zastavené.

Spolu s tím se ale v roce 1990 vyšetřovaly akce StB Norbert, Klín nebo Vlna, později např. Asanace, ale i případ Drahomíry Drážské, která jako první rozšířila nepravdivou a neověřenou správu o smrti studenta Martina Šmída v průběhu zásahu proti studentské demonstraci 17. listopadu, což se stalo hybnou pákou dalších událostí. Bylo prověřováno i její možné napojení na T. Žifčáka. Dále se prošetřoval případ generála Václava Prchlíka, odstaveného z funkce již před 21. srpnem 1968, bývalého ministra vnitra Rudolfa Baráka z dob ještě starších, ale i řady dalších.

Podle informací mluvčího Hlavní vojenské prokuratury pplk. JUDr. Jana Dubenského bylo do 13. dubna 1990 zahájeno trestní stíhání proti 30 příslušníkům SNB, z toho bylo deset praporčíků, dvanáct nižších důstojníků, sedm vyšších důstojníků a jeden generál, což byl A. Lorenc. Sedm obviněných bylo příslušníky StB, 23 příslušníky VB. Obžaloba již byla podána proti deseti stíhaným, přičemž jeden – J. Oudrán, byl odsouzený. Současně ukončila svou práci nezávislá komise zdravotníků OF, která do stejného dne registrovala 592 zraněných. Podle druhů zranění šlo o 28 zlomenin, většinou kostí obličeje a horních končetin, 58 otřesů mozku, 17 pohmoždění mozku, což je zranění těžší, protože může zanechat trvalé následky, 58 psychotraumát, 54 tržných ran na hlavě a končetinách. Různé zhmožděny utrpělo 587 osob, z toho zhmožděny hlavy 126, zhmožděny krční páteře 57, ledviny 11 a genitálií 8. Podle názoru komise hrozily 180 lidem trvalé následky. Ještě 18. dubna byli odsouzeni dva příslušníci VB k podmíněným trestům, 3. května trojice příslušníků VB z MO VB Benediktská ulice k nepodmíněným trestům, přičemž jeden byl osvobozený, 16. října trojici příslušníků UZO k jednomu nepodmíněnému a dvěma podmíněným trestům. Po odvolání byla u většiny z nich výměra trestů snížena.

Mnohem komplikovanější byla situace na úseku StB. Zatím co vývoj VB byl v hlavních rysech jasný, i když ještě nějaký čas ne přesně definovaný, kolem budoucnosti StB se přešlapovalo na místě s to v podmínkách, kdy pozornost veřejnosti byla namířena především tímto směrem. R. Sacher byl již v lednu 1990 kritizovaný za pomalý postup likvidace StB. První požadavky na radikální změny se objevily ještě v prosinci minulého

roku, po 1. lednu poněkud utichly, aby se po první dekádě ledna opět rozhořely. Jak bylo uvedeno výše, rozkaz federálního ministra vnitra č. 29 z 29. prosince 1989 pozastavil činnost vyšetřovacího aparátu StB a od centra až po kraje, kde měl své podřízené odbočky. Samotná Správa byla zrušena až k 20. únoru 1990. Podle textu dokumentu Zaměření činnosti resortu federálního ministerstva vnitra a jeho složek v období vlády národního porozumění, který předsednictvo vlády ČSSR schválilo na svém zasedání již 11. ledna, vedení resortu předpokládalo realizaci dalších kroků při likvidaci StB a připravovalo se na ně.

Federální ministr vnitra 12. ledna svým rozkazem č. 6 O opatřeních na úseku vnitřního zpravodajství jednou provždy zastavil dnem účinnosti tohoto rozkazu činnost na tomto úseku. Týkalo se to všech operativních odborů a oddělení Hlavní správy kontrarozvědky SNB (9. až 12. odbor II. správy SNB), Správy kontrarozvědky SNB v Bratislavě (6. až 8. oddělení I. odboru XII. správy), II. odborů správ StB krajských správ SNB a správ SNB hl. m. Prahy a hl. města Bratislavy a úseků vnitřního zpravodajství (oddělení) StB okresních (obvodních a městských) správa SNB.

V další části rozkazu zrušil všechny výše uvedené odbory, včetně funkčních míst zástupce náčelníka Hlavní správy kontrarozvědky, zástupce náčelníka I. odboru Správy kontrarozvědky SNB a zástupců náčelníků – Správy StB KS SNB Brno a Správ SNB hl. m. Prahy a Bratislavy, pověřených řízením vnitřního zpravodajství. Jejich agenturně-operativní činnost měla být dnem účinnosti tohoto rozkazu zastavena, písemnosti zapečetěné a uložené, klíče od místností odevzdané, materiální vybavení pracovišť odevzdané vedení útvarů, zbraně příslušníkům těchto odborů odevzdané a uložené v zbrojních skladech.

Spolu s tím ještě 12. ledna došlo k dalším personálním změnám, a to na úseku Krajských správ SNB. Rozhodnutím federálního ministra vnitra R. Sachera byli z vedení těchto správ odvoláni všichni krajscí náčelníci, kteří někdy předtím sloužili v StB. Rozhodnutí bylo projednáno i s republikovými ministry vnitra. Týkalo se to, kromě krajských náčelníků ze Slovenska a plk. JUDr. Antonína Chmelíčka (Praha a Středočeský kraj), který musel svou funkci opustit ještě 7. prosince 1989, zejména plk. JUDr. Václava Říhu (Ústí nad Labem), plk. Ladislava Třísku (České Budějovice) a plk. Ing. Josefa Šobáně (Brno). Propuštěný k 12. lednu byl i náčelník KS Plzeň plk. RSDr. Inocenc Šarman, který před svým jmenováním do funkce působil v aparátu KSČ. Souběžně museli bývalí příslušníci StB opustit i své funkce na úrovni náčelníků Okresních správ SNB. Řízením těchto správ byli dočasně pověřeni náčelníci příslušných krajských a okresních správ VB, zatím co v nejvyšších patrech se připravoval radikální řez.

V úterý 16. ledna ministr vnitra ČSSR svým rozkazem č. 7 zrušil funkční místa zástupců okresních, obvodních a městských správ SNB pro Státní bezpečnost. Příslušníci StB, pro které nebyla místa, byli převedeni do zálohy pro dočasně nezařazené příslušníky. Změny, které 16. ledna nastaly, R. Sacher prezentoval ve svém Sdělení, které např. Mladá fronta ze 17. ledna ozdobila názvem Adieu, StB! „Vzhledem k tomu, že ve veřejnosti vznikají pochybnosti o současném stavu Státní bezpečnosti, které se projevují i ve sdělovacích prostředcích, chci veřejnost informovat o opatřeních, která byla postupně novým vedením federálního ministerstva vnitra přijata.

1. Byla zrušena správa vyšetřování Stb na úrovni centra a v místech.
2. Byly zrušeny všechny útvary, zabývající se tzv. bojem proti vnitřnímu protivníkovi... Příslušníci těchto útvarů byli postaveni mimo službu...
3. K dnešnímu dni byli zbaveni řídicích funkcí na úrovni centra, krajů a okresů všichni příslušníci StB. Jejich další postup při prověrkách zajišťují nově jmenovaní řídicí pracovníci z řad VB.“

Kroky to sice byly na první pohled radikální, ale řadových příslušníků StB se prozatím netýkaly. Systém postupně likvidace StB formou změny její názvu a transformace v bezpečnostní oporu nové demokracie ještě stále opuštěný nebyl a potvrdil to i další dokument J. Kuracinu s názvem Stručná studie podmínek pro realizaci nové koncepce činností Státní bezpečnosti, kterou předložil 15. ledna. Budoucnosti StB se věnoval především v bodu č. 6 tohoto dokumentu:

„6. Název Státní bezpečnost a veřejnost

Není pochyby o tom, že činnost Státní bezpečnosti se natolik zdiskreditovala před veřejností, že již pouhé vyslovení tohoto názvu veřejnost doslova odpuzuje. Bez základních funkcí, které StB plnila se však neobejde žádný stát, důrazně chránící svou státní suverenitu. Bude proto nutné změnit tento název tak, aby již sám vyjadřoval podstatu činnosti a organizační začlenění do mechanismu státní správy demokratického státu (např. Úřad pro ochranu státní suverenity a ústavních práv občanů, rozvědku v rámci tohoto úřadu nazvat: Správa analýzy zahraničních informací a kontrarozvědku nazvat: Správa analýzy vnitřních informací).

Organizace zajištění nové koncepce činnosti Státní bezpečnosti

Z dosud jen stručně vyjádřených podmínek vyplývá, že vytvoření nové koncepce činnosti orgánů StB bude značně náročné a složité, a to zejména z hlediska vytvoření kvalitního zpravodajského aparátu v nových společenských podmínkách ze základů, které nelze úplně zrušit. Jde o úkol, který se nevyřeší ze dne na den, pokud má být zajištěna kvalita

aparátu, jeho funkční kontinuita a zejména obnovena důvěra veřejnosti. Proto bude pravděpodobně nutné vytvořit neutrální komisi, která objektivně zváží a dá do vzájemných souvislostí všechny důležité skutečnosti s ohledem na nové společensko-politické podmínky ve společnosti, a to i s přihlédnutím k jisté prognóze, tak aby byly již od počátku tvořeny základy pro výrazné zlepšení kvality zpravodajských složek a budoucího společenského uspořádání. Smyslem této stručné studie bylo upozornit na nejzákladnější podmínky a souvislosti, které jsou nejproblematictější a současně nejdůležitější s cílem respektovat současnou i budoucí realitu.“

Dokument požadoval zvýšit analytickou činnost, zejména všestrannějším využíváním výpočetní techniky, snížením počtu chráněných objektů a oblastí. V podtextu požadoval využít odborníky StB v práci nových bezpečnostních složek („Při obměně kádrů je nutné si uvědomit, že zpravodajské „řemeslo“ nenaučí žádná škola, ale praxe a skutečně dobrým operativním pracovníkem se stane jen příslušník s talentem (morálně vyspělý a odborně připravený, angličané [sic] říkají, že je to řemeslo urozených). Rovněž tak je potřeba vzít v úvahu, že řada příslušníků pochopila spektrum politických souvislostí, které jednoznačně vymezily službu u SNB pod jedinou «politickou» podmínkou, že služba ve SNB musí vycházet pouze z hlubokého vlasteneckého cítění, soudržnosti s národem a zachovávání demokratických principů. Nerespektování těchto skutečností «podmínek» by mělo za následek nejen snížení kvality výkonu služby, ale značně by se vyostřilo napětí mezi příslušníky (proto již dnes jsou silné tendence pro založení odborů nezávislých na nedílné velitelské pravomoci v praxi obtížně realizovatelné). Řada příslušníků si vybrala zpravodajskou práci ne jako «řemeslo», ale jako «koníčka».“)

Na druhé straně si tento dokument ve svém druhém bodě s názvem Vztah demokracie k trestné činnosti konečně všímá i změny, které mohou v budoucnu ovlivnit oblast činnosti Veřejné bezpečnosti, i když i v tomto bodě odbočuje do státně-bezpečnostních problematik: „Aniž bychom chtěli obhajovat racionálnost organizačního začlenění bezpečnosti do mechanismu společnosti, je potřebné si v těchto souvislostech uvědomit, že někteří občané s nižším stupněm společenského a právního vědomí mohou postupně prostor demokracie začít zneužívat k páchání protispoločenské činnosti s menší nebo větší nebezpečností. Otevření se světu může být proto zneužito k rozsáhlejšímu páchání organizovaného zločinu našimi občany, ale i pronikáním organizovaného zločinu ze zahraničí (viz poznatky čsl. rozvědky). Je nutné si uvědomit strategickou polohu ČSSR jako výhodné tranzitní teritorium pro pašování drog a následně i k rozšíření tzv. tvrdých drog i v ČSSR s následným pravděpodobným pácháním jiné trestné činnosti. V tomto směru bude nutné navázat na zkušenosti západních

kolegů při potírání tohoto druhu trestné činnosti. Zkušenosti v tomto směru máme minimální. Je nutné si i uvědomit, že jde na jedné straně o velmi nebezpečnou protispolečenskou činnost a na straně druhé, že boj proti ní vyžaduje kvalitní technickou, agenturní a organizační připravenost. Pravděpodobně budou vznikat i krajně levicové, anarchistické a teroristické organizace se silnou snahou o internacionalizaci. Bývalá tzv. «opozice» bude nahrazena organizacemi s destrukčními protidemokratickými tendencemi. V těchto souvislostech nelze opomíjet ani výskyt nacionalistických krajně šovinistických prvků, které budou vyvolávat napětí mezi obyvatelstvem, což zpětně může vytvářet podmínky pro zneužívání těchto situací pro krajně levicové nebo pravicové seskupení narušující tradice a skutečnou československou demokracii.

Otevřené možnosti soukromého podnikání a ekonomické otevření může vytvářet podmínky pro únik, přírodního bohatství, patentů a vynálezů do zahraničí bez zisků pro rozvoj naší společnosti (průmyslová špionáž). V neposlední řadě může s větší pravděpodobností docházet k narušování státní suverenity a samostatnosti ČSSR pronikáním cizích zpravodajských služeb. Nelze vyloučit, že k efektivnějšímu pronikání budou zneužívány [sic] i občané socialistických států. V těchto příčinných souvislostech je nutné si uvědomit, že současné procesy ve světě tendují k jakési internacionalizaci humanistických a mírových vztahů, avšak na druhé straně lze pozorovat i posilování a zvýrazňování «separatistických tendencí», které mají hluboké kořeny v národní identitě, svébytnosti a samostatnosti národů a v národní hrdosti. Tyto pozitivní prvky musí být proto chráněny proti cizímu informačnímu nebo právnímu či dokonce fyzickému narušování.“

Na nutnost zaujmout ráznější postoje ve vztahu k StB naopak ve stejné době upozorňovaly i jiné dokumenty, nejzřetelněji se tato teze objevila v tzv. Memorandu A, které zpracoval reaktivovaný bývalý pracovník I. správy ministerstva vnitra plk. JUDr. Zdeněk Jodas (Juran) 28. ledna:

„I. Politická realita vyžaduje další rozhodné kroky. Tlak veřejnosti stoupá a bude se dále stupňovat. Napětí se bude v souvislosti s předvolební kampaní zvyšovat. Jednotlivci z aparátu budou organizovat aktivní opatření k šíření atmosféry nejistoty a z obav veřejnosti poroste sklon k podléhání i živení fám o nebezpečnosti aparátu, což k politické stabilitě nepřispěje. Stará svázanost struktur MV s aparátem KSČ zůstává nepochybnou realitou i nadále. Protože není šance vystoupit proti politické realitě otevřeně, budou se odcházející politické síly koncentrovat na každou chybu vedení státu a pracovat s desinformacemi a používat znalosti Stb ke skandalizování nových osobností politického spektra. V této situaci je třeba na jedné straně hájit lidskou tvář a toleranci lidové revoluce, na druhé straně však v

klíčových aparátech projevit tvrdost a nepodléhat naivitě. To platí plně o klíčových složkách Stb. Veřejnost musí mít pocit, že vláda má situaci plně v rukou, že nejsou důvody ke strachu, protože aparát Stb je plně neutralizován. OF je třeba přesvědčit, že v etapě do voleb jde především o neutralizaci a že heslo o zrušení Stb je pseudorevoluční a nic zásadního neřeší. Myslím, že se shodujeme v tom, že možnosti masového vystoupení Stb proti vládě rozhodně nehrozí. Hlavní nebezpečí je v akumulovaných informacích (svazky mohou být zapečetěny, informace jsou u jednotlivců), ve stycích s ideově spřízněnou agenturou a vazbách na staré struktury KSČ. To se rozpuštěním neeliminuje.

II. Pod pojmem neutralizace rozumím kombinaci rozhodných řezů a rozkládání struktur. Do rozhodných řezů zahrnuji zejména, pokud se tak dosud nestalo: – úplné odzbrojení všech zpravodajských složek, – rozpuštění správy vnitřního zpravodajství s tím, že pracovníci jsou až na další mimo činnou službu doma, jsou však dosažitelní,

- odvolání všech náčelníků správ Stb s tím, že velení přechází na příslušné náměstky ministra,

- na kontrarozvědné správě pověřit prozatím velením někoho ze zástupců s tím, že bariéru mezi náměstkem a tímto zástupcem vytvoří skupina poradců; zakázat operace proti ZÚ NSR, USA, VB, Francie event. dalších a ponechat a zintenzivnit činnost proti malým ambasadám a cizincům, zejména ze Stř. Východu a Libye,

- zakázat jakékoli sledovací akce bez souhlasu náměstka; soustředit se na problematiku cizince ze Stř. Východu, ale použít sledovačku i na sledování vyřazených funkcionářů MV; zachytit event. styky, které by mohly vést k protivládním akcím; tím je zaměstnat; i zde odvolat náčelníka a pověřit – lze-li – zástupce,

- zakázat jakékoli akce operativní techniky bez souhlasu náměstka; nejde jen o odposlechy telefonů; aparát operativní techniky však nerozbíjet (zvláště výzkumný ústav), – zajistit si úplný přehled o konspiračních bytech a vyměnit zámky; zabránit tak stykům v konspiracích.

Do rozkládání struktur zahrnuji zejména:

- odvoláním náčelníků správ a vznikem komise poradců vytvořit podmínky pro rozklad aparátu; ztráta velitele vždy vede k tomu, že pracovníci ztratí zábrany a začnou se navzájem obviňovat,

- tím se vytvoří i možnost zachytit a registrovat předchozí i současné operace, jejichž materiály již byly zničeny; je známo, že v aparátu se nikdy nic neutajilo a znalosti se přenášely na dost široké okolí,

– rozpad kompaktních struktur správ na soupeřící skupiny; tím vytvářet podmínky pro kádrový rozbor situace s cílem vydělit použitelné pracovníky pro nový aparát.“

V další bodech se požadovalo výrazněji přikročit ke tvorbě nových státně-bezpečnostních orgánů a o všech krocích otevřeně informovat veřejnost: „Zahájit ihned aktivní spolupráci s laickou komisí v centru a vyložit zásadní přístup vedení ministerstva. Sděliti hlavně: všichni náčelníci správ Stb jsou odvoláni, jejich pravomoci převzali noví náměstci, kteří pracují se svými poradci; činnost vnitřního politického zpravodajství je zrušena, ostatní je pod kontrolou; probíhá rozbor o sumě informací, aby bylo zabráněno jejich zneužití; na představách o nové bezpečnostní službě se pracuje, její výstavba však musí respektovat politické reality a může plně začít až po volbách.“

Spory v této etapě ukončil 31. leden, kdy R. Sacher vydal svůj rozkaz č. 16 – Zřízení a zrušení útvarů Sboru národní bezpečnosti – složky Státní bezpečnosti a zřízení úřadoven a referátů útvarů podřízených federálnímu ministerstvu. Podle něj ke dni 15. února 1990 zrušil:

- a) Hlavní správu rozvědky SNB,
- b) Hlavní správu kontrarozvědky SNB,
- c) Správu sledování SNB,
- d) Správu ochrany stranických a ústavních činitelů SNB,
- e) Správu zpravodajské techniky SNB,
- f) Správu kontrarozvědky SNB v Bratislavě,
- g) Zvláštní správu SNB,
- h) odbor vyšetřování StB,
- ch) správu pasů a víz SNB,
- i) odbor zvláštního určení podřízený správě VMV,
- j) právní odbor FMV,
- k) odbor obrany FMV.

Zrušené funkční místa měly převedené do jeho účelově vytvořené rezervy.

Zrušení tudíž nepostihlo Správu vývoje a automatizace SNB, která byla v roce 1989 převedena pod StB, ale to patrně autoři tohoto rozkazu nevěděli, nebo to nebrali v potaz.

Spolu s tím dnem 16. února zřídil

- a) Úřad FMV pro pasovou službu a cizineckou agendu, který současně vyčlenil z HS PS a OSH, včetně úřadů jí podřízených zabývajících se problematikou pasové kontroly,
- b) Úřad FMV pro správní službu a legislativu,
- c) Zpravodajskou službu FMV,
- d) Úřad FMV pro ochranu Ústavy a demokracie,

- e) Úřad FMV pro ochranu ústavních činitelů,
- f) Úřad FMV pro vyšetřování protiústavní činnosti,
- g) Útvar FMV pro rychlé nasazení.

Svým rozkazem č. 17 ze stejného dne zrušil dne 15. února i území struktury zrušených centrálních správ SNB

- a) Správu StB KS SNB, správy SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje, správy SNB hl. m. Bratislavy a Západoslovenského kraje,
- b) Odbor pasů a víz KS SNB, správy SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje, správy SNB hl. m. Bratislavy a Západoslovenského kraje,
- c) oblastní odbor StB Krajské správy SNB hl. m. Bratislavy a Západoslovenského kraje,
- d) oddělení nebo odbor StB okresní, obvodní nebo městské správy SNB,
- e) oddělení pasů a víz okresní, obvodní nebo městské správy SNB.

Federální ministerstvo vnitra po tomto aktu disponovalo útvary: Vnitřní a organizační správa (VOS) FMV, sekretariát I. náměstka ministra vnitra ČSSR, sekretariát I. náměstka ministra vnitra ČSSR, sekretariát náměstka ministra vnitra ČSSR, sekretariát náměstka ministra vnitra ČSSR, Inspekci ministra vnitra ČSSR, Správu personální práce a vzdělávání FMV, Správu pro plán, rozpočet a sociální zabezpečení FMV, Úřad FMV pro pasovou službu a cizineckou agendu, Úřad FMV pro správní službu a legislativu, Zpravodajskou službu FMV, Úřad FMV pro ochranu Ústavy a demokracie, Úřad FMV pro ochranu ústavních činitelů, Úřad FMV pro vyšetřování protiústavní činnosti a Útvar FMV pro rychlé nasazení.

Přímo mu podléhaly: Federální správa VB, VŠ SNB, Správa spojení SNB, Letecká správa SNB, Správa vývoje automatizace SNB, Správa stavebně ubytovací služby SNB, Správa tělovýchovy a vrcholového sportu SNB, Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic a Správa vojsk ministerstva vnitra.

Likvidací Státní bezpečnosti de facto skončila existence Sboru národní bezpečnosti v jeho původní sestavě, protože od tohoto dne počty příslušníků VB výrazně převýšily všechny ostatní složky, takže v nižších člancích byl SNB více méně totožný s Veřejnou bezpečností. Příslušníci SNB jako celku, např. učitelé společného základu na VŠ SNB, nebo pracovníci některých centrálních správ SNB, nebyli před listopadem 1989 zařazeni ani k VB, ani k StB a na tomto se nic neměnilo. Příslušníky SNB se stali i nováčci nebo rehabilitovaní příslušníci, kteří se po tomto dni vrátili do služby, a byli přijati do nově se vytvořených územních útvarů, zřízených tímto samým rozkazem dnem 16. února 1990. Šlo o:

a, úřadovnu pro ochranu ústavy a demokracie se sídlem v Praze, Českých Budějovicích, Plzni, Ústí nad Labem, Hradci Králové, Brně, Ostravě, Bratislavě, Banské Bystrici a Košicích,

b, úřadovnu pro pasovou službu a cizineckou agendu se sídlem v Praze, Českých Budějovicích, Plzni, Ústí nad Labem, Hradci Králové, Brně, Ostravě, Bratislavě, Banské Bystrici a Košicích,

c, referát pro ochranu ústavy a demokracie v sídle okresního a jemu na roveň postaveného národního výboru,

d, referát pro pasovou službu a cizineckou agendu v sídle okresního a jemu na roveň postaveného národního výboru.

K tomu je nutné doplnit ještě jednu informaci. Pokynem Vnitřní a organizační správy FMV ze 14. března byl k 1. dubnu pro strukturu tohoto ministerstva pojem zavedený pojmem „úřad“, který se dále dělil na odbory a samostatná oddělení.

Na základě tohoto rozkazu kromě Úřadu FMV pro ochranu ústavy a demokracie (z II., IV., VI., XII., XIII. správy SNB) a Úřadu FMV pro pasovou službu a cizineckou agendu vznikl konglomerát dalších úřadů FMV:

- Úřad FMV pro správní službu a legislativu,
- Zpravodajská služba FMV (z I. správy SNB), která si ponechala svůj původní název,
- Úřad FMV pro ochranu ústavních činitelů (z V. správy SNB),
- Úřad FMV pro vyšetřování protiústavní činnosti (později změněný v Úřad dokumentace a vyšetřování činnosti StB).

Problémem bylo zrušení XII. správy SNB, která se zabývala kontrarozvědnou činností na Slovensku, protože za ní na Slovensku nevznikla adekvátní organizační náhrada, pouze expozitura Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie.

R. Sacher současně rozhodl, že od 1. února od 9,00 hod. musí všichni příslušníci ŠtB odevzdat zbraně a služební průkazy. Byly jim zapečetěné trezory s písemnostmi i celé místnosti a zakázaný pobyt na pracovišti. Výjimku dostali jen ti, kteří zajišťovali úkoly spojené s chodem státu a kde byla jejich přítomnost nezbytná, např. ochrana jaderných elektráren, ochrana letového provozu atd. V ten začalo rovněž odevzdávání tzv. konspiračních bytů národním výborům. Pouze v Praze šlo o 272 bytů. Otázka ale zůstávala kolem využití zpravodajsko-technických prostředků, protože jak se později ukázalo, v některých institucích (např. i na Pražském hradě!) odposlechy šly dále, nikdo o nich nevěděl, takže nebylo toho, kdo by to zakázal, nebo zrušil.

Aktivita, spojená s likvidací StB, měly být ukončeny 2. února do 15,00 hod. Náčelníci jednotlivých zrušených útvarů měli za povinnost zabezpečit, aby se jejich podřízení v době zákonem stanovené pracovní době zdržovali v místech svého trvalého bydliště tak, aby se na zavolání mohli bezprostředně dostavit na své pracoviště. Jednoho z nich kontrolně v Praze navštívil doma i sám prezident V. Havel. Všichni byli postupně předvoláváni před prověřkovou komisí, které mnohdy rozhodly o jejich zařazení do nových bezpečnostních útvarů. Ti, kteří byli propuštěni, odešli nakonec bez nároku na odchodné a výsluhu let, což jim zaručoval zákon 100/1970 Sb. Někteří z nich si vše později vysoudili a tyto částky jim musely být dodatečně vyplaceny.

Všechny tyto kroky byly realizované navíc v situaci, kdy vedení KC OF, a poté i resortu, z několika stran již od prosince 1989 dostávalo informace o přípravě toho nebo onoho spiknutí příslušníků StB, kteří měli být podle těchto informací připraveni ozbrojenou cestou zvrátit vývoj situace v Československu a pomáhat jim v tom měly i vyčleněné armádní útvary. Mnohé z nich podrobněji popisuje práce Jiřího Suka Labyrintem revoluce: „Jaká byla kvalita těchto oznámení není známo, ale ve vedení resortu i kritici pomalého tempa likvidace StB je zcela zřejmé v potaz brali.“

Otázka zbraní se dostala do popředí pozornosti ještě v půlce ledna, kdy se začala vyšetřovat otázka případného zásahu Lidových milicí proti demonstrantům po 17. listopadu. Milice sice byly odzbrojeny a tím problém nekončil. Ve čtvrtek 25. ledna ministr vnitra ČSSR R. Sacher, po dohodě s ministrem vnitra ČSR A. Hrazdírou a ministrem vnitra V. Mečiarem, zrušil k 2. únoru platnost všech zbrojních psů. Toto opatření bylo prezentováno jako protiopatření nejenom proti státu nebezpečným osobám, ale i proti podsvětí. Spolu s tím bylo oznámené, že do 2. února může ilegálně drženou zbraň odevzdat každý její držitel beztrestně. Ministr vnitra později na tiskové konferenci prohlásil, že v ČSSR je 113.000 držitelů zbrojních průkazů, kteří v souhrnu vlastní 143.000 kulových zbraní a dalších 180.000 držitelů loveckých lístků vlastní 235.000 brokových zbraní, a kromě nich je vydáno dalších 130.000 kulových zbraní. Počet nelegálně držených zbraní si ani netroufl odhadnout.

Na základě toho bylo k 2. únoru rozhodnuté, že zbraně – soukromé i služební, musí odevzdat všichni příslušníci SNB, dokonce i příslušníci vznikající URNy. Celý proces skončil 7. února a vyžadoval koordinaci federálních a republikových bezpečnostních útvarů. Po skončení prověrek byly podle nutnosti služební zbraně opět vydávány. Odzbrojení bylo motivováno dalšími množícími se informacemi o možném pokusu o státní převrat a podle nich tyto zbraně měly být k tomu použité. Z areálu bývalého Pohotovostního pluku VB byly na rozkaz ministra vnitra ČSR 6. února odvezené i všechny obrněné transportéry, kterými

tento útvar až dosud disponoval. Přirozeně, že i všechny zbraně a technika. Vracené zbraně byly poté uloženy v centrálních zbrojních skladech v Dymokurech v Česku i v Spišském Podhradí na Slovensku.

Na začátku února došlo k další změně. Po mnoha intenzivních rozhovorech mezi jednotlivými útvary SNB, včetně představitelů FMV ČSSR a MV ČSR a přípravným koordinačním výborem, byl 3. února v aule VŠ SNB založený NOSP SNB na území ČSR. (V Obchodním rejstříku je jako datum vzniku NOSP uvedený 19. červenec 1990, kdy byl zaregistrován na CSÚ FMV). Jednání se účastnil ministr vnitra ČSSR R. Sacher, náměstek ministra vnitra ČSR plk. J. Houba a delegace ze Slovenska. R. Sacher ve svém vystoupení uvedl: „Tak jako v celé společnosti i v Bezpečnosti se nahromadily problémy, které nevyřeší žádné kosmetické úpravy. Je nutné docílit kvalitativní zvrat... Dozvěděl jsem se, a v řadě případů jsem se i přesvědčil, o mnohdy katastrofálních nevyhovujících podmínkách a sociálním zabezpečení služby, o nevhodném jednání některých náčelníků, pro něž existoval jeden jediný zákon – pokyn či přání jejich strany... Od nového bezpečnostního aparátu nechceme nic jiného než vysokou profesionalitu, neúplatnost, dodržování zákonů, respektování práv a svobod občanů... musíme vycházet z principu nedílné velitelské pravomoci, který platí ve všech ozbrojených silách i sborech. Za nedílnou velitelskou pravomocí se však skrývalo často to, co s nedílnou velitelskou pravomocí vůbec nemělo, co do činění. Např. takové otázky jako přidělování a rozdělování bytů, to si myslíme, že s velitelskou pravomocí vůbec nesouvisí. Samozřejmě, že jestliže studujeme obdobné svazy jinde na světě, tak tyto svazy nemají právo na stávkou a nebude ani možné zneužívání odborového hnutí k politickým cílům nebo k nějaké paralelní činnosti. Ale tyto otázky jsem si již dříve s vašimi zástupci vyjasnil, a myslím, že jsem si porozuměli dobře.“

Poté se věnoval zrušené StB: „Potřebujeme nyní vytvořit efektivní bezpečnostní aparát i na tomto zvlášť citlivém a důležitém úseku. To, co jsme ustavili, je samozřejmě provizorní řešení a chceme zkušenosti hledat ve všech zemích, u kterých se můžeme poučit.“ Nakonec se obrátil k VB: „Ani složka Veřejné bezpečnosti, jak jste informováni, se určitým personálním změnám nevyhne a některé již na nejvyšší úrovni vyšších náčelníků, proběhly. Ale také zde uznáváme jediná kritéria, a to je bezúhonnost spočívající v tom, že ten který příslušník se nedopouští a nedopouští nezákonností, a je vysoce profesionálně zdatný. S takovým budeme počítat. Do budoucnosti jsou taková kritéria nejsprávnější. Dohodli jsme se nyní, že bude vhodné a potřebné, aby v prověřkových komisích nechyběli ani zástupci odborových svazů.“

Konference projednala několik dokumentů, které ji předložil přípravný výbor. Vše shrnulo její usnesení:

„Konference

I. Schválila

a) Programové prohlášení Nezávislého odborového svazu příslušníků SNB na území ČSR.

b) Prozatímní finanční řád Nezávislého odborového svazu příslušníků SNB na území ČSR.

II. zvolila

a) Výbor Nezávislého odborového svazu příslušníků SNB na území ČSR v počtu 19 členů.

b) Revizní komisi Nezávislého odborového svazu příslušníků SNB na území ČSR v počtu 5 členů.

III. pověřuje

Výbor Nezávislého odborového svazu příslušníků SNB na území ČSR zpracovat nezbytnou agendu nutných administrativních prací spojených s metodickým organizačním a finančním zabezpečením činnosti Nezávislého odborového svazu příslušníků SNB na území ČSR. Na základě rozboru stanovit složení odborového personálního zabezpečení odborového svazu.“

Bod IV. uložil výboru projednat s vedením obou ministerstev zabezpečení prostor a jejich vybavení pro potřeby svazu, zpracovat evidenci ustanovených základních organizací, průběžně informovat základní organizace o své činnosti a zavést běžný účet v bance.

Bod V. vzal na vědomí informaci koordinačního výboru NOSP SNB o jednání s ministry vnitra o účasti odborů ba práci v jednotlivých komisích.

Ve zvoleném výboru Nezávislého odborového svazu příslušníků SNB na území ČSR se postupně nejvíce prosadil kpt. Antonín Hošek z FMV.

Přijaté programové prohlášení pozůstávalo ze dvou částí. V první vytyčil hlavní úkoly, z nichž vybíráme:

„2. Podílet se na úpravách obecně závazných právních předpisů a interních normativních aktů (zákony a služební předpisy), které mají dopad na pracovní a sociální jistoty příslušníků a na organizaci výkonu služby.

3. Ke zlepšování pracovních a životních podmínek nezbytným k výkonu služby podávat příslušným služebním funkcionářům informace a vlastní návrhy na řešení a prosazovat jejich realizaci. Obhajovat práva členů při sporech vyplývajících z uplatňování kádrové a kázeňské pravomoci.

4. Vést dialog s veřejností a jejich reprezentanty s cílem zvýšit veřejnou informovanost o problémech služby na jednotlivých teritoriích a získávat ji pro neformální spolupráci při zabezpečování náročných úkolů SNB.

5. Dbát na poctivý a tvořivý přístup k plnění služebních povinností každého příslušníka SNB v duchu bezpečnostní politiky vlády.

6. Vytvářet prostor a podmínky pro všestranný rozvoj příslušníků SNB.“

V druhé části se nacházely některé konkrétnější úkoly: diskutovat s vedením resortu o všech otázkách zahrnujících služební a osobní zájmy; prosazovat objektivní kritéria při odměňování příslušníků tak, aby zohledňovaly kvalitu odvedené práce a práci nad základní dobu služby; podílet se na vytváření příznivého sociálního klimatu; spolupracovat se služebními orgány na zvyšování profesní úrovně příslušníků SNB; spolupracovat s v otázkách bezpečnosti a ochrany zdraví při práci; vytváření podmínek pro rozvoj duševní oblasti – odpočinek po službě, obnova sil, zájmová, kulturní a sportovní činnost, zdravotní, lázeňská, rehabilitační a rekreační péče a zvláště péče o mladé příslušníky.

Krátce po skončení konference začal celostátní Koordinační výbor NOSP SNB jednat s vedením federálního ministerstva vnitra o dokumentu Dohoda o postavení orgánů a orgánů a organizací NOSP SNB, jejich právech a povinnostech ve vztahu ke služebním orgánům MV. Současně je nutné uvést, že předlistopadové společenské organizace, působící na půdě všech třech ministerstev vnitra a SNB – SSM, Svaz žen, SČSP atd., fakticky již na začátku roku 1990 přestaly existovat.

Velice špatná správa pro vznikající policejní odbory přišla 21. března ze zasedání ústavně právních výborů FS ČSSR. Při debatě o návrhu sdružovacího a shromažďovacího zákona doporučily poslancům Federálního shromáždění zakázat odborovou činnost v ozbrojených sborech. Vedení NOSP SNB na to reagovalo svým otevřeným dopisem, adresovaným všem poslancům Federálního shromáždění. Situace byla o to složitější, že přesně v tento den skončilo jednání NOSP SNB se všemi třemi ministerstvy vnitra a byla podepsána příslušná Dohoda o postavení orgánů a organizací Nezávislého odborového svazu příslušníků SNB, o jejich právech a povinnostech ve vztahu ke služebním orgánům MV. Za tři ministry je podepsal ministr vnitra ČSR Antonín Hrazdíra, za NOSP SNB mj. Ing. Ján Litva, Antonín Hošek a Ladislav Polka. Po řadě intenzivních jednání i s představiteli ústavně právních výborů se vedení NOSP povedlo hrozbu zákazu odborové činnosti v SNB zažehnat.

Změny přineslo zasedání NOSP SNB v ČR, které se uskutečnilo v půlce dubna. Orientovalo se na řešení vlastních organizačních problémů, oznámilo zřízení centrálního účtu, podílelo se na přípravě Zákona o federální kriminální policii a Zákona o policejním sboru

V této situaci se z rodinných důvodů vzdal vedení NOSP SNB Antonín Hošek a na jeho místo byl zvolený mjr. Ing. Pavel Ivánek.

Mezitím vedení resortu přistoupilo k realizaci dalších kroků podle dokumentu z 11. ledna. Začaly postupně vznikat jednotlivé komise, které měly iniciovat, povzbuzovat, ale i kontrolovat vývoj situace v resortu. První z nich byly velice důležité a ve svých postojích a pravomocích silné občanské komise, které vznikaly z iniciativy KC OF, Sdružení stávkových výborů a Studentské stavovské unie. Ve středu 17. ledna ministr vnitra R. Sacher oznámil jejich ustanovení v síti resortu, i když je pravda, že u některých útvarů se živelně objevily i předtím. Vznikla Ústřední občanská komise pro očistu FMV v čele s plk. RSDr. Oldřichem Hromádkou, který se výrazně angažoval v společenském dění v letech 1868-1969, za co byl ze služby propuštěný. Z významných členů této komise musíme uvést alespoň disidenta Ing. Pplk. Radovana Procházku, pozdějšího generálporučíka a ředitele Zpravodajské správy FMV, Zpravodajské správy GŠ Armády ČR a Vojenského obranného zpravodajství MO ČR, nebo dalšího disidenta Jana Kozlíka, pozdějšího spoluzakladatele Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie. Ústřední komise řídila obdobné instituce na nižší úrovni.

Činnost občanských komisí se v průběhu druhé poloviny ledna krok za krokem upřesňovala, takže definitivní podobu získaly až rozkazem ministra vnitra ČSSR R. Sachera č. 22 ze 7. února, s názvem Zásady spolupráce náčelníků útvarů v oboru působnosti federálního ministerstva vnitra s občanskými komisemi. „Na základě dohody občanských iniciativ, politických stran a vedení resortu federálního ministerstva vnitra“ uvádí se v něm, „budou zřízeny občanské komise, které budou spolupracovat s federálním ministerstvem vnitra, krajským správami Sboru národní bezpečnosti (správami Sboru národní bezpečnosti), okresními (obvodními, městskými) správami Sboru národní bezpečnosti, hlavní správou Pohraniční stráže a ochrany státních hranic, brigádami Pohraniční stráže, správami ochrany státních hranic, správou vojsk ministerstva vnitra a jejími pluky.“ Na všech těchto úrovních měly být občanské komise zřízené.

Jejich náčelníkům bylo uloženo „zabezpečit potřebné podmínky pro činnost občanských komisí v souladu se zásadami uvedenými v příloze tohoto rozkazu“; nadřízeného náčelníka informovat o opatřeních dohodnutých v rámci komise a námětech k dalšímu zkvalitnění práce SNB, úrovni ochrany veřejného pořádku a klidu na daném území a s tímto rozkazem obeznámit své podřízené.

K zajištění jednotného postupu byly přílohou k tomuto rozkazu stanovené Zásady spolupráce s občanskými komisemi. Článek I stanovoval Působnost občanských komisí, která byla poměrně rozsáhlá. Občanské komise se měly stát iniciativními orgány zprostředkující

styk bezpečnostních složek na daném území s občanskou veřejností; spolupracovat s příslušným náčelníkem při řešení aktuálních úkolů výkonu bezpečnostní služby při zachování zásad služebního tajemství a principu nedílné velitelské pravomoci; předkládat iniciativní návrhy široké občanské veřejnosti k dalšímu zkvalitnění práce bezpečnostních orgánů, zejména k zákonnosti jejich postupu; vysílat své zástupce do prověřkových komisí příslušného stupně; zaujímat stanoviska k závěrům prověřkových komisí; informovat veřejnost o práci bezpečnostních orgánů a předkládat stanoviska k vydávání zbrojních průkazů.

Článek II určoval, že členové komisí budou jmenováni na základě dohody příslušných územních orgánů OF, KSČ, ČSS, ČSL; na Slovensku: Veřejnost proti násilí, KSS, Strana svobody a Demokratická strana. V místě, kde byly dislokovány vysoké školy, mohli být členy komise i zástupci studentů. Jednání komisí se měli podle potřeby účastnit příslušní ministři vnitra, náčelníci a velitelé útvarů, stejně tak i zástupci branně bezpečnostních výborů sněmoven Federálního shromáždění.

Článek III určoval způsob jednání komisí. Podle odst. 1 jednání svolávali zpravidla jejich předsedové, nebo mohly být svolané na požádání příslušného ministra vnitra nebo územního náčelníka (velitele) útvaru. Tito hodnostáři měli členy komise rovněž informovat o stavu a vývoji bezpečnostní situace na daném území; tzn. o otázkách kriminality, ochrany klidu a veřejného pořádku, práv a svobod občanů, problémech bezpečnosti silničního provozu a doplňování SNB z řad občanů. Stejně tak o výsledcích šetření k dodržování zákonnosti postupu příslušníků SNB, PS a vojáků VMV. Na závěr bylo deklarované, že občanské komise se podílejí svým jednáním a autoritou na obnovení důvěry veřejnosti k SNB, chrání dobré jméno příslušníků SNB, kteří plní odpovědně své úkoly.

Vývoj později ukázal, že stranou zůstalo řešení několika důležitých otázek, např. systém doplňování a výměny členů občanských komisí, ale zejména nedostatečně vymezené hranice mezi systémem nedílné velitelské pravomoci a uplatňováním závěrů občanských komisí, které místy až přebíraly velení, nebo nedílnou velitelskou pravomoc vystavovaly pochybám. V tomto směru se objevovaly problémy, přičemž nejzřetelněji na nejvyšší úrovni řízení.

Silné postavení v občanských komisích měli představitelé Občanského fóra, především reformní komunisté, kteří výrazně ovlivňovali i činnost dalších komisí, co ministři R. Sacherovi začalo zanedlouho vadit.

Mezi ním a vedením Koordinačního centra OF se totiž již počátkem roku objevily první rozpory. V sobotu 6. ledna KC OF poprvé vyslovilo „vážné znepokojení... nad stále

pokračující aktivitou služeb StB v jejich technické, sledovací a dalších činnostech, včetně odposlechnů telefonických hovorů.“ Toto znepokojení se objevovalo již od půlky prosince minulého roku. V těchto obavách KC OF 9. ledna následovalo Sdružení stávkových výborů a Studentská stavovská unie. Jak uvedla publikace Jiřího Suka Labyrintem revoluce, podle nich StB stále „shromažďuje, přemísťuje a likviduje kompromitující archivní písemnosti, odposlouchává telefonické rozhovory, sbírá informace o občanských fórech, studentských a stávkových výborech a jejich mluvčích, vytváří nové sítě informátorů, buduje rozsáhlá skladiště zbraní, shromažďuje prostředky k akcím proti demokratickému hnutí... Prakticky každý den přijímala podatelna KC OF desítky dopisů obsahujících četná upozornění, dobré rady, varování i udání. Nad demokratickým hnutím se vznášela psychóza, že komunistická tajná policie systematicky pracuje na zpětné změně společenských poměrů; mnozí aktivisté byli přesvědčení, že poražení komunisté se «snaží zachránit, co se dá»- zvláště v mocenských strukturách uchovat co nejvíce kádrů“. Na základě těchto skutečností požadovaly okamžitou likvidaci StB. Když se o pár dní později KC OF dozvědělo, že jak premiér M. Čalfa, tak ministr vnitra R. Sacher chtějí StB v nějaké nové podobě uchovat s odůvodněním, že každý stát nějakou tajnou službu potřebuje, vyjádřilo 16. ledna s tímto názorem svou nespokojenost a opět požadovalo přijetí rázných opatření.

R. Sacher své názory zopakoval 17. ledna ve své zprávě o novelizaci zákona o SNB a vývoji bezpečnostní situace, kterou předložil branným a bezpečnostním výborům Sněmovny národů a Sněmovny lidu. Ve svém vystoupení na 23. společné schůzi obou těchto výborů zdůraznil, že každý stát na světě bezpečnostní aparát potřebuje k ochraně majetku, zdraví, životů a práv občanů. Proto nová bezpečnostní politika vlády národního porozumění je vytvářena v souladu s mezinárodními normami a vývojem demokracie u nás. Zdůraznil, že rozhodujícím pro jeho činnost bude dokument, schválený předsednictvem federální vlády 11. ledna Zaměření činnosti FMV... Avizoval dále, že nové změny se promítnou do příslušných legislativních změn, které zajistí, aby bezpečnostní služby již nemohly být zneužité proti lidu. Spolu s tím se zde objevila teze, která se opakovala i v příštích obdobích existence Policie ČR, že by policie mohla některé služby provádět za patřičnou finanční úhradu, nebo se jich zbavit. Kritizoval materiálně-technické vybavení služeb, které pokládal za nedostačující. Vyslovil se ku přijímání nových příslušníků. Kritérii by do budoucna měly být: vysoká morálka, fyzická a odborná připravenost, politická kritéria by měla jít stranou. Příčinu některých negativních jevů v činnosti bezpečnostního aparátu spatřoval kromě jiného i v nivelizaci odměn, které nedělají rozdíl mezi odměnou za plnění běžných a mimořádných povinností. V této souvislosti vyslovil názor, že je potřebné posílit právní a sociální jistoty

příslušníků, kteří se v průběhu služeb dostávají do situací, ohrožujících jejich zdraví i život, zabránit jejich perzekucí při výkonu služby v případech, kdy dodržují zákony a rozkazy svých nadřízených. V závěru této části požádal poslance, aby podpořili požadavky, spojené se zlepšením materiálně-technických podmínek pro výkon jejich služeb.

Vyslovil se i k úkolům Veřejné bezpečnosti, jež by podle něj měla být připravena převzít některé činnosti, které byly dosud svěřené Státní bezpečnosti. Na druhé straně opakovaně kritizoval systém, ve kterém kriminální služba spadá pod tři ministerstva a pouze její menší část je výkonná. Řešením mělo být podle něj centrální řízení, posílení výkonu služby a zlepšení technického vybavení, které zůstalo daleko za možnostmi doby a kriminálních živlů.

Mluvil i o zpravodajských službách. Podle jeho názoru jejich činnost bude upravena zákonem, vymezujícím subjekty oprávněné využívat zpravodajskou techniku a taxativně uvádějícím důvody její nasazení. Protože směrnice pro výkon služby v těchto oblastech nebude možné zveřejňovat, měl by dohled nad nimi převzít ústavní soud. Jejich použití bude muset být vázáno na souhlas územně odpovědného prokurátora, resp. soudu, přičemž získané informace bude možné využít jen k cílům, stanoveným zákonem. I zde by měla být uplatněna forma parlamentní kontroly.

K vývoji bezpečnostní situace R. Sacher uvedl, že je charakteristická poklesem odhalování trestné činnosti o 3 % (mínus 7.508 skutků), vzestup škod o 113 milionů Kč, při celkové objasňenosti 75 %. Novým rysem byl nárůst majetkové trestné činnosti o 3 % (+ 3000 skutků), její menší objasňování zejména v případech krádeží vloupáním. Značný pokles odhalování skutků byl zaznamenán také v oblasti hospodářské kriminality a šlo o pokles 7.680 skutků.

V odpovědích na otázky poslanců potvrdil, že Pohotovostní pluk VB byl skutečně rozpuštěný, o jeho osudu se jedná, stejně tak o osudu VŠ ZNB, i areálu, ve kterém působí. Objevily se totiž názory dílčích skupin OF z Prahy 4, aby tento areál převzal stát, zřídil zde zdravotnickou nebo jinou školu. O jeho bazén s tělocvičnou v Písnici zase projevil o zájem OF Masokombinátu Písnice. Zájem byl i o další budovy ve správě SNB. Ve většině případů se vedení resortu povedlo potvrdit svou správu nad nimi. Kromě areálu VŠ SNB, to byl již zmíněný areál HS StB v Nárožní ulici na pražských Stodůlkách, ve kterém se později usídlila BIS, nebo areál na Střelniční ulici v pražských Kobylisích, kde dnes sídlí ÚZSI. Největší výjimkou byla budova II. správy SNB na Thákurově ulici, která byla 1. července 1990 odevzdána ČVUT ke svému původnímu použití jako vysokoškolský internát.

Snaha o obsazování nebo zabírání budov resortu i Sboru byla u části veřejnosti poměrně velká. Část literatury je někdy označuje dokonce termínem „revoluční horečka“. ČSA požadovaly hangáre a další zařízení Letky FMV, vícere místní OF se zajímaly o řadu rekreačních zařízení a ozdravoven resortu, kterých využívání a péči o ně měly v rukou Ekonomické správy ministerstev obou republik. Všechny tři dohromady měly k dispozici celkem 15 zotavoven v různé lůžkové kapacitě - od 30 do 150 lůžek. Všech lůžek bylo celkem 850. Tři z těchto zařízení byly v dost nevyhovujícím, někdy až havarijním stavu, takže na přelomu let 1989/1990 procházely generálními opravami. Zařízení přímo podřízené MV ČSR byly z 20 % v havarijním stavu a vyžadovaly vážné opravy. Ve špatném stavu bylo i technické zázemí zbylých zotavoven, do kterého se několik let neinvestovalo, takže 70 % z nich mělo vážné problémy. Aby se předešlo zbytečným sporům, vedení resortu rozhodlo umožnit místním obyvatelům tato zařízení navštívit a blíže se seznámit s jejich technickým stavem. Poté největší vášně pominuly. Obce byly příliš chudé, aby takovéto areály převzaly, provozovaly je, do jejich údržby a oprav investovaly finance, kterými zatím nedisponovaly. Resort svá zařízení zatím uchránil, přesto v říjnu 1990 k nadcházejícímu 1. lednu příštího roku rekreantům a léčeným zvýšil poplatky za jejich užívání. V pondělí 5. února byla novinářské veřejnosti jednorázově zpřístupněna již zmíněná budova II. správy na Thákurově ulici v Praze, kde se návštěvníci a novináři mohli přesvědčit o poměrně skromném vybavení budovy bývalé obávané instituce.

Ministr odmítl rovněž neustálé požadavky otevřít tu nebo jinou místnost v různých objektech a podívat se, jestli se tam nenachází odposlechové zařízení. Stejně to bylo se zvláštními odbory obrany na mnoha závodech, kde se požadovala jejich okamžitá likvidace, názory na okamžité zveřejnění jmen agentů StB, likvidaci Letky FMV atd. Na závěr se opět vrátil ke svému názoru obnovit název policie pro bezpečnostní orgány státu a změnit jejich uniformy. V každém případě již byla vypsána soutěž na jejich vytvoření a její podmínky putovaly k módním návrhářům s výzvou, aby vedení resortu své nápady odevzdali do konce dubna. Ministr dále vyzval poslance, aby se sami zajímali o práci Bezpečnosti, navštěvovali její útvary a promlouvali s policisty. Sám šel příkladem a několikrát navštívil místa s vysokou koncentrací kriminálních živlů, např. budovu Hlavní železniční stanice v Praze, nebo neblaze proslulou restauraci Narcis, rovněž v Praze, nahlédl i do služeben SNB, navštívil pražské operační středisko, nebo Letku FMV. Vyjížděl i mimo Prahu, tak např. se 18. ledna účastnil služebního aktivu příslušníků SNB v Klatovech

Koncem ledna proběhly významné změny i na úrovni Federálního shromáždění, ČNR a SNR. Vše směřovalo jednak k vyrovnání poměrů sil uvnitř těchto zákonodárných sborů,

stejně tak národních výborů, ale i k přípravě voleb, se kterými se počítalo do konce prvního pololetí tohoto roku. Federální shromáždění se sešlo 23. ledna, projednalo a schválilo několik významných zákonů. Byl přijatý ústavní zákon č. 14/Sb. o odvolávání poslanců zastupitelských sborů a volbě nových poslanců národních výborů.

Zákon v článku I stanovil:

„1) Poslanci Federálního shromáždění, České národní rady, Slovenské národní rady a národních výborů všech stupňů, kteří v zájmu vyrovnaní rozložení politických sil nebo vzhledem k svému dosavadnímu působení neskýtají záruky rozvoje politické demokracie, mohou být ze své funkce odvoláni politickou stranou, jejímiž jsou členy. Poslance bez stranické příslušnosti může odvolat příslušný orgán Národní fronty po vzájemné dohodě s Občanským fórem v České socialistické republice a s hnutím Veřejnost proti násilí ve Slovenské socialistické republice.

(2) Předsednictva sněmoven Federálního shromáždění, předsednictva národních rad a rady národních výborů vezmou odvolávání poslanců na vědomí.

(3) Ustanovení volebních zákonů o odvolávání poslanců voliči zůstávají nedotčena.“

Článek II. se týkal národních výborů:

„Národní výbor může doplnit počet svých členů volbou na návrh předložený Občanským fórem v České socialistické republice a hnutím Veřejnost proti násilí ve Slovenské socialistické republice po vzájemné dohodě s politickými stranami a s příslušným orgánem Národní fronty.“

Zákon nabyl účinnosti dne vyhlášení.

Dalším přijatým byl zákon č. 15/1990 Sb o politických stranách. V § 1 Účel zákona vyslovil základní princip:

„(1) Občané mají právo se v demokratickém duchu sdružovat v politických stranách. Výkon tohoto práva slouží občanům k jejich účasti na politickém životě společnosti, zejména na vytváření zastupitelských orgánů státu.

(2) Účelem tohoto zákona je upravit vznik a zánik politických stran.“

Kontrola vzniku a činnosti nových stran tedy přestala být záležitostí bezpečnostních orgánů. Další detaily, např. podmínky vzniku strany atd., rozebíraly následující články tohoto zákona. Do 20. března pak Civilně-správní úsek FMV ČSR zaregistroval 19 nově vzniklých stran a 12 politických hnutí, včetně OF a VPN.

Ústavní zákon č. 45, přijatý 27. února poté zkrátil volební období SL a SN Federálního shromáždění, ČNR a SNR, zvolených v roce 1986, k dni konání nových voleb. Další ústavní zákon č. 46, schválený téhož dne rozšířil článek 47 o jeden odstavec v znění:

„(1) Výkon poslaneckého mandátu je neslučitelný s výkonem poslaneckého mandátu národní rady a s výkonem funkcí soudce, prokurátora, státního arbitra, vojáka z povolání, příslušníka Sboru národní bezpečnosti a Sboru nápravné výchovy.“

Průběh voleb a všechny náležitosti kolem nich řešil zákon č. 47/1990 Sb.

Po přijetí zákonů o odvolání poslanců z jejich postů, dosazení poslanců nových, a to jak u FS ČSSR, tak i ČNR a SNR, se změnila jejich sestava. Na základě toho došlo ke změnám ve složení jejich vedení, včetně branných a bezpečnostních výborů Sněmovny národů a Sněmovny lidu ČSSR. Předsedou tohoto výboru ve Sněmovně národů se stal volbou 30. ledna Ladislav Lis (OF) a předsedou výboru ve Sněmovně lidu Michal Šoltés (KSS). Ve funkcích vydrželi až do parlamentních voleb 8. – 9. června 1990. Tajemníkem obou výborů se stal reaktivovaný pplk. PhDr. Oskar Bizík. Oba tyto výbory prošly zásadní změnou, přičemž padesát procent jejich členů bylo obměněno.

Ve dnech 14. - 15. února zasedly ke společnému jednání. K některým problémům na tomto zasedání promluvil 1. náměstek ministra vnitra ČSSR Ivan Průša. Předně informoval, že se projednává novela zákona č. 147/1983 Sb. o zbraních a střelivu. Navrhovalo se podstatné snížení okruhu osob, které mohou vlastnit zbrojní průkaz, debatovalo se o způsobu, jakým budou doklady k držení a nošení kulových zbraní nahrazené a jak budou zbraně na odděleních správní služby uloženy. Navrhovalo se dokonce odebrání loveckých zbraní jejich majitelům, což se nakonec neprosadilo.

I. Průša se spíše věnoval aktuálním úkolům resortu, souvisejícím se zrušením StB, zejména obsahu činnosti nových federálních úřadů, které ji nahradily. Všechny bude nutné co nejdříve personálně obsadit. Mezi nimi uvedl: Zpravodajskou službu FMV, Úřad pro ochranu ústavy a demokracie, Úřad ochrany prezidenta a ústavních činitelů, Úřad pro vyšetřování závažné protistátní činnosti, Úřad správní a legislativní a Útvar rychlého nasazení. Připomněl, že „FMV nyní čeká mnoho úkolů na úseku legislativy, počínaje změnou zákona o SNB, o služebním poměru, celé škály obecně závazných nařízení a předpisů v gesci FMV, např. k utajovaným skutečnostem, k cestování do ciziny, k zbraním a střelivu. Zdůraznil, že vedení resortu pracuje pod tlakem času a veřejnosti, která díky neznalosti věcí a souvislostí nedoceňuje a zpochybňuje přijímané kroky...“

Opět se dotkl vývoje kriminality. Již koncem minulého roku došlo k 11 % snížení objasněnosti a vysokému růstu majetkové trestné činnosti na počátku roku 1990. Na základě amnestie bylo propuštěno 23.503 osob, které spáchaly 346 trestných činů a 40 přečinů. Spolu s tím se ve svém vstoupení vyslovil za zrušení Pomocné stráže VB, což v dalších dnech vyvolalo v řadách PS VB velké emoce a zasílání dalších otevřených dopisů a negativních stanovisek, ale i za jednotnější řízení SNB. V obou případech oznámil, že se intensivně pracuje na nových právních úpravách. Dotkl se i problémů udržení veřejného pořádku. K jeho informaci se poté rozeběhla velice intenzivní rozprava. Aktivní byl zejména Ladislav Lis,

kteřý někdy vystupoval za oba dva výbory a stal se jedním z největších kritiků výsledků práce R. Sachera.

V první fázi, tj. do prvních svobodných voleb se jejich členové orientovali na předběžné projednání a odborné připomínkování prvních branných zákonů – o zkrácení vojenské služby, nebo zákon o zbraních a střelivu, později dalších, které ovlivňovaly činnost armády a Bezpečnosti. Spolu s tím se zapojovali do činnosti občanských komisí.

Ještě pře těmito změnami bylo 18. ledna vydané nařízení vlády ČSSR (zákon č. 17/1990 Sb.) o změně doby trvání základní vojenské služby. Byla to reakce na poměrně silné demonstrace, které se za tímto účelem konaly na několika místech ČSSR. Vysokoškolákům zkrátil vojenskou službu o $\frac{1}{4}$, tedy o tři měsíce a vyčleněným skupinám vojáků základní služby o dva měsíce:

„§ 1

Doba trvání základní služby,

- a) absolventů vysokých škol, kteří byli zařazeni do vojenské přípravy na vysokých školách a ukončili tuto přípravu závěrečnými zkouškami,
- b) absolventů vysokých škol, kteří ukončili vysokou školu v cizině, a absolventů bohosloveckých fakult,
- c) žen, které dobrovolně vstoupily do vojska,
- d) vojáků, kteří převzali závazek k další službě, se stanoví na 9 měsíců.

§ 2

- (1) Vojáci, kteří ke dni účinnosti tohoto nařízení vykonávají základní službu a
 - a) jsou ženatí,
 - b) mají podstatně sníženou zdravotní způsobilost k výkonu služby nebo
 - c) vyžadují-li to vážné sociální nebo rodinné důvody, se propustí ze základní služby, jestliže vykonali tuto službu v délce nejméně 18 měsíců.“

Resortu ministerstva vnitra ČSSR se to týkalo pouze v případě vojáků základní služby, zařazených do PS a VMV.

O dva měsíce později bylo přijaté nové rozhodnutí, které pak pro vysokoškoláky platilo až do 11. června, které dále upravilo délku jejich vojenské služby. Další významný balík zákonů byl přijatý v půlce a koncem března

Práce na zákoně o zbraních a střelivu skončily na konci února tak, že poslanci 1. března Federálního shromáždění schválili jeho definitivní znění. Do Sbírky zákonů byl zanešený pod číslem 49/1990 Sb. Zákon značně omezil držení těchto zbraní.

„§ 7

(1) Zbrojní průkaz lze vydat jen osobě starší 18 let, občansky bezúhonné, fyzicky, duševně a odborně způsobilé k používání kulové zbraně, pokud tato osoba skýtá záruku, že zbraně nebude zneužito. Zbrojní průkaz lze vydat pouze na zbraně určené pro lovecké nebo sportovní účely, anebo na zbraně používané v souvislosti s výkonem povolání nebo zaměstnání, anebo v jiných případech hodných zvláštního zřetele k ochraně osoby nebo majetku.

(2) Federální ministerstvo vnitra stanoví vyhláškou, které zbraně se považují pro účely tohoto zákona za zbraně určené pro lovecké nebo sportovní účely a za zbraně používané v souvislosti s výkonem povolání nebo zaměstnání.

(3) Ustanovení odstavců 1 a 2 platí i pro vydávání povolení k držení a nošení kulových zbraní podle § 15 a pro vydávání povolení k převodům vlastnictví, předávání do užívání a k půjčování kulových zbraní podle § 11, pokud nejde o zbraně pro vývoz."

2. § 9 se doplňuje tak, že za odstavec 3 se vkládá odstavec 4, který zní:

"(4) Okresní správa Sboru národní bezpečnosti, která hromadné povolení k držení kulových zbraní vydala, toto povolení odejme, jestliže pominou důvody, pro které bylo vydáno."

3. Dosavadní text § 61 se označuje jako odstavec 1 a doplňuje se odstavec 2 s tímto textem:

"(2) Proti rozhodnutím podle § 7 a 8 může občan podat opravný prostředek k soudu."

Čl. II

1. Zbrojní průkazy vydané okresní správou Sboru národní bezpečnosti před účinností tohoto zákona pozbývají platnosti dnem 1. března 1990, s výjimkou zbrojních průkazů na kulové zbraně určené pro lovecké nebo sportovní účely.

2. Držitelé zbrojních průkazů na kulové zbraně určené pro lovecké nebo sportovní účely jsou povinni předložit tyto zbraně do 31. března 1990 ke kontrole okresní správě Sboru národní bezpečnosti příslušné podle místa jejich trvalého pobytu. Pokud tuto povinnost nesplní, pozbývají jejich zbrojní průkazy platnosti dnem 31. března 1990.

3. Držitelé zbrojních průkazů na kulové zbraně, které nejsou určeny pro lovecké nebo sportovní účely (bod 2) jsou povinni odevzdat kulové zbraně a střelivo do úschovy okresní správě Sboru národní bezpečnosti příslušné podle místa jejich trvalého pobytu do 31. března 1990. Tyto osoby mohou do 30. dubna 1990 požádat o vydání nového zbrojního průkazu; pokud jim nebude nový zbrojní průkaz vydán, platí přiměřeně ustanovení § 53 odst. 2 s tím, že lhůta dvou měsíců se počítá ode dne právní moci rozhodnutí, kterým žádosti o vydání nového zbrojního průkazu nebylo vyhověno.

4. Žádosti o vydání nového zbrojního průkazu, o nichž ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona nebylo dosud rozhodnuto, se posuzují podle § 7 ve znění tohoto zákona. Totéž platí i pro rozhodnutí podle § 8.

5. Organizace, kterým bylo vydáno hromadné povolení k držení kulových zbraní podle § 9 odst. 1, jsou povinny do 10. března 1990 písemně ohlásit okresní správě Sboru národní bezpečnosti, která toto povolení vydala, jména, příjmení, bydliště a rodná čísla svých pracovníků nebo členů, kteří byli k 1. březnu 1990 odpovědní za řádné zacházení s kulovými zbraněmi, jakož i pracovníků nebo členů, kteří je k tomuto datu nosili."

Zákon nabyl účinnosti dnem svého vyhlášení.

Současně s přijímáním nových zákonů se začaly náčelnické funkce v SNB, PS a VMV obsazovat novými jmény. Na místo odvolaných náčelníků PS a VMV byli 2. února jmenováni: do funkce náčelníka HS PS a OSH plk. Ing. Stanislav Pokorný a do funkce náčelníka Správy vojsk MV plk. Ing. Josef Hohl. Vedením Správy SNB hl. m. Praha a Středočeského kraje byl v únoru nejdříve dočasně pověřený mj. JUDr. Pavel Hofman a řádným výkonem funkce až 14. března. Prvním zástupcem náčelníka HS VB MV ČSR byl plk. Bohumil Juříčka, druhým zástupcem mj. JUDr. Václav Kricner, náčelníkem MS VB

Praha plk. Antonín Kaštovský, jeho 1. zástupcem pplk. Jaroslav Novák. V čele pražské kriminální služby stál mjr. Jiří Staněk. Situaci v Praze bylo nutné řešit co nejdříve vzhledem k mimořádně se zhoršující bezpečnostní situaci v našem hlavním městě. Centrální správa StB prozatímně vedli reaktivovaní příslušníci StB a na jejich činnost svým způsobem dohlíželi významní disidenti. Tak např. do čela II. správy byl 2. února postavený reaktivovaný bývalý zástupce Hlavní správy StB a současně i náčelník této správy, tehdy pod názvem II. správa MV, plk. JUDr. Zdeněk Formánek, přičemž zde působil disident František Stárek, který později pomáhal zakládat FBIS, poté BIS a zůstal zde pracovat až do penze.

Náčelníkem I. správy SNB se 1. února stal Přemysl Holan a jeho náměstky Zdeněk Jodas a Pavol Tonhauser. Jejich jmenování do funkcí bylo poněkud kuriózní, protože R. Sacher s tímto krokem váhal, neboť měl patrně vlastní plány. Jeho náměstci byli toho názoru, že ke změnám ve vedení těchto dvou mimořádně významných správ musí dojít bezodkladně a neprodleně. Využili tedy situace, kdy ministr odletěl na služební cestu do Londýna a svým zastupováním pověřil V. Ciklaminiho, který okamžitě Formánka a Holana do funkcí jmenoval. Stejně i Holanovy náměstky. Po návratu R. Sachera došlo mezi nim a jeho náměstky již na letišti k prudkému konfliktu, který se v dalších měsících prohluboval.

Jiným případem bylo jmenování reaktivovaného plk. JUDr. Jaroslava Svěchotu náčelníkem XII. (slovenské) správy 9. února 1990, který byl zanedlouho aktérem významné lustrační aféry na Slovensku. Po zřízení Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie se stal I. náměstkem jejího ředitele, přičemž současně stál v čele její expozitury na Slovensku a řídil tři regionální úřadovny se sídlem v krajských městech. Ve své funkci vytrval až do 15. srpna 1990, kdy se stal I. náměstkem ministra vnitra SR. Uchránilo ho to před vyšetřováním slovenské lustrační aféry, které zahájil J. Ruml a směřovalo i k jeho osobě. Po vzniku Úřadu pro vyšetřování protiústavní činnosti byl do jeho čela dočasně postavený mjr. JUDr. Miroslav Mošna, který ve dnech 1. února – 15. února 1990 zastával funkci náčelníka odboru vyšetřování StB Praha.

Po odvolání stávajících náčelníků Krajských správ SNB byli postupně jmenováni jejich noví náčelníci. Po krátkém intermezzu, kdy v jejich čele stáli dosavadní náčelníci krajských správ VB, byli touto funkcí pověřeni již řádní náčelníci. Mnohdy šlo o reaktivované příslušníky SNB. V Českých Budějovicích to byl 13. ledna 1990 plk. JUDr. Stanislav Poláček, stávající náčelník KS VB, ale řádným náčelníkem se nakonec 1. dubna mjr. JUDr. Augustín Janoušek. Náčelníkem KS SNB v Ústí nad Labem se 1. dubna stal pplk. Jaroslav Vítek, náčelníkem KS SNB Ostrava 19. února pplk. Ing. Jiří Sprušil, náčelníkem KS Hradec Králové od 1. dubna plk. JUDr. Bohumil Šálek, který 31. prosince odešel pracovat na MV

ČR, náčelníkem KS SNB v Brně se 12. ledna stal pplk. JUDr. Ivo Popelář a od 1. května pplk. Ing. Vladimír Turek, náčelníkem KS Plzeň od 1. dubna pplk. JUDr. Antonín Moltaš, který odešel do výslužby a penze až v roce 2007 v hodnosti generálmajora. Přesto byl ministr vnitra později kritizovaný za pomalý postup při obsazování funkcí náčelníků krajských a okresních správ.

V této situaci vznikala problém nahraditelnosti odvolávaných řídicích kádrů. Vybírali se jednak k řadě náčelníků Veřejné bezpečnosti, ale ti se ne vždy plně orientovali ve státně-bezpečnostních problematikách. Do centra pozornosti se kromě rozebíhající očisty SNB, VMV a PS, dostala otázka návratu příslušníků těchto složek, kteří byli po roce 1968 nuceni SNB nebo PS opustit. Již 5. ledna nový ministr vnitra ČSSR R. Sacher vydal rozkaz č. 4., kterým zřídil Komisi FMV k přípravě rehabilitačního řízení. V její čele stál pplk. JUDr. Ferdinand Vulkán. Jejím úkolem nebylo přímo rehabilitace řešit, ale pro vedení resortu připravit všechny nutné podklady. Následně podobný rozkaz vydal i ministr vnitra ČSR.

V sobotu 20. ledna se v aule VŠ SNB sešlo první shromáždění bývalých příslušníků SNB. Později se v dalších městech konala další podobná shromáždění a porady. Pražského shromáždění se účastnilo celé nové vedení resortu, zástupce vojenského klubu Obrody a Koordinačního centra OF. K přítomným promluvil R. Sacher, který oznámil, že resort je připravený posoudit kolem 2.000 případů postižených příslušníků SNB. Jako další vystoupili V. Ciklamini a I. Průša. Informovali o novém zaměření resortu, jeho úkolech a cílech. Jako poslední vystoupil JUDr. Bohuslav Andrš s oznámením, že týdeník Bezpečnost, na jehož stránkách se kromě jiného již na podzim 1989 rozvíjela i velice zajímavá debata kolem aktuálních otázek činnosti základních útvarů VB, bude nahrazený týdeníkem Linka 158 a měsíčníkem Journal - Krimi revue. Do čela prvního byl postavený stávající šéfredaktor Bezpečnosti Otakar Hodek, do čela druhého pplk. Petr Sedláček.

K 21. únoru již komise zaregistrovala 1.020 podání bývalých příslušníků, převážně z let 1968-1969. Pouze několik se týkalo období před rokem 1968. Další významnou skupinu tvořily žádosti příslušníků, kterým byl ukončený služební poměr na základě rozhodnutí ministrů vnitra ze dne 15. října 1986, které vymezovalo překážky pro výkon služby – emigrace příbuzných, styky s cizinou, tresty odnětí svobody příbuzných a jiné. V první etapě s termínem do 30. května se měly na nižších stupních soustředit všechny dotazníky se žádostmi o rehabilitaci, v druhé se mělo vše odeslat centrální rehabilitační komisi, jež dokumenty zkontroluje a připraví podklady pro třetí etapu, ve které se vypracují souhrnné návrhy a předloží ke konečnému rozhodnutí ministra vnitra ČSSR,

V tomto čase – 23. dubna, byl přijatý ještě jeden významný zákon a to č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci. Jeho účelem podle bylo podle Oddílu prvního § 1:

„...zrušit odsuzující soudní rozhodnutí za činy, které v rozporu s principy demokratické společnosti respektující občanská politická práva a svobody zaručené ústavou a vyjádřené v mezinárodních dokumentech a mezinárodních právních normách zákon označoval za trestné, umožnit rychlé přezkoumání případů osob protiprávně odsouzených v důsledku porušování zákonnosti na úseku trestního řízení, odstranit nepřiměřené tvrdosti v používání represe, zabezpečit neprávem odsouzeným osobám společenskou rehabilitaci a přiměřené hmotné odškodnění a umožnit ze zjištěných nezákonností vyvodit důsledky proti osobám, které platné zákony vědomě nebo hrubě porušovaly. Činy, které směřovaly k uplatnění práv a svobod občanů zaručených ústavou a vyhlášených ve Všeobecné deklaraci lidských práv a v navazujících mezinárodních paktech o občanských a politických právech, pokud směřovaly k prosazení takových práv nenásilnou cestou, byly československými trestními zákony prohlášeny za trestné v rozporu s mezinárodním právem a mezinárodnímu právu odporovalo také jejich trestní stíhání a trestání.“

Zákon vyčleňoval v svém Oddílu druhém Zrušení rozhodnutí ze zákona a Oddílu třetím Zrušení rozhodnutí v průzkumném řízení.

„Oddíl druhý

Zrušení rozhodnutí ze zákona

§ 2

(1) Pravomocná odsuzující soudní rozhodnutí vyhlášená v době od 25. února 1948 do 1. ledna 1990, týkající se skutků spáchaných po 5. květnu 1945,

a) podle zákona č. 50/1923 Sb., ve znění zákonů jej měnících a doplňujících, pro zločiny, přečiny nebo přestupky úkladů podle § 1, přípravy úkladů podle § 2, prorady podle § 4, zrady státního tajemství podle § 5, vojenské zrady podle § 6, spolčení k útokům na ústavní činitele podle § 9, násilí proti ústavním činitelům nebo osobování si jejich moci podle § 10, urážky prezidenta republiky podle § 11, nepřekažení nebo neoznámení trestních podniků podle § 12 odst. 1 ve vztahu k činům podle § 1, 2, 6 a 9, rušení obecného míru podle § 14 odst. 1, 5, 6 a § 14a, výzvy k neplnění zákonných povinností nebo k trestním činům podle § 15 odst. 1 a podle § 15 odst. 3 ve vztahu k zločinům podle § 1 a 2, sdružování státu nepřátelské podle § 17, šíření nepravdivých zpráv podle § 18, hrubé neslušnosti podle § 20, nedovoleného zpravodajství podle § 23, ohrožování obrany republiky podle § 24 nebo schvalování trestních činů podle § 16 ve vztahu k uvedeným zločinům nebo k přečinům;

b) podle zákona č. 231/1948 Sb., pro zločiny, přečiny nebo přestupky velezrady podle § 1 odst. 1, odst. 2, odst. 3 písm. b), c), d), e), sdružování proti státu podle § 2 odst. 1 a 3, pobuřování proti republice podle § 3 odst. 1 a 2, hanobení republiky podle § 4, vyzvědačství podle § 5, vyzvědačství proti spojenci podle § 6, nedbalého uchovávání státního tajemství podle § 7, ohrožení obrany republiky podle § 8 a 9, nedovoleného zpravodajství podle § 12, spolčení k útokům na ústavní činitele podle § 17, osobování si pravomoci ústavních činitelů podle § 19, vzbouření podle § 20 a 21, ublížení na cti prezidentu republiky podle § 23, hanobení některých ústavních činitelů podle § 24, popuzování podle § 26, zneužití úřadu duchovního nebo jiné podobné funkce podle § 28, nedovoleného ozbrojování podle § 31, šíření poplašné zprávy podle § 32, sabotáže podle § 36 a 37, ohrožování jednotného hospodářského plánu z nedbalosti podle § 38, prorady podle § 39, neoprávněného opuštění území republiky a neuposlechnutí výzvy k návratu podle § 40, poškozování zájmu republiky v cizině podle § 41, hanobení spojeneckého státu podle § 42 nebo podněcování k trestnému činu a k neplnění zákonných povinností podle § 33, schvalování trestného činu podle § 34,

nepřekážení nebo neoznámení trestného činu podle § 35, spáchané ve vztahu k uvedeným zločinům nebo přečinům;

c) podle zákona č. 86/1950 Sb., ve znění zákonů jej měnících a doplňujících, pro trestné činy velezrady podle § 78 odst. 1, 2, odst. 3 písm. b), c), d), e), sdružování proti republice podle § 79 a § 80 odst. 1, odst. 2 písm. b), podvracení republiky podle § 79a, teroru podle § 80a odst. 4, 5, pobuřování proti republice podle § 81 odst. 1 a § 82, sabotáže podle § 85, vyzvědačství podle § 86 a 87, ohrožení státního tajemství podle § 88 až 92, věrolomnosti podle § 93 a 94, opuštění republiky podle § 95, ohrožování zájmů republiky v cizině podle § 96 a 97, spolčení k útoku na ústavního činitele podle § 107, násilí na ústavním činiteli podle § 108, snižování vážnosti prezidenta republiky podle § 110, hanobení ústavního činitele podle § 111, ohrožení hospodářského a služebního tajemství podle § 112 až 114, nedovolené výroby a držení vysílací stanice podle § 122, zneužití náboženské funkce podle § 123, hanobení republiky podle § 124, hanobení spojeneckého státu podle § 125, šíření poplašné zprávy podle § 127 a § 128 odst. 1, odst. 2 písm. a), odst. 3, nepřátelského jednání proti republice podle § 129, pletich proti zestátnění podle § 130, zneužití vlastnického práva podle § 133, ohrožení zásobování podle § 134, ohrožení jednotného hospodářského plánu podle § 135 a 136, pletich při veřejných dodávkách a pracích podle § 137, ohrožení plánování a kontroly plnění plánu podle § 138, maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi podle § 173 a 174 nebo nadržování podle § 163, nepřekážení trestného činu podle § 164, neoznámení trestného činu podle § 165, spolčení podle § 166, podněcování podle § 167 a 168 anebo schvalování trestného činu podle § 169, spáchané ve vztahu k uvedeným trestním činům;

d) podle zákona č. 140/1961 Sb., ve znění předpisů jej měnících a doplňujících, pro trestné činy rozvracení republiky podle § 92 odst. 1, odst. 2 písm. a), podvracení republiky podle § 98 odst. 1, odst. 2 písm. a), b), poškozování státu světové socialistické soustavy podle § 99 ve vztahu k trestným činům podle § 92 odst. 1, odst. 2 písm. a) nebo § 98, pobuřování podle § 100 odst. 1, 2, odst. 3 písm. a), zneužívání náboženské funkce podle § 101, hanobení republiky a jejího představitele podle § 102 a 103, hanobení státu světové socialistické soustavy a jeho představitele podle § 104, opuštění republiky podle § 109 odst. 1, 2, odst. 3 písm. a), b), c), poškozování zájmů republiky v cizině podle § 112, odnětí věci hospodářskému určení podle § 116 odst. 1, 2, ohrožení hospodářského tajemství podle § 122, neoprávněného nakládání s vynálezem podle § 123, ohrožení služebního tajemství podle § 173, maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi podle § 178 nebo podněcování podle § 164, schvalování trestného činu podle § 165, nadržování podle § 166, nepřekážení trestného činu podle § 167 a neoznámení trestného činu podle § 168, spáchané ve vztahu k uvedeným trestným činům;

e) podle zákona č. 150/1969 Sb., ve znění předpisů jej měnících a doplňujících, pro přečiny proti zájmům socialistické společnosti v oblasti styku s cizinou podle § 5 písm. b), c), proti veřejnému pořádku podle § 6 písm. a) a c) nebo nadržování podle § 12 ve vztahu k uvedeným přečinům;

f) podle zákonného opatření předsednictva Federálního shromáždění č. 99/1969 Sb., pro přestupek podle § 1,

g) podle § 153, 155, 156 a 157 zákonného článku V trestního zákona o zločinech a přečinech z roku 1878, pro zločiny vzpoury, spáchané ve vztahu k ochraně náboženské svobody;

h) podle § 2 a 4 zákonného článku XL z roku 1914 o trestní ochraně úřadů, pro trestné činy shluknutí, spáchané ve vztahu k ochraně náboženské svobody,

jakož i všechna další rozhodnutí v téže trestní věci na ně obsahově navazující se zrušují k datu, kdy byla vydána.

(2) Rozhodnutí o tom, zda a do jaké míry je odsouzený účasten rehabilitace, učiní soud i bez návrhu. Vztahuje-li se rehabilitace podle odstavce 1 jen na některý z trestných činů, za

něžž byl uložen úhrnný nebo souhrnný trest, stanoví soud podle vzájemného poměru závažnosti přiměřený trest za trestné činy rehabilitací nedotčené nebo od stanovení přiměřeného trestu upustí. Jinak trestní stíhání zastaví.

(3) Proti rozhodnutí podle odstavce 2 je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek. Byla-li rozhodnutí vydaná v původním řízení, jakož i všechna další rozhodnutí na ně obsahově navazující zrušena v plném rozsahu, může stížnost podat jen prokurátor.“

Rehabilitace se tedy měl týkat především tzv. protistátních trestních činů, které v minulosti často postihovaly disidenty.

„Oddíl třetí

Zrušení rozhodnutí v přezkumném řízení

§ 4

Přezkumné řízení podle tohoto oddílu lze konat ve věcech, v nichž bylo v době od 25. února 1948 do 1. ledna 1990 vyhlášeno odsuzující soudní rozhodnutí, jež nabylo právní moci, pro jiné zločiny, trestné činy, přečiny nebo přestupky neuvedené v § 2, spáchané po 5. květnu 1945

a) podle zákona č. 50/1923 Sb., ve znění zákonů jej měnících a doplňujících,

b) podle zákona č. 231/1948 Sb.,

c) podle hlavy první a hlavy druhé oddílu prvního zvláštní části zákona č. 86/1950 Sb., ve znění zákonů jej měnících a doplňujících, dále pro trestný čin nenastoupení služby v branné moci podle § 265 a 266, vyhýbání se služební povinnosti podle § 270, pro trestný čin zběhnutí podle § 273 odst. 3 a pro trestný čin spolčení k zběhnutí podle § 275 odst. 2 písm. b) uvedeného zákona,

d) podle hlavy první oddílu prvního zvláštní části zákona č. 88/1950 Sb., ve znění zákona č. 102/1953 Sb., a pro přestupek na ochranu jednotného hospodářského plánu podle § 39 a na ochranu pořádku ve věcech církevních podle § 101 uvedeného zákona,

e) podle hlavy první zvláštní části zákona č. 140/1961 Sb., ve znění předpisů jej měnících a doplňujících a dále pro trestné činy neplnění úkolů při provozu soukromého hospodářství podle § 119, útoku na státní orgán a orgán společenské organizace podle § 154 odst. 2, útoku na veřejného činitele podle § 156 odst. 2, ztěžování výkonu pravomoci veřejného činitele podle § 156a, hanobení národa, rasy a přesvědčení podle § 198 písm. b), šíření poplašné zprávy podle § 199, nenastoupení služby v ozbrojených silách podle § 269 odst. 1 a podle § 270 odst. 1, vyhýbání se výkonu vojenské služby podle § 280 odst. 1, zběhnutí do ciziny podle § 283 odst. 1, 2 a ohrožování politického a morálního stavu jednotky podle § 288 odst. 1 uvedeného zákona.

f) podle druhého oddílu zákona č. 19/1855 ř. z.

§ 5

(1) Řízení se zahajuje na návrh odsouzeného, jeho příbuzných v pokolení přímém, jeho sourozence, osvojitele, osvojence, manžela nebo druha anebo na návrh osoby, jejíž práva či právem chráněné zájmy byly rozhodnutím dotčeny. Je-li odsouzený zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena, může návrh podat též jeho zákonný zástupce, a to i proti vůli odsouzeného.“

Oddíl čtvrtý se zabýval problémy řízení před soudem a jeho náležitostmi, oddíl pátý zrušením některých dalších rozhodnutí, oddíl šestý odškodněním:

„§ 23

(1) Nárok na odškodnění zahrnuje zejména:

a) náhradu za ztrátu na výdělku za každý měsíc za vazbu a výkon trestu odnětí svobody ve výši 2500 Kčs, pokud poškozený nepožádá, aby mu byla místo této náhrady

poskytnuta náhrada za ztrátu na výdělků po dobu vazby a výkonu trestu odnětí svobody podle obecných předpisů,

b) náhradu škody na zdraví, k níž došlo v souvislosti s vazbou nebo výkonem trestu odnětí svobody, pokud tato náhrada nepřísluší podle jiných předpisů,

c) náhradu nákladů trestního řízení ve výši 200 Kčs, výkonu vazby ve výši 600 Kčs za každý měsíc vazby a výkonu trestu odnětí svobody ve výši 150 Kčs za každý měsíc výkonu trestu, pokud poškozený nepožádá, aby mu byla místo těchto náhrad poskytnuta náhrada skutečně zaplacených nákladů,

d) náhradu zaplacených nákladů obhajoby v původním trestním řízení,

e) náhradu zaplaceného peněžitého trestu nebo úhrnu provedených srážek z odměny za práci při výkonu trestu nápravného opatření.“

Návrat rehabilitovaných příslušníků SNB, ale nebyl tak rozsáhlý, jak se očekávalo. Z tohoto důvodu R. Sacher 28. května vydal svůj rozkaz č. 69 s názvem Zřízení rehabilitační komise ministra vnitra České a Slovenské Federativní republiky, který rehabilitace rozšířil na všechny bývalé příslušníky SNB, PS, vojáky z povolání vojsk ministerstva vnitra a občanské pracovníky, za účelem „odstranění křivd, které jim byly způsobeny v důsledku jejich politických názorů a postojů v letech 1948 – 1989. Komise vznikla jako poradní orgán ministra a byla včleněna do Správy personální práce a vzdělávání FMV. Spolu s tím byly vydány Zásady pro její činnost a byl zrušený jeho rozkaz č. 4/1990 - Zřízení komise FMV k přípravě rehabilitačního řízení. Komise existovala až do 31. srpna 1992 a zrušena byla rozkazem ministra vnitra ČSFR č. 69. ze dne 21. srpna téhož roku.

K 27. srpnu poté pouze rehabilitační komise ministra vnitra ČR, v jejíž rámci od ledna 1990 působilo 120 senátů a pracovalo v nich 129 bývalých příslušníků SNB, přijala a projednala 1.781 žádostí o rehabilitaci, ze kterých bylo 1.378 osob rehabilitováno morálně formou omluvy, navrácení odebraných vyznamenání a v případě požadavků zařazeno do zdravotní a dispenzární péče. Z celkového počtu žadatelů pouze 552 požádalo rovněž o přijetí do SNB, ale jenom 454 z nich rehabilitační komise doporučila k přijetí. Z nich již bylo 194 reaktivováno. V případě, že před svým vyhazovem z SNB zastávali náčelnické místo, obdrželi ho znova. Všichni ostatní se stali řadovými příslušníky SNB, ale bylo otázkou náčelnického sestavu, kam byli přiděleni, aby využili jejich schopnosti a kvalifikaci. Obdobná situace byla i v podmínkách FMV, kde ale byla přijata skupina bývalých vysokých funkcionářů SNB - reformních komunistů z let 1968-1969 už v lednu a únoru, bez toho, že by je komise prověřovaly.

Do Sboru se vrátily desítky zkušených příslušníků, kteří ale kvůli svému vysokému věku museli po několika letech Sbor zase opustit. Svou roli sehráli počátkem roku 1990 především na úrovni ministerstev, kde se stali členy různých analytických skupin, ze kterých

se snažili prosadit reformy z roku 1968. Reformní komunisti z let 1968-1969 měli zastání zejména u slovenských náměstků federálního ministra vnitra, zejména Viliama Ciklaminiho, ale i u Jaroslava Procházku. Tvořili také většinu odborné komise, kterou 30. ledna zřídil federální ministr R. Sacher. Ve jejím čele stál bývalý náměstek ministra vnitra ČSSR z roku 1968 Zdeněk Padrůněk. Mezi jejími členy nacházíme výrazné osobnosti let 1968-69, působících tehdy na MV ČSSR, FMV ČSSR, SNB (VB i StB) a Hlavního výboru KSČ: Miroslav Homoláč, Zdeněk Medek, Oldřich Šebor, Zd. Zikmundovský, Jiří Hošek, Přemysl Holan, Jan Peřina, Zdeněk Jodas, Pavel Tonhauser, Zdeněk Formánek, Jiří Podlesný, Jaroslav Andres, Josef Orel a další.

Jejím úkolem bylo pro vedení resortu vypracovávat různé analýzy a podklady k rozhodnutím, spolu s tím i kontrolovat jejich plnění. Všechny měly směřovat k vytvoření demokratických policejních orgánů nového státu, zajištění jeho vnitřní a vnější bezpečnosti. Odborná komise měla právo vytvářet obdobné komise i ve středním řídicím článku SNB. Jej pravomoci byly tak rozsáhlé, že je R. Sacher spolu s Ústřední občanskou komisí označil, za „druhé centrum“ řízení jeho resortu a stupňoval jejich kritiku.

Reformní komunisté měli silné postavení i v ústřední prověřkové komisi. Jak již bylo uvedeno výše, většina z nich byla zastánci tvrdých opatření proti příslušníkům StB a požadovala od vedení resortu, aby se jich co nejrychleji zbavilo. Podle všeho se počítalo s tím, že propuštěné příslušníky StB nahradí velká skupina reformních komunistů z roku 1968. Obecně plnou podporu nacházeli u radikálního křídla Občanského fóra, které bedlivě sledovalo možné pokusy předlistopadových představitelů KSČ a StB o případný revanš za 17. listopad. Obě odmítaly polovičatá a podle nich až příliš opatrná opatření ministra vnitra v tomto směru, nesouhlasily s postupem, kdy byli z funkcí odvolávaní náčelníci Správ, ale nižší kádře a jejich poradci zůstávali na svých postech.

Po zrušení útvarů StB si i reformní komunisté nadále udrželi pozice ve vedení nových státně-bezpečnostních útvarů, protože 16. února funkci ředitele Úřadu FMV pro ochranu ústavy a demokracie (ÚOÚD) zastával i nadále Zdeněk Formánek a ředitelem Zpravodajské služby (ZS) FMV, který jako jediný nenesl název „úřad“, Přemysl Holan. Vznik ÚOÚD byl trochu komplikovanější, protože ho předcházela spor o jeho účelu a kompetencích. Uvnitř OF byly totiž silné hlasy, odmítající jak existenci takovéto instituce, tak i používání tajných spolupracovníků a zpravodajské techniky. Podle tohoto názoru postačovalo vytěžování dostupných zdrojů. Nakonec se prosadil názor, že úřad existovat může, ale nebude mít žádné policejní pravomoci – zatýkat a vyšetřovat podezřelé.

Po vzniku této nové struktury úřadů FMV ministr vnitra ČSSR R. Sacher přímo řídil své nejbližší oddělení, včetně Vnitřní a organizační správy FMV, tedy i otázky personální. V. Ciklamini Zpravodajskou službu FMV, J. Procházka Úřad FMV pro ochranu ústavy a demokracie, I. Průša Úřad FMV pro správní službu a legislativu, A. Sámel Úřad pro pasovou službu a cizineckou agendu a Úřad pro vyšetřování protiústavní činnosti.

Ale našel se háček. Úřadu pro ochrany ústavy a demokracie připadly operativní archivy statisticko-evidenčních oddělení (SEO) všech krajských správ, teď již úřadoven ÚOÚD, tedy Zd. Formánkovi, ale centrální SEO bývalé II. správy podléhalo Vnitřní a organizační správě FMV, tedy R. Sacherovi, což byl základ pozdějších problémů. Přitom ve vedení VOS a centrální SEO došlo pouze k menším personálním změnám. Bývalá XII. správa ale měla na Slovensku archivy vlastní a disponoval jimi Jaroslav Svěchota, který je podle několika informací intenzivně vytěžoval.

Na druhé straně probíhala celkově již čtvrtá očista SNB, tentokrát však od těch příslušníků, kteří nedávali záruku, že by byli v nových podmínkách záštitou nového demokratického systému. Ve středu 7. února 1990 ministr R. Sacher vydal svůj rozkaz č. 21, kterým zřídil prověřkovou komisi FMV a současně svým rozkazem č. 22 ze stejného dne vydal Zásady pro zřizování a činnost prověřkových komisí. Podle nich byla zřízena ústřední prověřková komise, v jejíž čele stál náměstek federálního ministra plk. Jaroslav Procházka. Jejími členy se měli na základě jmenování ministrem vnitra stát bývalí příslušníci SNB a vojáci z povolání, kteří byli z SNB, VMV nebo PS nuceni odejít z politických důvodů. Dále nezkompromitováni příslušníci SNB a vojáci, plus zástupci občanské komise při FMV. Předsedové nižších stupňů řízení, museli být nejdříve sami prověřeni vyšší prověřkovou komisí a do funkce je musel schválit příslušný náměstek ministra vnitra.

Spadali pod ně všichni náčelníci a velitelé SNB, VMV a PS bez výjimky, stejně tak všichni příslušníci SNB zařazení do dispozičních záloh. Na úrovni krajů a okresů se měly zřídit do 15. února. Prověřkové komise všech stupňů se měly především zaměřit na „úroveň dodržování zákonů a služebních předpisů a odbornou způsobilost, posoudit úroveň morálního profilu, vztah k programu vlády národního porozumění, otázky zneužití služebního zařazení k získání majetkového či jiného prospěchu.“ K tomu mohly od příslušných orgánů vyžadovat potřebnou dokumentaci. Závěry prověřkových komisí, jejichž činnost měla být ukončena do 15. dubna, měly být odevzdány k posouzení občanským komisím, které o prověřovaných definitivně rozhodly. Tento termín se netýkal prověrek příslušníků bývalé Hlavní správy rozvědky SNB, Správy sledování a Správy zpravodajské techniky SNB.

Každý prověřovaný musel vyplnit dotazník, ve kterém stručně a hutně odpovídal na řadu otázek. Kromě základních osobních dat šlo o Průběh služby (uvedení funkcí s časovým rozpisem), Hodnocení služby (odměny a tresty), Popis práce (obor činnosti, popis náplně práce, využití, náměty k další činnosti...), Kritické zhodnocení vlastní práce (kvalita, rychlost, kompetentnost, porušení pravomocí nebo právních norem, práce v prověřkových komisích, podíl na skartacích...) Závěr – vlastní názor na ukončení služebního poměru, ochota v práci pokračovat, žádost o jiné využití schopností prověřovaného). Ústřední prověřkové komisi přímo podléhaly příslušné komise, zřízené na úrovni vedení všech útvarů a jim byly podřízené komise na nejnižší úrovni.

Protože prověrky neprobíhaly podle představ, byl 9. května 1990 přijatý zákon o novelizaci zákona č. 100/1970 Sb. o služebním poměru příslušníků SNB, který zkracoval dobu uvolnění příslušníka SNB ze služby a řešil řadu dalších otázek. Na jeho základě ministr vnitra ČSFR vydal 15. května 1990 svůj rozkaz č. 61 o občanských komisích působících v resortu. Pod jejich dohledem pak na jaře a počátkem léta 1990 proběhly prověrky ve všech útvarech SNB. Příslušníci SNB, kteří prověrkami neprošli, byli zařazováni do rezerv a poté propouštěni ze služebního poměru. (Této problematice se budeme podrobněji věnovat níže.)

Rozsah a výsledky prověrek, ale nebyly tak intenzivní, jak se na veřejnosti v tom čase prezentovalo. Podle publikace Civilní kontrarozvědka v letech 1990-1993 byl výsledný stav následující:

Útvar StB	Prověřováno	Prověřeno pro službu v ÚOÚD	Prověřeno pro službu v jiných součástech MV	Neprošli prověrkou
II. správa	697	427	122	148
IV. správa	808	635	131	42
VI. správa	988	937	29	22
XIII. správa	363	240	117	6
Celkem	2.856	2.239	339	218

Obdobně to vypadalo v prověrce bývalé I. správy, teda v rozvědce. Publikace Civilní rozvědka v letech 1990-1993 k tomu uvedla: „Ve srovnání s ostatními rušenými útvary StB byla rozvědka prověřena zdaleka nejpodrobněji. Do září 1990 před prověřkovou komisí ZS FMV předstoupilo 1 275 osob, z nichž bylo 101 osob propuštěno a 547 přeřazeno k jiným součástem ministerstva vnitra. Ponechat ve stavu ZS FMV se komise rozhodla 627 příslušníků. Dalších 38 osob odešlo do starobního důchodu nebo bylo propuštěno na vlastní žádost. Přemysl Holan ministru vnitra navrhl již 16. května 1990 zařazování prověřených osob zpět do ZS FMV, aby byly obnoveny základní funkce rozvědky. R. Sacher však tento

krok neschválil. K návratu prověřených příslušníků do služby tak došlo až po souhlasu jeho nástupce Jána Langoše k 30. červenci 1990.“

On sám činnost prověřkových komisí zhodnotil dvakrát. Po prvé 19. září před Federálním shromážděním. Tehdy uvedl: „Mimoriadna pozornosť bola po voľbách venovaná i procesu personálnej očisty rezortu. Cieľom bolo vytvorenie predpokladov pre obsadenie rozhodujúcich miest bezúhonnými občanmi s požadovanou odbornosťou. V nadväznosti na zmeny v personálnej práci pre úplnosť uvádzam, že v období od volieb do zákonodarných zborov bolo odvolaných ďalších 36 riadiacich pracovníkov a novo bolo ustanovených 42 riadiacich pracovníkov. S ohľadom na zamýšľané organizačné zmeny nebudú už niektoré funkcie ďalej obsadzované.

Otázka personálnej očisty polície je oprávneným záujmom verejnosti, a preto nezaškodí pripomenúť základné fakty.

V súlade so „zameraním činnosti rezortu Federálneho ministerstva vnútra a jeho zložiek v období vlády národného porozumenia“ vydal minister vnútra ČSFR rozkaz o zriadení previerkových komisí Federálneho ministerstva vnútra. Týmto rozkazom bolo uložené do 15. 2. 1990 zriaďiť, previerkové komisie pri jednotlivých organizačných článkoch a stupňoch riadenia až po okresy.

Úlohou previerkových komisí bolo preveriť činnosť náčelníkov a veliteľov útvarov Federálneho ministerstva vnútra, útvarov podriadených Federálnemu ministerstvu vnútra, náčelníkov krajských správ Zboru národnej bezpečnosti (obvodných, mestských) správ Zboru národnej bezpečnosti, brigád Pohraničnej stráže, správ ochrany štátnych hraníc a plukov vojsk ministerstva vnútra a ich zástupcov, ako i všetkých príslušníkov Zboru národnej bezpečnosti, ktorí boli po zrušení zložky štátnej bezpečnosti zaradení do zálohy.

Previerkam v útvaroch tzv. centrály Federálneho ministerstva vnútra a v podriadených teritoriálnych útvaroch ministerstva sa podrobilo celkom 13 248 príslušníkov Zboru národnej bezpečnosti a vojakov z povolania. Z nich občianske komisie neodporučili pre ďalšie zotrvanie vo výkone služby 1 853 príslušníkov a vojakov z povolania. Na vlastnú žiadosť odišlo do občianskeho zamestnania 712 príslušníkov a 153 do dôchodku. Dohromady odišlo z rezortu už 2 764 príslušníkov a vojakov z povolania.

V súvislosti s reorganizáciou rezortu bolo prepustených tiež 1 181 príslušníkov, napriek tomu, že ich previerkové a občianske komisie uznali za spôsobilých pre ďalšiu službu. Vzhľadom na to, že prepustenie bolo protizákonné, musel som vyhovieť ich odvolaniam a prijať ich späť. Tento môj krok tlač prijala so značnými rozpakmi, a možno i

odporom. Cítim povinnosť celú záležitosť vysvetliť, a to nielen pre reakciu tlače, ale aj preto, lebo súvisí s nedostatkami v práci ministerstva pred mojim príchodom.

Novela zákona o služobnom pomere príslušníkov zakotvuje, že príslušník môže byť prepustený «ak pre neho nie je v dôsledku zásadných organizačných zmien, schválených vládou Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky, v Zbore národnej bezpečnosti iné zaradenie». V čase môjho nástupu do funkcie nebola vládou schválená reorganizácia rezortu Federálneho ministerstva vnútra, a preto som musel na takú situáciu reagovať vám známym listom. Nepredpokladal som, že kompetentní pracovníci porušia svoje služobné povinnosti a predložia na podpis rozkazy, ktoré sú v rozpore so zákonom. I v tomto smere som urobil potrebné opatrenia, vrátane personálnych zmien a prípadom sa zaoberá moja inšpekcia, aj špeciálna komisia. Návrh na organizačné zmeny som vláde Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky okamžite predložil a tento bol prijatý.“

Souhrnnou informací o průběhu prověrek příslušníků SNB podal nedlouho poté ve své odpovědi na interpelaci poslance Sněmovny národů FS ČSFR Vladimíra Mikuleho (tisk č.201), podanou 12. října 1990:

„V zájmu odstranění zdlouhavého administrativního postupu a urychlené realizace závěrů prověřkových a občanských komisí při propouštění neproověřených příslušníků byla rozkazem MV ČSFR č. 61/1990 ze dne 15. 5. 1990 delegována pravomoc rozhodnout o skončení služebního poměru z důvodu uvedeného v § 100 odst. 1 písm. g) zák. č. 100/1970 Sb., ve znění pozdějších předpisů, na služební funkcionáře, kteří mají nejméně III. stupeň kádrové pravomoci (tj. ředitele a náčelníky správ a útvarů MV). Proces související se skončením služebního poměru neproověřených příslušníků byl ovlivněn těmito funkcionáři a odpovědnost za konkrétní nedostatky je ryze individuální.

Podle údajů ústřední občanské komise při FMV ke dni 23. 8. 1990, tzn. 8 dní před skončením jednoměsíční výpovědní lhůty, bylo v oboru působnosti FMV propuštěno a uvolněno celkem 2 745 příslušníků SNB. Z toho bylo pro nezpůsobilost pro další službu (§ 100 odst. 1 písm. g) propuštěno 1 834 příslušníků SNB.

Ostatní byli uvolněni na vlastní žádost nebo propuštěni z důvodu nároku na starobní důchod (§ 100 odst. 1 písm. c/). K uvedenému dni nebyly dokončeny prověrky u 220 příslušníků SNB. Šlo zejména o příslušníky zařazené ve zpravodajské službě FMV (87 příslušníků mimo území ČSFR) a v útvech Pohraniční stráže a ochrany státních hranic.

Z dostupných údajů vyplývá, že k 23. 8. 1990 nebylo ještě propuštěno 155 příslušníků SNB, kteří nebyli potvrzeni občanskými komisemi pro další službu v SNB.

Protože dobíhala jednoměsíční propouštěcí doba, nemohu v současné době odpovědně sdělit, kolik z těchto 155 příslušníků SNB bylo v propouštěcí době anebo jim eventuálně nebylo oznámeno rozhodnutí o propuštění.

Vzhledem k této skutečnosti jsem rozhodl, aby zjištěním negativních jevů souvisejících s prověrkami a následnými personálními opatřeními byl bezodkladně pověřen ředitel mé inspekce a informace o objektivním zjištění skutečného stavu a konkrétních nedostatků v realizaci záměrů prověřkové činnosti v resortu federálního ministerstva vnitra, včetně osobní odpovědnosti, mi byla předložena do 31. prosince 1990.“

Tyto údaje byly srovnatelné s čistkami v letech 1969-1970. Podle studie Milana Bárty Inspekce ministra vnitra v roce 1968 a posrpnové čistky v aparátu ministerstva došlo tehdy k následujícímu postihu: „K 31. prosinci 1970 pozbylo členství v komunistické straně celkem 3662 příslušníků ministerstva vnitra (přibližně 10,5 % členské základny z konce roku 1969). K tomuto datu také bylo ze SNB propuštěno 1969 příslušníků a 445 dalších bylo ve výpovědní lhůtě... V letech 1969–1974 tak bylo z ministerstva vnitra nuceno odejít asi 3500–4000 lidí. Mnoho z těch, kteří zůstali, bylo přeřazeno na méně důležité posty.“ Přesto byly výsledky prověrek v roce 1990 vystavovány výrazné kritice, což vedlo k přijetí lustračních zákonů.

Na úseku ministerstva vnitra ČSR vznikly na základě rozkazu ministra vnitra ČSR č. 8 z 26. února pohovorové komise. K jejich činnosti I. Kvapilová napsala: „měly provést prověřkové pohovory s náčelníky útvarů bezpečnostního úseku ministerstva, útvarů Veřejné bezpečnosti a jejich zástupci, s velitelem Pohotovostního pluku VB ČSR, jeho zástupci a s příslušníky SNB služebně zařazenými na některých funkcích v PP VB ČSR a na odborech (odděleních) politickovýchovné, tiskové a propagační činnosti nebo v orgánech KSČ a SSM zřízených při MV ČSR a KS SNB. Jejich úkol měl být dokončen do 30. dubna 1990, avšak tento termín byl několikrát prodloužen až do 7. června 1990. Vzhledem k tomu, že v některých okresech a krajích nebyly prověřkové pohovory ukončeny a jejich závěry projednány v občanských komisích, stanovil ministr nový postup při zjišťování skutečností zakládajících nezpůsobilost příslušníků SNB k další službě. S těmi příslušníky, kteří byli v roce 1990 přemístěni z FMV k MV ČSR a nebyli dosud prověřeni, byly pak v roce 1991 provedeny ještě dodatečné prověřkové pohovory. K posouzení odborné, fyzické, zdravotní a duševní způsobilosti policistů na některých funkcích v rámci resortu MV ČSR byly zřízeny další komise, jejichž závěry určovaly způsobilost či nezpůsobilost k vykonávání určených funkcí.“

Souběžně s likvidací StB došlo v lednu a únoru k odchodu dalších dvou významných útvarů, které do té doby tvořily součást SNB. V úterý 23. ledna prezident Václav Havel ve svém vystoupení před poslanci obou komor Federálního shromáždění přednesl první požadavek v tomto směru. Inicioval změnu názvu naší republiky, ze které měl být odstraněn přívlastek „socialistická“, což zanedlouho vedlo k prudkým sporům o výraznějším prosazením přívlastku „slovenská“, k tzv. pomlčkové „válce“ a vzednutí národnostní a nacionální vlny na Slovensku, a vše skončilo rozdělením ČSFR na dva samostatné státy, ale stejně tak odstranění přívlastku „lidová“ z názvu naší armády. Třetí iniciativa se týkala systému ochrany prezidenta: „Abych mohl být dobrým prezidentem celého Československa, musel jsem pochopitelně začít u vlastního úřadu. Z mého podnětu vám vláda předložila návrh zákona, jehož hlavním smyslem je vrátit úřadu prezidenta a jeho sídlu vážnost, které se dříve těšily. Z páté správy federálního ministerstva vnitra mají být vyčleněny složky pečující o Pražský hrad a ochranu prezidenta a podřízeny prostřednictvím jeho Vojenské kanceláře přímo jemu. Podobně má být vyčleněn 1. prapor Hradní stráže z vojsk ministerstva vnitra a týmž způsobem podřízen prezidentovi. Nejde tu o můj osobní rozmar. Trvalé péči ministerstva vnitra o mou osobu jsem dávno uvykl. Jde mi o něco jiného. Nezdá se mi vhodné, aby hlava tohoto státu byla, byť nepřímo a velmi decentně, kontrolována různými složkami jednoho jediného ministerstva...

Pokud jde o Hradní stráž, mohu vás potěšit zprávou, že se ve svých nových uniformách stane skutečnou ozdobou tradičního sídla hlavy našeho státu.“

Samotný zákon byl přijatý 30. ledna a do Sbírky zákonu zapsaný pod číslem 20/1990. Na jeho základě k 1. únoru vznikla Správa ochrany prezidenta, do které byla zařazena i Hradní stráž, dosud součást vojsk ministerstva vnitra a ihned pořízena kanceláři prezidenta:

Zřízení, úkoly a postavení Správy ochrany prezidenta Československé socialistické republiky

„§ 1

(1) Zřizuje se Správa ochrany prezidenta Československé socialistické republiky (dále jen „správa ochrany prezidenta“).

(2) Správa ochrany prezidenta zajišťuje osobní bezpečnost prezidenta Československé socialistické republiky a vnitřní ochranu areálu Pražského hradu, popřípadě objektů, které jsou dočasným sídlem prezidenta.

(3) Správa ochrany prezidenta je podřízena náčelníku Vojenské kanceláře prezidenta Československé socialistické republiky.

§ 2

(1) Úkoly uvedené v § 1 odst. 2 plní příslušníci Sboru národní bezpečnosti služebně zařazení ve správě ochrany prezidenta.

(2) Náčelník Vojenské kanceláře prezidenta Československé socialistické republiky má vůči příslušníkům Sboru národní bezpečnosti služebně zařazeným ve správě ochrany

prezidenta oprávnění jako ministr vnitra Československé socialistické republiky stanovená zvláštními předpisy.

Úkoly a postavení Hradní stráže Československé socialistické republiky

§ 3

(1) Hradní stráž Československé socialistické republiky (dále jen "Hradní stráž") se vyčleňuje z vojsk ministerstva vnitra a začleňuje do Československé lidové armády; podřizuje se náčelníku Vojenské kanceláře prezidenta Československé socialistické republiky.

(2) Náčelník Vojenské kanceláře prezidenta Československé socialistické republiky ustanovuje do funkce a odvolává z ní velitele Hradní stráže.

§ 4

(1) Hradní stráž plní tyto úkoly:

a) provádí vnější ostrahu areálu Pražského hradu, zabezpečuje jeho obranu a provádí vnější ostrahu a obranu objektů, které jsou dočasným sídlem prezidenta Československé socialistické republiky a jeho hostů,

b) organizuje a zajišťuje vojenské pocty zejména při oficiálních návštěvách představitelů jiných států a při přijetí vyslanců u prezidenta Československé socialistické republiky.

(2) Hradní stráž nesmí být použita k plnění jiných úkolů bez souhlasu prezidenta Československé socialistické republiky.“

Náčelník Vojenské kanceláře prezidenta Československé socialistické republiky dostal vůči vojákům stejné pravomoci, které měl ministr národní obrany, jež se ale ještě upravovaly zvláštní předpisy. Současně s přijetím tohoto zákona byl zrušený starý statut Hradní stráže z roku 1977. Nový zákon nabyl účinnosti hned 1. února 1990.

Přijetí tohoto zákona znamenalo prudkou změnu v její historii. Jak uvádí webová stránka Hradní stráže, na jeho základě se „postupně začala budovat její nová organizace, složená ze štábu, skupiny výchovy a výcviku, technické skupiny, týlové skupiny, finanční služby, zdravotní služby a šesti strážních a zabezpečovacích jednotek dislokovaných v Praze, Dobré Vodě a Lánech. Poprvé v historii vznikl u Hradní stráže fanfárový orchestr a také motocyklová jednotka. Podstatné změny nastaly i ve střežení areálu Pražského hradu. Zpočátku se střežil Pražský hrad pouze jednou stráží "HRAD" ze strážnice na IV. nádvoří a později byla vytvořena stráž "ZAHRADY", se strážnicí na Stájovém dvoře, k ostraze Zahradní rezidence prezidenta republiky v Královské zahradě. Součástí strážní služby se stala i ostraha jižních zahrad Pražského hradu a Královské zahrady, po jejich zpřístupnění pro veřejnost. Samotná strážní služba byla náročná, zejména z hlediska psychické odolnosti, neboť v důsledku snižování počtů vojáků základní služby, zapříčiněným postupným zkracováním základní vojenské služby, musela být služba vykonávána tzv. dvojsměnným způsobem.“

Do čela nové správy a Hradní stráže byli nejdříve postaveni Petr Pávek a poté Jiří Ruml, který tuto funkci vykonával i v roce 1991. V rámci resortu zůstal i nadále působit Úřad

pro ochranu ústavních činitelů, který až do 31. října 1990 vedl plk. Milan Dymák a po něm mjr. Ing. Jan Fulík.

Ochranná služba zanedlouho realizovala několik akcí, kterými prokazovala nejenom svou připravenost, ale i akceschopnost. V jejich průběhu spolupracovala jak s pořádkovou, tak i dopravní službou. První z nich zajišťovala krátce po svém vzniku. V sobotu 2. února poprvé navštívil Československo 14. dalajláma Tändzin Gjamccho. Setkal se s Františkem kardinálem Tomáškem, představiteli náboženských skupin, zástupci Občanského fóra, meditoval s Václavem Havlem, modlil se u sochy sv. Václava na Václavském náměstí nebo besedoval se studenty a umělci v Realistickém divadle v Praze. Po čtyřech dnech Prahu opustil. V průběhu jeho návštěvy byly naposledy použité osobní automobily zn. T 613, poté již byla nakoupena nová auta. Průběh návštěvy organizoval tajemník V. Havla Alexandr Neumann a zástupce velitele ochranky presidenta ČSSR Josef Zvěřina. Návštěva dalajlámy byla první zatěžkávací zkouškou nové bezpečnostní struktury a dopadla poměrně dobře. I se svým doprovodem byl ubytovaný v šestém patře hotelu Jalta, který byl v podstatě mimo sezónu, takže zajistit jeho ochranu v těchto podmínkách bylo celkem jednoduché. Navíc dalajláma měl i vlastní ochranku. Horší to bylo v ulicích, kde byl o jeho osobu nesmírný zájem a on se mu nevyhýbal. Přesto se objevil menší problém – volal neznámý člověk a oznamoval, že v hotelu je ukrytá bomba. Vše se prohledalo, ale nic nenašlo.

Den po jeho odjezdu z Prahy, teda 7. února, se v Praze zastavil ministr zahraničí USA James Baker. Jeho návštěva byla proti té předcházející poměrně krátká, ale i tak bezpečnostně plnohodnotně pokryta. Ministr navštívil Karlovu univerzitu, kde obdržel čestný doktorát, promluvil v jeho aule, kde definoval základní čtyři úkoly rodící se demokracie. Prosazoval zejména svobodu tisku a propagoval plán USA na jeho podporu: „Spojené státy proto navrhuji vytvoření fondu pro nezávislé vysílání a svobodný tisk. Naším cílem je podpora společného rozvoje komerčního a neziskového rozhlasového a televizního vysílání a svobodného tisku v Československu a ve zbytku střední a východní Evropy. Tento fond se bude ucházet o participaci a příspěvky ze západních soukromých korporací a institucí. Hlavní účelem fondu by měla být podpora skupin v regionu, které si přejí zahájit nezávislé rozhlasové a televizní vysílání a tiskové podniky. Tento fond by mohl poskytnout prostředky pro zahájení projektů, jakož i pro technickou pomoc. Zajišťoval by také ve Spojených státech a v dalších západních zemích výcvik při zacházení se zařízením a při rozvoji profesionálního vysílání a tiskových standardů.”

Také tato návštěva proběhla v pořádku a tvořící se ochranná služba opět splnila své úkoly.

Krátce poté – 5. března 1990, převzala Hradní stráž první sérii 17 moderních motocyklů BMW K75RT, v policejní úpravě, které se pak používaly až do roku 2002. Měly výkon 75 koní, dva zábleskové majáky vpředu, jeden vysouvací vzadu, sirény a později radiostanice Motorola s možností komunikace bez helmy (venkovní mikrofon a reproduktor). Byla to první sada směřující k modernizaci vozového parku, která později směřovala i k VB, tedy Policii ČR. Hradní T 613 poté převzala VB, ale i URNa.

Ve čtvrtek 15. března 1990 byla Hradní stráž poprvé oblečena do nových uniforem. Stalo se tak při příležitosti návštěvy prezidenta Spolkové republiky Německo Richarda von Weizsäckera v Praze. Vznikly podle návrhů filmového výtvarníka Theodora Pištěka ve dvou variantách: jako služební a reprezentační uniformy.

Dalším útwarem, který opustil SNB, byla Vojenská kontrarozvědka – VKR. Došlo k tomu na základě Usnesení předsednictva vlády ČSSR ze 4. ledna 1990 č. 3 a dohody mezi FMV a Federálním ministerstvem národní obrany. Čtvrtek 31. května 1990 stal posledním dnem, kdy byla VKR jako III. správa Hlavní správy SNB, federálnímu ministerstvu vnitra podřízena. Následující den byla převedena pod FMNO a jí podobné útvary v rámci FMV zrušené. Jedinou výjimkou byl útvar VKR vojenského útvaru 9600 - Pohraniční stráž a VMV. Rozkazem ministra vnitra ČSFR č. 71 z 31. května byl kvůli tomu v rámci resortu zřízený Úřad FMV pro obranné zpravodajství s kompetencí k vojskům MV a Pohraniční stráž.

„I. zrušuji dnem 31. května 1990

Hlavní správu vojenské kontrarozvědky a útvary jí podřízené;

II. převádím dnem 1. června 1990

z plánu pracovních sil federálního ministerstva vnitra do plánu pracovních sil federálního ministerstva národní obrany 895 míst vojáků z povolání, 6 míst občanských pracovníků, 1 místo absolventa vojenské katedry vysoké školy a 154 míst vojáků základní služby;

III. zřizuji dnem 1. června 1990

Úřad federálního ministerstva vnitra pro obranné zpravodajství jako útvar řízený federálním ministerstvem vnitra s působností ve vojskách ministerstva vnitra a Pohraniční stráž.“

Téhož dne bylo z FMV převedeno do FMNO celkem 1060 tabulkových (systemizovaných) míst (bez příslušníků Pohraniční stráže a občanských zaměstnanců). Vojenská kontrarozvědka přestala fakticky existovat k 30. červnu 1990 a podle usnesení 1. schůze Rady obrany státu z 22. května 1990 byla nahrazena Vojenským obranným zpravodajstvím (VOZ). Nutno ovšem podotknout, že alespoň v počátečním období byla

činnost VOZ z hlediska personálního i administrativního výrazně poznamenána odkazem VKR.

Odchod VKR se svým způsobem projevil i v oblasti ochrany veřejného pořádku. I její příslušníci byli totiž v případě nutnosti stavěni jako posila pořádkových hlídek VB, nebo její hlídky působily samostatně – např. kolem Hlavního nádraží v Praze, kontrolovaly nejenom vojáky ČSAr, ale dohlížely na veřejný pořádek, a v nutných situacích pomáhaly hlídkám VB.

V prvních třech měsících roku 1990 se situace v ulicích center větších měst neměnila. V mnoha směrech ji ovládl zločin. Stala se rájem kapesních zlodějů a výtržníků. Zvláště nebezpečná byla zejména v noci, kdy kvetla pouliční kriminalita, pomalu se začaly prodávat drogy, a dále stoupal počet loupežných přepadení. Navštěvovat centra větších měst v noci se obecně nedoporučovalo. Přes den se na ulicích objevovaly stolečky, na kterých se falešně hrály tzv. skořápky, rozběhl se nepovolený pouliční prodej, zejména se součástmi výstroje sovětské armády, mnohdy šité v tajných dílnách na našem území, ale i pašované cigarety nebo jiné zboží, objevili se i první žebráci a ze svých dosavadní úkrytů vyšly do ulic prostitutky, protože jejich činnost přestala být trestným činem a už ji nemuseli ukrývat. Docházelo k výraznému vzestupu okradení a oloupení jejich zákazníků, zejména cizinců, kteří začali náš stát hojně navštěvovat a přitáhli tím na sobě i pozornost podsvětí. Začal rozvoj prodeje erotického materiálu všeho druhu, objevily se i první sex a peep-shopy, v kinech šly erotické filmy, objevila se i kasina. K prvnímu, které existovalo v Karlových Varech již od 27. června 1988, do konce května 1990 přibýly další dvě, a to v Praze. První v hotelu Fórum (dnes Corinthia Prague) s denní návštěvností kolem 140 hráčů, druhé, poněkud více nóbl, v hotelu Palace s denní návštěvností kolem 20 hráčů. Po čase se objevily další legální herny s automaty po celém území státu, zejména v centrech turismu. Pokračovala nezákonná změna valut, tzv. veksláctví. Zvláštní sortou byli taxikáři, připravení obrát neznalé pasažéry, především cizince, o stovky korun, čím se stali neslavně světově proslulými a před jejich praktikami varovaly mnohé cestovní příručky, vydávané ve světových jazycích.

Mimořádně nebezpečný byl i nadále vzestup násilné trestné činnosti, především vražd a loupeží. Oproti minulosti stoupl počet loupežných vražd a loupežných přepadení, prováděných skupinami pachatelů, mezi nimiž nechyběli ani Romové, které se vyznačovaly krutostí a neodůvodněným násilím. Cílem často bývali senioři, dokonce i ve velice vysokém věku. Lupiči zazvonili u jejich dveří, nebo využili jakoukoli záminku, aby se do jejich obydlí dostali (dokonce i s výkřiky: „Otevřete, policie!“) a hned poté, co jim bylo otevřeno, vtrhli dovnitř, své oběti napadli, svázali, bili nebo dokonce i mučili, jen aby jim prozradili, kde mají ukryté své drahocennosti a peníze. Objevily se i případy, v jejich průběhu byly některé

přepadené ženy, někdy i vyššího věku, znásilněné. Některé oběti surových loupežných přepadení umřeli v důsledku tohoto násilí, nebo je pachatelé zabili, aby se zbavili nežádoucích svědků.

Lupiči, mnohdy i ozbrojení noži, ve skupinách útočili i na chodce, kteří se neměli jako bránit a lupičům nevadilo, že se tak děje i v rušnějších částech měst. Oběti obrali o peněženky, hodinky, šperky, které ji strhávali z těla, jen aby z místa činu, co nejdříve utekli. Kdo se bránil, byl surově zmlácený. Takovýchto případů bylo bezpočet a po celém území republiky. Postupně se útočilo nejenom na domy a byty, ale i na pošty, finanční instituce, firemní kasy, čerpací stanice, prodejny. Ve čtvrtek 20. prosince hlavní velitel české policie František Zelenický kritizoval naše podniky za jejich nedostatečné bezpečnostní zajištění. „Podniky díky loupežím a krádežím vykazují ztráty v úrovni několika milionů korun, ale nevydají 200.000 Kč na nákup kvalitního bezpečnostního zařízení“, řekl tehdy. Poměrně časté byly nejenom přepady poštovních doručovatelů a doručovatelek, které někdy končili smrtí obětí. Stejně to bylo při přepadech řidičů taxíků, i když se staly případy, že to byli řidiči nelegálních taxíků, kteří oloupili své zákazníky. Extrémní případ hlásily 31. srpna 1990 zpravodajové zahraničních agentur (APA, DPA, AFN a AP). Informovaly, že došlo k loupežnému přepadení mezinárodního rychlíku na trase Praha-Mnichov-Curych, krátce po jeho odjezdu z Prahy. Vyšetřování prokázalo, že šlo pouze o fámou, založenou na skutečnosti, kdy dva neznámí pachatelé, pravděpodobně cizinci, ukradli v zadní části vlaku jedné z cestujících peněženku se 150 korunami a občanský průkaz, proti zasahujícímu průvodčímu použili slzný plyn, použili ruční brzdu, vlak zastavili a z něj utekli.

Ale toto byl pouze úvod k dalšímu vývoji. Záhy se objevily zcela nové formy kriminality, na které naše bezpečnostní orgány připravené nebyly – kyberzločin, který se prosazoval již v tomto čase, podvody všeho druhu - restituční, valutové, privatizační atd., zneužívání velké a malé privatizace, fakturační podvody, nájemné vraždy tzv. bílých koní, vznik prvních gangů a zločineckých seskupení, vykrádání kostelů nebo muzeí, spojené s masivními krádežemi starožitností a jejich vývozem za hranice republiky, mezinárodní zločin, pašování drog atd. Všemmu se níže budeme věnovat podrobněji.

Ve dnech 27. února – 7. března se uskutečnil první průzkum veřejného mínění, který se týkal SNB, tedy v této situaci již jen VB. Účastnilo se ho 704 osob starších 15 let. Spokojenost s prací VB potvrdilo pouze 37 respondentů, a to zejména z menších obcí s počtem obyvatel nižším jako 500, kde bylo s prací VB spokojeno dokonce 62 % respondentů. Celkově s činností VB bylo nespokojeno 52 % obyvatel, ve velkoměstech s více než 100.000 obyvateli, nespokojenost projevovalo 67 respondentů.

Na veřejném mínění se stále více odrážel prudký nástup kriminality, který ani příslušníci VB a ani celá naše společnost nezvládaly. V neděli 25. února SNB zaznamenala svou první oběť z vlastních řad. Při výkonu své služby tragicky zahynul poručík Pavel Trachta z OS Tábor.

Ani v březnu si situace kolem trestné činnosti, veřejného pořádku a kriminalitě výrazněji nezměnila. Nejhorší byla i nadále ve větších městech, zejména v Praze. První zástupce náčelníka městské správy VB Praha pplk. JUDr. Jaroslav Novák ji v rozhovoru pro Linku 158 popsal následně: „Pokud bychom hovořili o veřejném pořádku a pouliční kriminalitě skutečně otevřeně, nezbyvá než potvrdit, že situace je opravdu neuspokojivá. Je to dáno nárůstem celkové kriminality o 40 procent, což je o 2280 trestných činů a přečinů více jen za první dva měsíce letošního roku. Současně poklesla i objasnitelnost kriminality o 26 procent proti roku 1989, což je i 1022 objasněných trestných činů a přečinů méně než loni. Příčinu tohoto mimořádně nedobrého stavu spatřuji jednak v činnosti orgánů Veřejné bezpečnosti, která se projevuje snížením služební aktivity příslušníků v souvislosti se změnami v řídicích strukturách v SNB a vzniku určité sociální nejistoty při rekonstrukci bezpečnostní služby, dále pak v narušení důvěry a vztahu občanů k Veřejné bezpečnosti a v důsledku nedávných celospolečenských událostí. Objektivním faktorem je i nenaplnění početních stavů zejména uniformovaných příslušníků VB a nezbytné jsou i změny v řízení výkonu jejich služby.“

Obdobná situace vládla i v jiných velkých městech. V Plzni v lednu a únoru stoupl počet krádeží vloupáním o 233 %, počet loupeží se vyrovnal součtu celého roku 1989, bylo okradeno, ale i vykradeno 92 automobilů. Zvláště nebezpečná byla situace v Severomoravském kraji a na třetím místě tohoto smutného řebříčku se usadil Severočeský kraj, kde za první dva měsíce počet trestných činů stoupl o 830 a dostáhlo čísla 4.384 skutků, přičemž objasněnost klesla na 41,1 %.

Potvrzovala to i statistika za březen, kdy došlo k spáchání 15.462 trestných činů, škoda dosáhla výše 125.579.000,00 Kčs, násilných trestných činů bylo jen za tento měsíc 1.414, z toho vražd 17, loupeží 246, úmyslných ublížení na zdraví 796, krádeží vloupáním celkem 4.992, z toho do soukromých objektů 2.739, včetně 1.083 vykradených bytů. Příslušníci VB za první čtvrtrok do konce března odhalili 276 loupeží, což bylo o 120 více než před rokem, objasnili 3.238 vloupání do objektů, tedy o 1.055 více než před rokem, 994 případů vloupání do obchodů a restaurací – o 101 více a 963 rekreačních objektů - o 381 více. Z uvedeného je jasné, že příslušníci VB se oháněli, co mohli, v podstatě dosahovali lepších výsledků než loni,

ale přesto všechno to bylo málo. V každém případě se odhaloval jejich potenciál do dalších let.

Základním se tak stával úkol zastavit narůstající kriminalitu cestou zvyšování efektivity práce všude tam, kde se objevovala. Dále šlo o obsazení uvolněných velitelských míst odborně schopnými a morálně způsobilými náčelníky a poskytnutí sociálních jistot těm příslušníkům VB, kteří umějí a chtějí vykonávat svou profesi v duchu požadavků ministerstva vnitra. Zvýšení počtu příslušníků VB v ulicích mělo být dosažené vnitřní reorganizací výkonu služby. Zlepšit se měla i komunikace s občany, aby na jedné straně napomáhali při vyšetřování a objasňování kriminality a na straně druhé, aby oni sami byli důkladněji informováni o práci a činnosti VB.

Celá situace byla komplikovaná podstavem, který již tehdy vládl. Praze např. akutně chybělo 185 příslušníků hlídkové a dopravní služby. Přitom se uvádělo, že ani stoprocentní naplněnost služebních tabulek (systemizovaných pracovních míst - SPM), bezpečnostní potřeby hlavního města nepokryje. Po čase řady VB posílili ti příslušníci StB, kteří úspěšně prošli sítí prověrek, ale ani to nestačilo. Navíc tito lidé po převzetí k VB nesměli být ve většině případů dále povyšováni, zejména tam, kde jich příchozí hodnost byla vyšší jako předpokládalo tabulkové místo, na které byli zařazeni, v jiných případech nesměli být později zařazeni do vyšších funkcí. Mnozí z nich kvůli tomu po celkové stabilizaci politické a sociální situace v ČR službu u VB, později u Policie ČR, pomalu opouštěli.

Problém podstavu v ulicích se prozatím řešil povoláním vojáků VMV a PS k výkonu pořádkové služby, jak k tomu došlo ještě počátkem roku. V pátek 23. února byli vojáci opět aktivováni. Vedení ministerstva se obávalo, že by mohlo k dojít k narušování veřejného pořádku v souvislosti s výročí únorových událostí z roku 1948. Z tohoto důvodu preventivně poslalo do ulic smíšené hlídky, ve kterých kromě příslušníků VB sloužili vojáci vojsk ministerstva vnitra a Pohraniční stráž. Za udržení klidu a veřejného pořádku byli odpovědní náčelníci VB ve spolupráci s představiteli OF a VPN. Vojáci byli na základě zákona č. 40/1974 Sb., později zákona č. 72/1990 Sb. a zejména 74/1990 Sb., v průběhu služby označeni rukávovou páskou s nápisem SNB a požívali ochranu pro veřejného činitele. Společné hlídky ale dohlížely na veřejný pořádek pouze na nejexponovanějších místech. Samotný zákon č. 72/1990 Sb., přijatý 14. března v 3. § 1 odst. 2 písm. c) právě umožňoval:

„c) spolupůsobit při udržování bezpečnosti uvnitř státu v případě přímého násilného útoku proti ústavnímu zřízení Československé socialistické republiky.“.

Paragraf 9 tohoto zákona s názvem Ústavní práva a svobody vojáků v činné službě, poté vojákům zajišťoval různá práva:

(1) Výkon ústavou zaručených práv a svobod vojáků v činné službě může být omezen jen na základě zákona.

(2) Vojákům v činné službě je zaručena svoboda projevu náboženského vyznání, včetně účasti na náboženských obřadech a umožnění vstupu do vojenských objektů duchovním státem uznaných církví, pokud tomu nebrání povinnosti při výkonu služby.

(3) Vojákům v činné službě s výjimkou vojáků povoláných na vojenské cvičení se po dobu výkonu této služby přerušuje členství a činnost v politických stranách a v politických hnutích".

Zákon č. 74/1990 Sb, přijatý stejného dne na společné schůzi Sněmovny lidu a Sněmovny národů FS ČSSR byl 14. března v Čl. 1 odst. 2. předně schválil text nové přísahy příslušníků SNB v znění:

„Já, příslušník Sboru národní bezpečnosti, slavnostně prohlašuji, že budu věrný Československé socialistické republice.

Budu čestným, statečným a ukázněným příslušníkem Sboru národní bezpečnosti. Při plnění svých služebních povinností se budu řídit ústavou a zákony a budu chránit ústavní zřízení Československé socialistické republiky, práva občanů a veřejný pořádek.

K tomu jsem připraven vynaložit všechny své síly i schopnosti a nasadit i svůj život. Tak přísahám!“

Článek IV odst. 1 tohoto zákona k tomu dodal:

„Příslušníku Sboru národní bezpečnosti nebo Sboru nápravné výchovy, který složil služební přísahu podle jejího dosavadního znění, je služební orgán povinen předložit ke složení služební přísahu podle tohoto zákona do dvou měsíců ode dne, kdy tento zákon nabude účinnosti, příslušníku přitom musí být poskytnuta doba jednoho měsíce pro uvážení, zda služební přísahu podle tohoto zákona složí. Odmítne-li příslušník složit služební přísahu podle tohoto zákona, jeho služební poměr skončí dnem, kdy k odmítnutí došlo. Nesloží-li příslušník služební přísahu v době stanovené mu pro uvážení, skončí jeho služební poměr posledním dnem této doby. V případě, že služební přísahu nemohl příslušník složit ze závažných důvodů ve stanovené době, běží mu nová doba jednoho měsíce po odpadnutí důvodů, pro které nemohl služební přísahu složit. Skončení služebního poměru se v těchto případech posuzuje jako skončení služebního poměru uvolněním ze závažných osobních důvodů.“

Článek V. měl význam pro zajištění veřejného pořádku. Změnil se jím zákon č. 40/1974 o SNB. Jeho § 51 odst. 2 a 3 teď zněl:

„(2) K plnění úkolů Sboru národní bezpečnosti při udržování bezpečnosti uvnitř státu v případě násilného útoku proti ústavnímu zřízení Československé socialistické republiky může vláda Československé socialistické republiky povolat vojáky v činné službě.

(3) Vojáci v činné službě povolání podle odstavce 2 mají při plnění úkolů Sboru národní bezpečnosti stejná práva a povinnosti jako příslušníci tohoto sboru, pokud vláda Československé socialistické republiky nerozhodne jinak.“

Zákon na druhé straně naopak zrušil ustanovení o povolání příslušníků Lidových milicí k plnění úkolů SNB.

Po přijetí zákona o změně názvu republiky, došlo i k příslušné změně v textu této přísahy.

Záležitost nové přísahy řešil federální ministr vnitra ve svých rozkazech č. 47 a 48 dne 30. března 1990. Prikázal, aby s textem tohoto rozkazu byli okamžitě seznámeni všichni příslušníci SNB, do 20. dubna byly vytištěné a distribuované tiskopisy se zněním nové přísahy, do 15. května je všichni náčelníci museli vydat svým podřízeným k podpisu, podepsaný nebo nepodepsaný tiskopis zařadit do personálního spisu každého příslušníka. V něm se již nemělo evidovat členství v politických stranách a stávající údaj o něm v spise se musel znečitelnit.

V článku II. rozkaz navíc zakázal „ve všech objektech federálního ministerstva vnitra v oboru působnosti federálního ministerstva vnitra činnost jakékoli politické strany nebo politického hnutí a projevy politického charakteru.“

V příloze k tomu rozkazu byl uveřejněný celý tento zákon a jeho Článek III připomněl změnu znění zákona č. 100/1970 Sb. o služebním poměru příslušníků SNB, ve znění zákona č. 63/1983 Sb.

„1.V § 4 se doplňuje nový odstavec 4 tohoto znění:

„(4) Příslušníkům se po dobu trvání služebního poměru přerušuje členství a činnost v politických stranách a v politických hnutích.“

Mezitím Federální shromáždění přijalo řadu dalších zákonů, které se svými důsledky týkaly rovněž SNB. V úterý 27. března to byl zákon č. 84/1990 Sb. o právu shromažďovacím. Ve svém úvodním ustanovení stanovil:

„§ 1

(1) Občané mají právo pokojně se shromažďovat.

(2) Výkon tohoto práva slouží občanům k využívání svobody projevu a dalších ústavních práv a svobod, k výměně informací a názorů a k účasti na řešení veřejných a jiných společných záležitostí vyjádřením postojů a stanovisek.

(3) Za shromáždění ve smyslu tohoto zákona se považují též pouliční průvody a manifestace.

(4) Ke shromáždění není třeba předchozího povolení státního orgánu.

(5) Jsou zakázána shromáždění v okruhu 100 m od budov zákonodárných sborů nebo od míst, kde tyto sbory jednají.

§ 2

Za shromáždění ve smyslu tohoto zákona se nepovažují:

a) shromáždění osob související s činností státních orgánů upravená jinými právními předpisy;

b) shromáždění související s poskytováním služeb;

c) jiná shromáždění nesloužící účelu uvedenému v § 1 odst. 2.

Poté zákon podrobně popisoval systém povolení a provedení shromáždění, přičemž určoval i úkoly SNB. Šle nejdříve o § 6 Oprávnění a povinnosti svolavatele odst. 3 a 6:

„(3) Je-li důvodná obava, že shromáždění bude rušeno, může svolavatel požádat národní výbor nebo příslušný útvar Veřejné bezpečnosti, aby shromáždění byla poskytnuta ochrana.

(6) Nepodaří-li se svolavateli při narušení pokojného průběhu shromáždění zjednat nápravu, požádá o potřebnou pomoc národní výbor nebo útvar Veřejné bezpečnosti. Může tak učinit též, jestliže se účastníci po ukončení shromáždění pokojně nerozejdou.“

Paragraf 12 zase rozebíral postup při konání nenahlášené nebo nepovolené demonstrace, kde rovněž figurovaly úkoly pro SNB, konkrétně pro Veřejnou bezpečnost:

„(1) Jestliže se shromáždění koná, ačkoliv bylo zakázáno, zástupce národního výboru vyzve svolavatele, aby shromáždění neprodleně ukončil. Pokud svolavatel neučiní účinná opatření, aby se účastníci pokojně rozešli, sdělí zástupce národního výboru účastníkům, že shromáždění je rozpuštěno a vyzve je, aby se pokojně rozešli. Sdělení musí obsahovat důvody k rozpuštění a upozornění na následky neuposlechnutí této výzvy a musí být učiněno takovým způsobem, aby bylo účastníkům srozumitelné a aby se s ním všichni účastníci shromáždění mohli seznámit.

(2) Za nepřítomnosti zástupce národního výboru může shromáždění uvedené v odstavci 1 rozpustit způsobem tam stanoveným i příslušník Veřejné bezpečnosti ve službě.

(3) Shromáždění, které se koná, aniž bylo oznámeno podle § 5, bude způsobem uvedeným v odstavci 1 rozpuštěno, jestliže nastaly okolnosti, které by odůvodnily jeho zákaz podle § 10 odst. 1 až 3. To platí i pro shromáždění, která nebyla svolána. Odpovědnost svolavatelů za přestupek není dotčena, i když shromáždění nebylo rozpuštěno.

(4) Způsobem uvedeným v odstavci 1 se postupuje i tehdy, jestliže shromáždění konané ve večerních hodinách pokračuje i po stanovené době ukončení (§ 9).

(5) Shromáždění, které bylo oznámeno a nebylo zakázáno, může být způsobem uvedeným v odstavci 1 rozpuštěno, jestliže se podstatně odchýlilo od oznámeného účelu takovým způsobem, že v průběhu shromáždění nastaly okolnosti, které by odůvodnily jeho zákaz podle § 10 odst. 1.

(6) Shromáždění uvedená v odstavci 3 a v odstavci 5 může zástupce národního výboru rozpustit způsobem stanoveným v odstavci 1, jestliže účastníci shromáždění páchají trestné činy a nápravu se nepodařilo zjednat jiným způsobem, zejména zákrokem proti jednotlivým pachatelům. V nepřítomnosti zástupce národního výboru tak může učinit náčelník příslušného útvaru Veřejné bezpečnosti nebo velící příslušník.“

Ve svém § 20 rozhodl, že se trestní zákon č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů, se doplňoval tak, že za § 197a se vkládal nový § 197b, který včetně nadpisu zní:

„§ 197b

Porušení svobody sdružování a shromažďování

(1) Kdo jiného násilím nebo výhrůžkami omezuje ve výkonu jeho sdružovacího nebo shromažďovacího práva, bude potrestán odnětím svobody až na dva roky nebo nápravným opatřením nebo peněžitým trestem.

(2) Kdo se násilím nebo výhrůžkami protiví pořádkovým opatřením svolavatele anebo určeným pořadatelům shromáždění, které podléhá oznamovací povinnosti, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo nápravným opatřením nebo peněžitým trestem.“

Tento paragraf byl novelou trestního zákona č. 175/1990 ze dne 2. května ale zrušený v plném rozsahu. Navíc ve své závěrečné části § 21 nový zákon zrušil § 40 zákona č. 40/1974 Sb., o Sboru národní bezpečnosti.

Ve středu 28. března Federální shromáždění přijalo zákon č. 87, kterým se měnil a doplňoval občanský zákoník. Posiloval práva občana a jeho schopnost bránit se neoprávněným zásahům vůči své osobnosti:

„Čl. I

Občanský zákoník č. 40/1964 Sb., ve znění zákona č. 58/1969 Sb., zákona č. 131/1982 Sb. (úplné znění č. 70/1983 Sb.) a zákona č. 188/1988 Sb., se mění a doplňuje takto:

1. § 13 zní:

"§ 13

(1) Občan má právo se zejména domáhat, aby bylo upuštěno od neoprávněných zásahů do práva na ochranu jeho osobnosti, aby byly odstraněny následky těchto zásahů a aby mu bylo dáno přiměřené zadostiučinění.

(2) Pokud by se nejevilo postačujícím zadostiučinění podle odstavce 1 zejména proto, že byla ve značné míře snížena důstojnost občana nebo jeho vážnost ve společnosti, má občan též právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích.

(3) Výši náhrady podle odstavce 2 určí soud s přihlédnutím k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k porušení práva došlo."

Stejně důležité, zejména pro emigranty, kteří v minulosti soudními rozhodnutími ztratili československé občanství, bylo přijetí zákona č. 88/1990 Sb. ze stejného dne. Zákon měnil a doplňoval předpisy o nabývání a pozbývání československého státního občanství

Čl. I

1. Zákon č. 194/1949 Sb., o nabývání a pozbývání československého státního občanství, ve znění zákona č. 72/1958 Sb. a zákona č. 165/1968 Sb., se mění takto:

Ustanovení § 7 zákona č. 194/1949 Sb., o nabývání a pozbývání československého státního občanství, ve znění zákona č. 72/1958 Sb. se vypouští.

2. Ustanovení § 14a zákona České národní rady č. 39/1969 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České socialistické republiky, ve znění zákonného opatření předsednictva České národní rady č. 124/1969 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 39/1969 Sb.; ustanovení § 15 zákona Slovenské národní rady č. 206/1968 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství Slovenské socialistické republiky, pozbývají platnosti.

Čl. II

1.

a) Rozhodnutí o odnětí státního občanství vydaná podle předpisů uvedených v čl. I se zrušují s účinností od jejich vydání.

b) Osoby, jímž bylo státní občanství odňato, se ode dne účinnosti tohoto zákona považují za osoby propuštěné ze státního svazku.

2.

a) Chce-li ten, jehož se rozhodnutí uvedené v bodě 1 písm. a) týká, zůstat československým státním občanem, může to nejpozději do 31. prosince 1993 písemně sdělit přímo nebo prostřednictvím diplomatické mise nebo konzulárního úřadu Československé socialistické republiky v cizině příslušnému ústřednímu orgánu státní správy,¹⁾ podle toho, na území které republiky měl poslední trvalý pobyt. Pokud tak učiní, bude se mít za to, že nepřestal být československým státním občanem; z toho mu nesmí vzniknout žádná újma.

b) Účinky uvedené v bodě 2 písm. a) věta druhá nastávají dnem, kdy sdělení občana došlo příslušnému ústřednímu orgánu státní správy; o tom mu tento orgán vydá osvědčení.

3.

a) Osobám, které byly propuštěny ze státního svazku v době od 1. října 1949 do 31. prosince 1989, bude státní občanství uděleno, jestliže o to požádají nejpozději do 31. prosince 1993 přímo anebo prostřednictvím diplomatické mise nebo konzulárního úřadu Československé socialistické republiky v cizině příslušný ústřední orgán státní správy.

b) Státní občanství nelze podle bodu 3 písm. a) udělit, pokud by to bylo v rozporu s mezinárodními závazky, které Československá socialistická republika převzala.“

V situaci podstavu, vypjaté společenské situace, pracovní přetíženosti nebo nevraživosti obyvatelstva vůči příslušníkům VB pořádková služba přivítala stav, kdy nemusela zasahovat při každé demonstraci a manifestaci, jak tomu bylo minulého roku. I v tom novém se jich konalo několik, ale pořádková služba proti nim nevystupovala a ani jejich průběh nemonitorovala. O jejich průběhu podávaly informace pouze hlídky VB. Největší z nich se uskutečnila 12. února na Václavském náměstí v Praze, kde tisícovky lidí protestovaly proti KSČ, StB a KGB. Několik z nich se událo již v lednu: 10. ledna to manifestace za zkrácení základní vojenské služby, nebo 28. ledna manifestace za odchod sovětských jednotek. Z pozdějších manifestací musíme uvést manifestaci spojenou s tzv. pomlčkovou „válkou“ (29. března 1990) nebo mítink za navrácení majetku KSČ státu (10. dubna 1990), nebo demonstrace konané 21. srpna, které měly trochu bouřlivější charakter. Podobné to bylo v Brně 8. a 9. března, kdy došlo ke sporu mezi dvěma křídly místního OF známým jako Cibulka kontra Šabata. Další demonstrace nebo manifestace ale měly v celku pokojný ráz, a v jejich průběhu k žádným potyčkám a konfliktům nedocházelo.

Mnohem větší problém v oblasti udržování veřejného pořádku se ukazoval v souvislosti s růstem kriminality ze strany Romů, kteří v Československu tvořili sociálně nejslabší vrstvu společnosti a mnozí z nich viděli východisko ze své situace v páchání trestné činnosti. Jak již ukázaly úvodní policejní statistiky výrazně se podíleli na vzrůstu počtu kapesných krádeží, zvláště alarmující byl jejich podíl na vzrůstu násilné trestné činnosti, mnohdy páchané ve skupinách pachatelů, loupeží, prováděných nejenom v noci, ale i za dne, nejednou i formou přímých útoků na byty a domy pokojných obyvatel, znásilnění, zvýšenou a neodůvodněnou agresi vůči kolemjdoucím, ublížení na zdraví výtržnictví ve formě rvaček a útoků na své okolí, dokonce i vražd. Již statistiky za minulý rok ukázaly, že Romové, tvořící pouhých 6 % obyvatel naší republiky, měli v některých oblastech na svědomí kolem 20-25 % veškeré kriminality a to se v roce 1990 zvyšovalo.

I když v roce 1990 ještě nedošlo k vytvoření celých oblastí typických nepřizpůsobivosti svých obyvatel, mezi kterými mnohdy rovněž většinu tvořili Romové, postupná proměna některých mikroregionů v takovéto oblasti již začala. Typické pro ně bylo

nedodržování pravidel občanského soužití a nerespektování hygienických pravidel. Situace se zhoršovala i tím, že se objevili první podnikavci, kteří se živili obchodem s chudobou.

V důsledku toho v společnosti vzrostly protiromské nálady, čehož se chytily vznikající skupiny výrazně pravicově a rasisticky orientovaných skinů (skinheads), kteří se rozhodli „chránit“ společnost útoky proti Romům. Obdobně se aktivovali i příznivci pseudolevicového hnutí punk a anarchisté rovněž se silným rasistickým podtextem, kteří se ale spíše orientovali na útoky proti vietnamským „kšeftařům, okrádajícím lid“, i když se místně připojovali ke skinům při jejich útocích na Romy. Zvláště napjatá situace vládla v Praze, ale i v severních Čechách, nebo na severní Moravě, na které začaly doléhat první ekonomické problémy. K první srážce došlo 31. března v Děčíně, kde větší skupina skinheadů a příznivců hnutí punk napadla před hotelem Grand Romy. Odpovědí byl protiútok Romů. V neděli 1. dubna nejdříve skupina kolem 150 Romů obklíčila místní úřadovnu OV VB, kde požadovala ochranu svého etnika s tím, že jinak to udělají sami. V pondělí 2. dubna asi 200 Romů napadlo skupinu deseti skinů a pankáčů. V sobotu 21. dubna vtrhla jiná skupina skinheadů a punků na diskotéku v Novém Boru, hojně navštěvenou Romy, kde ale v té chvíli bylo pouze 12 chlapců a dívek. Vše skončilo rvačkou a vymlácením celé restaurace. Ve všech těchto případech bylo nutné nasadit větší skupiny příslušníků VB, i když i mezi nimi se místy silné protiromské nálady objevovaly. Romové si proto na svou ochranu vytvářely vlastní hlídky, které ale ohrožovaly i občany, kteří s těmito výtržnostmi neměli nic společného. Na druhé straně se proti Romům vylepovaly letáky s výhrůžným textem, nebo se na zdi psaly protiromské nápisy. Další srážky se odehrávaly např. v Praze v okolí tehdejšího Parku J. Fučíka, později Veletržního paláce, nebo na větších náměstích, např. na Václavském v Praze. I zde na Romy útočili jak skinheadi, tak i punkové. Opět bylo nutné povolávat na pomoc vojáky, a to z řad VMV. Silné protiromské nálady vládly také na Slovensku a nabývaly tam rovněž velice ostrých forem.

Příslušníci hnutí punk mířili převážně na Vietnamce. Několik z nich počátkem roku celkem pětkrát na tržnici Holešovice v Praze obralo Vietnamce o jejich zboží. Poté se k útokům na Vietnamce zapojili i někteří skinové. Pankáči v menších skupinkách napadali ojedinělé Vietnamce kolem stanice metra Fučíkova (dnes Nádraží Holešovice), nebo v okolí jejich ubytovny v Lublinské ulici v pražských Bohnicích. V rámci odpovědi se také Vietnamci začali ozbrojovat, stavět se útočníkům na odpor, nebo začali organizovat masovější odvetné akce. První velké potyčky se mezi nimi na této tržnici objevily v pátek 13. dubna a vše vyvrcholilo v sobotu 14. dubna útokem 40členné ozbrojené skupiny Vietnamců na pankáče. Místní oddělení VB již dostalo avízo od řidičů MHD, takže se příslušníci VB na

místo dostali poměrně brzy a zabránili nejhoršímu. Zadrželi 18 útočníků, odebrali jim zbraně a šest bylo vzato do vazby. Několik příslušníků VB bylo lehce zraněno. Během velikonočních svátků skupina pankáčů na Praze 8 napadla Vietnamce, kteří okamžitě zorganizovali trestní výpravu proti domu, ve kterém pankáči žili a začala ho obléhat. Tuto akci zastavily až hlídky VB, které největší výtržníky zajistily. Zabavily jim další primitivní zbraně, kterými byli vybaveni – šestihranná zašpičatěná kovová tyč, podomácku vyrobená mačeta, různé druhy nožů, kabely, ale i násady a tyče. Potyčka ale zanedlouho pokračovala o pár ulic vedle.

Skinové a pankáči v té době postupovali společně, ale později se jejich cesty rozešli a začali se napadat vzájemně. Proti velké skupině pankáčů zasahovala VB i ve čtvrtek 3. května po 15,00 hod. na Václavském náměstí v Praze. Pankáči otevřeně fetovali, nebo popíjeli alkohol, což se „pořádkumilovným“ skinům nelíbilo. Na podstavci sochy sv. Václava se objevily namalované svastiky. Celkem 13 nejagresivnějších pankáčů bylo zadrženo a předvedeno k výslechu. Začátkem května se objevily další útoky, a to jak v Praze, tak i v Kladně, nebo Plzni, kde si místní skinové dokonce „dali za úkol“ vyhnat z města všech 400 Vietnamců, kteří zde pracovali ve Škodovce. Jak je z uvedeného zjevné, na druhé straně tyto útoky vyvolávaly nepokoj mezi romskou populací, která se bála posílat děti do školy, nebo někteří z tohoto důvodu odmítali chodit do práce, protože se v ulicích necítili být bezpečni. Některým z nich to ale bohužel sloužilo jako výmluva.

Na celkovém růstu kriminality se přirozeně podílela komplet celá škála podsvětí a ani zdaleka nešlo o Romy. Někteří politici viděli východisko v nasazení Romů jako policistů, nebo jen romských aktivistů, kteří by policisty doprovázeli. Experiment, který byl prosazený v Praze v boji proti kapsářům nevyšel, protože se tím odhalovala totožnost policistů, specializovaných na boj proti kapesným zlodějům. O přijetí Romů do řad policie se zasazoval R. Sacher a v této záležitosti mluvil jak v Praze, tak i např. v Ostravě.

Někteří publicisté všechny tyto akce přiřazovali k probíhající předvolební kampani, a vše mělo podle nich vyvolat strach a nostalgii za „starými dobrými časy“, ale rasové problémy pokračovaly i po nich. K velkému střetu došlo v neděli 14. června ve Zlíně, kde velká skupina Vietnamců, vyzbrojená mačetami, řetězy, kovovými tyčemi a dalšími zbraněmi tohoto typu, útočila na místní obyvatele. Výsledkem bylo několik zadržených Vietnamců, ale zejména 14 raněných, ze kterých museli být čtyři hospitalizováni. Na druhý den místní obyvatele zorganizovali pokojnou protestní manifestaci, které se účastnilo kolem 50 osob, požadujících odchod Vietnamců z města.

Vývoj v této oblasti pečlivě monitoroval bezpečnostní tisk, ve kterém nastala další změna. Ve čtvrtek 1. března vyšlo poslední číslo týdeníku Bezpečnost a bylo nahrazeno

dvojicí dvoutýdeníků Linka 158. V lichých týdnech vycházela Linka 158 se záhlavím v červené barvě a měla se věnovat vnitřním problémům resortu. V sudých týdnech se záhlavím v modré barvě odborně bezpečnostní problematice. Červená linka si ponechala číslování tohoto roku podle týdeníku Bezpečnost, takže první „červené“ číslo vyšlo 15. března s pořadovým číslem 10. „Modrá“ Linka začínala od začátku, takže její 1. číslo vyšlo 9. března.

Trochu stranou pozornosti stála otázka vytvoření nových uniforem. Šlo o poměrně lukrativní zakázku, protože na nákup nových uniforem byla podle některých informací vyčleněna jedna miliarda korun. Ke stanovenému termínu 30. dubna bylo podáno několik návrhů, ze kterých příslušná komise vybrala dvě a nad nimi se diskutovalo. Kromě otázky vzhledu, účelnosti a adekvátnosti zde stála i otázka financí, protože pro jednu kompletní uniformu byl stanovený limit 10.000 Kčs. Jinou podmínkou bylo nahrazení saka bundou do pasu. Problémem návrhů však byla skutečnost, že to co do soutěže jejich autoři předložili, bylo sice hezké a elegantní, ale pro výkon služby se nehodilo. Přitom podstata policejní uniformy nespočívá v tom, aby v ní policista pouze vypadal hezky, ale aby mu v jeho službě napomáhala. Soutěž tedy pokračovala dále a byla skončena až o dva roky schválením komplexu uniforem vz. 92 a 15. Jeden z původních návrhů se ale prosadil jako uniforma federální policie. Zajímavý a poměrně levný návrh přišel z KS SNB Ostrava – na uniformách pouze vyměnit knoflíky, nárameníky s hodnotným označením a nášivky. Vše by stálo kolem 80 milionů Kčs.

První skutečnou změnu zažili příslušníci PMJ Praha, kterým byla experimentálně vyměněna uniforma. Již neměli nosit sako, nebo dlouhý kabát přepásaný opaskem, ale kratší podkasanou bundu do pasu v barvě „petrol“, na kalhotách přibyla zvenčí našitá kapsa. Tento experiment měl skončit 30. března 1991 a poté se měly zkušenosti s nošením této uniformy vyhodnotit. Příslušníci PMJ ji dostali v říjnu, ale v létě se ještě stále pracovalo nad její zimmím provedení.

V této době se po letech znova prosazoval názor, aby příslušníci VB byli vybaveni identifikačními čísly, které již nosili v letech 1968-1972. Obě republiková ministerstva vnitra vyšla v tomto směru požadavkům vstříc a bylo dohodnuto, že identifikační čísla od 100 do 10.000 budou nosit příslušníci VB na Slovensku a od 10.000 do 30.000 v Česku. Způsob umístění identifikačního čísla, které se mělo začít nosit od dubna, měla řešit zvláštní směrnice. Hlavním smyslem identifikace mělo být odstranění anonymity příslušníků v průběhu provádění zákroků. Z tohoto důvodu byla určena pro příslušníky dopravní a pořádkové služby. Zatím šlo o dočasné opatření, přičemž se počítalo i s tím, že příslušník VB

ho na začátku své služby vyfasuje a po skončení zase vrátí. V další etapě se již měly přidělovat definitivní osobní identifikační číslo pro každého příslušníka VB zvláště. Nakonec tuto otázku řešil § 12 odst. 2 zákona č. 333/1990 Sb. o Federálním policejním sboru a § 10 odst. 2 zákona č. 283/1991 o Policii České republiky, ale identifikační čísla se od 1. června stala nedílnou součástí uniformy příslušníka VB. Kriminální služba se prokazovala svými odznaky.

Příslušníci VB se navíc dílčím způsobem od konce února podíleli na zajištění bezpečnosti v souvislosti s odsunem vojsk SSSR z území ČSSR i když hlavní část tohoto úkolu ležela na bedrech armády. V pondělí 26. února Václav Havel a Michail Gorbačov v Moskvě dohodli, že první etapa odsunu sovětských vojsk z území Československa proběhne do 31. května a naše území opustí podstatná část sovětské armády, druhá do 31. prosince 1990 a třetí do 30. června 1991. Samotnou dohodu podepsali ministři zahraničí Jiří Dienstbier a Eduard Ševarnadze. Již tohoto dne opustila republiku první vlaková souprava s 21 tanky s výchozí železniční stanicí Frenštát pod Radhoštěm, takže nakládat se začalo ještě opřed podpisem této smlouvy.

Jednotky sovětské armády opouštěly území naší republiky po železnici, letadly, ale i po silnicích, a právě tam byla účast dopravních policistů nezastupitelná. V sobotu 3. března byly navíc uvedeny trasy jednotlivých přesunů, s vyznačením dat, kdy se uskuteční, uveřejněné na stránkách tisku, takže údaje o přesunu byly obecně známé. Ministerstvo vnitra ČSR, které tuto akci dopravně zajišťovalo, k tomu vydalo výzvu, aby všichni účastníci silničního provozu, kteří se budou v těchto dnech pohybovat na uvedených silnicích, zvýšili opatrnost a umožnili bezpečný a plynulý průjezd všech vojenských kolon. Spolu s tím požádalo občany, aby důsledně dbali pokynů příslušníků Veřejné bezpečnosti, kteří budou s vozidly VB kolony doprovázet a pokynů regulovčků Sovětské armády na křižovatkách.

Největší policejní událost těchto měsíců ale proběhla daleko od Prahy, ve slovenské věznici Leopoldov, kde se sice po 6. lednu situace trochu uklidnila, ale ne na dlouho. Uvnitř NVÚ to vřelo, protože na svobodu chtěli i ti nejotrlejší vězni, a to ihned!

Ve čtvrtek 1. března 1990 vše začalo znovu. V ten den se 217 vězňů na základě předešlé vzájemné dohody zabarikádovalo v ubytovacím traktu věznice III. a IV. oddílu, zvaném Hrad, odmítlo nastoupit do práce a vyhlásilo hladovku. Jejich hlavním požadavkem byl okamžitý příchod prezidenta republiky, propuštění dozorců, obviněných z brutality, propuštění všech vězňů, příp. zrušení paragrafu 41 trestního zákona o nebezpečné recidivě. Vězni obsadili střechu Hradu, odkud na příslušníky SNV házeli různé předměty. Postupně se k této základní skupině začali přidávat další a další vězni. Dozorci byli vytlačeni, někde

doslova vyhnání z celého obytného prostoru a ztratili nad ním kontrolu. Vládu převzala vězeňská samospráva, která postupovala den po dni razantněji vůči vedení NVÚ, ale i proti těm spoluvězňům, kteří se ve vzpouře nechtěli angažovat. Vznikající jádro vzbouřených vězňů si začalo vyrábět rozličné zbraně – nože, meče, mačety, sekery, hvězdice a pod. Bylo ničeno zařízení věznice, pleněné kanceláře a další místnosti. Nepomohlo ani přemlouvání ze strany vedení SNV a představitelů VPN, dokonce ani nabídla V. Havla, že každou jejich žádost o milost osobně prověří.

Velmi nebezpečný byl nátlak na nerozhodnuté vězně. Vůči nim začal teror. Byli bití, vyhrožovalo se jim smrtí. Vzpoura byla opět potlačena, ale agresivní vězni si uchovali svůj vliv a mnohé pozice. Situace byla o to vážnější, že napětí vládlo i ve věznicích na Mírově a ve Valdicích.

Už 15. března v podstatě vzbouřenci opět okupovali celý areál věznice a dozorcí nad ní ztratili kontrolu. Vše vyvrcholilo 28. března 1990, kdy vězni hned ráno obsadili Hrad, zapálili jeho střechu, ke bráně VIII. oddílu přemístili zápalné láhve s plynem a založili pod nimi oheň. Ostatní se zabarikádovali v ubikacích a výrobních prostorech. Byla obsazena kuchyně a přilehlé sklady potravin, což vzbouřeným vězňům zajistilo potraviny asi na měsíc.

Vedení věznice a ani státní správa už nechtěli nic ponechat náhodě. Byly zalarmovány místní policejní jednotky, studenti a učitelé VŠ ZNB z Bratislavy a některé armádní jednotky. Už kolem desáté hodiny byl celý areál obklíčen v jednom velkém a druhém menším kruhu. Místní obyvatelstvo do vzdálenosti jednoho kilometru od věznice bylo současně vyzváno, aby neopouštělo své domovy. Když se u věznice objevili příslušníci Útvaru rychlého nasazení z Prahy bylo zjevné, že věc směřuje k silovému řešení. Na zásah tak bylo připraveno 62 příslušníků URNy, 350 příslušníků ZNV, stovka policistů z VŠ ZNB, 153 příslušníků 22. výsadkové brigády, kteří se přihlásili jako dobrovolníci, jako záloha a celý prostor zajišťovalo dalších 1.700 vojáků. Celkem bylo na zásah připraveno kolem 3.000 policistů a vojáků. K dispozici měli 80 služebních psů, 3 vrtulníky, 23 požárních vozů, 12 obrněných transportérů OT-64 a 52 eskortních autobusů. Byla připravena vězeňská nemocnice v Trenčíně, pohotovost měly tři transfúzní stanice a akci asistovaly dvě stovky zdravotníků FMV.

Už od deváté hodiny ráno s vězni vyjednával náměstek federálního ministerstva vnitra Andrej Sámel. Snažil se je přesvědčit, aby se vzdali, navrhoval rozličné způsoby řešení problémů, sliboval beztrestnost těm, kteří se vzpoury nezúčastnili. Po šestihodinovém vyjednávání, kdy jeho výzev uposlechla část vězňů a vzdala se, vydal příkaz k útoku. Bylo stanoveno, že zaútočí první úderná vlna, složená jednak z příslušníků URNy, jednak z místních příslušníků ZNV, kteří se v objektu dobře vyznali. Útočnou akci podpořili i

výsadkáři. Současně byla vypnuta elektrika a celý kanalizační systém byl paralyzován dusíkem. V podstatě poměrně rychle byly obsazeny hlavní části areálu a teprve poté se přistoupilo k útoku na Hrad, jehož hořící střechu ovládala ke všemu rozhodnutá skupina nejagresivnějších vězňů. Útok osobně vedl velitel URNy mjr. JUDr. Karel Dufek.

Vzhledem k tomu, že hlavní brána Hradu byla zavařena, musel ji z pantů vytrhnout obrněný transportér. Potom příslušníci URNy, vyzbrojení brokovnicemi, zásahovými výbušninami P1, samopaly typu Štír a vz. 58, vnikli do budovy a postupovali od dveří ke dveřím, od místnosti k místnosti, od patra k patru. Některé vězni otevřeli sami, jiné byly doslova vybourány. Skupina asi 200 vězňů se pokusila prolomit bránu a uprchnout z objektu věznice, ale 12členný oddíl příslušníků URNy jim v tom zabránil. Zatčení vězni byli vyvedeni na dvůr, z bezpečnostních důvodů svlečeni do naha a odváděni do autobusů. Této proceduře se nevyhnuli ani váhající vězni, protože nebyla jistota, zda se mezi nimi neskrývají organizátoři celé vzpoury. Nejhorší situace byla na střeše, kde docházelo k boji muže proti muži. Zde proti skupince příslušníků URNy, která se na střechu probíjovala jako první, vyrazila skupina vězňů, ozbrojena vším možným. Po salvě z brokovnic se ale rozprchla do všech stran. Po třech hodinách tedy všechno skončilo. Objekt byl obsazen a první škody byly vyčísleny na 23 milionů. Jeden vězeň zahynul, podle všeho už čtyři hodiny před zásahem, 29 vězňů bylo zraněno, z toho 4 těžce. Ze zasahujících jednotek byl jeden zraněn těžce a 11 lehce. Na hořící střeše byli vrtulníkem zachráněni dva rukojmí, vzbouřenci vlastně odsouzeni ke trestu smrti upálením. A. Sámel výkon příslušníků URNy zhodnotil několika slovy: „Příslušníci útvaru rychlého nasazení prokázali opravdivé hrdinství. Odvedli vynikající profesionální práci.“ Přesto se v tisku objevily správy o přílišné a neadekvátní tvrdosti zasahující jednotky. Tyto hlasy definitivně utichly, když při útěku sedmi bývalých vzbouřenců 23. listopadu 1991 došlo k vraždě pěti příslušníků SNV, zranění jedenácti dalších lidí, z toho ve čtyřech případech těžce.

Hlavní organizátoři a účastníci vzpoury byli 15. října 1992 postaveni před soud, který se konal v areálu leopoldovské věznice. Rozsudek prohlásil předseda senátu JUDr. Jozef Holíč 21. dubna 1993. K trestům odnětí svobody od 18 měsíců do 14,5 roku bylo odsouzeno 61 vězňů. Vývoj později vedl k vytvoření vlastní zásahové jednotky Vězeňské stráže.

Jak bylo uvedeno výše, skoro plná polovina amnestovaných vězňů se postupně vracela do vězení, takže počet vězňů opět začal narůstat. K 1. červnu jich v ČR bylo 2.889 obviněných, 3.471 odsouzených a 25 zajištěných. A to v situaci, kdy počet příslušníků SNV klesl o 800 osob. Někteří museli Sbor opustit kvůli negativním závěrům prověřkových a

občanských komisí, ale mnozí odešli dobrovolně, kvůli špatnému postavení v práci, pracovní a tím i sociální nejistotě, a její nízkému finančnímu ohodnocení.

Také v dubnu měla co dělat pořádková policie. V pondělí 2. dubna Praha zažila manifestaci, která zde dlouho nebyla. Do města se sjeli horníci z celého Česka, aby podpořili své zástupce, kteří jednali s federálním ministrem práce a sociálních věcí Petrem Millerem, českým ministrem zdravotnictví a sociálních věcí Pavlem Kleněrem a zástupci federálních ministerstev paliv a energetiky a hutnictví, strojírenství a elektrotechniky. Nejdříve se sešli před sochou sv. Václava na Václavském náměstí, kde vzdali hold všem horníkům, kteří zemřeli při výkonu svého zaměstnání, poté se odebrali před hotel Budovatel, který se rozkládal mezi náměstím Curieových a Dvořákovým nábřežím, kde manifestace pokračovala. I zde příslušníci VB pouze monitorovali situaci a řídili dopravu na nábřeží.

V tom čase se již definitivně rozběhl boj federálního ministra vnitra s jeho náměstkyní. Měl formu: sporu o registry a evidence bývalé StB a jevovou stránku: ve skandálech kolem lustrací. Jednalo se zejména o evidence Statisticko-evidenčního odboru (SEO), které byly uloženy v budově bývalé II. správy na Thákurově ulici. Tento archiv již byl notně prořídilý. Podle několika informací, když nový náčelník této správy Zd. Formánek 2. února nastoupil do funkce, zjistil, že „že 90 až 95 % trezorů na II. správě (boj proti vnitřnímu nepříteli) je prázdných, nebo že v jiných případech obsahují jen desky svazků či nějakou bezcennou makulaturu. Podle zjištění statisticko-evidenčního odboru (SEO) MV se snížil počet svazků v evidenci II. správy (boj proti vnitřnímu nepříteli) v období mezi 1.10.1989 a 31.1.1990 z původních 20 337 svazků na 2 189. Plných 89,9 % svazků bylo tedy zničeno nebo přemístěno na neznámé místo.“ Registry a evidenční listy ale zůstaly. Zatím co v Praze vládla jistá disciplína a to, co zbylo, se poměrně pečlivě hlídalo, na Slovensku byl přístup k obdobným dokumentům – operačnímu archivu bývalé XII. správy v Bratislavě a Trenčíně pro některé zájemce zcela volný. Tímto způsobem byly již v březnu 1990 získány kompromitující materiály oproti J. Budajovi, který byl protikandidátem Rudolfa Schustera na funkci předsedy SNR, ale použité byly až v době, kdy se o toto místo přímo ucházel.

Nové vedení této správy v čele s Jaroslavem Svěchotou v tomto archivu začalo podle své verze hledat informace o lidech, kteří by mohli demokratizační proces svou minulostí narušit, podle mínění jejich odpůrců se sbíraly informace o potencionálních protivnících, nebo protivnících nastupující politické garnitury. Výsledkem bylo obvinění disidenta Jána Budaje ze spolupráce s StB. Studie Od Bartončíka k Babišovi tuto situaci popisuje následovně: „V první polovině března 1990 vydal tehdejší ředitel bratislavské expozitury Úřadu FMV na ochranu ústavy a demokracie pplk. JUDr. Jaroslav Svěchota náměstkovi Ciklaminimu na jeho

žádost svazek reg. č. 23214 „Domovník“. Ciklamini pořídil kopii. Musel ale předat originál náměstkovi FMV Janu Rumlovi, který svazek v dubnu 1990 vrátil do Bratislavy. Kopii Ciklamini předal ministru vnitra SR Vladimíru Mečiarovi. Viliam Ciklamini v tisku zcela bez zábran přiznával, že svévolně blokoval Budajovo jmenování do funkce v SNR s odůvodněním, že v politice mají být jen čistí lidé. Tvrdil, že na Slovensku se připravoval katolický puč. Jako první náměstek federálního ministra vnitra se veřejně přiznával k tomu, že podnikal kroky proti politickým silám v zemi a přisvojoval si pravomoci, které státní zaměstnanec v demokratické zemi nesmí mít. Paradoxem byla skutečnost, že disidenta obviňoval bývalý dlouholetý příslušník Státní bezpečnosti... Ciklamini opakovaně sděloval novinářům údajná fakta ze svazku Jána Budaje. Ze zachovaného svazku nelze prokazatelně zjistit, že by Ján Budaj podával jakékoliv zprávy o lidech, kteří byli zapsáni v seznamu osob procházejících svazkem. Ciklaminiho výklad obsahu svazku byl na dlouholetého příslušníka StB překvapivě povrchní a jednostranný. Jako zaměstnanec a vysoký funkcionář FMV Ciklamini navíc nebyl oprávněn sdělovat údaje z formálně stále utajeného dokumentu, se kterým navíc seznámil díky své funkci. Diskusi ovlivnila negativně skutečnost, že veřejnost neměla šanci seznámit se svazkem. Ten existoval jako tajemný dokument, ze kterého bylo možné vytrhávat věci z kontextu.“

Ale i s dalšími spisy se manipulovalo, některé zmizely, z jiných byly vytrhané stránky. V studii Štátna a Verejná bezpečnosť v ponovembrovej politike Pavla Žáčka a Patrika Košického se ukazuje, že cílem byla i likvidace důkazů o činnosti některých osobností ze Slovenska jako agentů StB: „Pri rekapitulácii doterajších poznatkov môžeme zatiaľ uzavrieť, že na chýbajúcej vytrhnutej dvojstrane z registra zväzkov s registračnými číslami 14351–14370 bol pod 14358 evidovaný pán mjr. JUDr. Štern, riaditeľ personálnej správy MV SR, ktorého prostredníctvom pána Borodovčáka na túto funkciu menoval pán Mečiar. Na chýbajúcej vytrhnutej dvojstrane s registračnými číslami 19491–19530 bol pod číslom 19508 evidovaný pán plk. JUDr. Svěchota, od februára 1990 náčelník XII. správy ZNB, až do 14. 8. 1990 námestník riaditeľa Úradu FMV pre ochranu ústavy a demokracie a od 15. 8. 1990 I. námestník MV SR, ktorý pracoval a zodpovedal za tieto spisy ŠtB. Napokon na vytrhnutej dvojstrane s registračnými číslami 31031–3106 bol pod evidenčným číslom 31048 evidovaný JUDr. Vladimír Mečiar...“

Z fondu A operatívneho archívu v Bratislave se do 1. července 1990 ztratilo 19 agenturních svazků, použitých proti J. Budajovi, M. Kusému a J. Čarnogurskému. Svazek J. Budaje V. Ciklamini držel u sebe až do 28. června 1990.

Situace se vyostřovala v Praze. Ministr R. Sacher v té době již začal otevřeně ignorovat závěry odborné komise a odmítal se nimi řídit. Podle několika pramenů dokonce požadoval, aby 1.500 příslušníků StB, zařazených do nových státně-bezpečnostních úřadů, bylo vyňato z povinnosti podrobit se prověrkám před občanskými komisemi. V každém případě takováto skupina 140 příslušníků byla bez prověrek na ÚOÚD skutečně zařazena. První větší konflikt R. Sachera a OF se odehrál 6. března před brannými a bezpečnostními komisemi Federálního shromáždění, kdy na jeho adresu mířila poměrně silná kritika. Opět se mluvilo o aktivitách pracovníků bývalé StB, přípravách na případný státní převrat atd. Výbor nakonec ministrovi předložil seznam 12 úkolů, které měl v budoucnu splnit s tím, že členové výboru budou jejich plnění kontrolovat.

Ke kritice se přidala i odborná komise, která v reakci na nové skutečnosti vypracovala pro ministra analýzu vývoje, podrobila ho ostré kritice a 13. března mu ji odeslala. K ministrovi a jeho činnosti rozhodně šetrná nebyla, i když je pravda, že tato analýza se týkala pouze jedné ze stránek, které federální ministerstvo vnitra provádělo a o ostatních se v něm nemluví.

„Co je pro současnou situaci ve federálním ministerstvu vnitra typické?“ stálo v něm.

„– Na svých místech zůstávají staré funkcionářské kádry v podstatě nedotčeny. Bez personálních změn zůstávají i jejich aparáty.

Pokud byli jednotliví funkcionáři odvoláni, zůstávají dále ve služebním poměru a velmi často docházejí na útvary, které jim byly dříve podřízeny. Odbor mezinárodních styků dokonce počítá s tím, že část těchto bývalých funkcionářů bude vyslána do zahraničí.

Většinou jde o pracovníky, u nichž je jejich odpovědnost za nezákonnosti v uplynulém období nesporná.

– Ve služebním poměru zůstávají bývalí příslušníci Státní bezpečnosti vč. odpovědných náčelníků. Probíhající prověrky nemají jasná kritéria, jejich délku a výsledky nelze předem odhadnout.

Podle dostupných informací se tito lidé scházejí mezi sebou a udržují kontakty s bývalými funkcionáři KSČ. Spoléhají se přitom na vedoucí funkcionáře FMV, kteří stále v ministerstvu zůstávají a mnohdy s nimi dokonce dále udržují spojení.

Očista aparátu od lidí zkompromitovaných nezákonnou činností se neprovádí.

Odpovědné útvary (Inspekce ministra, Správa pro personální práci a vzdělávání a Vnitřní a organizační správa) neprojevují samostatnou iniciativu. Spoléhají se, že celý problém očisty vyřeší probíhající prověrky. Za této situace je vybudování kontrarozvědného aparátu tzn. Úřadu a Úřadoven v nedohlednu. Přitom bezpečnostní situace v zemi naléhavě

vyžaduje, aby kontrarozvědňý aparát začal co nejdřívě plnit svou funkci. Zatím existuje jen torzo znalostí o tom, co se v zemi děje,

– Na celou situaci FMV mají velmi negativní vliv některé jeho centrální útvary. Snaží se budit dojem nepostradatelnosti a vnucují svoji vůli vedení FMV. Ignorují nové funkcionáře, kteří nedávno nastoupili do funkcí ve Zpravodajské službě a v Úřadu a na FSVB. Nepomáhají jim, přes jejich hlavy vyžadují informace a sami dávají příkazy podřízenému aparátu. V některých případech se k nim chovají netaktně až urážlivě, což v nepodstatných věcech kompenzují až servilní ochotou. Obdobné postoje mají i k odborné komisi ministra.

V důsledku všech uvedených okolností zůstává FMV výraznou výjimkou ve společenském pohybu v naší zemi. Pohybu vpřed nepomáhá, ale nezřídka jej i brzdí.“

Poté přišel poměrně sporný odstavec, svou formou připomínající vyhrůžku: „FMV má v rukou materiály, kterými lze dokumentovat činnost totalitního režimu. S těmito materiály se zatím nepracuje a v politickém boji nejsou proto zatím využívány. Jde především o materiály odhalující obohacování, korupci, provokace bývalé Státní bezpečnosti, promyšlené akce proti občanským iniciativám včetně snahy o rozdrčení demokratizačního procesu.“ Podle všeho právě tento odstavec ministra vnitra výrazně znepokojil, nejenom kritický duch tohoto dokumentu.

V závěrečné části komise připomněla, že záměrně pominula řadu dalších oblastí činnosti federálního ministerstva vnitra, protože k nim již vypracovala jiné dokumenty, ale teď stanovuje priority, kterými se má resort řídit:

„Chceme zdůraznit, že v celém komplexu otázek, které doporučujeme, aby vedení FMV řešilo, je nutno stanovit pořadí priorit, za které považujeme

- důslednou očistu aparátu především jeho bývalých státobezpečnostních složek
- urychlené provedení prověrek
- urychlené konstituování Úřadu a Úřadoven
- zajištění voleb na úsecích, které budou ministerstvu vnitra svěřeny.

Závěrem Vás, vážený pane ministře, naléhavě žádáme, aby se uskutečnila schůzka vedení FMV s odbornou komisí ministra, na níž Vás chceme podrobně informovat o stavu a blíže ujasnit poslání odborné komise a její vztah k vedení FMV. Přijměte, prosím, naše ujištění, že jsme vedení jedinou snahou pomoci Vám ve Vaší těžké a odpovědné práci.“

Dokument podepsal Stanislav Padrůněk jako předseda odborné komise, ale spolu s ním i další její členové.

Stanovisko, velice blízké tomuto přineslo jednání sedmého sněmu OF, který se uskutečnil 17. března a po něm následující společné jednání občanských a prověrkových

komisí při FMV, ale i krajů a okresů. Ještě ostřeji se opřelo do problematiky očisty SNB od příslušníků bývalé StB. Požadovalo se jejich okamžité propuštění jediným společným rozkazem. Pozornost se obrátila i ke organizačním strukturám FMV, které R. Sacher ve své činnosti využíval – VOS, Inspekci a Správu personální práce a vzdělávací, ve kterých na rozdíl od jiných správ SNB ještě stále působili bývalé nomenklaturní kádry ÚV KSČ. Zvláště ostře byla hodnocena činnost náčelníka VOS mjr. Václava Novotného, se kterým si R. Sacher poměrně rozuměl. „Žádáme proto,“ stálo v jejich závěrečné rezoluci, „aby byli z úřadu FMV okamžitě propuštění všichni bývalí náčelníci StB a bylo proti nim, v případě existence důkazů, neprodleně zahájeno trestní stíhání.“ Řešením situace ve vedení FMV rezoluce dokonce podmiňovala řešení v celém resortu. Z dalších požadavků je nutno vyzvednout:

- nesouhlas s vyplácením odchodného pro propuštěné příslušníky StB ve výši několik desítek miliónů Kč měsíčně;
- zrušení Pohraniční stráže;
- oddělení zvláštních úkolů na pracovištích;
- novelizaci zákona č. 100/1970 Sb., který příslušníkům SNB přiznává výhody, jimiž ostatní obyvatelé nedisponují;

Ministr vnitra ČSSR na tyto názory reagoval v průběhu své návštěvy v Ostravě ve dnech 19. a 20. března. Na tiskové konferenci vyslovil přesvědčení, že zde není možné využít princip kolektivní odpovědnosti, naopak je zapotřebí postupovat diferencovaně. Podle něj by bylo nerozumné přijmout opatření, kterým by se z těchto lidí stali z hodiny na hodinu nezaměstnaní. Prohlásil, že chceme-li budovat právní stát, je nutné dodržovat zákony. Na základě podnětů, které obdržel od prověřkových komisí, hodlal předložit předsedovi branně bezpečnostního výboru návrh na to, jak zkrátit alespoň na polovinu dobu, po kterou je nutné bývalé příslušníky StB, zařazené v té době do záloh platit. Bude-li přijato zákonné opatření akceptující tento návrh, pak ho bude plnit.

Odmítl i názory zcela se zbavit zpravodajské techniky. Podle něj ji může využívat útvar, specializovaný na boj proti drogám, mezinárodnímu zločinu a teroru, na kterém se pracuje, k čemu se později vyjádřil v několika svých vystoupeních. Ale i zde jde o zákonný postup a právní zárukou, že tato technika nebude zneužita proti lidem a mají tomu zabránit připravovaný zákon o policii a zákon o zpravodajské službě, na kterých se rovněž pracuje. Bylo to další polínko do ohně, který již plál mezi ministrem na jedné straně, jeho náměstky, představiteli KC OF a branně-bezpečnostních výborů, které sílili s jejího kritikou.

Dalším krokem byla kritika vedení FMV ze strany Ústřední občanské komise a Ústřední prověřkové komise na jejich společném zasedání 30. března. Podle jejich rezoluce je

výslednost činnosti prověřkových komisí v resortu malá, protože jim ministr vnitra ČFSR neposkytuje patřičnou podporu, ale naopak obklopuje se rádci z řad bývalého vedení resortu, kteří jej ovlivňují, a snaží se prověrky brzdit. Přímou ho vyzvala, aby se jich zbavil, protože blokují informace a zabraňují výměně zdiskreditovaných osobností minulého režimu.

Ministr R. Sacher tedy, jako ústupek, k 31. březnu ze svých funkcí odvolal oba náčelníky kritizovaných odborů, a to náčelníka své inspekce MV ČSFR Otakara Pilského a náčelníka Správy personální práce a vzdělávání Václava Koníčka. Z bývalých náčelníků mu zbyl pouze pověřený náčelník VOS Václav Novotný. Do čela Inspekce ministra byl postavený mjr. JUDr. Igor Ivanov. Náčelníkem Správy personální práce a vzdělávání se stal plk. PhDr. Zdenko Matula.

Mezitím se ale spor mezi R. Sacherem a jeho odpůrci dostal do další roviny a to lustrační. Množily se totiž kompetenční spory mezi Úřadem pro ochranu ústavy a demokracie a odbornou komisí na jedné straně a Vnitřní a organizační správou na straně druhé o právo lustrvat v archivu SEO. Úřad vycházel z toho, že jako jakýsi dědic II. správy, které archívy SEO původně podléhaly, má právo v nich lustrvat pro své potřeby. Ale ministr SEO, vedené u II. správy SNB, zařadil k VOS, a přes ní hlídal, kdo se v archivech, o co zajímá. V průběhu března dostával od vedení VOS informace, že ÚOÚD široko lustruje celé soubory prokurátorů, soudců, zaměstnance řady významných státních institucí, a přestávalo se mu to líbit. Přitom ÚOÚD jenom plnil zadání, které dostal od vedení státu. Když se R. Sacher dověděl, že jsou lustrováni i členové parlamentu, 2. dubna vydal přísně tajný rozkaz č.j. OV-0017/K90, kterým lustrace politických činitelů ČSFR zakázal. Text rozkazu sestavil úřadující náčelník VOS Václav Novotný, se svým zástupcem Pavlem Munzarem a náčelníkem SEO Josefem Rambouskem. Příkazovalo se:

„1. Vyjmout z ústřední evidence SEO VOS FMV evidenční karty, které se týkají

- a) prezidenta republiky,
- b) členů federální vlády, vlády České republiky a vlády Slovenské republiky,
- c) poslanců Federálního shromáždění,
- d) poslanců České národní rady, Slovenské národní rady a předáků politických stran.

2. Vyjmout archivní materiály uložené v operativním archivu SEO VOS FMV, které se vztahují k výše uvedeným osobám.

3. Uložit registrační protokoly do plechových obalů a tyto zapečetit. Změny v registraci řešit náhradním způsobem s využitím lístkovnice a na počítači.

4. Evidenční karty, archivní materiály a registrační protokoly uložit do zvláštního fondu SEO VOS FMV.

5. Okamžitě signalizovat ministru vnitra ČSFR všechny případy, kdy lustrace směřuje do okruhu osob uvedených v bodu 1 tohoto pokynu.“

Materiály všech poslanců a dalších politiků ze SEO byly poté stažené a uloženy do zapečetěné skříně ve fondu Z. Do registru byly poté vloženy čisté lístky, na kterých bylo pouze uvedeno, že dotyčnou osobu lustrovat nelze. K tomu na druhý den přijal další přísně tajný pokyn zastavit všechny lustrace, kromě požadavků VOS.

Později se ukázalo, že ÚOÚD na základě pokynu A. Dubčeka lustroval toliko zaměstnance parlamentu a ne poslance, takže R. Sacher si tuto informaci zle vyložil, nebo si ji takto vyložit chtěl. Jeho odpůrci celou záležitost pochopili po svém a vznikalo podezření, že je to právě R. Sacher, který hodlá provádět nezákonné lustrace a zjišťovat si údaje o poslancích a jiných špičkových politicích.

Narůstající konflikt ministr vnitra ČSFR ventiloval v průběhu své tiskové konference 3. dubna v Praze. Jejím základním záměrem bylo informovat veřejnost o hlavních úkolech resortu. Prvotní úkol ze začátku ledna 1990 – odpolitizovat práci SNB a likvidovat StB, byl již splněný. Teď ministr deklaroval snahu maximálně urychlit všechny проверки. Příčinu tohoto zdržení viděl v lidech, které mu doporučili a kteří nesplnili očekávání a předpoklady pro uvedenou práci a týkalo se to zejména проверок příslušníků StB: „rychlost, s jakou проверки probíhají, je příliš pomalá. Nedovedu si vysvětlit, proč někteří lidé, kteří mi byli doporučeni, nepracují rychleji... V žádném případě nebudeme podléhat extrémním tlakům, které by vedly k rozkladu bezpečnostního aparátu nezbytného pro ochranu občanů. Množí se požadavky na propuštění všech bývalých příslušníků StB. Postupovat podle principu kolektivní viny neodpovídá úrovni ani charakteru naší revoluce. Jako ministr ctím zákon a postupuji podle něj. Pokud bude změněn, budu ho respektovat. Chtěl bych ovšem upozornit, že tlak může vyvolat protitlak. Přesprášíš radikální opatření vůči složce, která je vlastně vyřazená z činnosti, může tuto složku také zradikalizovat a destabilizovat tak poměry u nás.“ Odmítl zveřejnění jmen spolupracovníků StB, což chápal jako bezprecedentní krok, po kterém by nastal hon na čarodějnice. Spolu s tím ale uvedl, že vylučuje možnost, aby tyto lidi nadále používal Úřad pro ochranu ústavy a demokracie jako své pracovníky.

Další úkoly viděl v nutnosti získávat pro vládu dostatek kvalifikovaných informací, posilování útvarů zabývajících se bojem proti terorismu, a celou řadou problémů spojených s přípravou prvních svobodných voleb. Informoval o práci v legislativní oblasti, kde se směřuje ke nahrazení zákona o SNB zákonem o polici, o zpravodajské službě, o služebním poměru a o ochraně hranice, kde sice došlo odstranění zátarasů, ale původní právní předpisy stále platí. V tomto směru již proběhlo několik jednání, zejména s Rakouskou republikou,

kteře pojednávaly nejenom o ochraně samotné hranice, nebo přeshraniční spolupráci, ale rovněž o spolupráci v oblasti boje proti kriminalitě. Ministr informoval o své návštěvě v Moskvě a jednání s KGB, stejně tak o návštěvě v USA, kde jednal s ředitelem FBI W. S. Sessionsem a ředitelem CIA W. Websterem a možné spolupráci s oběma těmito organizacemi. Vyjednává i s organizací CoCOM, která kontroluje dodržování embarga na řadu produktů při jejich vývozu do států RVHP. Na dovoz nutného vybavení ke zkvalitnění práce policistů bylo tedy nutno nejdříve vyřídit výjimky z tohoto seznamu a zaručit, že se nedostanou do rukou jiných států.

V diskusi se mluvilo o osudech současných posluchačů VŠ SNB, o možnosti více informovat veřejnost o donedávna utajovaných skutečnostech, jako např. vybavenost sil a prostředků, sociálních jistotách příslušníků SNB apod. V odpovědi na další otázku, se ministr dotkl svých sporů: „Nejsme schopni otevřít všechny otázky nesmírně rozsáhlého resortu. Část změn musíme dělat s lidmi «ze staré školy», a to se veřejnosti nelíbí. Nemůžeme jít dál bez informací. Je omylem se domnívat, že na vnětro přijdou lidé, kteří museli v letech 68/69 odejít a že se zorientují v problematice. Ono to není zcela pravda, nehledě k dalším skutečnostem, o kterých pohovořím jindy. Lidé dříve měli např. funkce referentů. Po dvaceti letech mohou být v podstatě dobře poučenými laiky. Ale otevřít pohled do vnětro mohou jen ti, kteří vyjádřili loajalitu nového vedení.“ V dalším vyjádřil nespokojenost se skutečností, že v důsledku prověrek resort ztrácí kvalifikované odborníky, např. pro úsek ochrany ekonomiky, což pokládal za velkou ztrátu a nebezpečí, protože o naše vyškolené odborníky má zájem zahraničí.

Na závěr se mluvilo o nízkých platech příslušníků SNB při porovnání se zahraničím, nízkém rozpočtu FMV, který byl ještě okleštěný a nedovoluje rozsáhlejší nákupy nutného materiálu, ale stejně tak o romské otázce, zejména romské kriminalitě, což se v tom čase objevilo v řadě dokumentů a vystoupení politiků. Opatrně se vyslovil i k možnosti přijímání Romů do SNB, kde se vyžaduje čistý trestní rejstřík uchazeče o službu.

Následujícího dne podnikl další krok. Pro zasedání vlády dal vyhotovit Informaci o současné situaci na FMV a návrhy na opatření, kterou zpracovala VOS. Otevřeně již mluvil o konfliktech s Zd. Formánkem a J. Procházkou: „Ředitel Úřadu na ochranu ústavy a demokracie pan JUDr. Formánek, doporučený a řízený náměstkem ministra vnětro panem Procházkou, zjevně nezvládá úkoly. Místo promyšleného, koncepčního přístupu k budování nového zpravodajského aparátu od centrály až po okresy se od samého počátku soustřeďuje na činnost, která má politické pozadí. Zaměřuje se na vyhledávání agentury bývalé StB, která působila v politických stranách a hnutích, státních orgánech a kulturních institucích. Je

důvodné podezření, že tyto údaje získává a shromažďuje k politickému zneužití v předvolebním boji. V této činnosti pokračuje i přes výslovný zákaz ministra vnitra. Vytvořila se tak skupina, která usiluje o vytvoření jakéhosi druhého řídicího centra v resortu. Tyto osoby, zjevně zneužívající své funkce a schopné jít i na politický hazard, představují vážné nebezpečí. Manipulování s údaji, nebo dokonce zveřejnění agentury, by zřejmě vyvolalo celý řetěz nepředvídatelných, nekontrolovatelných reagencí a událostí, které by mohly vážně ohrozit fungování státního mechanismu a celého demokratického politického režimu. Situace je o to vážnější, že stojíme nejen před volební kampaní, ale lze očekávat i sociální neklid v důsledku připravovaných ekonomických opatření.“ Současně navrhl J. Procházku nahradit pplk. JUDr. Františkem Maryškou, stávajícím ředitelem FKÚ HS VB, Zd. Formánka uvolnit z funkce, zrušit odbornou komisi jako nefunkční orgán, vyhodnotit činnost prověřkových komisí a realizovat potřebná opatření ke zkvalitnění a zintenzívnění jejich činnosti. Ke změnám ale nedošlo, protože branné a bezpečnostní výbory FS ještě v ten samý den vyjádřily podporu, jak R. Sacherovi, tak i jeho náměstkům. Spolu s tím informoval o rozhodnutí P. Novotného abdikovat z funkce náčelníka VOS k 15. dubnu a ukončit tímto dnem i svůj služební poměr k SNB. P. Novotný svou abdikaci podal 4. dubna a ze služebního poměru byl propuštěn 15. dubna. Mezitím R. Sacher svým rozkazem č. 58/1990 Vnitřní a organizační správu FMV zrušil.

V pondělí 9. dubna ale místopředsedové Ústřední prověřkové komise FMV Radovan Procházka a Jan Kozlík, stejně otevřeně informovali poslance o lustracích ústavních činitelů a aféra, později zvaná Sachergate, se dostala na světlo všedního dne. Oba předsedové branných a bezpečnostních výborů se poté obrátili na generálního prokurátora ČR JUDr. Pavla Rychetského, aby posoudil trestnost takového konání. Samotné vyšetřování se začalo příštího dne. Ministra vnitra ČSFR, který byl v té době opět v Londýně, zastupoval V. Ciklamini, který potřebné funkcionáře FMV zbavil mlčenlivosti.

Jeho kolega A. Sámel byl v této situaci pověřený presidentem V. Havlem, aby sám všechno prověřil. Zjistil, že stažené dokumenty, týkající se 137 pozitivně lustrovaných poslanců, neleží u ministra na stole, ale jsou řádně uloženy v zapečetěné skříni, přičemž klíče od ní má ministr v Londýně u sebe. Sám později uvedl, že si uvědomil dosah, který by takovéto odhalení mělo a co by to udělalo se společností, takže s tímto krokem souhlasil. Na místě požádal V. Ciklaminiho, aby celou lustrační aféru zastavil, ale současně zjistil, že v krajích se nacházejí místní operativní svazky, které jsou na rozdíl od těch pražských úplně volně k dispozici zájemcům o ně a mohou zde probíhat nezákonné lustrace. Obvolal tedy všechny náčelníky krajských správ, dal zapečetit, a dokonce i fyzicky hlídat všechny tyto

archivy. V. Ciklamini o všem ministra vnitra hned po jeho přiletu do Prahy informoval, ale ten na druhý den – 12. dubna, navrhl vládě odvolat ho z funkce a nahradit A. Sámelem.

V úterý 17. dubna jednak generální prokurátor ČR P. Rychetský dodal předsedovi FS A. Dubčekovi své stanovisko k proběhlému systému lustrací. Měl dvě tváře. V první se uvádělo, že k takovému postupu lze mít výhrady, oč se opřela jedna strana, ale z de lege lata možno konstatovat, že lustrace poslanců FS ČSFR byla provedena „na základě rozhodnutí kompetentního pracovníka FMV a s největší pravděpodobností s vědomím federálního ministra vnitra ČSFR. Proto se nepotvrdilo podezření ze spáchání trestné činnosti...“

V podstatě obdobný závěr byl přijatý kolem postupu V. Ciklaminiho v souvislosti s řešením aféry Budaj, protože i zde se konstatovalo, že on, jako vrcholový představitel FMV, dokonce 1. náměstek ministra s právem v době nepřítomnosti ministra zastupovat, měl ze své funkce právo lustrace nařídit.

V ten samý den proběhlo jednání na půdě KC OF, na kterém sice velká skupina jeho členů žádala odstranění R. Sachera z funkce federálního ministra a jeho nahrazení ministrem práce a sociálních věcí Petrem Millerem, ale svůj názor neprosadila. Po pětihodinové, místy dost emotivní, diskusi bylo rozhodnuté R. Sachera ve funkci ponechat. Jednání bylo poměrně nebezpečné, protože se stále hlouběji začal projevovat rozkol mezi KC OF, které ministra požadovalo odvolat a skupinou kolem V. Havla, které na tuto změnu zatím nespíchal. Druhým výsledkem tohoto jednání byl ale kompromis, R. Sacher zůstane, ale jeho náměstky se stanou buď Jan Ruml, nebo Jiří Müller. Ministr nejdříve mluvil s Jiřím Müllerem, který tuto možnost odmítl, pak padlo rozhodnutí, že Jiří Ruml se stane náměstkem ministra a Jiří Müller obsadí post ředitele ÚOÚD.

Ale i R. Sacher měl svou politiku. Den poté – tedy 18. dubna, svým rozkazem č. 54/1990 zrušil nejenom ústřední odbornou komisi, ale i její odbočky v krajích, PS a VMV a nahradil ji sobě podřízenou pracovní komisí. Situace byla tak dramatická, že sídlo odborné komise na Majakovského ulici dokonce obsadil ÚRN a její členové si mohli sebou vzít pouze soukromé věci. Další den – 19. dubna, opět předložil vládě ČSFR inovovanou Informaci o současné situaci ve FMV a návrhy na opatření. Opět v něm navrhl odvolání V. Ciklaminiho a J. Procházku a jejich nahrazení A. Sámelem a mjr. Ing. Miroslavem Králem, Závěr této srážky se odehrál na půdě Federálního shromáždění 19. dubna.

V tento den, kdy federální shromáždění probíralo a schvalovalo balík ekonomických zákonů, vystoupil se svou interpelací předseda branného a bezpečnostního výboru SN Ladislav Lis. Na jeho interpelaci přímo odpověděl R. Sacher. Vzhledem k obsahu i shrnutí stanovisek obou stran, z těchto vystoupení uvádíme širší výtahy.

„Situace na federálním ministerstvu vnitra je neuspokojující z toho důvodu, že prověřování vedoucích náčelníků a příslušníků Státní bezpečnosti pokračuje skutečně želvím tempem - jak to pan ministr nazval. Želvím tempem se uskutečňovala i opatření pana ministra. Téměř za 4 měsíce pan ministr neučinil nic, nebo téměř nic, pro očistu Sboru národní bezpečnosti. Pokud k tomu nebyl dotlačen pracovníky občanských a prověřkových komisí, sněmy Občanských fór a postojem veřejnosti a brannými a bezpečnostními výbory Sněmovny lidu a Sněmovny národů Federálního shromáždění. Například mohu uvést přístup pana ministra k bývalému prvnímu náměstkovi generálu Lorencovi. Nejprve ho jmenoval svým konsultantem, pak mu nabídl dobře placené místo v zahraničí. Když tento pokus vyvolal na veřejnosti pohoršení, pokusil se umístit generála Lorence na ministerstvu národní obrany, což se snažil zdůvodnit branným a bezpečnostním výborům Sněmovny lidu a Sněmovny národů generálskou hodností jmenovaného. Po kritice v novinách ho požádal, aby dobrovolně odešel ze služby se všemi finančními výhodami, tj. asi 100 tisíc Kčs. Přitom se jedná o člověka, který nese odpovědnost za represivní činnost Státní bezpečnosti v minulých letech. K zatčení generála Lorence došlo až pod silicím tlakem branných a bezpečnostních výborů Sněmovny lidu a Sněmovny národů, které dodaly k zatčení potřebné materiály Generální prokuratury, tj. doklady o vydání jeho rozkazu ke skartaci kompromitujících materiálů Státní bezpečnosti....

Situaci na federálním ministerstvu vnitra se několikrát zabývaly branné a bezpečnostní výbory Sněmovny lidu a Sněmovny národů Federálního shromáždění a přijaly i odpovídající usnesení. Např. 15. března letošního roku pod č. 7 bylo přijato usnesení branných a bezpečnostních výborů, ve kterém se v bodě 4 e) žádá dořešit do příštího zasedání výborů branných a bezpečnostních platovou otázku příslušníků Státní bezpečnosti, kteří mají pozastavenou činnost ve smyslu zákona č. 100/1970 Sb., § 21 odst. 3. Tím, že se v této otázce nic neřešilo, vyplácí stát asi 40 miliónů měsíčně těmto příslušníkům.“

Následně odmítl, že to R. Sacher předložil sněmovně návrh novelizace zákona č. 100/1970 Sb. o služebním poměru příslušníků SNB již v únoru letošního roku, ale předložil ji branným a bezpečnostním výborům jeho náměstek A. Sámel až 4. dubna. Poté pokračoval:

„Ale ani na novelu zákona nebylo nutné čekat, neboť zákon č. 100/1970 Sb., podle § 21 umožňuje zprostit výkonu služby ty příslušníky, kteří se stali důvodně podezřelými, že porušili povinnosti závažným způsobem. Podle tohoto ustanovení mohli tedy být zproštěni výkonu služby zejména náčelníci všech stupňů nejméně v počtu 1000 až 1500 lidí, kteří na centrálních částech krajských správ Sboru národní bezpečnosti nebo okresních oddělení Sboru národní bezpečnosti se podíleli na řízení státobezpečnostní práce a kteří mimo jiné po 17.

listopadu se zúčastnili na skartaci spisů ministerstva vnitra, vnitřního zpravodajství. Tímto způsobem na Úřadu na ochranu ústavy a demokracie bylo zproštěno zatím 23 náčelníků vnitřního zpravodajství. Toto opatření má za následek, že příslušníkům je hned po tom zkrácen služební příjem, a to na 70 nebo 50 % podle rodinného stavu. Tak se mohlo pracovat i v poměru k těmto 1000 až 1500 pracovníkům.

Dne 4. dubna 1990 v usnesení č. 116 poslanci branných a bezpečnostních výborů ostře odsoudili zničení archivních materiálů Státní bezpečnosti, které mohly přispět k objektivitě prověrek, a požadovali zavést disciplinární řízení s těmi, kdo neoprávněně provedli skartaci nebo umožnili odcizení archivních materiálů.

V dalších usneseních doporučují ministru vnitra JUDr. Sacherovi urychleně dokončit prověrky především na federálním ministerstvu vnitra, aby bylo možné následně provést prověrky na krajských a okresních správách Sboru národní bezpečnosti. Dále - realizovat urychleně propuštění neproověřených příslušníků Státní bezpečnosti, co nejdříve svolat společnou poradou náčelníků krajských správ, předsedů občanských komisí a poslanců branných a bezpečnostních výborů Sněmovny lidu a Sněmovny národů k problematice prověrek. Realizovat kontrolní zájezdy náměstků federálního ministra vnitra, členů občanských komisí a poslanců výborů branných a bezpečnostních Sněmovny lidu a Sněmovny národů do krajů a okresů a vypracovat plán těchto kontrol. Předložit koncepci a náplň práce tzv. vnitřního zpravodajství a tuto posoudit na společné schůzi ministra vnitra a jeho náměstků a poslanců výborů branných a bezpečnostních SL a SN. Podat na příští schůzi výborů branných a bezpečnostních SL a SN zprávu o akcích Norbert a Klín a dalších podobných akcích s příslušnými návrhy a závěry. Urychleně ustavit odbornou komisi z pracovníků kriminální služby pod vedením plk. dr. Podlesného, která by provedla inventarizaci všech případů korupce, zneužívání pravomoci a porušování zákonů jak pracovníky federálního ministerstva vnitra a příslušníky Sboru národní bezpečnosti, tak i jinými bývalými veřejnými činiteli, stanovit pořadí jejich závažnosti a harmonogram jejich vyšetřování. Žádné z těchto doporučení nebylo důsledně realizováno.

Na požádání členů občanské komise při federálním ministerstvu vnitra dne 5. dubna 1990 byly svolány na mimořádné zasedání branné a bezpečnostní výbory Sněmovny lidu a Sněmovny národů k projednání závažných zjištění jejich činnosti. Toto mimořádné zasedání se konalo v nejbližším možném termínu, to je 9. dubna 1990. Na tomto zasedání byli poslanci seznámeni s neuspokojivým stavem resortu federálního ministerstva vnitra. Na základě podkladů a poznatků z činnosti občanských prověřkových komisí při federálním ministerstvu vnitra, dále na základě poznatků z vlastní činnosti branných a bezpečnostních výborů

Sněmovny lidu a Sněmovny národů a poznatků z činnosti komise Federálního shromáždění pro dohled nad vyšetřováním událostí 17. listopadu 1989 dospěly po rozpravě výbory branné a bezpečnostní k závěru, že zaostávání v reorganizaci bezpečnostního sboru a likvidace StB je způsobeno nedostatečným řízením ministerstva, zejména tím, že nebyla provedena dostatečná kádrová, organizační a personální opatření v centru ministerstva. Konstatovaly, že z iniciativy ministra vnitra ČSFR nebyl dosud předán ani jeden příslušník StB k trestnímu stíhání za podíl na zločinech minulosti, ani za protiprávní skartaci diskreditujících materiálů StB...

Situaci na federálním ministerstvu vnitra komplikují koncepční spory mezi ministrem vnitra a jeho náměstký, pokud jde o vnitřní zpravodajství. V podstatě jde o střet dvou odlišných koncepcí, z nichž jedna je založena na konzervování starých kádřů, nomenklaturních struktur a druhá na důsledné očistě a vybudování nového bezpečnostního aparátu. To ve svých důsledcích znamená, že má jít opět o zjišťování nálad a názorů obyvatelstva na celém území státu. Původní návrh, zpracovaný pověřeným náměstkem ministra vnitra ČSFR, nepředpokládal zřízení takové speciální organizační struktury poplatné dosavadním vzorům. Avšak oponentním řízením byla tato nová koncepce odmítnuta ve prospěch vybudování nekolikatisícové organizace až do okresů, jejichž základ by tvořily dosavadní rezervy StB. Tato by měla fungovat jako organizace tzv. vnitřního zpravodajství. Dá se předpokládat, že tato organizace by se neobešla bez informací staré agenturní sítě...

Chci připomenout, že tuto lustraci prováděli neprověřeni příslušníci StB pod vedením mj. Novotného. Pan ministr odůvodnil lustraci zákonodárných sborů tím, aby nebylo zneužito evidence ze strany Úřadu na ochranu ústavy a demokracie v politické oblasti. Ve skutečnosti byly tyto materiály v rukou mj. Novotného od 16. března do 2. dubna t. r. Teprve dne 2. dubna byl vydán písemný rozkaz ministra vnitra, zajišťující tyto materiály ve zvláštních trezorech. Jedno je zcela jisté. V té době byly získané materiály a informace o poslancích Federálního shromáždění a členů vlád a národních rad mimo dosah kontroly ministra vnitra ČSFR. Chtěl bych ještě k tomu dodat, že 9. 4. na základě informací, které poskytli členové občanské komise, výbory branné a bezpečnostní Sněmovny lidu a Sněmovny národů požádaly generálního prokurátora České republiky v nepřítomnosti generálního prokurátora Československé republiky, aby zabezpečil prověření věcí a v součinnosti s ním generální prokurátor a hlavní vojenský prokurátor přijali potřebná opatření podle výsledku prověření...

Chtěl bych říci toto. Jsme skutečně v podivné situaci, kdy pan ministr nás prověřuje o své vůli, a to pomocí neprověřených pracovníků StB, aniž by měl k tomu souhlas Federálního

shromáždění či federální vlády. Zdůrazňuji, že jsme prověřováni, starými osvědčenými odborníky StB. Důsledky této činnosti pana ministra lze jen stěží domyslet.

Rozhodně protestuji proti této akci, provedené z rozkazu ministra vnitra pana dr. Sachera a naléhavě a důrazně žádám pana ministra o konkrétní vysvětlení, přesnou odpověď a odůvodnění tohoto podivného postoje a na tomto zasedání, neboť celá záležitost se stala předmětem veřejného zájmu. To je k této zprávě.

Dovolte mi na závěr ještě tuto poznámku. Pan ministr v rozhovoru s novináři klade otázku, kdo kalí vody a chce vyvolat politickou krizi. Protože branné a bezpečnostní výbory společně s občanskou veřejností podrobují kritice dosavadní činnost a řízení ministerstva a usilují o důsledné vyřešení současné krize v řízení ministerstva vnitra, nekalí ani vodu ani nevyvolávají politickou krizi.

Co však říci k tomu a jak hodnotit postoj pana ministra Sachera, když údajně vystupuje před budovou parlamentu a shromážděným občanům nikoliv asi náhodou sděluje, že má být na tomto zasedání Federálního shromáždění odvolán z funkce ministra, a to prý z podnětu komunistů. Necítím se povolán, abych obhajoval činnost KSČ, ale domnívám se, že v politickém boji by měly být dodrženy zásady pravdy a etiky. V politickém boji je velmi nebezpečné vyvolávat demagogií emoce.

Jak hodnotit například skutečnost, že někteří náčelníci krajských a okresních správ SNB organizují podpisové akce a odesílají rezoluce Federálnímu shromáždění na podporu ministra Sachera? V tomto směru nejde přece o osoby. Odejít by měl ten, kdo nestačí na svoji funkci nebo se zkompromitoval. Vždycky by mělo jít jen o věc prospěšnou celku a o její podstatu, ne o osobní ambice. Děkuji vám.“

R. Sacher předložil své stanovisko také poměrně podrobně: „Byl jsem ovšem požádán, a to bylo v úterý, některými lidmi z Koordinačního centra Občanského fóra, abych na svou funkci rezignoval. Bylo mi v podstatě vytýkáno to, co zde bylo naznačeno panem předsedou výboru branného a bezpečnostního dr. Lisem. Souhlasím s tím, že by měli odejít ti, kdo se zkompromitovali. Kompromitace ovšem nezačala okamžikem, kdy jsem převzal funkci ministra nebo byl jmenován do funkce ministra, ale tato kompromitace začala už v okamžiku, chcete-li v 50. letech, kdy někteří lidé velmi intenzívně a aktivně se podíleli na budování totalitních struktur a stejně aktivně vystupují i dnes. Tuto pravdu mnozí lidé nechťejí znát...“

Byla zde řeč o tom, že v aparátu ministerstva vnitra je mnoho lidí starých struktur. Je to pravda a já souhlasím s tím, že tito lidé tam byli. Nikdy neříkám a bylo by nesmyslné chtít, aby lidé těchto starých struktur v aparátu ministerstva vnitra zůstali. Ovšem je možné činit určité postupy v krocích. To je totéž, jakoby dnes někdo řekl, že příslušníky, kteří stojí na

ulicích, musíme vyměnit, protože byli ochránci starých struktur. Nesmyslnost tohoto požadavku je zřejmá. To je asi totéž, jako když žádá nový ředitel podniku vyhazovat všechny lidi z aparátu starého ředitele. Kdo bude dělat výplaty, povede sklad, operativu? Jde o to, tyto lidi postavit pod dozor a kontrolu, ale nechat vedle nich vyrůstat nové lidi, kteří si osvojí něco z rutiny, nechci říci staré způsoby práce, ale všechno chce nějakou rutinu, do toho nikdo sám nevzkročí, pokud není chvíli na pracovišti, které má zastávat.

Chci říci, že jsou vyvíjeny systematické tlaky na paralyzování bezprostředního aparátu ministra s cílem oddělit mne od výkonných složek a informací a postupně ochromovat chod federálního ministerstva vnitra. Pointa tohoto tlaku je zřejmá. Nahradit stávající osoby lidmi, kteří museli odejít v letech 1968-69, protože nesouhlasili se vstupem vojsk do Československa. Ano. Ale ne všichni z tohoto důvodu museli odejít. Řada lidí odešla také proto, že byly vyřizovány osobní účty a řada z těchto lidí, kteří jsou mně nabízeni jako odborníci, jsou právě lidé, kteří pomáhali budovat totalitní struktury, o kterých jsem zde hovořil a vzhledem k tomu, že není vyloučena veřejnost, jak jsem předpokládal, nemohu mluvit o konkrétních jménech.“

Poté požádal sněmovnu, aby další část jednání byly vyhlášeny za neveřejnou, což poslanci většinou hlasů odmítli. Pokračoval tedy po hlasování:

„Osoby, které mi jsou doporučovány, u mne manipulují branným a bezpečnostním výborem. Součástí strategie je činit tlaky na ministra k přijetí závažných rozhodnutí, o jejichž kvalifikovanosti lze pochybovat, a přitom nenést sebemenší odpovědnost za dopady nátlakovým způsobem vynucovaných rozhodnutí. Mohu říct, že v podstatě se dnes již zformovalo to, co můžeme nazvat stínovým vedením ministerstva vnitra.

Celková strategie spočívá jednak v ovládnutí federálního ministerstva vnitra, jednak v paralyzování bezpečnostního aparátu, ale i vlády. Musím prohlásit, že po mém jmenování do funkce jsem neměl možnost si vybrat své náměstky a pokud tito náměstci neplní úkoly a dané zaměření, tak nemám ve smyslu platných předpisů reálnou možnost je odvolat. Situace zašla až tak daleko, že jeden z náměstků, který prokazatelně není schopen plnit zadané úkoly, mě v tisku otevřeně napadá, uměle staví věc do polohy sporu ministra se všemi náměstky, pořádají náměstci ministra tiskové konference, tajné porady a obdobně. Věci v organizaci, která je řízena vojenským způsobem, zcela nezvyklé a neobvyklé.

Další formou prosazování vlivu určitých totalitních sil na linii ministerstva vnitra je i dílem činnost prověřkové komise a odborné komise na federálním ministerstvu vnitra, jejíž obsazení konkrétními lidmi mi bylo doručeno a často i nadirigováno. Právě tyto komise vytvořily spolu s jedním náměstkem a jemu podřízeným úřadem stínové vnitro. Právě tato

odborná komise, která je odbornou komisí ministra, připravila materiál, který byl předán dříve nežli mně, brannému a bezpečnostnímu výboru s tím, že je zde konkrétně uváděno, které osoby v resortu mají fungovat, které osoby zde nesmějí fungovat, nemají fungovat, jaké kompetence ministr má mít a jaké kompetence mají mít náměstci apod.

Chci říci, že jestliže ministr má mít odpovědnost, tak musí mít samozřejmě také pravomoc a kompetenci osoby si vlastně sobě shánět a určovat koncepci resortu...“

Poté vysvětloval záležitosti kolem SEO a svého příkazu znemožnit nepovolaným osobám svévolně lustrvat v archu SEO:

„Součástí vnitřní a organizační správy federálního ministerstva vnitra je také statisticko-evidenční odbor. V tomto evidenčním odboru jsou soustředěny v tzv. ústřední operativní evidenci registrační údaje k osobám, které byly v nějakém kontaktu s ministerstvem vnitra. V podstatě se jedná o kartu, kde je uvedeno jméno a číselný kód. Současně na této kartě je uvedeno, kde je možné v operativním archivu najít poznatky k té dotyčné osobě. Když jsem zjistil, že ředitel Úřadu na ochranu ústavy a demokracie se místo na výstavbě koncepční práce tohoto úřadu soustřeďuje na lustraci a zjišťování konkrétních údajů k jednotlivým osobám, a to nejen v operativní evidenci, ale v operativním archivu a zjišťoval poznatky k osobám pracujícím v citlivých politických funkcích v blízkosti významných politických činitelů - byly lustrovány celé soubory osob - a já jsem o těchto lustracích nevěděl, ani jsem nebyl seznámen, že z mého ministerstva vycházejí tyto poznatky směrem k určitým osobám, uvědomil jsem ředitele Úřadu, že tento postup není možný, a zakázal jsem ho. Prostě veškeré výstupy z ministerstva mohou procházet jedině s mým vědomím. Jakmile jsem byl o všem informován od tohoto statisticko-evidenčního oddělení, že je zájem lustrvat také ředitele Úřadu na ochranu ústavy a demokracie i členy parlamentu, pojal jsem podezření, proč vlastně chce ředitel tohoto Úřadu lustrvat členy parlamentu, proč má zájem na jejich poznatcích. Dospěl jsem k závěru, že to záležitost velice nebezpečná, velice nebezpečná v tom, že by bylo možné velice dobře osoby, které mají - lépe řečeno měly - určitý vztah k federálnímu ministerstvu vnitra, politicky vydírat. Proto jsem tuto činnost zakázal, ale když jsem viděl, že i přesto jsou činěny pokusy, a to způsobem neoprávněným, bylo například požadováno na pracovníkovi, aby byla lustrována osoba pana Michaela Kocába, tak jsem nemohl již déle čekat, že bude nebo nebude splněn můj rozkaz. Proto jsem nechal podle knížky, kterou jsem našel na lavici v parlamentě, kde jsou seznamy poslanců, vybrat všechny karty vás, poslanců, stejně tak jako jsem nechal vybrat všechnu evidenci v operativním archivu a tyto karty a tuto operativní evidenci a operativní archiv jsem nechal uzavřít do trezoru tak, aby nebyl nejen právně, ale aby nebyl tento materiál ani fakticky

fyzicky dosažitelný, protože jsem se domníval, že za určitých okolností by skutečně mohlo dojít k politickému vydírání a možná i k rozvalu státní a politické struktury.

Klíče od tohoto trezoru mám prosím zde, jsou zapečetěny a já beze všeho o tento přístup k materiálům vůbec neusiluji. Mně vůbec nezajímá, kdo z těchto poslanců má jakou kartu, jaký svazek, v jakém vztahu je nebo byl k bezpečnosti, ale myslím, že by bylo vhodné, aby tímto způsobem byly vyňaty z těchto souborů i karty a poznatky dalších osob, ať se již týká vlád nebo národních rad a jenom za povolení vybraného okruhu osob, zřejmě vedoucích těchto úřadů nebo těchto institucí by byl přístup k těmto souborům tak, aby nebylo možné tyto poznatky, které tam jsou, zneužít.

Neboli se domnívám, že můj postup nebyl ani protiústavní, ani nebyl protizákonný. Vůbec se už nedotýkal nějakým způsobem imunity poslanců, ba naopak si myslím, že v té situaci, která se naskytla, jsem udělal maximum, co jsem mohl učinit pro stabilizaci politických poměrů zde. (Potlesk.)

V této souvislosti bych chtěl také ocenit i rozhodný postup pana náměstka Sámela, který znemožnil svým pokynem i přístup k poznatkům odborného charakteru v krajských útvech a zabezpečil jejich zapečetění a spolehlivou ochranu, neboli zneprístupnění.

Bylo zde řečeno, že ministr nás prověřuje bez našeho souhlasu. Vážené dámy a vážení páni poslanci, já skutečně nemám čas, ani zájem, ani chuť lustrvat poslance parlamentu. Mně šlo vsutku jen o to, co jsem vyjádřil - zabezpečit tímto opatřením materiály, které by mohly v období, kdy se se státním tajemstvím - s odpuštěním - zachází někdy jako s kusem hadru, by mohlo dojít k jeho zneužití.

Možná, že v tomto resortu bylo vykonáno málo. Pokud se týká výměny pracovníků, již jsem něco k tomu řekl. Samozřejmě, že tento aparát chceme vyměnit, ale ještě jednou říkám, nejsme s to tento aparát vyměnit naráz a okamžitě.“

R. Sacher se podobně k interpelaci L. Lise zabýval i ve své písemné odpovědi, kterou odevzdal na Federálním shromáždění. I v ní se zabýval denunciací reformních komunistů a Podobně jako ve několika svých vystoupeních z této doby, se podrobně zabýval jejich činností v 50. letech.: „Obecně lze říci, že do evidenčních systémů se může dotázat (lustrvat) každý příslušník SNB po souhlasu příslušného náčelníka. Jedná se totiž o základní administrativní úkon v bezpečnostní praxi při plnění služebních úkolů. V běžném provozu je požadováno až 5 tisíc lustrací denně.

V průběhu měsíce března jsem postupně získával informace od pracovníků bývalé Vnitřní a organizační správy FMV o tom, že pan Z. Formánek, ředitel úřadu FMV pro ochranu Ústavy a demokracie, se zaměřoval na zjišťování údajů k celým souborům osob,

např. pracovníkům generální prokuratury České republiky a všech prokurátorů v České republice, ministerstva spravedlnosti České republiky a všech soudců v České republice, úřadu vlády České republiky, kanceláře Federálního shromáždění, celé advokacie, zaměstnanců Národního divadla a dokonce i některých poslanců Federálního shromáždění.

Vzhledem k tomu, že o této činnosti mne pan Z. Formánek ani jeho nadřízený pan J. Procházka neinformovali a nebyl jsem informován ani o výstupech z resortu, za které jsem jako jeho vedoucí a ústavní činitel odpovědný, další lustrace jsem okamžitě zakázal. Za velmi nebezpečné jsem považoval nejen lustrování osob, ale i následné nahlížení do materiálů, uložených v operativním archivu.

Tvrzení, že lustraci provedli neprověřeni příslušníci StB Vnitřní a organizační správy FMV, je projevem neznalosti organizační struktury, neboť tato správa nikdy nebyla útvarem StB. Výraz pana poslance L. Lise, že «jsme prověřováni starými a osvědčenými odborníky StB», zní sice efektně, ale je nepravdivý. Statisticko evidenční odbor je administrativně technickým pracovištěm a organickou součástí FMV a je jedním z nezávislých kontrolních mechanismů ministra vnitra.

Pan poslanec L. Lis tvrdí, že materiály byly v rukou mjr. Novotného od 16. 3. 1990 do 2. 4. 1990. To je zřejmá lež. Tyto materiály se k mjr. Novotnému vůbec nedostaly a požadují důkazy k tomuto tvrzení.

Na závěr chci znovu zdůraznit:

- vyčlenění karet poslanců z evidence bylo provedeno v zájmu politické stability v zemi ve snaze zabránit jakémukoliv politickému zneužití obsažených údajů

- ministerstvo vnitra v utvářející se demokratické společnosti nelze budovat podle představ lidí a ani s těmi lidmi, kteří se podíleli na formování totalitního systému padesátých let; tento způsob řešení veřejnost zcela oprávněně a jednoznačně odmítá

- plně se stavím za parlamentní kontrolu ministerstva vnitra, ale kontrolu vykonávanou skutečně parlamentem, a nikoliv jedinci nebo jednotlivými politickými proudy.“

Konflikt mezi L. Lisem a R. Sacherem, pokračoval i na dalším zasedání Federálního shromáždění, ale na podstatě věci to již nic nezměnilo. Vše se uzavřelo 20. dubna. R. Sacher opět zůstal na svém místě, ale V. Ciklamini a J. Procházka byli ze svých funkcí odvoláni. Jan Ruml se podle dohod stal náměstkem ministra vnitra ČSFR. Zdeněk Formánek byl propuštěn 3. května, ale na druhý den byl do čela ÚOÚD postavený Jan Ruml, který tak vykonával dvě funkce. Zdeněk Formánek odešel do civilu k 31. prosinci téhož roku. Ze své funkce v červnu odešel i Přemysl Holan, kterého pouze na krátký čas nahradil mjr. Bohumil Kubík,

ale i on ve funkci vydržel jenom do 15. července 1990. A. Sámel byl do své nové funkce jmenovaný 27. dubna a vydržel v ní až do konce svého funkčního období.

Na uzavření tohoto sporu byl nejvyšší čas. Do ČSFR totiž mířil na svou první návštěvu katolický papež Jan Pavel II. Na přípravě této návštěvy se intensivně pracovalo již čtyři měsíce, zajišťovalo ji několik institucí, vše pod taktovkou kanceláře prezidenta. Na této přípravě se velice podílela i Čs. strana lidová, která si od ní slibovala jak posílení katolicismu v ČSFR, zejména v Česku, protože na Moravě a na Slovensku byly tyto pozice velice silné, ale i posílení této strany samotné. ČSL byla druhou nejsilnější silou na pravicovém politickém spektru a od nastávajících voleb si slibovala takové vylepšení svého postavení, že by se na tomto spektru mohla dokonce stát protiváhou OF, které se již začínalo členit do několik skupinek s různým politickým a ideovým pozadím.

Ministr vnitra, jako vrcholový funkcionář této strany, vyhlásil svým rozkazem zvýšenou pohotovost všech policejních sil v rámci MBO, které začínalo na den po Velikonočních svátcích - v úterý 17. dubna, a trvalo do odjezdu papeže z ČSFR, tedy do půlnoci 22. dubna. Základní úkoly byly rozdělené do dvou částí. První se týkala Prahy, kde měl papež strávit první den, druhá Velehradu a Bratislavy, kam měl papež druhý den odletět. Helikoptéra ho měla z Prahy v neděli ráno odvézt na Velehrad, kde měl celebrovat mši, poté do Bratislavy, odsloužit mši a po ní území ČSFR na helikoptéře opustit. Na pražské Letenské pláni se budoval obrovský oltář, to samé v Bratislavě u letiště Vajnory a menší oltář ve Velehradě. Celková délka jeho pobytu byla 34 hodin. V SNB bylo mobilizováno vše, co mohlo sloužit. Hlavní pozornost se přirozeně věnovala v Praze. Na pláni se očekávala návštěva minimálně dvou miliónů lidí, a někdy se jejich předpokládaný počet odhadoval na 2,5 miliónu. Pro zájemce se na pláni budovalo stanové městečko s kapacitou 60.000-80.000 lidí, k tomu přirozeně stánky s jídlem a pitím. Toto množství lidí na tak širokém prostoru a v blízkosti obytných domů bylo nutné bezpečnostně pokrýt. Na ochranu celé této akce bylo mobilizováno 12.000 příslušníků SNB na denní službu, 6.000 na noční. Plán byly rozdělena do sektorů a každé jednotce byla přidělena ke střežení jedna z nich. Plán se kontrolovala již v úterý, poté byla veřejnosti uzavřena a na její ploše se střídaly pouze policejní hlídky. Obsazeny byly nedaleké domy i stadion fotbalového oddílu Sparta Praha. Největší nápor hlídkové služby byl v noci z 20. na 21. dubna. Na plán se ale dostavilo mnohem méně lidí, než se čekalo, stanové městečko bylo v noci skoro prázdné a v sobotu bylo na pláni podle odhadů od 500.000 do 700.000 věřících. Přímo na místě sloužilo 4.600 příslušníků SNB. Po skončení mše měl papež mnohem komornější program, který tak masovou ochranu nepotřeboval. Přesto jednotky SNB stály v pohotovosti. S papežem se rozloučily v neděli brzy

ráno, když zajišťovaly trasu na letiště. Ve Velehradě také všechno proběhlo v pořádku a v Bratislavě jeho ochranu zajišťovaly útvary SNB ze Slovenska. Přirozeně, že na jeho ochraně se podílela ochranná služba, na zajišťování tras a řízení dopravy kolem Letné, ale i v době příjezdů mnoha autobusů z celého území Česka, dopravní služba, při udržování pořádku v těchto prostorech pořádková i kriminální služba VB.

Nelehké to měla i oblast vyšetřování, i když v něčem úplně jiném. Sice se, podobně jako v roce 1968 objevily úvahy o zřízení funkce vyšetřujících soudců, kteří by policejní vyšetřovatele nahradili, ale k řešení bylo tolik jiných aktuálnějších problémů, že k realizaci této myšlenky nedošlo. Správa vyšetřování VB si i nadále uchovávala svou nezávislost a vnitřně byla i nadále dělena do územních útvarů (ředitelství a úřady) – kraj, okres, případně obvod, které nebyly podřízené krajským a ani okresním náčelníkům - ředitelům SNB nebo později jen VB.

V nových podmínkách celá oblast vyšetřování musela spíše reagovat na změny v právním systému. O řadě zákonů jsme se již zmínili, ale od středy 18. dubna začala být přijímána série zákonů ekonomického charakteru, která položila základy podnikání v nových podmínkách. Celá tato činnost byla před listopadem 1989 zakázaná a představovala jeden z druhů trestné činnosti, proti níž působily jak orgány Veřejné, tak i Státní bezpečnosti.

Předně šlo o zákon č. 103, kterým se měnil a doplňoval hospodářský zákoník. Bezpečnosti se týkal především jeho bod. 46. Stanovoval nové znění § 118 odst. 1:

„(1) Orgány hospodářského řízení mohou ve své působnosti uložit organizacím závazky, jejich závazky změnit nebo zrušit, jen vyžadují-li to v mimořádných případech zájmy obrany a bezpečnosti státu, plnění závazků z mezinárodních smluv, ochrana života, zdraví a výživy lidu, ochrana životního prostředí, odstraňování následku živelných pohrom a vážných havárií. Jde-li o závazky organizací, které jsou v působnosti různých orgánů, je k tomu třeba předchozí dohody těchto orgánů.“

Zákon 104/1990 Sb. o akciových společnostech povoloval a řešil problematiku jejich činnosti. Přímou úlohu SNB neměl nic společného. Mnohem závažnější to bylo se zákonem 105/1990 Sb. o soukromém podnikání občanů, který také tento druh činnosti povoloval a usměrňoval:

„ČÁST I

OBECNÁ USTANOVENÍ

§ 1

(1) Občané mohou individuálně provozovat podnikatelskou činnost v rozsahu a za podmínek stanovených tímto zákonem. Ke společnému provozování podnikatelské činnosti občané mohou vytvářet obchodní společnosti, tichou společnost nebo konsorcium.

(2) Podnikatelskou činností podle tohoto zákona se rozumí trvalé provozování výroby, obchodu nebo poskytování služeb a prací nebo jiných činností za účelem získávání trvalého zdroje peněžních příjmů (dále jen "podnikání").

(3) Tento zákon se nevztahuje na tvorbu děl ve smyslu autorského zákona, na zemědělskou výrobu, na výkon výdělečné činnosti lékařů a jiných zdravotnických pracovníků, ověřovatelů (auditorů) a na poskytování právní pomoci, popřípadě na výkon obdobných specializovaných činností, pokud jsou upraveny zvláštními předpisy.

§ 2

Občan podnikající podle tohoto zákona (dále jen "podnikatel") může provozovat i činnost vyhrazenou zvláštními předpisy organizacím, a to ve stejném rozsahu a za stejných podmínek jako organizace, s výjimkou činnosti vyhrazené takto státu nebo zvláštním předpisem určené organizaci.

§ 3

Podnikateli nelze stanovit povinnosti ve státním plánu hospodářského a sociálního rozvoje.

§ 4

(1) Podnikatel může při podnikání zaměstnávat neomezený počet pracovníků.

(2) Vztah podnikatele a pracovníka se řídí pracovněprávními předpisy. Pracovněprávní vztah nemůže vzniknout mezi manžely.

§ 5

Podnikatel je oprávněn za účelem podnikání nabývat majetek v neomezeném rozsahu.“

Zákon představoval zásadní zlom v této oblasti. Předlistopadové zákony umožňovaly pouze drobné soukromé hospodářství, ale v jeho průběhu nesmělo docházet k vykořisťování cizí pracovní síly, což znamenalo, že takovému hospodáři mohla pomáhat pouze jeho rodina, ale nesměl nikoho zaměstnávat. To se teď stalo minulostí. Zákon se ale nezabýval trestným činem nedovoleného podnikání, což upravoval § 118 stávajícího trestního zákona č. 140/1961 Sb., který tím paradoxně zůstával v platnosti, a to až přijetí novely trestního zákona č. 175/1990 Sb., kdy byl tento trestný čin změněn v neoprávněné podnikání.

O den později byla přijatá další série obdobných zákonů: č. 106/1990 Sb., kterým se měnil a doplňoval zákon č. 121/1962 Sb., o hospodářské arbitráži; č. 107/1990 Sb., kterým se měnil a doplňoval zákon č. 73/1952 Sb., o dani z obratu; č. 108/1990 Sb., kterým se měnil a doplňoval zákon č. 157/1989 Sb., o důchodové dani; č. 109/1990 Sb., kterým se měnil a doplňoval devizový zákon č. 162/1989 Sb.; č. 110/1990 Sb., kterým se měnil a doplňoval zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení a zákon č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců; č. 111/1990 Sb. o státním podniku; č. 112/1990 Sb., kterým se měnil a doplňoval zákon č. 173/1988 Sb. o podniku se zahraniční majetkovou účastí; č. 113/1990 Sb., kterým se měnil a doplňoval zákon č. 42/1980 Sb. o hospodářských stycích se zahraničím, ve znění zákona č. 102/1988 Sb.; č. 114/1990 Sb., kterým se měnil a doplňoval

zákon č. 123/1975 Sb., o užívání půdy a jiného zemědělského majetku k zajištění výroby; č. 116/1990 Sb. o nájmu a podnájmu nebytových prostor.

Mezi tyto právní úpravy patřil i zákon č. 118 ze dne 23. dubna 1990, kterým se měnil a doplňoval zákon č. 68/1979 Sb., o silniční dopravě a vnitrostátním zasílatelství, protože určoval předpisy v oblasti podnikání v dopravě a přepravě.

Také zde musíme vzít v úvahu, že mnohé z těchto skutečností byly ještě přednedávnem regulované státem a jejich narušení trestnými činy.

Pro činnost vyšetřovatelů ale zásadní zlom představovaly dva jiné zákony. Prvním z nich byla již výše vzpomenuta novela trestního zákona, kterou Federální shromáždění přijalo 2. května tohoto roku pod číslem 175/1990 Sb. Kromě obvyklého postupu likvidace všech slovních frází, spojených s předlistopadovým režimem, zákon přinesl řadu novinek. Jménem vlády ho před FS uvedl generální prokurátor ČSFR Tibor Böhm a navrhl nejenom rozsáhlou novelu tohoto zákona, ale i trestního řádu a zákona o výkonu trestu odnětí svobody. Návrh trestního zákona obsahoval kromě jiného i zrušení trestu smrti. Jeho hlavním cílem měla být ale očista trestní politiky od zátěže někdejšího článku Ústavy ČSSR 4, jak je obsahovalo programové prohlášení vlády národního porozumění. Vycházel při tom ze zásad, které stanovilo Vládní prohlášení vlády národního porozumění. Podle Tibora Böhma šlo o následovné zásady:

- „1. Zrušenie alebo podstatné obmedzenie trestu smrti.
2. Uskutočnenie zmien, ktoré vyplývajú zo zrušenia ústavného článku č. 4 o vedúcej úlohe KSČ, tzn. očistenie Trestného zákona a Trestného poriadku od ideologickej záťaže.
3. Poskytnutie rovnoprávnej ochrany všetkým druhom vlastníctva a vytvorenie podmienok pre fungovanie pluralitnej ekonomiky i v trestnom zákonodarstve.
4. Čo najpresnejšiu úpravu a čo najväčšie obmedzenie zásahov do občianskych práv a slobôd v trestnom konaní a posilnenie práv obhajoby v tomto konaní.
5. Humanizácia podmienok výkonu trestu odňatia slobody a záruky výkonu náboženských práv a slobôd vo výkone trestu.“

K pojednávaným problémům dále uvedl:

„Uplynulých 40 rokov sa tento štát snažil pomocou trestov páchatel'ov zastrašiť. Tadiaľto však cesta nevedie. Trestanie je, naopak, potrebné humanizovať tam, kde je izolácia páchatel'a z dôvodu ochrany spoločnosti nevyhnutná, musí byť izolácia len na nevyhnutnú dobu. Trestu musíme vrátiť jeho výchovný účel. Trest smrti žiadny takýto účel nemá a jeho existencia vedie k tomu, že výchovný účel je oslabovaný aj pri ostatných druhoch trestov.

Napokon - táto novela má slúžiť len na nevyhnutne nutný čas, potrebný na vypracovanie novej koncepcie trestného zákonodarstva, ktoré sa musí odvíjať od Ústavy. Neodvážujem sa odhadnúť presný čas. Po tomto čase sa môžeme k tejto otázke vrátiť, avšak som presvedčený, že po piatich rokoch rozvoja demokracie už len málokoho napadne znovu otvárať otázku drastického a nehumánneho trestu, akým je trest smrti. Jeho zrušenie je aj podmienkou vstupu do klubu skutočne demokratických krajín a domnievam sa, že tam chceme patriť.

Nebudeme komentovať ďalšie zmeny Trestného zákona v oblasti ideologickej a ekonomickej, ktoré boli prijaté so všeobecným súhlasom. Len v otázke ochrany majetku v bývalom socialistickom vlastníctve by som chcel zdôrazniť, že novela je nevyhnutná aj z toho hľadiska, že ústavným zákonom zo dňa 18. 4. 1990 sa zaručuje všetkým druhom vlastníctva rovnaká ochrana. Príslušné ustanovenia doposiaľ platného Trestného zákona sú teda protiústavné a dal som pokyn, aby neboli do nadobudnutia účinnosti tejto novely uplatňované.

U Trestného poriadku vzbudila pozornosť niektorých poslancov otázka trov trestného konania a výslovne ma požiadali, aby som sa v úvodnom slove na pléne o tejto otázke zmienil...

Vo všeobecnosti platí, že lacná justícia rovná sa zlá justícia. Do tohto komplexu zapadá aj činnosť prokuratúry.

Ak ide o zabezpečenie základných občianskych práv, o dôstojný výkon spravodlivosti, o boj proti zločinnosti, nie je správne byť príliš šetrným. Ušetrené peniaze vedú na opačnej strane k oveľa väčším stratám.

Nemohli sme však klásť neúmerné požiadavky. Preto v Trestnom poriadku je zachovaný inštitút samosudcu a trestného rozkazu, ktoré justíciu síce zlacňujú, ale neskvalitňujú. Riešenie týchto otázok však musíme ponechať novej úprave.

Nakoniec by som sa chcel zmieniť o zákone o výkone trestu odňatia slobody. Zmeny tohto zákona sa zdajú byť najmenej prenikavé. V skutočnosti ide o zmeny, ktoré prispievajú k humanizácii výkonu trestu, k prehlbovaniu jeho výchovnej a potlačeniu represívnej stránky.

Naviac ďalšie zmeny, ako rozšírenie počtu návštev vo všetkých nápravných skupinách, upresnenie práv odsúdených, skrátenie času umiestnenia do uzavretého oddelenia, ako boli jednotlivými výbormi odporúčené a akceptované, prispievajú ešte viacej k prehĺbeniu humanizácie trestu.

Novela sa pokúša zmierniť základný paradox výkonu trestu, totiž, že odsúdeného treba naučiť riadne žiť na slobode, avšak v podmienkach neslobody.

Aj v tomto prípade, podobne ako pri Trestnom poriadku, je tu otázka limitu finančných prostriedkov. Väzenstvo bolo roky zanedbávanou oblasťou, prostriedky, ktoré prácou väzňov vyprodukovalo, mu boli odnímané. Dnešný sociálny neklud v nápravno-výchovných ústavoch je aj dôsledkom tejto politiky.“

V diskusi ke zrušení trestu smrti mnozí poslanci nabádali k rozvážnosti. Přesto byla debata věcná a přiměřená. Ne každý se ale ztotožňoval s nabytými svobodami a do debaty začala pět měsíců po listopadu zasahovat představa přicházejících svobodných voleb.

V článku III. zrušil zákon č. 150/1969 Sb. o přečinech, ve znění zákona č. 46/1973 Sb. a zákona č. 159/1989 Sb. Všechny přečiny v majetkové oblasti se tím staly trestními činy.

V § 29 s názvem Výjimečný trest se již neobjevil trest smrti, který byl tímto zrušený:

„(1) Výjimečným trestem se rozumí jednak trest odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let, jednak trest odnětí svobody na doživotí. Výjimečný trest může být uložen jen za trestný čin, u něhož to tento zákon ve zvláštní části dovoluje.

(2) Trest odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let může soud uložit pouze tehdy, jestliže stupeň nebezpečnosti trestného činu pro společnost je velmi vysoký a možnost nápravy pachatele je obzvláště ztížena.

(3) Trest odnětí svobody na doživotí může soud uložit pouze pachateli, který spáchal trestný čin vraždy podle § 219 odst. 2, nebo který při trestném činu vlastizrady (§ 91), teroru podle § 93 nebo § 93a odst. 3, obecného ohrožení podle § 179 odst. 3 nebo genocidia (§ 259) zavinil smrt jiného úmyslně, a to za podmínek, že

a) stupeň nebezpečnosti takového trestného činu pro společnost je mimořádně vysoký vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku,

b) uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti a

c) není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let.“

Výraz „trest smrti“ byl následně vymazaný ze všech sankcí tohoto zákona, všude, kde se v předešlé verzi vyskytoval. Současně upravil termín recidivista:

„§ 41

(1) Pachatel, který znovu spáchal zvlášť závažný úmyslný trestný čin, ač již byl pro takový nebo jiný zvlášť závažný úmyslný trestný čin potrestán, považuje se za zvlášť nebezpečného recidivistu, jestliže tato okolnost pro svou závažnost, zejména vzhledem k délce doby, která uplynula od posledního odsouzení, podstatně zvyšuje stupeň nebezpečnosti trestného činu pro společnost.

(2) Zvlášť závažnými trestnými činy jsou trestné činy uvedené v § 62 a ty úmyslné trestné činy, na něž tento zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně osm let.“

Stejně tak upravil praxi předčasného propuštění odsouzeného:

„§ 62

(1) Osoba odsouzená za trestný čin vlastizrady (§ 91), rozvracení republiky (§ 92), teroru (§ 93 a 93a), záškodnictví (§ 95 a 96), sabotáže (§ 97), vyzvědačství (§ 105), nedovoleného překročení státní hranice podle § 109 odst. 3, válečné zrady (§ 114), obecného

ohrožení podle § 179 odst. 2, 3, ohrožení bezpečnosti vzdušného dopravního prostředku a civilního plavidla podle § 180a, zavlčení vzdušného dopravního prostředku do ciziny podle § 180c odst. 2, nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 odst. 3, vraždy (§ 219), loupeže podle § 234 odst. 2, 3, brání rukojmí podle § 234a odst. 3, znásilnění podle § 241 odst. 2, 3, pohlavního zneužívání podle § 242 odst. 3, 4, krádeže podle § 247 odst. 5, zpronevěry podle § 248 odst. 4, podvodu podle § 250 odst. 4, genocidia (§ 259), nebo persekuce obyvatelstva podle § 263a odst. 3, trestný čin proti míru podle § 1 zákona č. 165/1950 Sb., na ochranu míru, jakož i zvlášť nebezpečný recidivista nebo osoba odsouzená k výjimečnému trestu odnětí svobody (§ 29 odst. 2) mohou být podmíněně propuštěni až po výkonu dvou třetin uloženého trestu odnětí svobody.

(2) Osoba odsouzená k výjimečnému trestu odnětí svobody na doživotí může být podmíněně propuštěna až po nejméně dvaceti letech výkonu tohoto trestu.“

Ale došlo i k dalším závažným změnám, které reagovaly na potřeby doby. Do textu byl nově vložený § 93a, pojednávající o brání rukojmí, § 103 snížil trest za hanobení prezidenta republiky...

Nově byl do textu zavedený § 118 Neoprávněné podnikání“

(1) Kdo neoprávněně ve větším rozsahu poskytuje služby nebo provozuje výrobní nebo jiné výrobní podnikání, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo peněžitým trestem.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán,

a) používá-li k činu uvedenému v odstavci 1 jiného jako pracovní síly, nebo

b) získá-li takovým činem značný prospěch.“

Novela dále v § 121 pojednávala o Poškození spotřebitele, v § 125 Získání neoprávněné výhody, v § 127 Porušování závazných pravidel hospodářského styku a v § 152 Porušování autorského práva. Paragraf 171 upravoval Maření výkonu úředního rozhodnutí, § 181 problém Ochrany přírody, § 185 Nedovolené ozbrojování, § 187 a 188 Nedovolenou výrobu a držení omamných a psychotropních látek a jedů, rozšířený o § 188a Šíření toxikomanie, § 199 Rozšiřování poplašné správy, § 201 Ohrožení pod vlivem návykové látky, § 205 Ohrožování mravnosti, § 206 Pomluva. V § 219 Vražda byl zvýrazněný čin, spáchaný na jiném pro jeho politické přesvědčení, národnost, rasu, vyznání nebo proto, že je bez vyznání, nově byl zařazený § 234a opět o Brání rukojmí. Novým podmínkám odpovídal také § 238 Porušování domovní svobody, § 238a Porušování svobody sdružování a shromažďování, § 247 Krádež, § 248 Zpronevěra, § 250 Podvod, poté celá škála trestných činů proti vojenské podřízenosti a vojenské cti.

Článek II určoval způsob převedení změn podle tohoto zákona:

„1. Tresty uložené před účinností tohoto zákona se vykonají, pokud není dále stanoveno jinak, podle dosavadních předpisů.

2. Uložený trest smrti se mění na trest odnětí svobody na doživotí.

3. Trest odnětí svobody uložený před účinností tohoto zákona za čin, který není trestným činem, popřípadě jeho nevykonaný zbytek, se nevykoná. Ustanovení o souhrnném trestu se v takovém případě neužije. Byl-li za takový trestný čin nebo přečin a sbíhající se jiný čin uložen úhrnný nebo souhrnný trest, soud trest poměrně zkrátí; přitom přihlédne ke vzájemnému poměru závažnosti činů, které od účinnosti tohoto zákona nejsou trestnými činy, a činů ostatních.

4. Trest odnětí svobody uložený před účinností tohoto zákona za čin, který bude nadále posuzován jako mírněji trestný, soud poměrně zkrátí; přitom přihlédne ke vzájemnému poměru trestní sazby stanovené na původní trestný čin nebo přečin a sazby stanovené na čin mírněji trestný. Podle stejných zásad postupuje, byl-li za takový čin a sbíhající se jiný čin uložen úhrnný nebo souhrnný trest.

Přesahuje-li trest odnětí svobody uložený zvlášť nebezpečnému recidivistovi ve smyslu dosavadního § 41 písm. b) horní hranici základní trestní sazby, soud trest zkrátí na tuto hranici.

5. Byl-li před účinností tohoto zákona uložen a do dne účinnosti nebyl zcela vykonán trest

a) nápravného opatření, vykoná se podle dosavadních předpisů;

b) zákazu činnosti, započte se do něho doba, po kterou bylo oprávnění k činnosti, která je předmětem zákazu, odňato podle zvláštních předpisů; je-li tato doba delší než nevykonaný zbytek trestu zákazu činnosti, končí výkon tohoto trestu dnem účinnosti tohoto zákona.

6. Ustanovení § 69 odst. 1 se od účinnosti tohoto zákona použije i na zahlázení trestů propadnutí majetku a zákazu pobytu. Doba pro zahlázení takového odsouzení činí tři léta

a) od právní moci rozsudku, jímž byl uložen trest propadnutí majetku,

b) od výkonu trestu zákazu pobytu nebo prominutí takového trestu anebo od promlčení jeho výkonu.

7. Jestliže soud nerozhodl o zahlázení odsouzení mladistvého a před účinností tohoto zákona

a) bylo pravomocně rozhodnuto, že se podmíněně propuštěný mladistvý osvědčil,

b) byl zaplacen samostatně uložený peněžitý trest nebo bylo pravomocně upuštěno od jeho výkonu nebo od výkonu jeho zbytku, nebo

c) nabyl právní moci rozsudek, jímž byl mladistvému samostatně uložen trest propadnutí věci, hledí se od účinnosti tohoto zákona na mladistvého, jako by nebyl odsouzen.

8. Od ochranného dohledu nebo jeho nevykonaného zbytku se dnem účinnosti tohoto zákona pouští.“

Na změny v trestním zákoně navázala i novela trestního řádu – zákon č. 178//1990 Sb., kterým se měnil a doplňoval trestní řád. Zákon byl přijatý 18. května 1990. Pro práci vyšetřovatelů byla mimořádně důležitá další úprava § 71, které teď již s Trestního řízení soudního (trestní řád) Trvání vazby, který stanovil maximální délku vyšetřovací vazby na jeden rok:

„(1) Vazba v přípravném řízení může trvat vždy jen nezbytně nutnou dobu (§ 72). Jestliže by vazba přesáhla dva měsíce a hrozí nebezpečí, že by propuštěním na svobodu mohlo být zmařeno nebo ztíženo dosažení účelu trestního řízení, může nadřízený prokurátor prodloužit tuto lhůtu nejvýše na šest měsíců. Nad tuto lhůtu může vazbu prodloužit pouze generální prokurátor. Při prodlužování vazby je prokurátor povinen učinit veškerá opatření k urychlení trestního řízení. Vazba v přípravném řízení však nesmí přesáhnout jeden rok; není-li v této lhůtě podána obžaloba, musí být obviněný propuštěn na svobodu.“

To znamenalo, že jakmile vyšetřovací vazba z jakýchkoli důvodů (!) přesáhne jeden rok, musí být vyšetřovaný propuštěn na svobodu. A stejné to bylo v případě řízení před soudem (odst. 2 tohoto paragrafu), kdy vazba byla rovněž zkrácena nejvýše na jeden rok. Navíc se v odst. 3 stejného paragrafu doplňovalo: „Ve věci, v níž byl obviněný vzat do vazby již v přípravném řízení, se počítá lhůta podle odstavce 2 ode dne, kdy byla soudu doručena obžaloba.“ Od 1. července bylo na základě těchto ustanovení bez vynesení pravomocného rozsudku muselo být na svobodu propuštěno několik pachatelů i závažných trestných činů, kteří následně z dosahu soudů mizeli.

Dalším velice důležitým dokumentem byl zákon č. 200/1990 Sb. o přestupcích, přijatý 17. května 1990. Nahradil zákon č. 60/1961 Sb. o úkolech národních výborů při zajišťování socialistického pořádku. Zákon stanovoval mnoho úkolů přímo pro SNB. Podle jeho § 52 řešení přestupků projednávaly:

- a) národní výbory,
- b) orgány Sboru národní bezpečnosti, jde-li o přestupky spáchané porušením obecně závazných právních předpisů o bezpečnosti a plynulosti silničního provozu,
- c) jiné správní orgány, stanoví-li tak zvláštní zákon.

Zákon oproti původnímu chápal přestupky v širší rovině, protože původně přestupkem bylo pouze to, co se v tomto zákoně nacházelo. Nové pojetí bylo mnohem širší:

„§ 2 Pojem přestupku

(1) Přestupkem je zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek výslovně označeno v tomto nebo jiném zákoně, nejde-li o jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních právních předpisů anebo o trestný čin.

(2) Přestupkem není jednání, jímž někdo odvrací

a) přiměřeným způsobem přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný zákonem nebo

b) nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému zákonem, jestliže tímto jednáním nebyl způsoben zřejmě stejně závažný následek než ten, který hrozil, a toto nebezpečí nebylo možno v dané situaci odvrátit jinak.

Zavinění

§ 3

K odpovědnosti za přestupek postačí zavinění z nedbalosti, nestanoví-li zákon výslovně, že je třeba úmyslného zavinění.“

Přesná finanční hranice mezi přestupkem a přečinem byla v zákoně stanovena pouze v § 50 Přestupky proti majetku:

(1) Přestupku se dopustí ten, kdo úmyslně způsobí škodu na cizím majetku krádeží, zpronevěrou, podvodem nebo zničením či poškozením věci z takového majetku, pokud škoda nepřesahuje polovinu nejnižší měsíční mzdy stanovené obecně závazným právním předpisem, nebo se o takové jednání pokusí.

Paragraf 10, odst. 1 ukládal, že jednání, kterém má znaky přestupku neprojedná v případě příslušníka SNB orgán územní samosprávy, ale jeho nadřízený orgán.

Sankce řešil § 11, odst. 1. Šlo o

- a) napomenutí,
- b) pokutu,
- c) zákaz činnosti,
- d) propadnutí věci,

Paragraf 13. odst. 1 a 2 rozhodly, že

„(1) Pokutu lze uložit do 1000 Kčs, nestanoví-li zvláštní část tohoto zákona nebo jiný zákon pokutu vyšší.

(2) V blokovém řízení (§ 84) lze uložit pokutu do 500 Kč, v příkazním řízení (§ 87) do 2000 Kč.“

Část druhá, její Zvláštní část poté taxativně vyjmenovala všechny druhy přestupků:

- § 21 Přestupky proti pořádku ve státní správě vyskytující se na více úsecích státní správy;

- § 22 Přestupky proti bezpečnosti a plynulosti silničního provozu;

- § 23 Ostatní přestupky na úseku dopravy a přestupky na úseku silničního hospodářství;

- § 24 Přestupky na úseku podnikání;

- § 25 Přestupky na úseku hospodářských styků se zahraničím;

- § 26 Přestupky na úseku hospodaření s byty a nebytovými prostory;

- § 27 Přestupky na úseku financí a československé měny;

- § 28 Přestupky na úseku práce a sociálních věcí;

- § 29 Přestupky na úseku zdravotnictví;

- § 30 Přestupky na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi;

- § 31 Přestupky na úseku školství a výchovy mládeže;

- § 32 Přestupky na úseku kultury;

- § 33 Přestupky na úseku lesního hospodářství;

- § 34 Přestupky na úseku vodního hospodářství;

- § 35 Přestupky na úseku zemědělství, myslivosti a rybářství;

- § 36 Přestupky na úseku spojů;

- § 37 Přestupky na úseku geodézie a kartografie;

- § 38 Přestupky na úseku geologie;

- § 39 Přestupky na úseku ochrany a využití nerostného bohatství;

- § 40 Přestupky na úseku používání výbušnin;

- § 41 Přestupky na úseku energetiky, teplárenství a plynárenství;

- § 42 Přestupky na úseku všeobecné vnitřní správy;

- § 43 Přestupky na úseku obrany České a Slovenské Federativní Republiky;

- § 44 Přestupky na úseku ochrany a správy státních hranic;

- § 45 Přestupky na úseku ochrany životního prostředí;

- § 46 Ostatní přestupky proti pořádku ve státní správě;

- § 47 Přestupky proti veřejnému pořádku;

(1) Přestupku se dopustí ten, kdo

a) neuposlechne výzvy veřejného činitele při výkonu jeho pravomoci,

b) poruší noční klid,

c) vzbudí veřejné pohoršení,

d) znečistí veřejné prostranství, veřejně přístupný objekt nebo veřejně prospěšné zařízení anebo zanedbá povinnost úklidu veřejného prostranství,

e) úmyslně zničí, poškodí, znečistí nebo neoprávněně odstraní, zamění, pozmění, zakryje nebo přemístí turistickou značku nebo jiné orientační označení,

f) poruší podmínky uložené na ochranu veřejného pořádku při konání veřejných tělovýchovných, sportovních nebo kulturních podniků anebo v místech určených k rekreaci nebo turistice,

g) poškodí nebo neoprávněně zabere veřejné prostranství, veřejně přístupný objekt nebo veřejně prospěšné zařízení,

h) neoprávněně založí skládku nebo odkládá odpadky nebo odpady mimo vyhrazená místa.

- § 49 Přestupky proti občanskému soužití;

(1) Přestupku se dopustí ten, kdo

a) jinému ublíží na cti tím, že ho urazí nebo vydá v posměch,

b) jinému z nedbalosti ublíží na zdraví,

c) úmyslně uvede nesprávný nebo neúplný údaj před státním orgánem nebo organizací za účelem získání neoprávněné výhody,

d) úmyslně naruší občanské soužití vyhrožováním újmou na zdraví, drobným ublížením na zdraví, nepravdivým obviněním z přestupku, schválnostmi nebo jiným hrubým jednáním.

- § 50 Přestupky proti majetku

Z výpočtu je zřejmé, že řešení některých přestupků se policie týkalo více a jiné méně.

Nejvíce přímých úkolů pro SNB ale stanovila Část třetí tohoto zákona s názvem Řízení o přestupcích. Zejména se jednalo o §§ 58 – 63 části Objasňování přestupků. Podle nich

„§ 58

Orgány Sboru národní bezpečnosti objasňují

a) přestupky uvedené v § 24 odst. 1 písm. d), § 29 odst. 1 písm. ch), § 30 odst. 1 písm. d) až h) a § 35 odst. 1 písm. f),

b) přestupky proti veřejnému pořádku, přestupky proti občanskému soužití, pokud směřují proti bezpečnosti osob, přestupky proti majetku, přestupky proti bezpečnosti a plynulosti silničního provozu a další přestupky proti pořádku ve státní správě spáchané na úseku státní správy v jejich působnosti.

§ 59

(1) Objasňování přestupků se koná na základě vlastního šetření orgánu Sboru národní bezpečnosti nebo na základě oznámení občana, organizace nebo orgánu o přestupku. Pokud je oznámení podáváno osobně, sepíše se o něm zápis.

(2) Orgán Sboru národní bezpečnosti je povinen přijímat oznámení o přestupcích, které objasňuje, a co nejrychleji je vyřizovat.

§ 60

(1) Vznikne-li podezření, že přestupek spáchala určitá osoba, sdělí orgán Sboru národní bezpečnosti této osobě, z jakého přestupku je podezřelá, nejpozději na počátku osobního jednání s ní.

(2) Osoba podezřelá ze spáchání přestupku je oprávněna dát se zastupovat advokátem nebo jiným zástupcem, kterého si zvolí. Tento je oprávněn účastnit se úkonů při objasňování přestupku.

(3) Obdobné oprávnění přísluší i zákonnému zástupci mladistvého.

(4) Požádá-li o to zákonný zástupce mladistvého, má právo účastnit se úkonů při objasňování přestupku mladistvého.

§ 61

Orgán Sboru národní bezpečnosti

a) věc odevzdá příslušnému orgánu, jde-li o jednání mající znaky přestupku, které se projednává podle zvláštních předpisů,³⁾ nebo jde-li o jiný správní delikt než přestupek anebo nasvědčují-li skutečnosti, že jde o trestný čin,

b) věc odloží, není-li dáno podezření z přestupku nebo nelze-li přestupek projednat.

§ 62

Objasňování přestupku musí být skončeno zpravidla do jednoho měsíce ode dne, kdy se orgán Sboru národní bezpečnosti o přestupku dozvěděl. Po skončení objasňování se o učiněných opatřeních vyrozumí oznamovatel, pokud o to požádal, a osoba podezřelá z přestupku.

§ 63

(1) Nejsou-li dány důvody k odevzdání nebo odložení věci podle § 61, předloží orgán Sboru národní bezpečnosti příslušnému správnímu orgánu zprávu o výsledku objasňování, která musí obsahovat:

a) označení orgánu, který objasňování prováděl, a datum sepsání zprávy,

b) osobní údaje podezřelého z přestupku a osobní údaje poškozeného,

c) stručné a výstižné vyličení skutkového stavu spolu s obsahem výpovědi a s uvedením, jaký přestupek se ve skutku spatřuje.

(2) Ke zprávě o výsledcích objasňování se připojí všechny důkazy, které byly získány v průběhu objasňování.

§ 64

Při objasňování přestupků orgán Sboru národní bezpečnosti

a) vyžaduje vysvětlení od státních orgánů a od organizací,

b) vyžaduje odborné vyjádření od příslušných orgánů,

c) obstarává potřebné podklady, zejména spisy a jiné písemné materiály,

d) vyžaduje potřebná vysvětlení od občanů,

e) vyžaduje úkony potřebné při zjištění totožnosti osob a jejich pobytu.

§ 65

Orgány Sboru národní bezpečnosti postupují při objasňování dále podle zvláštních předpisů.

Podle § 66 odložení věci měl toto právo správní orgán.

Další úkoly VB obsahuje část Zahájení řízení a jednotlivé odstavce jednotlivých paragrafů:

§ 67

(5) Řízení o přestupcích uvedených v § 58 odst. 1 písm. a) se zahajuje jen na základě zprávy orgánu Sboru národní bezpečnosti o výsledcích objasňování.

§ 68

(2) U přestupku, který lze projednat jen na návrh, lze návrh podat příslušnému správnímu orgánu nebo při objasňování orgánu Sboru národní bezpečnosti nejpozději do tří měsíců ode dne, kdy se návrhatele dozvěděl o přestupku nebo o postoupení věci orgánem činným v trestním řízení. V návrhu musí být uvedeno, kdo je postiženou osobou, koho návrhatele označuje za pachatele a kde, kdy a jakým způsobem měl být přestupek spáchán.

§ 69 Došetřování přestupků

Správní orgány jsou oprávněny požádat příslušný útvar Sboru národní bezpečnosti o provedení úkonů podle zvláštních předpisů¹⁰⁾ v zájmu došetření skutečností nezbytných pro projednání přestupků, pokud je nemohou provést vlastními silami a prostředky.

§ 71 Postoupení věci

Správní orgán postoupí věc

a) prokurátorovi nebo orgánům Sboru národní bezpečnosti, nasvědčují-li skutečnosti, že jde o trestný čin,

§ 71

Postoupení věci

Správní orgán postoupí věc

a) prokurátorovi nebo orgánům Sboru národní bezpečnosti, nasvědčují-li skutečnosti, že jde o trestný čin,

§ 86

V blokovém řízení mohou projednávat

a) orgány Sboru národní bezpečnosti též přestupky proti pořádku ve státní správě podle § 30, § 43 odst. 1 písm. a) a b) a § 44, jakož i podle § 46, pokud k nim došlo na úseku státní správy v jejich působnosti nebo na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi, přestupky proti veřejnému pořádku podle § 47 a 48, přestupky proti občanskému soužití podle § 49 a přestupky proti majetku podle § 50..."

Zákon nabyl účinnosti dnem 1. července 1990 a jde o zákon, který byl snad nejčastěji novelizovaný ze všech zákonů.

V duchu jeho znění byl opět novelizován i zákon č. 40/1974 Sb. o SNB, ve znění zákona č. 74/1990 Sb. a to zákonem č. 385/1990 ze dne 10. září 1990 o některých opatřeních k vyřizování přestupků v působnosti ČSFR. Zákon zejména rozšiřoval oprávnění SNB při objasňování přestupků

„§ 31a

Oprávnění při objasňování přestupků

(1) Příslušníci Sboru národní bezpečnosti jsou při objasňování přestupků oprávněni vyžadovat

a) opis rejstříku trestů v případech, ve kterých by předchozí trestní postih mohl vést k posouzení skutku jako trestného činu,

b) odborná vyjádření od příslušných orgánů,

c) lékařské vyšetření, včetně odběru krve a moče ke zjištění množství alkoholu nebo jiné návykové látky,

d) dále jsou oprávněni provádět ohledání místa přestupku, ohledání věci mající vztah ke spáchanému přestupku a v souvislosti s tím zjišťovat a zajišťovat stopy.

(2) Úkonům uvedeným v odstavci 1 písm. c) je osoba povinna se podrobit, jen není-li to spojeno s nebezpečím pro její zdraví.

(3) Vyšetření krve musí být provedeno, požádá-li o to osoba podezřelá ze spáchání přestupku."

Rozšiřoval práva vybírat blokové pokuty za přestupky také na velitele PS, při plnění úkolů v souvislosti s ochranou státních hranic, příslušníky SNB při plnění stejného úkolu a náčelníky vojenských správ, plnící úkoly na úseku obrany ČSFR.

Zvládnutí obou zákonů vyžadovalo zvýšené úsilí nejenom pro samotné vyšetřovatele a kriminalisty, ale i příslušníky dopravní a pořádkové služby, kde proběhlo několik výkladových školení - přednášek a instruktáží. Změny se totiž významně dotkly přípravného řízení. A to vše v situaci, kdy došlo k nárůstu vyšetřovaných trestných činů o 96 %, což v praxi znamenalo, že každý vyšetřovatel musel za rok uzavřít cca 50 případů, což představovalo jeden na každý týden. Přesto muselo být v polovině roku konstatováno, že se na úseku vyšetřování nepodařilo realizovat záměr zákonodárce ke zkvalitnění přípravného řízení trestního. Přesun většiny trestných činů k 1. červenci z vyhledávání na vyšetřování se v závěru první poloviny roku 1990 ještě jen připravoval a v práci vyšetřovatelů se tedy ještě nemohl odrazit. V další etapě měl být zvýšený počet vyšetřovatelů, zlepšené jejich platové, sociální a bytové podmínky práce.

Slovenská národní rada ale svůj zákon o přestupcích přijala až 28. srpna 1990 a do Sbírky zákonů byl zapsán po č. 372/1990.

To již končila činnost prověřkové komise, jenž byla mnohdy komentovaná jako nedostatečná. V podmínkách FMV ji ministr vnitra zrušil svým rozkazem 59/1990 z 8. května. Náměstek ministra Jan Ruml a tajemník prověřkové komise na FMV měli předložit výsledky své práce a veškeré písemné a jiné materiály, týkající se její činnosti. Náčelníkům KS SNB, HS PS a OSH a správy vojsk ministerstva vnitra bylo uloženo do 16. května zabezpečit zrušení činnosti všech jimi zřízených prověřkových komisí a zajištění všech jejich příslušných materiálů. Všem náčelníkům a ředitelům bylo uloženo se zněním rozkazu obeznámit své podřízené.

Ale hned na druhý den - 9. května 1990, Federální shromáždění schválilo zákon č. 169/1990 Sb., o občanských komisích působících v resortech ministerstva vnitra a o změně a doplnění zákona č. 100/1970 Sb., o služebním poměru příslušníků Sboru národní bezpečnosti, ve znění zákonů č. 63/1983 Sb. a č. 74/1990 Sb., ve znění účinném k 27. 12. 1990. Návrh zákona vypracovali členové branných a bezpečnostních výborů FS v reakci na pomalou nebo nedostatečnou činnost vedení FMV.

V Čl 1 zákonnou cestou ustanovilo existenci občanské komise na všech ministerstvech vnitra:

„V resortech federálního ministerstva vnitra a ministerstev vnitra České a Slovenské republiky působí občanské komise jako iniciativní, poradní a kontrolní orgány pro otázky Sboru národní bezpečnosti a vojsk ministerstva vnitra v působnosti federálního ministerstva vnitra; jsou složeny z bezúhonných občanů, kteří nejsou příslušníky Sboru národní bezpečnosti nebo Sborů nápravné výchovy anebo vojáky v činné službě. Podrobnosti o vytváření, působnosti a jednání občanských komisí stanoví federální ministr vnitra v dohodě s ministry vnitra České republiky a Slovenské republiky.“

Článek II. zkracoval dobu mezi rozhodnutím o uvolnění ze služebního poměru a samotným uvolněním na dobu jednoho měsíce. Bod 1. tohoto zákona uváděl:

1. § 99 odst. 3 se doplňuje dalším textem, který zní: «Podal-li příslušník žádost v době od 10. března 1990 do 10. května 1990, skončí jeho služební poměr, dnem 10. června 1990, nebylo-li dohodnuto jinak. Podal-li příslušník žádost v době od 11. května 1990 do 31. července 1990, skončí služební poměr uplynutím jednoho měsíce ode dne doručení žádosti, nebylo-li dohodnuto jinak».“

Další body řešily postup při propuštění příslušníka SNB z jiného důvodu:

„2. § 100 odst. 1 písm. a) zní:

"a) jestliže pro něj není v důsledku zásadních organizačních změn schválených vládou České a Slovenské Federativní Republiky ve Sboru národní bezpečnosti jiné zařazení,".

3. V § 100 odst. 1 se za písmeno f) vkládá nové ustanovení tohoto znění:

"g) jestliže podle vyjádření občanské komise není způsobilý k výkonu služby ve Sboru národní bezpečnosti.".

V ustanovení písm. f) se tečka za slovem "svobody" mění v čárku.

4. V § 100 odst. 3 se vypouští výraz "a),".

5. § 101 odst. 2 zní:

"(2) Při rozhodování o propuštění příslušníka ze služebního poměru z důvodů uvedených v § 100 odst. 1 písm. g) vychází služební orgán z vyjádření občanské komise.".

6. § 101 odst. 3 zní:

"(3) Je-li příslušník členem odborové organizace, přihlíží služební orgán při rozhodování také k jejímu stanovisku.".

7. V § 101 se dosavadní odstavec 2 označuje jako odstavec 4 a dosavadní odstavec 3 jako odstavec 5.

8. V § 101 se za odstavec 5 vkládá nový odstavec 6 tohoto znění:

"(6) Bylo-li příslušníkovi rozhodnutí o propuštění z důvodů uvedených v § 100 odst. 1 písm. a) nebo g) oznámeno v období od 10. května 1990 do 31. července 1990, končí služební poměr uplynutím jednoho měsíce od oznámení rozhodnutí, pokud se služební orgán s příslušníkem nedohodl na době kratší.".

9. § 102 odst. 2 se doplňuje další větou, která zní: "Zákaz propuštění se dále nevztahuje na propuštění z důvodů uvedených v § 100 odst. 1 písm. a) a g), nejde-li o případ uvedený v § 102 odst. 1 písm. d).".“

Nově vložený § 114a všem propuštěným odebral výhody, které jim zaručoval stávající zákon č. 100/1970 Sb.

(1) Příslušníkům Sboru národní bezpečnosti, kteří byli trvale nebo přechodně zařazeni ve složce Státní bezpečnosti a jejichž služební poměr skončil v době od 1. ledna 1971 do 10. května 1990, nenáleží od 1. září 1990 příspěvek za službu podle § 110 až 114, pokud na jejich žádost a doporučení občanské komise nerozhodne služební orgán jinak.

(2) Příslušníkům Sboru národní bezpečnosti, kteří byli trvale nebo přechodně zařazeni ve složce Státní bezpečnosti a jejichž služební poměr skončil uvolněním na žádost podanou v době od 1. ledna 1990 do 31. července 1990 anebo propuštěním způsobem uvedeným v § 101 odst. 6, nenáleží odchodné podle § 108, platové vyrovnání podle § 109 ani příspěvek za službu podle § 110 až 114, pokud na jejich žádost a doporučení občanské komise nerozhodne služební orgán jinak.

(3) Příslušníkům Sboru národní bezpečnosti, jejichž služební poměr skončil v době po 9. květnu 1990 propuštěním z důvodů uvedených v § 100 odst. 1 písm. a), d), e), f) a g), nenáleží odchodné podle § 108, platové vyrovnání podle § 109 ani příspěvek za službu podle § 110 až 114. Skončil-li služební poměr z důvodu uvedeného v § 100 odst. 1 písm. a), lze takto postupovat pouze do 31. prosince 1990."

Článek III. reagoval na stav, kdy příslušník SNB odmítne podepsat text nové služební přísahy“

„Příslušníkům Sboru národní bezpečnosti, kteří nesložili nebo odmítli složit novou přísahu ve stanovené lhůtě a jejich služební poměr proto skončil, nenáleží odchodné podle § 108 zákona č. 100/1970 Sb., o služebním poměru příslušníků Sboru národní bezpečnosti, ve znění pozdějších zákonů, platové vyrovnání podle § 109 ani příspěvek za službu podle § 110 až 114 citovaného zákona.“

Zákon nabyl účinnosti dnem svého vyhlášení. Do čela nové občanské komise byl postavený JUDr. Jaroslav Hlávka. K naplnění díkce zákona došlo usnesením vlády ČSFR č. 534 z 2. srpna, které schválilo všechny změny provedené od 17. listopadu 1989 do 31. července 1990. A ne všechny byly schváleny Radou obrany státu, jak to zákon vyžadoval, což byl problém sám od sebe.

Ale objevila se další těžkost. Dříve než zákon prošel všemi nutnými procedurami, byla z SNB propuštěna poměrně větší skupina příslušníků StB, a to na základě původního znění zákona č. 100/70 Sb. § 100, odst. 1a). Protože uvedené zásadní organizační změny v době jejich propuštění ještě schválené nebyly, se jejich propouštěcí dekrety staly neplatnými a tito příslušníci museli být zpátky přijati do Sboru a poté ještě jednou propuštěni. Ale i při tomto propuštění vznikly administrativní chyby, takže tito příslušníci se obrátili na soudy se stížnostmi, kterým soud vyhověl. K jejich definitivnímu propuštění došlo až v době, kdy všechna tyto výjimečná zákonná opatření již platné nebyla, takže byli propuštěni s původním nárokem – s odchodným, platovým vyrovnáním a příspěvkem za službu.

Přímé rozkazy k realizaci zákona č. 169/1990 Sb. vydal v podmínkách FMV ministr vnitra R. Sacher. Jednalo se o rozkaz č. 61/1990 z 15. května, který určil, že o propuštění příslušníka SNB ze služebního poměru jsou oprávněni rozhodnout podle služební nomenklatury funkcí služební funkcionáři a ředitelé (náčelníci), kteří mají nejméně III. stupeň kádrové pravomoci. O příspěvku za službu na žádost příslušníka a doporučení občanské komise rozhodoval ředitel správy pro plán, rozpočet a sociální zabezpečení FMV. O odchodném ředitel útvaru za stejných podmínek. V článku II ministr vydal seznam útvarů složky StB od 1. ledna 1969 do 15. února 1990. Rozkaz č. 63/21990 ze stejného dne ukládal náčelníkům KS SNB urychleně vypracovat příslušné kádrové rozkazy. Současně rozhodnout o zařazení ostatních příslušníků: „o zařazení ostatních příslušníků těchto odborů nebo o jejich

propuštění... rozhodne náčelník KS SNB a S SNB, který přitom bude vycházet z doporučení občanské komise.“

Další činnost občanských komisí měl řešit společný rozkaz všech tří ministrů, k čemuž ale kvůli neshodám se slovenským ministrem vnitra nedošlo, takže tento rozkaz nikdy vydán nebyl. Situaci řešil 14. září nový ministr vnitra ČSFR Ján Langoš tím, že pro podmínky FMV vydal rozkaz č. 94/1990.

Ale to již prověrky 31. července končily. Oproti původním plánům se protáhly o sedm týdnů. V podmínkách MV ČR ale žádný dílčí zákon o občanských a bezpečnostních komisích rovněž přijatý nebyl, což zpochybňovalo i legalitu jejich činnosti.

Přijetí zákona 169/1990 Sb. vyvolalo poměrně negativní odezvu u odborové organizaci, která na jedné straně s tímto aktem obecně souhlasila, ale s mnoha jejími ustanoveními ne. Své připomínky projednala na mimořádném zasedání republikového výboru NOSP SNB 14. května. Nelíbila se skutečnost, že na názor odborů se nikdo před přijetím tohoto zákona neptal, i když si uvědomovala, že zatím neexistuje žádná zákonná úprava, která by takovouto povinnost někomu ukládala. Spolu s tím republikový výbor ocenil, že díkce zákona mluví o tom, že členství v odborech bude při výrocích o budoucnosti příslušníka bráno v potaz. Současně však označil za problematické oprávnění občanských komisí vyjádřit nezpůsobilost příslušníka SNB, aniž jsou zákonem stanoveny důvody a kritéria takového rozhodnutí, dokonce vyslovil nedůvěru vůči tomu, že by tyto komise mohly své pravomoci zneužívat.

Za diskriminační označil

- neposkytnutí finančních nároků po propuštění příslušníka SNB;
- stanovení pouze jednoměsíční lhůty pro ukončení služebního poměru;
- zrušení zákazu propuštění v ochranné lhůtě;

Tato opatření podle odborů poškozují sociální jistoty příslušníků a stavějí je do horšího postavení jako všechny ostatní pracující, protože v době od 9. května do 31. prosince 1990 příslušníci SNB nebudou mít právně upravené zabezpečení při organizačních změnách. V tomto bodě se obracely na federální ministerstvo práce a sociálních věcí, aby se tímto problémem zabývalo, protože tímto aktem jsou příslušníci SNB oproti jiným povoláním znevýhodněni. „Vždyť služební poměr příslušníka SNB je spojen s řadou omezení občanských práv,“ stálo ve chváleném stanovisku, „a dokonce s písemně potvrzujícím závazkem nasadit svůj život při plnění služebních povinností. Výkon bezpečnostní služby je jak fyzicky, tak i psychicky velmi náročný. Služba zejména u výkonných útvarů je

zabezpečována v podmínkách dlouhodobého a neúměrného přetěžování příslušníků SNB, bezu ohledu na zákonem stanovenou dobu služby a bez možnosti časové i finanční náhrady.“

Odbory se navíc postavily i za ty příslušníky SNB, kteří úspěšně prošli prověrkami před občanskými a prověřovacími komisemi, ale místo v resortu pro ně nebylo. Republikový výbor NOS 31. května ve svém stanovisku odsoudil postup těch služebních orgánů, které přímo či nepřímo brání novému zařazení nezdiskreditovaných příslušníků SNB. Ve své Výzvě publikované 16. července v dvoutýdeníku Linka 158 se jako jeden ze svých nejdůležitějších úkolů postavil: „dosáhnout zařazení k útvarům MV maximálního počtu těch příslušníků těch příslušníků SNB, kteří absolvovali prověrky se závěrem, že jsou schopni dál vykonávat službu ve Sboru národní bezpečnosti“.

Kritický duch vládl i v aktivu poradního sboru ministra vnitra ČR, který byl ustanovený ještě v únoru 1990. Každý okres měl právo vybrat z řad místních příslušníků VB dva své představitele, mimo náčelníka, nebo jeho zástupce, za členy tohoto sboru. Aktivu se 15. května účastnil předseda vlády ČR JUDr. Petr Pithart. Ve svém krátkém vystoupení poděkoval všem za práci, ale upozornil na nezbytnost brzké zásadní reorganizace Veřejné bezpečnosti: „Objevují se takové rysy kriminality, jaké jsme dříve neznali. Naše země se stává rejdištěm mezinárodního organizovaného zločinu. Budeme potřebovat silnou a schopnou policii. Proto bude nutná její zásadní reorganizace. Čím dříve, tím lépe. Měly by zmizet kompetenční nejasnosti. A neměli byste plnit takové funkce, jaké nikde jinde policisté nevykonávají.“ Dotkl se i rasových nepokojů: „Není možné, aby rasisté a fašisté, ta chorobní sedlina společnosti, beztrestně řádili, a policisté zůstali nečinní. Společnost vás potřebuje. Řeknu raději: národ vás potřebuje. A národ, to jste vy.“

Zanedlouho poté se v rozhovoru vyjádřil k dalším úkolům SNB, tedy zejména VB. Za prvořadý úkol opět postavil reorganizaci policie a resortu vůbec. Její řešení by ale mělo odpovídat i odborným nárokům. Problém viděl i v dělbě práce mezi federací a republikami v oblasti zajištění vnitřní bezpečnosti státu. Zde bude nutné stanovit jasné kompenzační meze. Pohyby v oblasti státoprávní politiky ale naznačují, že tento proces bude patrně delší. Opět se vyslovil i za odbřemenění policie od činností, které ji nepřísluší, ale stejně tak začít přemýšlet o zcivilnění některých služeb.

V následné besedě se objevilo mnoho záležitostí a policisté si postěžovali na podmínky své práce. Ve velkém se kritizovali změny v novele zákona č. 100/1970 Sb., stanovené zákonem č. 169/1990 Sb., ale mluvilo se i o připravovaném zákonu o policii, nedostatečném počtu příslušníků VB, zejména pořádkové služby v Praze, někdejší nešťastné redislokaci a znovuoobnovování kdysi zrušených Obvodních oddělení VB, podílu Romů na

rostoucí kriminalitě, skutečnosti, že prokuratura zadržené pachatele opět pouští do ulic, vztahu mezi MV ČR a FMV ČSFR.

K novele zákona č. 100/1970 Sb. se poměrně kriticky vyslovil i ministr vnitra ČR Antonín Hrazdíra. Novela byla přijata bez projednání v české vládě, a tedy i MV ČR. Připomněl, že se pracuje na zákoně o policii. Návrh tohoto zákona byl v dubnu konzultovaný s kraji a vybranými okresy. Připomínek došlo tolik, že se nemohou jej tak lehce do textu návrhu zákona dopracovat. Bude to vyžadovat delší čas. Podobně jako přednedávnem ministr vnitra ČSFR R. Sacher se i on velice opatrně vyslovil k otázce přijetí občanů romské národnosti do služebního poměru. Jedno z řádných kritérií byla i trestní bezúhonnost příslušníků jejich rodin, což možnosti přijetí Romů podvazovalo. Dostal se i k podstavu, se kterým Policie v ČR bojuje v průběhu celé své existence. V Praze chybí několik set policistů a v budoucnu bude zapotřebí přijmout 6.000 nových. Hned počátkem příštího roku by mělo být přijato kolem dvou tisícovek nových příslušníků. V závěru opět vystoupil P. Pithart, vyslovil se ke stížnostem na prokurátory, uvedl, že personální čistky, srovnatelné s těmi po roku 1968, nebudou, přičemž pouhé členství v KSČ nemůže být záminkou k propuštění příslušníka SNB. Mluvil i ke kompetenčním sporům mezi MV ČR a FMV ČSFR. Nakonec požádal přítomné, aby učinili vše pro úspěšný průběh červnových voleb, aby byli vidět v ulicích i v okolí volebních místností, protože hladký průběh voleb bude naše vizitka před celou Evropou.

Aby se situace i na úseku VB pohnula vpřed, ministr vnitra ČSFR zřídil ve stejné době další odbornou komisi, a to přímo na Federální správě VB. Tento krok podnikl na základě výzvy branných a bezpečnostních výborů FS. V její čele stál sám ředitel Federální správy pplk. Jiří Podlesný. Šlo o postižení nepromlčené trestné činnosti, která byla zásahem stranických, služebních ale i jiných funkcionářů v minulosti zastavena, takže její vyšetřování nebylo dokončené. Případy, které byl odhalené, ale zas až tak rozsáhlé a závažné, jak se předpokládalo, nebyly. Za všechny můžeme uvést případ bývalého ředitele podniku s. p. Mototechna Pardubice Jana Kadlece, který byl počátkem června obviněn z machinací kolem prodeje osobních automobilů, spolu s bývalým vedoucím průmyslového oddělení KV KSČ Josefem Kunartem. Jiná obvinění, např. že bývalý předseda vlády ČSSR Ladislav Adamec a jeho ministr obchodu Jan Štěrba nakupovali u veksláků přes nastrčené osoby valuty ke vlastním účelům, se nepotvrdila.

O aktuálních problémech růstu kriminality a úkolech VB mluvil 29. května v Praze na tiskové konferenci I. náměstek ministra vnitra ČR plk. Josef Petrásek. Ve svém vystoupení se věnoval ochraně veřejného pořádku a zejména útokům přívrženců hnutí skinhead a punk na Romy a Vietnamce. Informoval, že 1. dubna vznikla 17-členná speciální skupina Centrum

složená z kriminalistů, příslušníků pořádkové služby a dopravní služby, která se věnuje bojem proti kriminalitě v centru Prahy, zejména na obou nejdůležitějších pražských náměstích. Zaměřovala se zejména na potírání trestné činnosti prostitutek, kapsářů a výtržníků. Skupina nejenže kontrolovala situaci, ale sama podnikala ofenzivní akce. Její zásluhou bylo do konce června zjištění 43 pachatelů, kterým bylo prokázáno 148 vloupání do bytů, 26 soukromých objektů a další trestné činy. V krajích působily podobné operativní štáby a do boje na zvládnutí situace se zapojili i bývalí příslušníci VB. V Praze kromě skupině Centrum vznikla další skupina, která nebyla vybavena pouze obvyklou výzbrojí a výstrojí. Příčinou byl stav, ve kterém pachatelé používali hrubé násilí a mnohdy byli vyzbrojeni nebezpečnými zbraněmi, čemuž muselo vybavení této skupiny odpovídat. Nebyla ale totožná ani se skupinou Centrum ani s URN-ou. Organizační změny se začaly připravovat i v pražské pohotovostní motorizované jednotce.

Ale situace se zatím neuklidňovala. V pondělí 29. května musela URNa potlačit další vzpouru vězňů, tentokrát ve vazební věznici v Ruzyni. Ani zde poměry nebyly jednoduché. Dozorci byli prověřováni, případně uvolňováni ze služebního poměru, takže ti, kteří zůstali, si v nových podmínkách netroufli udržovat disciplínu starými metodami. V průběhu května část vězňů postupně přestávala poslouchat příkazy příslušníků SNV, komunikovali se svými příbuznými a známými, kteří se před věznicí shromažďovali a házeli jim balíčky s neznámým obsahem. Vězni navazovali kontakty na různé organizace a uvnitř věznic se cítili jako páni. Na dozorce tlačili a snažili se je přinutit, aby jim nosili léky, které buď zneužívali, nebo je používali jako polotovar k výrobě drog. U některých z nich se jim to skutečně povedlo. Požadovali dále alkohol, případně si ho sami vyráběli z chleba (kvasky, kvašňáky). Když neprosadili svou a další dodávka léků jim byla odmítnuta, čtyři z nich roztrhali své molitanové matrace, uvnitř cely je zapálili, ale sami se z ní včas nedostali. V důsledku toho byli všichni čtyři vážně popáleni, přičemž jeden z vězňů svým zraněním podlehl. V průběhu víkendu vypukla otevřená vzpoura, které se ale účastnila pouze část vězňů. Obsadili jednu z budov, příslušníky ZNV z ní vytlačili. Došlo k ničení zařízení věznice, vězni pomocí kovových tyčí vylámali mříže na oknech a po hromosvodu se doslali na střechu věznice. Požadovali své propuštění, protože podle jejich názoru k jejich vazbě nebyl žádný zákonný důvod. Když městský prokurátor JUDr. Tomáš Sokol prozkoumal důvody vazby všech jejich 11 mluvčích, zjistil, že důvody byly oprávněné a všichni z nich již za sebou měli řadu trestů, jeden z nich dokonce až devět. Vláda ČR se poté rozhodla pořídat ministra vnitra ČSFR o zásah. Celou situaci projednala ministryně spravedlnosti ČR JUDr. Dagmar Benešová, Richard Sacher a A. Hrazdíra. Na poradu byl přizvaný i velitel URNy Karel Dufek.

V průběhu vyjednávání s vězni, které z jedné střechy na druhou vedla osobně ministryně Dagmar Benešová, nepomohlo ani zvýšení porcí na dvojnásobek, nebo řešení řady jejich požadavků. Nejaktivnější část vězňů žádala své okamžité propuštění, a hrozila skokem ze střechy v případě, že dojde k zákroku proti nim.

V neděli 27. května padlo rozhodnutí o násilném potlačení vzpoury a v pondělí byl nasazený Útvar rychlého nasazení. Zásahová jednotka v síle 35 mužů v 17,19 hod. vnikla do budovy, poměrně rychle ji obsadila, násilím si otevřela dveře na půdu jižního křídla věznice a odstranila zátarasy, které k nim byly zevnitř naházené. Půda již byla mezitím prázdná, protože posledních deset vězňů, kteří tam zbyli, vylezlo na východní část střechy. Příslušníci URNy i nadále postupovali velice opatrně, aby nedošlo ke zbytečné újmě na zdraví vězňů, takže k dispozici měli pouze minimum zbraní s plastikovými tzv. zastavujícími střelami. Střelbu měli povolenou pouze v případě, že dojde k přímému útoku na ně a mohli střílet jenom do dolní poloviny těla. Tehdy se do akce zapojil i vrtulník Letky FMV. Na střechu byly naházeny zásahové rozbušky a několik dýmovnic. Poté se sedm vězňů vzdalo a střechu opustili. Osmý se pokusil ukrýt na jižní části střechy, byl odhalený a zajištěný. Zbylí dva se na sedle střechy částmi prostěradel přivázali ke hromosvodu. To již s nimi vyjednával i městský prokurátor Tomáš Sokol, který byl akci přítomen. Vyjednávání bylo složité a oba i nadále vyhrožovali sebevraždou skokem ze střechy. Mezitím byla připravovaná násilná akce, která by jim v tom zabránila. Na několika místech byly přes střešní tašky vybourané vstupy na střechu, v jejich okolí odstraněné tašky, čímž se odhalila konstrukce, který je držela a změnila se tím v žebříky. Na konce horolezeckých lan byla připojena pouta tak, že jedno jejich oko bylo spojené s okem lana, druhé mělo být nasazeno na jakoukoli část těla vězňů, čím by došlo k jejich fixaci a zabránilo by to jejich pádu ze střechy. Dvě skupiny čtyř příslušníků URNy pronikly na střechu z obou stran a za pomoci lehkých žebříků, rámoví a lan se dostaly až k oběma vězňům, překonaly jejich odpor, nasadily jim pouta a stáhly na půdu. Akce skončila v 18.05 hod., tedy za necelou hodinu. Mezitím se jiná dvojice vězňů pokusila o útěk v jiné části objektu, ale oba zůstali na fasádě. Jeden nakonec vlezl přes okno dovnitř budovy a vzdal se, druhého z fasády vyzvedla hasičská zvedací plošina. Jeden ze zasahujících příslušníků URNy byl lehce raněn kopem jednoho z vězňů. Příslušníci Správy SNB Praha a Středočeského kraje přitom zajišťovali okolí věznice a hlídali, aby neuprchl ani jeden vězeň. Z trestného činu vzpoury bylo poté obžalováno jedenáct osob. Co ale bylo důležité, poté, co se informace o potlačení vzpoury na Ruzyni dostala do věznic Valdice a Mírov, se i zde situace poměrně rychle stabilizovala. Nespokojenost vězňů nabyla, např. v průběhu nepokojů v NVÚ Valdice ve dnech 15. – 19. dubna, pouze formy stávky a mírnějších druhů odporu. Obavy z nových

možných nepokojů ve věznicích, vyslovil až v listopadu ředitel SNV plk. JUDr. Zdeněk Karabec, ale jeho informace se skutky nepotvrdila.

Tisk se poté zamýšlel nad příčinami této další vzpoury. Část ji viděla ve vězních, kteří si chtěli násilím zajistit cestu na svobodu a k beztrestnosti, část v činnosti příslušníků SNV, kteří měli vzpoury zapříčinit svým nehumánním chováním, přičemž se objevila i úvaha, že toto jejich chování bylo záměrné s úmyslem takovouto vzpouru vyvolat a z této situace těžit. Trochu stranou pozornosti stála skutečnost, že příslušníci SNB byli v nové situaci, která zde nastala, dost bezradní, nedovedli se s ní vyrovnat, najít své nové místo, necítili oporu ze strany svých nadřízených a ani veřejnosti. Tisk je jednou kritizoval, že při sjednávání pořádku ve věznicích nejsou důslední, jindy zase, že nedovedou vzpourám čelit, ani jim zabránit. Situace kolem VB byla někdy úplně stejná. Dá se ale konstatovat, že zásah URNy v Leopoldově a Ruzyni vězňům vytyčil jistou čáru, kterou již nebylo radno překročit, čímž příslušníkům SNV pomohl zvednout jejich autoritu.

Se svými problémy se snažila vypořádat i kriminální služba, kde se začátkem roku nejvíce mluvilo o práci kriminalistických techniků, nivelizaci v práci policistů na úkor kriminalistů, byrokratickém způsobu vedení této služby, prosazení nevhodných kritérií hodnocení jejich činnosti, o sociálních podmínkách a místy až archaickém vybavení laboratoří. Kriminalisté si dále stěžovali na rostoucí byrokracii, která začíná v jejich práci převládat, na dopady dlouhodobé orientace kriminalistické vědy předlistopadového SNB na RVHP, v důsledku čehož došlo nejenom k nedostupnosti objektivních informací o trendech a výsledcích kriminalistické vědy a kriminalistiky v tehdejších kapitalistických zemích, narušení vztahů a pracovních kontaktů s jejich kriminalisty, ale i embargu a zákazu vývozu nejnovějších kriminalistických techniků ze strany států EHS a USA do států RVHP, nedostatečně efektivní, dlouhý i neplodný vývoj a výzkum v této oblasti uvnitř Československa, který nedovedl důsledky tohoto embarga nahradit, nedostatečné finance na expertízy a zejména nákup nejnovějších technických prostředků, neefektivní vztahy mezi federací a republikami v oblasti tvorby expertíz a v neposledním řadě na personální zajištění všech pracovišť a pracovní přetíženost kriminalistických techniků. Tento závěr byl potvrzovaný dalšími analýzami, které rovněž mluvily o zlepšení sociálních podmínek, technického vybavení, rozšíření mezinárodních kontaktů, ale i výrazném zlepšení komunikace mezi veřejností a kriminální službou formou zvýšení její informovanosti o službě, jejich výsledcích a problémech. Kriminální služba a kriminalistika, tato obvykle tancující lehkonožá slečna každé policie, se měnila v těžkopádnou dámu, stěží popadající dech.

Objevily se i názory, propagující zvýšení úlohy centra, zejména vytvořením jediné kriminální ústředny, která by měla navazovat i styky se zahraničím, zejména Interpolem, ale i domácími vědeckými institucemi. Jen ta se podle mnoha úvah mohla postavit hrozbě valící se mezinárodní kriminality – transit a obchod s drogami, krádeže a nezákonné obchodování se starožitnostmi a jinými uměleckými předměty, pokusy mezinárodních zločineckých organizací, usídlit se i na našem území.

Také květnové výsledky potvrzovaly trend permanentního růstu kriminality. V průběhu tohoto měsíce bylo zaznamenáno 16.923 trestných činů. Z toho bylo 1.442 násilných trestných činů – vražd přibýlo celkem 24, loupeží 268, úmyslného ublížení na zdraví 756 a případů znásilnění 85. Z majetkových trestných činů došlo k 5.563 případům krádeže vloupáním, z toho připadlo na vloupání do soukromých objektů 2.832, z toho zase 1.249 vloupání do bytů, což bylo 200 více než v minulém měsíci. Krádeží – kapesních, automobilů, kol atd. bylo rekordních 6.1643, Škoda způsobená touto činností dosáhla výše 117.000.000 Kčs. Špatné to bylo s odhalováním hospodářské trestní činnosti, kde bylo zaznamenáno pouze 2.418 případů, i když jich bylo nepoměrně mnohonásobně více.

Statistiky v porovnání s prvními pěti měsíci minulého roku ukazovaly však současně veliké úsilí příslušníků VB trestní činnost i v této situaci odhalovat. Dokládaly to čísla objasněných trestných činů – vražd bylo objasněných 64 oproti 49 vraždám objasněným před rokem, loupeží 521 oproti 260, vloupání do bytů 1.079 oproti 752 minulého roku.

Obdobné to bylo u pořádkové služby, která v roce 1990 poprvé od roku 1968 nezajišťovala komplexní ochranu oslav 1. května, pouze situaci monitorovala. Uvnitř i okolo ní pokračovala debata kolem poklesu aktivity její příslušníků, přičemž jejich akceschopnost výrazně poklesla. V článku Zamyšlení nad úkoly bezpečnostního aparátu jejich autoři mjr. JUDr. Jan Mikl, CSc. a mjr. JUDr. Miroslav Němec, přímo popsali neblahý stav věcí: „Řada příslušníků SNB se v současné době doslova bojí zakročovat s ohledem na negativní reakce veřejnosti, a to i v případech zcela jasného porušení platných zákonných norem. Někteří příslušníci se proto raději uchylují k pasivní rezistenci, jiní zcela propadají pesimismu. Cílevědomá ochrana ekonomiky se v podstatě neprovádí, kvete obchod s valutami, rozmáhá se prostituce. To vše vytváří ve společnosti stav určité anarchie, která má prohlubující se tendenci.“ Další hlasy upozorňovaly na stav, kdy prakticky neexistuje účinná hlídková služba, a to i přes kritiku veřejnosti. Poukazovalo se i na skutečnost nedostatku starších inspektorů pořádkové služby (SIPS) na základních útvarech, kteří v běžné situaci své podřízené vedli. Mnozí představitelé pořádkové služby se navíc stěžovali na fluktuaci svých podřízených směrem k dopravní a kriminální službě, kam dnes dokonce směřuje nejvíce

pozornosti a v návaznosti i nejvíce finančních prostředků, což pořádkovou službu ve svém výsledku dále oslabuje. Diskuse se vedly i kolem činnosti a budoucnosti SOOŽ, nutné reorganizace resortu i Sboru, přestavby systému tabulkových míst na všech útvarech. Rostly požadavky na ukončení prověrek, vyzývalo se hledat vnitřní zdroje formou posílení VB na úkor jiných funkčních útvarů a dokončit reformu resortního školství. Pokračovala ale i debata kolem práce základních útvarů, ale i budoucnosti Pomocné stráže VB. Zatímco jedna skupina politiků, požadovala její okamžité zrušení a viděla v ní jinou formu Lidových milicí, jiná se stavěla na její ochranu a obávala se zhoršení i tak složité situace v ulicích měst. K názoru zachovat PS VB v jakékoliv podobě se v průběhu jara a léta přiklonili i četní vyšší důstojníci a náčelníci VB. Upozorňovali na skutečnost, že mnozí z členů PS VB mají významné místní znalosti a styky, mohou představovat tolik v této době požadované pojítko mezi veřejností a VB, dosáhli i určitého stupně odbornosti a v průběhu své služby se většina z nich osvědčila. Podle nich činnost příslušníků PS VB výrazně pomáhala mírnit dopady podstavů, který byl v rámci pořádkové policie zatím neřešitelný, a stačilo by v jejich řadách vykonat prověrky, vyloučit zkompromitované a nespolehlivé osoby a pokračovalo by se dále.

Ale to se už Sbor chystal na plnění dalších svých úkolů v procesu příprav a realizace prvních svobodných parlamentních voleb, ke kterým mělo dojít 8. – 9. června. Na území ČR úkoly VB určil rozkaz ministra vnitra ČR. Podle něj měli příslušníci VB nekompromisně zasahovat proti všem, kdo by chtěli narušovat pořádek v průběhu voleb i v bezprostředním povolebním období. Měli dále spolu s příslušníky vojsk ministerstva vnitra, prověřenými členy Pomocné stráže VB a spolehlivými občany zajistit vnější ochranu volebních místností a zabráňovat jakékoli manipulaci s volebními urnami a do nich vhozenými hlasovacími lístky. Na některých místech hodlali v noci hlídkovat i členové volebních komisí. Spolu s tím měli dohlížet na zákaz prodeje alkoholu a po skončení aktu voleb zajistit převoz volebních materiálů do centrálních komisí. Ještě před volbami měli další součástí VB zkontrolovat uložení zbraní u všech hromadných držitelů zbraní (sportovní a zájmové kluby), a pyrotechnici prověřit všechny volební místnosti ještě před jejich otevřením. Situaci ale zkomplikoval výbuch na Staroměstském náměstí, po kterém byla bezpečnostní opatření kolem voleb ještě intenzivnější. Volební místnosti byly ostražitěji kontrolované a zajišťované proti případnému výbuchu. Pátralo se ale i o prodejcích volebních průkazů, protože bylo odhaleno několik takovýchto případů.

Samotné síly VB na splnění tohoto úkolu však nepostačovaly, a tak předsednictvo Federálního shromáždění České a Slovenské federativní republiky přijalo v úterý 29. května

zákonné opatření o vyčleňování příslušníků Pohraniční stráže a vojáků vojsk ministerstva vnitra k plnění úkolů Veřejné bezpečnosti Do Sbírky zákonů bylo zařazeno pod číslem 207:

„Předsednictvo Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky se usneslo podle čl. 58 odst. 3 ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o československé federaci, na tomto zákoněm opatření:

§ 1

Vláda České a Slovenské Federativní Republiky na žádost vlády České republiky nebo vlády Slovenské republiky může vyčlenit příslušníky Pohraniční stráže a vojáky vojsk ministerstva vnitra (dále jen "vojáci") k plnění úkolů Veřejné bezpečnosti.

§ 2

Vojáci mohou být na žádost vlády příslušné republiky vyčleněni k plnění úkolů Veřejné bezpečnosti v případě, že je to nutné k zajištění bezpečnosti a veřejného pořádku na území příslušné republiky.

§ 3

Vojáci jsou po dobu vyčlenění podřízeni ministru vnitra příslušné republiky.

§ 4

Vojáci při plnění úkolů Veřejné bezpečnosti

a) prokazují svou příslušnost k plnění úkolů Veřejné bezpečnosti svým předepsaným stejnokrojem s rukávovou páskou červené barvy s černými písmeny "SNB", popřípadě i ústním prohlášením,¹⁾

b) mají stejná práva a povinnosti jako příslušníci Sboru národní bezpečnosti,²⁾ pokud ministr vnitra příslušné republiky nestanoví jinak.

§ 5

Na vyčleňování vojáků k plnění úkolů Veřejné bezpečnosti se nevztahuje ustanovení § 1 odst. 2 písm. c) branného zákona č. 92/1949 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a ustanovení § 51 odst. 2 zákona č. 40/1974 Sb., o Sboru národní bezpečnosti, ve znění pozdějších předpisů.

§ 6

Toto zákoněm opatření nabývá účinnosti dnem vyhlášení.“

Návrh tohoto opatření předložila vláda Federálnímu shromáždění 25. května, které ho odeslalo k posouzení jak národním radám, tak i svým branně bezpečnostním výborům. Když s tímto postupem souhlasily, Předsednictvo tuto normu přijalo formou Zákoněm opatření. Na její základě bylo rozhodnuto o posílení hlídkové a bezpečnostní služby v místech, kde docházelo k narušování veřejného pořádku a kde se soustřeďovaly kriminálně závadové osoby. K posílení pořádkové služby byli opět veleni také vojáci vojsk MV, ale i posluchači nástupné odborné školy. VŠ SNB stála před svým zrušením, takže její studenti již nebyli k zajištění těchto úkolů k dispozici. Byla zabezpečena i ochrana všech důležitých objektů. Ministr vnitra ČSFR krátce před volbami vyhlásil opět MBO, aby všechny úkoly, které před jeho resortem a SNB stály, mohl splnit.

Příprava voleb ale byla narušena dvěma zcela jinými událostmi.

Tak především došlo k významnému teroristickému útoku v Praze. V sobotu 2. června ve 16,12 hod. otrásl výbuch nastražené nálože nejenom Staroměstské náměstí v Praze, ale i

celou republiku. Neznámý pachatel přinesl na náměstí sportovní tašku z umělé hmoty, která ukrývala ocelovou trubkovou bombu v délce 50 cm, v průměru cca 10-12 cm, naplněnou třaskavinou a železnými šrapnely různého původu (sekané železo a olovo). Položil ji na levou stranu podstavce Mistra Jana Husa, tedy do výše postav kolemjdoucích, což mělo její účinek zvětšit. Součástí bomby byl komplex baterií, který náloži dodával energií. Původně se předpokládalo, že bomba byla odpálena na dálku elektrickým impulzem. Velikým štěstím bylo, že při výbuchu došlo nejdříve k vyrazení litinové záklopky, která trubku na jednom její konci uzavírala, její vymrštění až za prostor před orlojem, kde rozbila jednu z výloh. Jejím odštípnutím od těla bomby došlo ke snížení jejího účinku, takže samotný výbuch, který v těchto podmínkách detonoval pouze dvěma směry – k budově ministerstva obchodu ČR na jedné straně a k Železné ulici na straně druhé, si vyžádal „pouze“ 18 zraněných osob, z toho jednu těžce. Jednalo se o 44letou německou turistku Barbaru (Bärbell) Stollovou, které šrapnel vyrazil oko. V případě, že by k tomuto uvolnění nedošlo, byly by účinky této podomácku vyrobené bomby mnohem horší. Druhým štěstím bylo, že plášť trubky byl poměrně silný, takže ho síla výbuchu neroztrhala a neproměnila v další šrapnely. Třetím štěstím bylo, že na náměstí ještě nezačal plánovaný program, takže náměstí nebylo tak plné. Přesto se počet lidí na náměstí odhadoval na 200-300.

Lidé se po výbuchu rozeběhli pryč od pomníku a úkryt hledali nejvíce v ústí Celetné ulice. Sem zanedlouho začaly dojíždět sanitky a jejich posádky ošetřovat zraněné. První z nich se na náměstí objevila již ve 16,15 hod. Nejdříve byla na oční kliniku na Karlově náměstí odvezena B. Stollová, kde se zjistilo, že střepina, která ji prorazila oko, se dostala až k mozku, takže pacientka byla okamžitě převezena do Ústřední vojenské nemocnice ve Střešovicích, kde ji operovali. Do nemocnice na Františku bylo celkově odvezeno 11 pacientů, z toho dva vážněji zranění lidé, kteří měli rány po střepinách v ústní dutině a zubech, třetí měl střepiny zaražené do zad, blízko páteře. Mezi postiženými byla i celá rodina z Uničova se čtyřmi dětmi. Čtyři děti byly převezeny do Dětské nemocnice na Motole. První z nich – 14letá dívka, byla již zanedlouho propuštěna do domácího léčení, druhému dítěti lékaři vybrali kus olova z pravého stehna, třetí byl 14letý chlapec ze slovenské vesnice Kráľov Brod v okrese Galanta, který měl tržně zhmožděnou ránu na zevní straně horní třetiny pravého bérce a byla mu zjištěna porucha hybnosti, kvůli nefungujícími nervu na noze. Pátá vážná oběť ležela na II. FN stomatologické klinice v Praze 2.

Na MS VB v Praze byl okamžitě vytvořený speciální operační štáb pod vedením ředitele správy SNB hl. města Prahy a Středočeského kraje P. Hofmana. Vedoucím vyšetřovacího týmu s názvem Výbuch se stal pplk. Milan Vodňanský. Jeho zástupcem byl

kriminalista mjr. JUDr. Josef Doucha. Do práce štábu se zapojili: první místopředseda vlády ČR František Vlasák, ministr vnitra ČSFR R. Sacher, jeho I. náměstek A. Sámel, ministr vnitra ČR A. Hrazdára, předseda branného a bezpečnostního výboru FS L. Lis a tajemník tohoto výboru O. Bizík. Ještě v průběhu noci byla přijata řada bezpečnostních opatření, bylo sestaveno několik vyšetřovacích komisí, které prověřovaly zjištěné stopy, pracovníci Kriminalistického ústavu FS VB pracovali na rozborech materiálu a nálože, použitých při výrobě bomby a vyhodnocovali první fotografie, které se jim dostaly do rukou. Na druhý den Ministerstvo vnitra požádalo všechny osoby, které byly v dobu od 16,00 hod. do 16,15 hod. na náměstí, aby jim poskytly svou fotodokumentaci a k výbuchu vypověděly.

V prvních okamžicích se komentátoři a politici hledali atentátníka mezi osobami, které hodlaly narušit hladký průběh prvních svobodných voleb. President republiky V. Havel se v Hovorech z Lán vyjádřil jasně: „Domnívám se a též jsem to řekl panu ministrovi a jeho náměstkovi, že bychom to měli chápat jako jakousi zkoušku. Někdo prostě zkouší pevnost demokratické moci, demokratické vlády v naší zemi... Jsou určité okruhy podezřelých osob, a opravdu intenzivně na tom celý bezpečnostní aparát pracuje. Považuji za krajně důležité ukázat tvrdou ruku, ukázat, že svoboda a demokracie neznamená v našich očích, že si každý může dělat co chce, vraždit děti na Staroměstském náměstí nebo udělat z naší země křižovatku mezinárodního zločinu. Fakt, že to bylo provedeno tak krátce před volbami, jasně napovídá, že jeden z pravděpodobných pachatelů je někdo z okruhu nepřátel této moci a my takovýmto nepřátelům musíme dát jasně najevo, že nemají šanci.“ Články, které se tímto atentátem zabývaly podezíraly členy KSČ, ale především bývalé příslušníky StB. Část tisku svou pozornost zaměřila i na bývalé vězně, nebo členy jejich rodin či skupin, které nebyly spokojené s tím, že amnestie nedostala na svobodu jejich známé nebo příbuzné. Samotná policie ale vytvořila až šest vyšetřovacích variant (od psychicky narušeného jedince až po specializovaného teroristu) a postupně je prověřovala. Do vyšetřování bylo zapojeno 75 příslušníků kriminální služby, kteří kromě jiného i vyhodnocovali i 447 poznatků, které jim první dostali svědkové dodali.

Na druhý den bylo ministrem Sachrem uvedené, že nálož byla iniciována přes sedm plochých baterií se spouštěcím mechanismem budíku. Hned v první den se přihlásilo 89 svědků, kteří poskytovali informace a fotodokumentaci. Současně se ukázalo, že skleněné kuličky, které byla nalezeny na dlažbě náměstí, nebyly součástí nálože, ale byly to pravděpodobně korálky dětí. Podle jeho dalších informací, během posledních tří dnů policie dostala celkem pět telefonických informací, spojených s hrozbami výbuchů na různých

místech ČSFR. Kvůli další hrozbě byl dokonce v pondělí 4. června na několik minut zastaven provoz metra.

Vyšetřování ale nikam nepostoupilo. Nepomohl ani náskres nějaké budovy od jednoho z 11 psychotroniků, kteří s vyšetřovateli spolupracovali a ministr vnitra ČSFR R. Sacher ho ukazoval v televizi. Tento objekt se identifikovat nepovedlo. Vyšetřovatelé do konce roku vyslechli kolem 250 svědků, mluvili s tisícovkou občanů, 35 z nich poskytlo své filmy a fotografie, dokonce až ze zahraničí, zjistili totožnost mnoha osob, vytýpovali okruh možných pachatelů, pozornost se obrátila i k vojenskému zběhovi z posádky Terezín Zděnkovi Chalušovi, ale k atentátníkovi samotnému se nedostali. V únoru 1991 bylo oznámené, že kriminalisté již mluvili s 3.000 osobami, prověřili 1.050 podezřelých, získali nebo znovu prověřili 1.400 poznatků, k dispozici již měli dva alba fotografií, 5-6 videozáznamů, trubku, víčko, vystřelené kovové prvky, součástku z nástražného výbušného systému, znali výbušninu, která byly použita, ale neměli pachatele.

Barbaru Stollovou, již v dobrém zdravotním stavu, odvezlo letadlo ve středu 13. června do Německa, na druhý den byl propuštěný pacient z II. stomatologické kliniky FN 2, ještě předtím další dospělí a děti. Jako poslední zůstal 14letý kluk, který se podrobil operaci, a i funkčnost jeho nohy se začala obnovovat. V nemocnici ale strávil ještě dva týdny.

Druhým problémem byl výbuch politický a byl spojený s prováděním lustrací. Svým pokynem č. j. KR-0331/K-90 z 15. května 1990 je opět povolil R. Sacher. Jak uvádí studie Pavla Žáčka „Sachergate“: první lustrační aféra, právo „schvalovat lustrační požadavky nadále měli náměstci ministra, ředitelé Úřadu FMV pro ochranu ústavních činitelů, zpravodajské správy hlavní správy Pohraniční stráže a ochrany státní hranice (HS PS OSH), Inspekce ministra vnitra ČSFR, úřadu pro vyšetřování protiústavní činnosti, úřadu pro koordinaci a řízení, ředitel Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie a ředitelé úřadoven v krajích, náčelníci hlavní správy i správ vojenské kontrarozvědky, náčelník odboru vojenské kontrarozvědky HS PS OSH. Rovněž uvolňují poskytování archivních materiálů výhradně pro služební účely a v souvislosti s výkonem služby. Zákaz poskytovat archivní materiály mimo resort bez souhlasu ministra nadále trval. Osoby oprávněné schvalovat lustraci zabezpečí, že výstupy z lustrace budou užity výhradně ke služebním účelům v rámci resortu. Nelze je předávat dalším osobám.“

Zanedlouho poté – 21. května, federální vláda schválila požadavek na lustraci všech kandidátů do zákonodárných orgánů. Některé strany samy požádaly o prověrku svých kandidátů. Výsledkem bylo odhalení předsedy ČSL JUDr. Josefa Bartončíka a PhDr. Věry Bartoškové jako spolupracovníky StB. Obvinění J. Bartončíka přinesl jako první rakouský

týdeník Profil ještě 14. května. Podle ministra vnitra ČSFR R. Sachera se toto obvinění ihned prošetřilo a podle něj se jeho jméno objevilo pouze v registračním protokolu ŠtB, ale neprokázala se jednoznačně jeho aktivní činnost, nebo skutečnost, že by byl za ní finančně odměňovaný, nebo úkolovaný.

Obrat podle slov jeho náměstka J. Rumla nastal v pondělí 4. června, kdy z brněnského registru svazků obdržel údaje, které svědčily o tom, že StB vedla dr. Bartončíka v letech 1971-1988 jako svého tajného spolupracovníka a o všem neprodleně informoval svého nadřízeného R. Sachera. V úterý 5. června vyšel ve Svobodném slově, ústředním deníku Čs. strany socialistické článek Jaroslava Štěpaníka Mlčení moře, ve kterém proti J. Bartončíkovi vypovídal bývalý tajemník KV KSČ Vladimír Herman, jehož jméno se rovněž objevilo 14. května v týdeníku Profil. Informace týdeníku nejenže potvrdil, ale doplnil o velice závažné informace, nasvědčující, že J. Bartončík šel za svou kariérou tvrdě, bezohledně a využíval k tomu i informace, které dodával StB. V ten samý den byl na generální prokuratuře vyslechnutý bývalý příslušník StB starší referent 2. oddělení 10. odboru II. správy SNB JUDr. Miloslav Machatý, který se sám iniciativně dostavil na branný a bezpečnostní výbor FS a opakovaně žádal, aby byl k činnosti J. Bartončíka vyslechnutý. V pondělí večer byl o této jeho aktivitě informovaný generální prokurátor ČR JUDr. Pavel Rychetský. Po vykonání příslušných formalit byl v úterý dopoledne M. Machatý na Generální prokuratuře vyslechnutý a v průběhu výslechu uvedl, že Bartončík byl špičkovým a dobře placeným agentem StB, kterého M. Machatý pět let úkoloval v souvislosti s aktivitami StB v Jihomoravském kraji proti ČSL. O výsledku výslechu byl stejně neprodleně informovaný prezident, který se odpoledne za přítomnosti J. Křížana s J. Bartončíkem osobně setkal. Podle tvrzení J. Křížana měl J. Bartončík dvě možnosti, jak se zachovat: buď ihned veřejně vystoupit a tato obvinění absolutně vyvrátit, nebo okamžitě odstoupit z politického života a vzdát se kandidatury ve volbách. J. Bartončík podle něj dokonce až dvakrát přislíbil, že se z politického života stáhne, ale svůj slib nedodržel, a ještě v ten samý den odpoledne se nechal hospitalizovat. Podle slov obhájců J. Bartončíka se v důsledku nátlaku na jeho osobu zdravotně zhroutil a byl přijatý na koronární jednotku III. Fakultní nemocnice s poliklinikou na Praze 2 na Karlově náměstí. (Některé články chybně uváděly, že v Brně.) Mezitím J. Ruml o věci informoval R. Sachera s tím, aby ČSL sama J. Bartončíka ze své kandidátky ještě před začátkem voleb stáhla.

Protože se tak nestalo, byla tato skutečnost veřejně oznámena J. Rumlem ve středu večer 6. června v Televizních novinách, jednak v nejsledovanějším čase, jednak pět hodin po ukončení předvolební kampaně, po které měl být ze zákona až do skončení voleb zachovaný

informační klid. Publikování jakékoli informace k volbám v tomto období zákon č. 47/1990 Sb. ve § 27 Pátá část Oddíl 3. přímo zakazoval:

„ODDÍL 3 Volební kampaň
§ 27

(1) Dobou volební kampaně se pro účely tohoto zákona rozumí období počínající 40 dnů a končící 48 hodin před zahájením voleb...

(4) 48 hodin před zahájením voleb a v den voleb je zakázána volební agitace pro politické strany slovem, písmem, zvukem a obrazem ve státních veřejných informačních prostředcích, v budovách, kde sídlí okrskové volební komise, a v jejich bezprostředním okolí. Zveřejňovat výsledky předvolebních průzkumů veřejného mínění je dovoleno nejvýše do sedmého dne přede dnem voleb.“

J Ruml ve svém prohlášení uvedl: „Během svého působení ve funkci náměstka federálního ministra vnitra jsem v těchto dnech přišel do styku se závažnými informacemi, které jednoznačně svědčí o tom, že dr. Josef Bartončík v žádném případě nemůže působit jako poslanec Federálního shromáždění ČSFR. S těmito informacemi jsem se nesetkal pouze já. V důsledku této skutečnosti přislíbil včera dr. Bartončík, že ještě týž den odejde z politického života a stáhne svou kandidaturu ve volbách. Místo toho byla vydána správa, že akutně onemocněl a jeho zdravotní stav je dobrý.

Vzhledem k tomu, že nesplnil svůj slib, cítím morální povinnost prohlásit, že dr. Bartončíka považuji za bezcharakterního člověka, který se snaží skrýt svou minulost a do posledních hodin využít politické situace ve svůj prospěch. Mám za to, že takoví lidé nemají právo zneužívat důvěry veřejnosti a jejího úsilí dovést naši společnost ke skutečné demokracii.

Jsem vázán služebním tajemstvím, ale důkazy, které o činnosti dr. Bartončíka mám, jsem ochoten kdykoli předložit příslušným státním orgánům. Doufám, že tímto prohlášením předejdu politickému skandálu, o který nikdo z nás nemá zájem.“

Čs. strana lidová odpověděla 7. června ve svém Prohlášení. Obvinila J. Rumla z hrubého porušení volebního zákona, oznamovala, že na něj podala trestní oznámení a požadovala předložení nezvratných důkazů. Lidová demokracie v článku Gangsterské metody v politické praxi toto jednání také odmítla a naznačila, že J. Rumlovi jde pouze o získání křesla ministra vnitra.

V sobotu 9. června, hned po skončení voleb, se v Nové galerii Pražského hradu konala tisková konference, přenášena i ČST, na které vystoupili poradce presidenta ČSFR J. Křižan, náměstek ministra vnitra Jan Ruml a generální prokurátor ČR Pavel Rychetský. Podle těchto informací byl J. Bartončík placeným agentem StB celkem sedmnáct let. Informace k jeho osobě dodal M. Machatý. Mezitím J. Ruml zjistil, že z brněnského registru vyplývá, že StB

měla svazek č. 436903 na svého agenta Hájka číslo písemnosti BL 14301, za kterým se skrývá právě J. Bartončík. Svazek a písemnost ale k dispozici nebyly, protože již byly skartované. Vedení ČSL ještě v ten samý den na zasedání svého předsednictva toto obvinění odmítlo s tím, že do rukou nedostalo žádný písemný materiál, který by ho opravňoval k nějakým závěrům, trvalo na předložení konkrétních důkazů a svolalo vlastní tiskovou konferenci, na které R. Sacher tyto informace zpochybňoval, podporovaný deníkem své strany Lidovou demokracií. Dokonce oznámil, že J. Ruml se nesnaží zkompromitovat pouze J. Bartončíka, ale i jeho samotného, takže celou tuto aféru přiřadil ke tlakům na svou osobu. R. Sacher dokonce tvrdil, že se ve svém přístupu k případu dr. Bartončíka opíral o šetření bývalého náměstka Jaroslava Procházky z 30. března 1990. J. Procházka ale existenci takového šetření absolutně popřel jako lež. Ke všemu se v neděli ve svých Hovorech z Lán vyslovil i prezident ČSFR Václav Havel: „Celá lustrační historie, která se vleče s zauzluje nejrůznějšími způsoby, to je cosi, co nikdo nepředvídal a nikdo nechtěl. Mělo by to podle mého mínění skončit. Touha občanů mít jistotu, že jejich zvolení zástupci jsou lidé s čistým mravním štítem, je samozřejmě oprávněná, srozumitelná a legitimní. Zároveň se ale ukazuje, že hraje roli bezpočet dobře míněných, ale špatně uskutečněných plánů a úmyslů a také bezpočet špatných lidských vlastností a různé spiklenecké čachry.“ Následně na jedné straně uznal, že registry by zfalšovatelné být neměly, na druhé však takovéto sfalšování připustil a na základ toho, zpochybnil celý lustrační proces. „Je to celé velmi složité, a ještě je složitější je problém psychologický. Mnoho lidí bylo skutečně dohnáno nejrůznějšími způsoby vydírání a psychologických tlaků ke spolupráci s StB... Je nesmírně těžké zjistit, jak to vlastně bylo.

Navíc žijeme v atmosféře, kdy, jak říkám, nikdo nic neumí. Svobodný tisk, například neumí nést žurnalistickou odpovědnost. Spousta novinářů si myslí, že jejich hlavním úkolem je být soukromým detektivem a pátrat po senzacích... Znova opakuji, že je to celé velmi smutné a mrzí mne, že k tomu došlo.“

Oporu v tomto směru našel na Slovensku. Ještě v ten samý den odvolal svou kandidaturu na post předsedy SNR J. Budaj. Na tiskové konferenci VPN popsals jako došlo k podpisu jeho spolupráce se ŠtB, která ho díky tomu pustila do Itálie, kam se potřeboval dostat, svému závazku spolupracovat s StB však po návratu nedostál a nikdy s ní nespupracoval. Vzhledem k situaci, která teď vznikla, se však rozhodl dobrovolně a veřejně odstoupit z politické scény. Jeho stanovisko podpořilo i VPN, které se již předtím ústy svých nejvyšších představitelů rázně postavilo proti lustracím. „Nechceme věčně žít ve stínu kartoték státní bezpečnosti,“ řekl disident prof. PhDr. Miroslav Kusý, CSc. „Základy naší politiky není možné stavět na záznamech minulého režimu.“

Lustrace ve svém společném televizním vystoupení zpochybnili i všichni tři ministři vnitra. Uvedli, že za prvé, se ztratily složky více než 14.000 nejaktivnějších spolupracovníků StB. Za druhé, ti nejaktivnější možná ani žádné složky neměli. Za třetí, v registrech a počítačích se mohly objevovat jména lidí, kteří nikdy žádnými spolupracovníky ani nebyli. Problémem ale bylo, že V. Mečiar se již předtím aktivně zapojil do vytěžování spisů StB pro realizaci svých politických cílů a R. Sacher byl později usvědčován ze spolupráce s StB. Navíc sněm OF v sobotu 16. června velice ostře projednával nejnovější informaci, že R. Sacher opět lustroval některé poslance z řad OF, a to bez vědomí předsedy FZ. Na základě toho OF již odmítala jeho osobu v čele federálního ministerstva vnitra. Naopak ČSL-KDU ústy svého generálního tajemníka Jiřího Černého tento post i nadále požadovala pro sebe: „Jedině ministr vnitra, křesťan, zajistí, aby na MV nedocházelo k čachrům.“ K tomu lidovci požadovali další tři ministerská křesla. Když to OF odmítlo, ČSL přešla do opozice. Na úrovni ČR to ale bylo jiné, zde ke koaliční dohodě došlo, ale ani zde ČSL křeslo ministra vnitra nedostala.

Ze strany KC OF nebyl odmítavý postoj k osobě R. Sachera žádnou novinkou a vůbec ne žádným překvapením. Již několik měsíců, především ústy Ladislava Lise a bývalých Sacherových náměstků, ministra Sachera ostře kritizovalo. Od okamžitého odvolání z funkce ministra chránily pouze velice dobré styky s prezidentem V. Havlem, který se ho několikrát zastal i proti vůli představitelů KC OF a to tak, že místy hrozil mezi nimi konflikt. Kromě výše popsanych skutečností Občanskému fóru vadila i Sacherova představa, že Úřad pro ochranu ústavy a demokracie by měl být v budoucnu podřízený vládě, zatím co OF bylo toho názoru, aby se tento úřad osamostatnil od FMV a byl podřízený kontrole parlamentu. Ze všech těchto důvodů v červnu 1990 možnost dalšího pokračování R. Sachera v čele ministerstva vnitra de facto vetovalo.

V podstatě to potvrdil i Marián Čalfa, který v rozhovoru pro Lidové noviny 18. června uvedl některá jména bývalých ministrů své první vlády, se kterými počítal i při sestavení své vlády další. Jméno R. Sachera mezi nimi nezaznělo: „Citlivý problém federálního ministra vnitra je otevřen, uvažujeme o konkrétním kandidátovi, jehož morální kvality jsou nesporné. Bude to člověk, který bude zaručovat nestrannost v pravém slova smyslu a bude mít i dostatečné organizační a odborné schopnosti.“

Z volebních kandidátek již předtím odstoupila více než stovka politiků, podle všeho kvůli tomu, že se takového obvinění obávali. Obvinění ze spolupráce s StB, některá oprávněná, jiná lichá, zasáhlo kromě J. Bartončíka a V. Bartošové i další osoby, např. lidovce

Jiřího Havla, v zákulisí se dokonce mluvilo o M. Čalfovi, do centra pozornosti se dostal i disident Stanislav Devátý, na Slovensku řada dalších osobností.

Ve dnech 8. – 9. června se konaly první parlamentní volby a jejich výsledek potvrdil očekávání. Do Sněmovny lidu získalo nejvíce hlasů Občanské fórum, na druhém se umístila KSČ a třetí, i přes předvolební denunciaci J. Bartončíka, ČSL. Na Slovensku vyhrála Verejnost' proti násiliu, KDH bylo druhé a KSČ (KSS) třetí. Do Sněmovny národů v Česku vyhrálo OF, KSČ byla druhá, Hnutí za samostatnou Moravu třetí. Na Slovensku bylo pořadí stejné – VPN, KDH a KSS. Volby do ČNR vyhrálo OF, následováno KSČ a Hnutím za samostatnou Moravu. Volby do SNR vyhrálo VPN, před KDH, Slovenskou národní stranou a KSS.

Do čela federální vlády se opět postavil JUDr. Marián Čalfa, ministrem vnitra se stal Ing. Ján Langoš za VPN. Čalfova vláda, podobně jako ta předešlá, dostala přívlastek, tentokrát „vláda národní oběti.“ Vycházelo se z myšlenky Václava Klause, že si utáhneme opasky, budeme šetřit a pracovat, za pár let doběhneme Evropu a pak už bude líp. V úterý 3. července Marián Čalfa předstoupil před Federální shromáždění ČSFR, aby přednesl vládní prohlášení, které se věnovalo rovněž vnitřní bezpečnosti republiky: „bezpečnostná politika štátu bude rešpektovať a chrániť ľudská práva. V záujme ochrany občanov boli zrušené všetky zložky ŠtB a niektoré zložky ďalších útvarov FMV. Zároveň sa vytvára Úrad na ochranu Ústavy a demokracie. Reorganizácia, vrátane základnej kádrovej očisty bude dokončená v júli tohto roku. Podľa návrhov zákonov, ktorá ste obdržali, Úrad na ochranu Ústavy a demokracie bude pôsobiť mimo rámca FMV a jeho riaditeľ bude zodpovedať za výkon svojej funkcie Federálnemu zhromaždeniu. Ešte v priebehu tohto roku bude vytvorený nový model pôsobenia spravodajskej služby. Do konca roka budú pripravené nové zákony o rezorte FMV tak, aby sa zaručila jeho právna kontrola. Sloboda cestovania a nové medzinárodné dohovory nášho štátu si vyžadajú urýchlenú reorganizáciu pasovej služby, postupne vybavovanej modernou technikou. Koncepcia bezpečnostnej politiky vlády ČSFR predpokladá, že až do konca roku 1992 bude ochranu štátnych hraníc zabezpečovať Pohraničná stráž, ktorú potom nahradí profesionálna Pohraničná polícia. Vláda okrem dokončenia previerok v rezorte FMV bude zabezpečovať stabilizáciu a dopĺňanie kádrov Zboru národnej bezpečnosti. Zabezpečenie verejného poriadku, osobnej bezpečnosti a majetku občanov bude v nadchádzajúcom období vyžadovať oveľa aktívnejší boj s kriminalitou. Pre boj proti organizovanej a profesionálnej kriminalite sa urýchlene vytvoria špecializované tímy a vybuduje sa úradovňa Interpolu, čo napomôže boju s medzinárodným

zločinom. Federálna vláda očakáva, že republikové vlády, zastupiteľské zbory i verejnosť podporia našu políciu, pretože inak nie je možné čeliť súčasnej vlne kriminality.“

Realizace vládního prohlášení plně odpovídala přívlastku této vlády, která vzápětí vyhlásila několik opatření, ve svých důsledcích podvazujících životní úroveň obyvatelstva. V pondělí 9. července vstoupilo v platnost rozhodnutí vlády z 24. května o odstranění záporné daně z obratu, což vedlo k nárůstu maloobchodních cen potravin. Ve čtvrtek 18. července rozhodla o zvýšení cen benzínu a v průběhu roku celkem 3krát devalvovala korunu vůči USA dolaru, jehož cena v důsledku toho klesla na 28 Kčs za 1 dolar. Tento krok již obyvatelstvo tak nepostihl, protože velké sumy dolarů u nás skoro nikdo neměl, kromě veksláckých nebo jiných zločineckých struktur většího rozměru.

V České republice se předsedou vlády stal opět Petr Pithart (OF). Ministrem vnitra nejdříve Ing. Tomáš Hradílek (OF), kterého 27. listopadu ve funkci vystřídal JUDr. Tomáš Sokol (OH). V programovém prohlášení své vlády 2. července P. Pithart uvedl: „V bezpečnostní oblasti bude vláda usilovat o to, aby byl Sbor národní bezpečnosti zbaven v očích veřejnosti nedůvěry vyplývající z poměrů předchozího údobí. Novými zákony o kriminální policii a policejním sboru i dalšími opatřeními je vláda rozhodnuta rychle uskutečnit hlubokou reformu bezpečnostních struktur a vytvořit vskutku kvalifikovaný a početně dostatečný policejní sbor. Chceme, aby občan žil s vědomím, že jeho život, zdraví a majetek jsou v dostačující míře chráněny.“

Ve středu 27. června byl do čela branného a bezpečnostního výboru Sněmovny lidu zvolený JUDr. Ing. Ivan Šimko (KDH), později dvakrát ministr vnitra SR. V ten samý den byl do čela branného a bezpečnostního výboru Sněmovny národů opět zvolený Ladislav Lis. Na zasedání ČNR 26. června byl do funkce předsedy výboru petičního, pro právní ochranu a bezpečnost Sněmovny lidu zvolený Vladimír Šuman (OF).

Na Slovensku se předsedou vlády stal Vladimír Mečiar (VPN). Funkci ministra vnitra po něm nejdříve převzal Ing. Anton András (KDH), kterého 22. listopadu 1990 vystřídal Ing. Ladislav Pittner, CSc. (KDH). Dne 29. června na půdě SNR V. Mečiar přednesl programové prohlášení své vlády, ve kterém se věnoval také otázkám vnitřní bezpečnosti: „Vláda chce pôsobiť na obmedzovanie kriminality všetkého druhu a na zabezpečovaní verejného poriadku. Musíme garantovať bezpečnosť občanov, ich majetku a ochranu verejných záujmov. Pretrvávajú závažnosť a rozsiahlosť trestnej činnosti recidivistov, narušenej mládeže i amnestovaných osôb. Pokladáme za svoju úlohu zvýšiť akcieschopnosť verejnej bezpečnosti, posilniť materiálno-technickú základňu verejno-bezpečnostného policajného aparátu a využiť pritom skúsenosti z vyspelých krajín. Prílišná centralizácia je istou deformáciou.“

Nová právna úprava musí posilniť pôsobnosť republík, regiónov a obcí. Vláda prerokuje návrh zákona o bezpečnostnej polícii, ktorý nahradí doterajší zákon o Zbore národnej bezpečnosti.

Vláda pokladá vysoký počet dopravných nehôd, straty ľudských životov a zdravia účastníkov cestnej premávky za vážny spoločenský problém. Na jeho trvalé znížovanie bude presadzovať účinnejšiu kontrolu a štátny dohľad, zlepšenie údržby a opráv vozidiel a dobudovanie staníc technickej kontroly. Vláda zriadi svoj poradný, koordinačný a iniciatívny orgán pre bezpečnosť cestnej premávky a modernizáciu cestnej siete. Rozvoj cestnej siete bude vláda orientovať na výstavbu a rekonštrukciu dopravne najzaťaženejších cestných ťahov. Bude dbať, aby sa účelným využitím prostriedkov na údržbu a opravy zamedzovalo zhoršovaniu technického stavu cestnej úlete. Rozvoj cestného hospodárstva dopracovaný o nové námety prerokuje vláda v najkratšom čase. Na ekonomické zabezpečenie potrieb cestnej siete sa vytvorí štátny cestný fond....“

Do čela Branno-bezpečnostného výboru SNR byl zvolený František Javorský (KDH).

Vláda ČSFR byla definitivně sestavena 27. června. Ján Langoš si ale zatím nové vedení nevytvářel. Ve středu 4. července na zasedání branných a bezpečnostních výborů FS oznámil, že zatím určil pouze svého 1. náměstka J. Rumla. Poté se ukázalo, že ve stejné funkci pokračoval Ivan Průša a zastával ji až do 22. října, kdy byl postavený do čela Úřadu vlády ČSFR. Ve funkci dalšího I. náměstka až do 31. prosince pokračoval Andrej Sámel, ve své funkci náměstka rovněž Miroslav Král. Novými náměstky se stali Arnošt Kohút, kterému podléhal ÚOÚD a Petruška Šustrová.

Vláda ČR začala svou činnost 29. června 1990 a stejného dne do funkce ministra vnitra ČR nastoupil Ing. Tomáš Hradílek (OF). Až do 10. července ve svých funkcích pokračovali původní náměstci ministra – Josef Petrásek, Antonín Eliáš a Bohumír Klíma. Nahradili je pplk. Ludvík Vaculka, který předtím působil ve funkci ředitele správy VB Severomoravského kraje, jako I. náměstek ministra, JUDr. Pavel Zářecký (CSU) a Ing. Jaroslav Krolupper (právo). Na svém místě zůstal František Drbohlav. Po odchodu L. Vaculky 30. září zpátky do Ostravy, se I. náměstkem stal František Drbohlav a na jeho místo nastoupil pplk. Karel Ludvík, dosavadní náčelník VOS MV ČR.

Počet náměstků se konsolidoval. Státní správa (CSÚ) se stále více vyhraňovala, stejně tak i bezpečnostní úsek ministerstva. Spolu s tím se v létě připravoval přesun některých bezpečnostních problematik MV ČR k řídicím orgánům VB, na jejichž zřízení se pracovalo. Tato reforma se začala uskutečňovat v posledním čtvrtletí tohoto roku.

Do konce roka došlo i k několika posunům na postech ředitelů krajských správ. Ve východních Čechách k 31. prosinci skončil ve funkci Bohumil Šálek, na severní Moravě po J. Sprušilovi nastoupil 1. října právě Ludvík Vaculka a 15. listopadu na jihu Čech JUDr. Bohumil Bezemek. Všichni ostatní ve svých funkcích pokračovali.

Došlo i ke změně ve funkci náčelníka HS VB, když 30. června 1990 do ní po J. Houbovi nastoupil pplk. František Kupka. Jeho zástupcem se stal pplk. JUDr. František Zelenický.

Do čela Úřadu FMV pro leteckou službu byl k 1. říjnu jmenován jako ředitel mjr. JUDr. Vladimír Panenka.

Po proměně HS VB MV ČR v Hlavní velitelství VB 1. listopadu byl do jeho čela postavený František Zelenický.

Změny nastaly také na Úřadě pro ochranu ústavy a demokracie. Po volbách byl do funkce jeho ředitele uvedený Jiří Müller, který ji zastával pouze do 27. listopadu, kdy z ní byl odvolaný a nahrazený Jiřím Novotným. Také v čele Zpravodajské služby nastaly změny. Nový ministr vnitra ČSFR J. Langoš 15. července 1990 opět pověřil výkonem funkce ředitele ZS FMV Přemysla Holana, který ale tuto funkci zastával jen do 1. září, kdy ho na základě dohody P. Holana s J. Rumlem ve funkci nahradil Radovan Procházka.

Na ministerstvu vnitra SR došlo pouze ke dvěma změnám – do funkce náměstka ministra vnitra byl jmenovaný pplk. Ján Michalko. Po odchodu Vladimíra Borodovčáka na Úřad vlády SR se 15. srpna I. náměstkem ministra stal Jaroslav Svěchota.

Volby a jejich výsledky jasně ukončily první etapu vývoje SNB v tomto roku. SNB již existoval především ve formě VB a mohl se ve druhém pololetí 1990 více soustředit na boj proti kriminalitě, i když jeho řady ještě nějaký čas pročesávaly poslední prověrky. Na úrovni federace došlo ke konsolidaci vedení resortu, které již zcela jednoznačně převzali do rukou bývalí disidenti z OF a VPN, kteří nebyli spojeni s rokem 1968 a jeho ideami se necítily být vázání. Jejich postavení se navíc v průběhu roka neustále zlepšovalo. Z jejich řad pocházel federální ministr vnitra, drtivá většina jeho náměstků a stáli v čele nejdůležitějších státně-bezpečnostních úřadů. Lidovci své postavení neudrželi. Bývalí reformní komunisté si ale uchovali poměrně dobré pozice v čele krajských správ SNB, kde vystupovali jako odborníci.

Na úrovni ČR ztratili své pozice komunisté, kteří až do voleb drželi funkci republikového ministra, a i zde se prosazovali bývalí disidenti, především reformní komunisté. Na úrovni SR si nadále drželi pozice bývalí disidenti, ale stejně tak reformní komunisté představovaní Vladimírem Mečiarom, ve spojení s Křesťansko demokratickým hnutím, ve kterém se zejména prosazovali představitelé bývalého katolického disentu.

Při tomto hodnocení musíme vzít v úvahu, že obě základní hnutí 17. listopadu – OF i VPN se již v průběhu roku 1990 začala rozpadat do menších ideově-politických skupin, a iniciativu začaly přebírat křídla, která v roce 1991 vedla ke vzniku ODS v Česku a HSĐS na Slovensku.

Nové federální ministerstvo vnitra bylo tedy více ideově jednotné, skončily konflikty mezi ním a KC OF, nebo s branně bezpečnostními výbory FS, jak tomu bylo až do té doby. Vedení VPN do celostátních sporů fakticky nezasahovalo. To vedení FMV umožňovalo poněkud razantnější postup v některých oblastech. V jiných však naráželo na již vzpomenutou rostoucí snahu o emancipaci Slovenska, což muselo brát v úvahu. Samotný nový ministr Ján Langoš měl ale blíže k představitelům bývalého českého disentu, jako k nastupující nové garnituře na Slovensku.

V své nové funkci poprvé vystoupil 4. července, a to před branně bezpečnostními výbory FS. Jako první problém, který hodlal řešit, uvedl dokončení propuštění příslušníků bývalé StB ze služebního poměru. Mnozí z nich se proti propuštění odvolávali a podávali při tom reálné právní argumenty. Zejména upozorňovali na nedodržení všech zákonných náležitostí při svém propuštění ze služebního poměru, protože jim bylo v zákonem stanovené lhůtě 30 dnů nebylo odpovězeno na jejich odvolání. Z tohoto důvodu J. Langoš pověřil právní odbor ministerstva, aby to prošetřil. Rychlost, pomocí které byl tento zákon vypracovaný, se začal obracet proti jeho autorům. Za druhý problém označil nevyřešené kompetenční vztahy jak směrem k federální vládě, tak i vůči republikovým ministerstvům. Postěžoval si, že vládou připravovaný kompetenční zákon nedala vláda k dispozici, ani jednomu z ministerstev vnitra. Tento problém se snažil vyřešit 8. července formou společné porady všech tří ministrů vnitra, na které se pak povedlo najít společné stanovisko. Ale již ve svém vystoupení uvedl, že MV ČSFR by se mělo zabývat bojem proti terorismu, přednostně problematikou narkotik, padělání peněz a vést centrální evidenci obyvatelstva. Podléhat by mu měl Útvar rychlého nasazení, ochrana ústavních činitelů a zpravodajská služba. Vyslovil se i k přebujelosti svého ministerstva, které je nutné podle jeho slov racionalizovat.

V diskusi se objevil i jeden dost kuriózní návrh, aby byli ze služby propuštění všichni příslušníci SNB a nová policie se stavěla od začátku, což se s pochopením nesetkalo. R. Sacher zkritizoval vládní návrh o zpravodajské službě, týkající se práce Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie, přičemž upozorňoval, že jeho realizací by došlo k výrazné koncentraci moci. Více se mluvilo o rostoucí křivce kriminality. J. Langoš ji viděl jako důsledek nedůvěry veřejnosti k VB, čehož využily kriminální živly a zintenzivnily svou činnost. Druhou stranou mince viděl v rostoucí sociální nejistotě příslušníků SNB, vzhledem k neukončení procesu

prověrek, neřešení kompetenčních vztahů a absenci koncepční bezpečnostní politiky. Věc měl vyřešit nový zákon o policii, ale ten byl ještě v nedohlednu. R. Sacher v této souvislosti uvedl, že novelizovaný zákon č. 100/1970 Sb. staví současného příslušníka SNB do situace, kdy nemá zákonem zajištěna taková práva, jako kterýkoli jiný občan tohoto státu. Problémem jsou i nízké platy. Glosoval to slovy, že buď policisty zaplatíme my, nebo veksláci. V rámci diskuse se požadovalo řešit otázku vzdělávání policistů; zabývat se Úřadem pro pasovou službu a cizineckou agendu, protože se objevovaly obavy, aby se nestal útočištěm příslušníků bývalé StB. Objevily se i úvahy, zda by celá tato problematika neměla být vyčleněna z resortu.

Zasedání pokračovalo 9. července, kdy se požadovalo, aby vláda do konce roku vypracovala zásady bezpečnostní politiky našeho státu, urychlily se práce na novém zákoně o policii a uvolnily se finance na technické zdokonalení práce policie.

Úsilí o společný postup všech tří ministerstev našlo svůj výraz v uspořádání další společné schůzky všech tří ministrů. Stalo se tak 18. července v Praze, a kromě nich se jí účastnili i jejich náměstci, ředitelé hlavních správ, ředitelé KS SNB, náčelníci správ VB a odborů vyšetřování VB. Ve své podstatě nic závažného nepřinesla, pouze se opakovaly myšlenky minulých porad. První náměstek ministra vnitra Ivan Průša ale podrobně informoval o přípravě dalších významných zákonů. Při jejich tvorbě federální ministerstvo vnitra přistupovalo na základě principu budování federace zdola. Federální vláda připravuje 92 návrhů zákonů, uvedl. Brzdou legislativní tvorby byl ale stále platný zákon č. 128/1970 Sb. o vymezení působnosti ČSSR ve věcech vnitřního pořádku a bezpečnosti, a kvůli tomu se musí přijmout jeho novela na zasedání Federálního shromáždění. Uvedl, že FMV v nejbližší době předloží vládě k projednání návrhy zákona o policii, ale ten je ještě stále v stadiu dopracování; zákona o používání zpravodajsko-technických prostředků; zákona o služebním poměru; zákona o ochraně ústavy a demokracie a zákona o výkonu zadržení a zajišťování. V letech 1991-1992 to budou zase zákony o pohraniční policii; o zbraních a střelivu; o užívání státního znaku a státní vlajky občany; novely zákonů č. 75/1957 Sb. o občanských průkazech a zákona č. 135/1982 Sb. o hlášení a evidenci občanů. FMV musí navíc pozornost soustředit i na přípravu zákonů o zřízení policejní akademie a k činnosti zpravodajské služby. Stranou pozornosti nesmí stát ani delimitace Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie. „Do června 1992,“ připomněl I. Průša na závěr svého vystoupení, „musí legislativa dát zcela nové a pevné základy pro práci všech druhů služeb.“

Druhým nejvýznamnějším bodem této schůzky byla podrobná informace o finančních možnostech resortu v tomto roce. Bylo konstatováno, že deficit dosahuje v každé republice již

čtvrt miliardy Kčs, a to v situaci, kdy bol rozpočet resortu oproti původnímu plánu zkrácen o 10 %. V samotné ČR dosahuje nekrytý schodek ministerstva částku 100 miliónů korun, přičemž je na tom nejhůře automobilová a kriminalistická technika. Problémy jsou se zastaralou technikou pro výkon služby, počítačové systémy a již byla zcela zastavena investiční výstavba. Ani případná delimitace od FMV směrem k republikám nepřinese okamžité zlepšení. Náklady si navíc vyžádá navyšování počtů vyšetřovatelů, k čemu vedly novelizace trestního zákona a zákona o přečinech. Negativně působí i skutečnost, že všechny tři ministerstva podléhají jiné vládě, která jim bude finance přidělovat, protože v důsledku tohoto může dojít k nerovnováze. Okamžité východisko se vidělo v co nejrychlejším odbourání všeho, co nemá nic souvislého s přímým výkonem služby, a odčerpává síly z ulice, kde je potřebné, aby příslušníci SNB byli co nejvíce vidět.

Ředitelé krajských správ se shodli na tom, že v podstatě se ví, co je nutné udělat, ale chybí rychlé řešení, které právě příslušníci SNB nejvíce potřebují, stejně tak zvýšení technické základny a odborné úrovně příslušníků SNB.

Některé z těchto otázek se projednávaly v průběhu návštěvy presidenta Interpolu Ivana Barbota a generálního tajemníka této organizace Raymonda Kendalla v Praze v půlce července. Jejich návštěva byla reakcí na odevzdání oficiální žádosti vlády ČSFR o vstup do této instituce. Jménem vlády tak v Lyonu, sídle Interpolu, učinil 1. června československý konzul ve Francii Igor Grexa. Oba představitelé Interpolu teď jednali s náměstkem ministra ČSFR Miroslavem Králem a informovali ho o nejenom o přijetí přihlášky ČSFR, ale i o následujícím postupu. K přihlášce se vysloví další organizace, zejména ale výkonný výbor a to tak, aby o všem mohlo rozhodnout Valné shromáždění Interpolu již na svém zářiovém zasedání v kanadské Ottavě. Představitelé Interpolu ale upozorňovali na fakt, že do té doby musí být jasné, s kterou složkou v ČSFR bude spolupracovat, a trvali na tom, že to musí být složka celostátní. Tyto požadavky vedly k vytvoření centrální celostátní úřadovny v Praze.

Posuny nastaly v oblasti práce NOSP SNB, a to na jeho celorepublikové poradě 21. července v Praze. Celkem sto devatenáct delegátů, kteří se této porady účastnili, zastupovalo 114 základních organizací a 12.677 jejich členů. Konstatovalo se zde, že první nadšení z jejich ustavení již přešlo, což se odrazilo v místním úbytku členů. Kromě toho počet členů odborů se snížil i o propuštěné příslušníky StB, v případě, že se ještě předtím členy odborů stali. Vzhledem k tomu NOSP SNB usiloval, aby k VB byli neprodleně zařazeni všichni příslušníci SNB, kteří prověrkami prošli a zatím neměli umístění. Vyslovil i zklamání nad počínáním těch funkcionářů nižších stupňů, kteří je odmítají přijímat na svá oddělení. Překvapující to bylo na úseku vyšetřování, kde byl nárůst práce obrovský a stávající počet vyšetřovatelů na

jeho zvládnutí nepostačoval. Několik ředitelů krajských správ SNB při tom uvádělo, že na nižších úrovních policisté i vyšetřovatelé někdy stíhají provést pouze vstupní úkony a pak již nic dalšího. V tomto odmítání se mnohdy projevovala nejistota, zda nižší náčelníci nebudou za vyšší průměr převedených příslušníků z StB na svá pracoviště hlavně tiskem nakonec pranýřováni. Svým způsobem v tom ale bylo i pokračování předlistopadové řevnivosti mezi VB a StB, kdy se příslušníci StB cítili o něco více jako příslušníci VB a teď se jim to takto vracelo. Porada dále probírala odliv členské základny a nízkou aktivitu některých organizací. V závěrečné výzvě ke všem svým členům se odrazila hlavní témata i hlavní problémy, se kterými se NOSP SNB potýkal:

„Vyzýváme členskou základnu k aktivizaci své činnosti a k plnění členských povinností, včetně placení příspěvků. Tato aktivizace poskytne republikovému výboru (RV) podporu, bez níž nemůžeme hájit zájmy členské základny.

Vzýváme všechny základní organizace, jejich výbory i republikový výbor, aby trvale a konstruktivně spolupracovaly s občanskými komisemi na všech úrovních.

Vyzýváme republikový výbor, aby sjezd odborového svazu svolal do konce letošního roku, nezávisle na přípravě a přijetí novelizovaných zákonů o služebním poměru, o policii a změně struktury MV.

Nesouhlasíme s připravovanou změnou struktury MV bez předběžného projednání s odborovým svazem a bez předchozího pokusu o sjednocení policejních struktur v Evropě, a to nejen z ekonomických důvodů.

Nesouhlasíme s identifikačními čísly, které nejsou důstojné člověka v demokratickém státě. Věříme, že v současné době jde o přechodné opatření, které ztratí význam.

Chceme aby „policejní právo“ (i jeho případné změny) bylo předem projednáno s členskou základnou.

Naléhavě žádáme o personální a technické posílení přímého výkonu služby na základních útvarech.

Požadujeme obnovení a další posílení sociálních jistot, které byly v současném období potlačeno novelou zákona č. 100/1970 Sb.“

Své připomínky Svaz následně projednal s ministrem vnitra ČR T. Hradílkem. Debatovalo se u situací v resortu a Sboru i jeho ekonomických možnostech. Obě strany zavrhly využitelnost stávky policistů při řešení jejich problémů. Dohodly se raději na používání mírnějších stupňů a forem prosazování odborářských požadavků, a to cestou odvolání se proti rozhodnutí, stížnostmi a jednáním v dohodovacích komisích. Ministr prohlásil, že chce být policistům dobrým ministrem a udělá vše, aby policie měla ke své práci

vždy to, co potřebuje a co si zaslouhuje. Prostředků je však málo. Spolu s tím vyslovil přesvědčení, že se organizace NOSP SNB nenechají strhnout k nějakým nerozvážným akcím. Předseda RV NOSP SNB Pavel Ivánek ujistil, že odbory nemají zájem na nějakých konfliktech. „Ale sama situace v MV dnes není dobrá – lidé zde nemají sociální a pracovní jistoty. Šíří se pověsti o dalších kolech nekonečných prověrek, nad lidmi stále visí hrozba propuštění. Aby mohli konečně pracovat, soustředit se na náročnou práci, k tomu již potřebují jistotu a důvěru.“ Jejich obavy se ministr vnitra snažil utišit. „Prověrky jsou uzavírány a uděláme za nimi tečku. To vůbec neznamená, že by byly dokonalé. Komise se mohly dopustit omylů v obou směrech své činnosti. Je nutné ale vycházet z toho, že vývoj k demokracii je v naší zemi nezvratný...“ Upozornil však, že i v budoucnu se bude muset resort i Sbor rozejít s lidmi, kteří se proti takovému vývoji staví a v této činnosti bude vedení resortu nekompromisní. „Všichni, kteří dnes u policie pracují a mají k tomu lidské i odborné předpoklady, takové už dnes nic neohrožuje, jediné jejich špatná práce. V co nejkratší době, po nutných konzultacích s premiérem vlády ČR, vystoupím ke komplexu těchto otázek před širokým aktivem policejního sboru tak, aby se u odpovědně pracujících policistů dostavil pocit sociální jistoty.“

V pondělí 30. července tyto záležitosti vedení NOSP SNB projednalo přímo s ministrem vnitra ČSFR J. Langošem. Soustředilo se zejména na vytvoření podmínek pro práci policejních odborů, spoluúčast odborů na projednání řady opatření, vyjasňoval se termín „nedílná velitelská pravomoc“. Velká pozornost ale byla věnována přípravě zákona o policejních sborech. Ministr vnitra ČSFR vyzval odbory, aby vyslaly jednoho svého člena do komise pro přípravu těchto zákonů. Stejně tak se rokovalo o důsledcích novelizace zákona č. 100/79 Sb. a to za podmínek, kdy se některé nové občanské komise nechaly slyšet, že bude nutné se k nějakým rozhodnutím vrátit a probrat je ještě jednou, protože mezi jednotlivými komisemi chyběla součinnost a propojenost. Ján Langoš k tomu zaujal jasné stanovisko: „Ty prověrky, které nyní proběhly, je třeba dokončit, vyřešit četná odvolání. Jde mi především o mladé policisty, kteří svou krátkou službu nemohli být tolik poznamenáni, aby závěry o jejich propuštění, často nedostatečně zdůvodněné, byly co nejdříve prověřeny. A žádné další prověrky již nebudou. Pokud dojde k odhalení závažných skutečností a nesprávném nezákonném jednání policisty, budou tyto věci, včetně propuštění, řešeny ze zákona, a ne už takto.“ Spolu s tím oznámil, že FMV nebude vydávat prohlášení, zda někdo byl, či nebyl agentem StB. Lustrace jsou nyní možné jen na příkaz vlády, vydaný samotnému ministrovi vnitra ČSFR. Jedná se o skutečné výjimky jen tam, kde je to nezbytně nutné, např. u pracovníků FMZV, kteří mají pracovní vyjet do zahraničí. Bude tedy respektovat rozhodnutí

vlády, avšak z jeho vlastní iniciativy, tím méně pak někoho z jeho podřízených, již žádné lustrace nebudou.

Nová situace ve státě a Sboru nacházela odraz v činnosti všech jeho složek. Ze všeho výše uvedeného je jasné, že i jednotlivé služby VB, nejenom SNB jako celek, prošly od začátku roku do léta poměrně bouřlivým vývojem, což se odrazilo právě i v jejich činnosti.

Nové vedení resortu nezakleklo do startovacích bloků v nejlepší situaci. Přes mnohé analýzy kriminalita i nadále stoupala. Sice se objevily tendence, které tvrdily, že kriminalita stoupala i minulý rok, ale tehdejší statistiky byly uměle upravovány k lepšímu a pro systém přijatelnému obrazu, takže vznikl falešně postavený srovnávací východiskový bod, ale to celkovou situaci nevysvětlovalo a další statistiky nad tím pouze kroutily hlavou. Jasně to ukazovaly například výkazy počtů vražd a násilných trestných činů, které byly i před rokem přísně sledované, takže by se jen stěží daly rozsáhleji falšovat, či nějak upravovat. A potvrzovaly to rovněž nejenom statistiky průběžné, ale pololetní. Při porovnání s minulým rokem k 1. červenci počet trestných činů stoupl o plných 40 %. Naprostá většina spadala do obecné kriminality, jejíž podíl na celkové kriminalitě vzrostl na 87,5 %. Z této hodnoty tvořily majetkové trestné činy 86 %. I tuto hodnotu bylo možné dále členit. U krádeží prostých došlo k nárůstu o 104 %, u krádeží vloupáním dokonce až o 201 %. Výrazně nebezpečný byl vzrůst loupeží, a to o 250 %. Většina z nich se odehrála na ulicích, spáchaných na osamělých nebo priopilých osobách. Zvýšil se i počet loupežných přepadení v bytech, vozidlech taxislužby a stejně nebezpečné byla rostoucí a mnohdy neodůvodněná brutalita pachatelů. Velké problémy byly s romskou kriminalitou. Od počátku roku do 15. července bylo spácháno 104 vražd a pokusů o ně. Vzrůst představoval 43 %, ale úspěchem bylo, že se kriminalistům již podařilo objasnit 91 z nich, což bylo v daných podmínkách pozoruhodné. Mnohem horší to bylo s objasněností u jiných druhů trestné činnosti. Středočeským kriminalistům se dokonce povedlo trojnásobnou vraždu matky 44-leté matky a její dvou dcer (28 a 22 let) z tohoto roku vyřešit až po 13 letech! Pachatelem byl J. Gančarčík, jeden z amnestantů.

Vzrůst kriminality jako objektivní fakt dokazoval i příklad Prahy, do které se stěhovaly různé živly. Od počátku roku do začátku července zde došlo k 19 vraždám, z toho bylo již 14 objasněno, 570 loupežím (objasněno 174), 101 znásilněním (objasněno 60), 2.516 vloupáním do různých objektů (objasněno 660), 3.319 vloupáním do bytů (objasněno 582) a 887 kapesním krádežím (objasněno 128). V okolí Prahy bylo zaznamenáno 1.554 případů vloupání do chat, přičemž před rokem to bylo 860 případů a před 20 lety 329. Přitom loupeže a krádeže s velice malou škodou oběti díky atmosféře, která v ulicích vládla, někdy raději ani nenahlásily a statistiky je tedy nepostihly. Celková objasněnost dosahovala pouhých 30 %.

Celostátně vývoj v oblasti hospodářské kriminality byl obdobný jak v oblasti obecné kriminality. Počet odhalených případů oproti stejnému období minulého roka vykázal pokles o 57 %. Přitom bylo všeobecně jasné, že i zde dochází k nebyvalému vzestupu trestné činnosti. Její vyhledávání ale bylo najednou až příliš složité a obtížné, protože došlo k rozpadu vnitřních kontrolních systémů řady organizací, ve kterých se poté nerušeně rozkrádalo. Ani na tuto situaci SNB zatím připravený nebyl.

Pokračovala špatná situace v oblasti ochrany veřejného pořádku. Mimořádná situace kolem voleb již skončila, přesto problémy zůstávaly. Útvary VB nadále bojovaly s podstavem, a bylo jasné, že o pomoc k vojákům PS a VMV se resort bude ještě muset párkrát obrátit. Zákonné opatření Předsednictva FS z 26. června, které tento problém řešilo, mělo časově omezený rozměr, protože nebylo řádně schváleno Federálním shromážděním. Tento hendikep vyřešilo jeho řádné usnesení č. 03/c47/1990 Sb., přijaté 19. července:

„Federální shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky schvaluje podle čl. 58 odst. 4 ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o československé federaci, zákonné opatření předsednictva Federálního shromáždění ze dne 29. května 1990 č. 207 Sb., o vyčleňování příslušníků Pohraniční stráže a vojáků vojsk ministerstva vnitra k plnění úkolů Veřejné bezpečnosti.“

V složité situaci se ocitla i oblast vyšetřování, kterou jsem se již pár krát zabývali. Jak jsme již na to upozornili výše, celá tato oblast se musela vypořádat s nárůstem objemu prací, souvisejících s novelou trestního zákona a přijetím zákona o přestupcích. Obě tyto zákonné normy vstoupily v platnost 1. července. Vše navíc v podmínkách nebyvalého vzestupu kriminality. Již období příprav Správy vyšetřování na tuto skutečnost ukázalo, že vyšetřovatelů je vzhledem k předpokládanému nárůstu objemu práce žalostně málo. Ukázala se potřeba vypracovat nové zásady procesní nezávislosti vyšetřovatelů, jejich počet zvýšit dvojnásobně, současně všechny v duchu těchto zákonů nejenom přeškolit, ale zajistit jim i materiální vybavení a po novém organizovat systém organizace výjezdové služby VB. Ne všude se to ale dařilo a vytvářelo to nesmírný tlak na činnost stávajících vyšetřovatelů, kterých byl delší čas skutečně krizový nedostatek, takže mnohdy pracovali přes čas a nebylo to vždy oceňováno.

Poměrně špatná situace vládla v oblasti zajišťování bezpečnosti silničního provozu. Prvním lednem vstoupila v platnost nová vyhláška o pravidlech provozu na pozemních komunikacích. č. 99/1989 Sb. z 5. července 1989. Vyhláškou FMV z 29. ledna 1990 č. 24/1990 Sb. byla mírně novelizovaná. Bylo odvoláno absolutní právo přednostní jízdy státních vozidel. Samotné právo přednostní jízdy jim sice zůstalo, ale jejich řidiči teď byli

povinni povinnosti dbát potřebné opatrnosti. Ze znění vyhlášky zmizela také práva, spojená s přednostní jízdou aut Lidových milicí, které již neexistovaly.

Dopravní služba SNB, jejíž základní organizační struktura se oproti minulosti v ničem nezměnila, řešila více-méně dva základní problémy. Ten první plně souvisel s uvolněním právního vědomí většiny obyvatelstva, které místy přerůstalo v mírnější formu anarchie, kdy si každý mohl dělat, co se mu zachtělo, nebo si to alespoň myslil. Nerespektovala se vyhláška o silničním provozu (nebezpečný způsob jízdy, bezpečná vzdálenost mezi vozidly, nevěnování se řízení, nedání přednosti v jízdě), některá dopravní značení (zákazy zastavení, zákazy stání, nejvyšší povolená rychlost atd.) a mnohdy i pokyny dopravních policistů. Tím druhým bolo její materiálně-technické vybavení.

V únoru 1990 byla uveřejněná statistika dopravní nehodovosti za rok 1989, která potvrdila dvouletý trend nárustu počtu usmrcených a těžce zraněných osob, kde byly dokonce zaznamenány rekordní počty. Na vysoké úrovni byl i počet lehce raněných. Za posledních deset let bylo usmrceno 15.800 lidí a 304.846 bylo zraněno. Nárůst zaznamenaly i způsobené škody. V roce 1989 to bylo konkrétně 110.653 nehod, při kterých bylo usmrceno 1.397 osob, 6.141 těžce a 27.860 lehce zraněno. Škoda byla příslušníky VB odhadnuta na 675,8 miliónů Kčs. Alarmující bylo i porovnání s rokem 1988:

- počet nehod byl vyšší o 1.132, tedy o 1,0 %;
- počet usmrcených o 151 – 12,1 %;
- počet těžce zraněných o 666 – 12,2 %;
- počet lehce zraněných o 880 – 3,3 %;
- odhad hmotné škody o 38,3 miliónu Kčs.

Tento trend započal právě v roce 1988, přičemž počet usmrcených a těžce zraněných klesal od roku 1980; počet lehce zraněných v podstatě lehce osciloval nad úrovní roku 1980, přičemž ale počet nehod nejdříve do roku 1982 prudce klesal, pak se do roku 1985 dostal na úroveň roku 1980, rok se na něm držel, aby se od roku 1986 začal zvedat vzhůru, ne ale tak prudce jako počet těžce zraněných, který se v roce 1989 dostal na úroveň roku 1980, počet usmrcených se na něj nedostal, ale rostl jak počet lehce raněných, tak samotných nehod.

V evidenci DI VB bylo přes 3.1 miliónů osobních automobilů, ale v jejich počtu jsme se umístili až na 15. – 17. místě v Evropě. Nejvíce nehod způsobili vodiči osobních automobilů (63,3 %). Až za nimi se umístili vodiči nákladních automobilů (15,6 %), autobusů (2,3 %) a malých motocyklů (1,9 %). Přesto největší zvýšení bylo zaznamenáno právě v této kategorii a poté u řidičů osobních automobilů. Nejvíce usmrcených (+ 135) došlo u nehod způsobených vodiči motorových vozidel, chodci (+ 35) a technickým stavem vozidla (+5).

Z kategorie motorová vozidla největší počet usmrcených šel na vrub řidičů osobních automobilů, kde došlo ke zvýšení počtu o 95 osob (14,8 %), nákladních automobilů o 24 osob (17,3 %), malých motocyklů o 15 (51,7 %!!), motocyklů o 8 (16,3 %). Ke snížení došlo pouze u řidičů autobusů. Podíl viny zahraničních řidičů stoupl o 34 usmrcených (79,1 %!). Podíl chodců se se sice mírně snížil, ale zvýšil se jejich podíl v počtu usmrcených, kde byl 3,3x vyšší, jako podíl na celkovém počtu nehod. Nejvyšší počet nehod chodců zavinily děti (38,8 %) a muži (36,6).

Nejčastější hlavní příčinou byl nesprávný způsob jízdy, zejména nedodržení bezpečné vzdálenosti (27,8 %), nevěnování se řízení (24,4 %), nesprávné otáčení nebo souvání (10,4 %). Vzhledem k četnosti kralovala nepřiměřená rychlost, zejména nepřizpůsobení rychlosti stavu vozovky (41,2 %) a dopravně technickému stavu vozovky (38,2 %). Z nedání přednosti v jízdě šlo zejména o nerespektování dopravní značky „Dej přednost“ a „STOP“ (42,8 %), nedání přednosti při odbočování vlevo (17,2 %) a vjíždění na silnici (12,1 %). U nesprávného předjíždění šlo zejména o chybné předjíždění vlevo odbočujícího vozidla (23,3 %), malé bočním odstupu (15,3 %). Z nehod způsobených technikou šlo o nesprávně uložený náklad (27 %), brzdy (26 %), uvolněná kola (12,0 %). Celkem 95,6 % z nehod, zaviněných řidiči nemotorových vozidel, šlo o cyklisty, kteří nejčastěji nedávali přednost v jízdě (50,2 %), nedodržovali správný způsob jízdy (40,6 %). U nepřiměřené rychlosti šlo pouze o 6,7 %.

Závažná byla jako vždy statistika nehod pod vlivem alkoholu. Evidovalo se 6.718 nehod tohoto typu (6,4 %), kvůli tomu zemřelo 174 osob, 818 bylo zraněno těžce a 3.145 lehce. Odhad škod činil 44 miliónů Kčs. Počet nehod tohoto druhu se oproti roku 1988 zvýšil o 1,4 %, těžce usmrcených o 4,8 %, počet zraněných o 4,6 %, odhad škod o 16,9 %. Počet lehce zraněných se poněkud snížil.

Měsíční počet nehod byl v devíti měsících vyšší jako před rokem, nejvyšší rozdíly byly v dubnu, říjnu a červnu. Nejvyšší byl v prosinci (10.547, což byl 3. nejvyšší v dějinách dopravních statistik na našem území. Nejvíce nehod se událo v pátek 6. ledna – 952, což 3x překročilo průměr. Nejvyšší rozdíl v počtu usmrcených byl zaznamenaný v listopadu (+54). září a dubnu, nejvíce usmrcených bylo v říjnu (143), nejvyšší denní počet – 14, byl zaznamenaný 2x – v sobotu 20. května a pátek 20. října, což 3,7krát převýšilo denní průměr. Ve čtrnácti případech počet smrtelných obětí překročil číslo deset.

Z celkového počtu 1.397 usmrcených bylo

- 461 chodců, z toho 44 dětí;
- 319 řidičů osobních aut, z toho 53 % nepřipoutaných;
- 288 spolujezdců v osobních automobilech, z toho 69 % nepřipoutaných;

- 136 cyklistů;
- 57 motocyklistů, z toho 30 % bez přilby;
- 37 řidičů malých motocyklů, z toho 88 % bez přilby;
- 33 řidičů nákladních automobilů;
- dětí bylo celkově usmrcených 89, spolujezdců 25...

Oproti minulému roku se nejvíce zvýšil počet usmrcených chodců (+ 39), spolujezdců v osobních automobilech (+ 47) a řidičů osobních automobilů (+ 47).

V průběhu července si podsvětí dovolenou nebralo. Za tento měsíc bylo zaznamenáno 14.673 trestných činů, z toho násilných 1.080, 15 vražd, ze kterých již bylo odhaleno 11 a 255 loupeží, ze kterých bylo do měsíce objasněno 97. Trestných činů úmyslného ublížení na zdraví bylo 520 (349 objasněných), krádeží vloupáním bylo 4.696 a krádeží prostých 7.091. Objasněno bylo 841 vloupání a 924 krádeží všeho druhu.

Na silnicích přišlo o život 121 osob, 480 bylo zraněno těžce a 2.476 lehce. Celkově došlo k 7.835 dopravním nehodám.

Celý tento stav měl alarmovat dopravní službu VB, ale situace pro ni ani v půlce roku 1990 nebyla vůbec příznivá. V průběhu kontrol docházelo i nadále ke konfliktům a potyčkám ze strany kontrolovaných. Jak již bylo uvedeno výše výrazným problémem této služby bylo přetrvávající špatné technické zabezpečení, a to jak z hlediska dohledu na dodržování pravidel silničního provozu (radary a jiná technika), nebo pronásledování případných pachatelů auty. S větším otevřením hranic se na našich silnicích objevila zahraniční auta, kterým služební policejní auta vůbec nestačila. Problémy byly i s kancelářskou a evidenční technikou. Na všechny tyto záležitosti reagoval již před koncem dubna I. náměstek ministra vnitra ČR plk. Josef Petrásek. Vyslovil názor, že zrušení vládního výboru BESIP v roce 1988 bylo omylem, protože v průběhu let 1970-1988 pokud tento výbor ještě existoval, šla nehodovost dolů. Kromě centrálního výboru došlo totiž i ke zrušení jeho struktury až v okresech, ale i dalších iniciativ. Rok 1990 růžovým vůbec nebyl, nýbrž situace na tomto úseku byla i nadále tristní. Již k 22. dubnu bylo o 47 více mrtvých než před rokem. V prvním pololetí roku 1990 se počet dopravních nehod zvýšil o 24 %, počet usmrcených osob o 29 % a počet těžce zraněných o 15 %.

Vzhledem k tomu ministerstvo připravovalo novou koncepci péče o bezpečnost silničního provozu, včetně obnovení BESIP. Do nové sezony navíc vedení dopravní služby chtělo provést mimořádná opatření. Řešení několika problémů spojovalo s nutností ukončit prověrky náčelnického sestavu, po kterých se jistě příslušníci na nejnižších stupních již

nebudou bát zakročovat, protože ve svých náčelnících budou mít oporu. Obrat v aktivitě měl být tím faktorem, který přinese kýžené výsledky.

J. Petrásek si spolu s tím postěžoval na technické vybavení – radary jsou poruchové, koncepčně zastaralé, jsou problémy s filmy do fotoaparátů. To bylo důležité i z hlediska růstu významu dokumentace nehod i samotných zákroků. Na odstranění všech závad vedení služby připravovalo řadu opatření, od krátkodobých ke dlouhodobým, kam by patřilo opatření nejnovější techniky a zlepšením odborné přípravy příslušníků dopravní služby VB, zejména těch, kteří nejvíce přicházejí do styku s obyvatelstvem. Vyslovil se i za uchování PS VB, které nelze chápat jako nějaké donašeče, ale za pomocníky VB. Kdyby k tomu přece jen došlo, VB se musí usilovat o vytvoření nějaké nové formy spolupráce s občany. Přes to všechno se vedení dopravní služby rozhodlo podniknout několik dopravních akcí, zejména před koncem školního roku a na začátku období dovolených a prázdnin, přičemž v regionech se zaměřilo na bleskové kontroly vozového parku a řidičů ve větších podnicích. Tyto akce měly mít preventivní charakter.

Největší z nich se jmenovala Motoristická sezóna 1990. Začínala 30. března končila 9. září. V rámci ní se uskutečnilo několik dopravně-bezpečnostních akcí. Tak např. první se uskutečnila 5. dubna od 8,00 hod. do 11,00 hod. dopoledne a od 14,00 hod. do 17,00 hod. odpoledne. Další 26. dubna na silnici první třídy č. 4 v úseku Praha -Příbram-Strakonice. Účastnila se ji padesátka dopravních policistů Středočeského a Jihočeského kraje a ze vzduchu je podporoval vrtulník Letky FMV. Poprvé zde byla nasazena technická novinka – švýcarský radar zn. Multanuova, který registroval rychlost, čas, den jízdy a spolu s tím i identifikovat státní poznávací značku. V praxi se osvědčil, a tak šly na něj další objednávky. Další velká dopravní akce se konala před začátkem prázdnin i na prahu nového školního roku. Ale stále to nepostačovalo. V půlce září bylo oznámené, že dopravní nehodovost se v ČSFR oproti loňskému roku za období do 1. září 1990 zvýšila o 23 %. Nárůst nastal i na úseku celostátního pátrání, které bylo vyhlášeno celkem ve 435 případech. Novinkou byl prudký růst dopravních nehod, způsobených cizinci, což umožnilo otevření našich hranic.

Ale byl tady i jiný problém, který vyžadoval co nejvyšší nasazení příslušníků SNB na jednom místě, a to terorismus, nebo zahrávání si s ním. Již od půlky ledna se začala množit telefonická upozornění o možných výbuších, existenci nástražných zařízení, umístěných podle těchto informací mnohdy ve veřejných budovách, nemocnicích, nádražích, obchodních domech, pražském metru a mnohdy i ve školách. Pouze za poslední dva lednové týdny se v Praze objevilo několik telefonátů, které vyhrožovaly položením bomby v Československé televizi, nebo redakci Mladé fronty. Do konce ledna v našem hlavním městě vyjížděli

příslušníci VB k 26 případům. V únoru se situace výrazně zhoršila a výjezdy příslušníků SNB do ohrožených objektů bylo možné počítat na desítky. V týdnu od 12. do 18. března zaznamenali v Praze 55 takovýchto telefonátů. Každý z nich bylo nutné prověřit, takže na fyzické kontroly dotčených objektů bylo vysláno vše, co bylo po ruce, protože hrozilo nebezpečí z prodlení. Příslušníci SNB byli kvůli tomu stahováni z jiných činností, ke kterým se mohli vrátit až po zjištění, že žádné reálné nebezpečí nehrozí. Odhalených bylo poté několik žáků, kteří takovéto volání považovali za vtip, nebo se chtěli vyhnout svým školním povinnostem. Nejhorší bylo, že zanedlouho ke skutečnému aktu teroru došlo.

- V neděli 25. února došlo ke dvěma výbuchům ve vojenských skladech na vojenském útvaru v Drhovicích v okr. Tábor, který vyšetřovali experti VB, i když se nakonec jako teror neprokázaly. Horší ale bylo, že v průběhu prvního z nich byly usmrcené dvě osoby, jednou z nich byl již vzpomenutý poručík Pavel Trachta z OS Tábor. Při druhém byli zraněni dva vojáci.

- Krátce po půlnoci 27. února pachatel romského původu v areálu Válcoven a železáren trup Chomutov odzbrojil dvě členky závodní stráže, držel je jak rukojmí, požadoval přistavení vozidla a volný odjezd. Přivolaná byla jednotka URNy, ale pachatel uprchl dříve, než dorazila. Po pár hodinách ho zadrželi příslušníci místní VB.

- Nejhorším případem terorismu byl výbuch na Staroměstském náměstí v Praze 2. června, který je podrobně popsán výše.

- V pátek 6. července 58-letý pachatel nespokojený se svým rozvodovým rozsudkem, vyzbrojený pistolí a dvojicí sovětských útočných granátů nejdříve zabil jako rukojmí primáře porodnického oddělení Fakultní nemocnice v Piešťanech, poté sedm hodin ve stejném postavení držel mjr. Petra Reháka náčelníka místního Obvodního oddělení, který si s primářem vyměnil místo a nakonec necelou půlhodinu příslušníka útvaru URNa, který P. Reháka nejdříve na jeho nepříjemném místě také vyměnil a poté útočníka chvaty a hmaty zlikvidoval.

- Ve čtvrtek 2. srpna ve 14,30 hod. došlo na Hostivařské nádrži v Praze 10, poblíž okraje pražského Jižního města k časované iniciaci a výstřelu dalšího nástražního výbušného systému. Výbuch lehce zranil tři osoby, které byly ošetřené na místě a ani jedna z nich nemusela být hospitalizovaná. Při ohledání předpokládaného místa činu bylo zjištěné, že výbušné zařízení pachatel zakopal nad hladinou jezera na pravém břehu nádrže směrem od Petrovic k Hostivaři, namířil ho na nudistickou pláž, která se rozkládala na protilehlém břehu nádrže. Učinil tak již několik hodin před výbuchem. Použil shodný systém, jako v případě výbuchu na Staroměstském náměstí. Z tohoto důvodu i tento teroristický čin převzal tým

Výbuch. Následně byla přijata řada bezpečnostních opatření, došlo k výzkumu použitého zařízení. Vyšetřovatelé se opět obrátili na všechny možné svědky, kteří se na místě uložení tohoto zařízení pohybovali již od rána – pejskaře nebo rybáře, aby se se svědeckými výpověďmi obrátili na policii. Následně se tvrdilo, že na rozdíl od výbuchu na Staroměstském náměstí pachatel jistým způsobem před výbuchem varoval, ale vyšetřovatelé tuto informaci rázně odmítli. Mezitím potápěči prohledávali dno nádrže, protože svědkové dopady kovových šrapnelů na hladinu nádrže popisovali „jako by střílel kulomet“. Skutečně se jim povedlo ze dna nádrže vytáhnout několik kusů kovových úlomků, kterými byla tato nálož naplněna.

Po výbuchu okamžitě vzrostl počet telefonátů, hrozící dalšími výbuchy, ale nic takového se nepotvrdilo.

- Ve podvečer 37. září se recidivista s neplatič výživného zabarikádoval ve svém chrudimském bytě a vzal jako rukojmí svou manželku a šestiletou dcerku. Z příslušníků VB byla vytvořena dočasná zásahová jednotka, která do bytu pronikla a rukojmí osvobodila.

- V sobotu 13. října ve 21,45 hod. došlo k výbuchu na diskotéce v Domě kultury horníků a energetiků v Mostě. Výbuch zranil 18 lidí, z nichž čtyři museli být hospitalizováni.

- V pondělí večer 13. listopadu unesl 25-letý pachatel, označený pouze iniciálami I.J., autobus MHD v Prostějově. Ozbrojený byl brokovnicí, kterou ukradl v domě svých známých, náboji a nožem. Po 12hodinovém vyjednávání své rukojmí propustil a vzdal se.

- V rámci předvolební kampaně k volbách do zastupitelstev obcí, které se uskutečnily od 23. do 24. listopadu, došlo k fyzickým útokům na dva kandidáty KSČ. Nejdřív to byl 4. listopadu Ivan Kollár v Kdyni na Domažlicku a 15. listopadu byl v Berouně fyzicky napadený další kandidát KSČ Ing. Jiří Kareš. Jejich zranění si vyžádalo hospitalizaci v nemocnici přesahující celý týden.

- V úterý 18. prosince byl útočníky atakovaný dokonce I. náměstek ministra vnitra ČSFR Jan Ruml. Krátce poté co vyšel z budovy federálního ministerstva vnitra na Letné byl napaden dvojicí mužů. Jeden z nich ho uhodil do obličeje, druhý ho nakopl do boku. Předpokládalo se, že to byla odvěta za zatčení Karla Vykypěla.

Události v Chrudimi, ale i v Ostravě a jiných krajských městech, vedly k tomu, že u jednotlivých KS SNB začaly postupně vznikat specializované krajské zásahové jednotky, které mohly na situaci v regionech reagovat mnohem rychleji a tím i efektivněji, jako celostátní zásahová jednotka – URN.

Přesto musíme připomenout, že ČSSR jako jeden z prvních států tzv. východního bloku, věnovala boji proti terorismu dlouhodobou pozornost. Již 22. prosince 1980 byla k 1. lednu 1981 rozkazem č. 52/1980 tehdejšího ministra vnitra ČSSR J. Obziny zřízena Správa

kontrarozvědky SNB pro boj proti mimořádným a zvláštním formám trestné činnosti, kam boj proti terorismu zapadal. Správa byla také známá pod kódovým označením XIV. správa a byla přímo podřízena I. náměstkovi ministra vnitra ČSSR. Byla rozdělena na dvě části – kontrarozvědní a výkonnou, ze které později vznikl Útvar zvláštního určení (ÚZU), poté Odbor zvláštního Určení (OZÚ) a nakonec ÚRN. Všechno souviselo se zrušením této správy rozkazem ministra vnitra ČSSR Vratislava Vajnara č. 16/1985 z 21. listopadu. Státně-bezpečnostní problematiky byly převedené zpátky pod II. a XI. správu SNB, protiteroristický oddíl byl ale uchován a pod názvem Odbor zvláštního učení byl začleněn pod správu vojsk ministerstva vnitra.

Nové vedení resortu ale nechápalo boj proti terorismu plošně, vidělo ho v několika rovinách. Šlo o prověrku cizinců, kteří se snažili na našem území prosadit. Muselo být jasné s jakým účelem k nám přijíždějí a co je jejich skutečným záměrem. Zde měly sehrát svou roli všechny složky bezpečnostního systému. Měla se dále zlepšit ochrana ústavních činitelů, ministrů, příp. jejich náměstků atd. a to jak činnost Úřadu pro ochranu ústavních činitelů, tak i Ochranné služby prezidenta ČSFR. Problémem bylo, že někteří z nich si toto nebezpečí odmítali uvědomit. Boj proti terorismu se ale měl vést i zvýšením ochrany vybraných diplomatických misí, tradičně terorismem ohrožovaných, jako např. státu Izrael. J. Langoš při této souvislosti deklaroval svůj záměr vytvořit specializované pracoviště, které by se tímto zabývalo. Ke konci roku se tak stalo.

Rostly problémy i s drogami, takže boj proti jejich distribuci a toxikománii se stal jedním z priorit už od počátku roku, i když v našich podmínkách nestál tak silně, jako v jiných zemích. Ještě v průběhu své první návštěvy Federální kriminální ústředny se ministr vnitra ČSFR R. Sacher o tuto otázku živě zajímal. Bylo mu řečeno, že v ČSSR je registrováno kolem sedmi tisíc narkomanů, přičemž 40-45 z nich ročně umírá, zejména na následky inhalace těkavých toxických látek. Oběti těžších drog bylo tedy zatím poměrně málo. Mnohem závažnější byla situace, ve které se naše republika mohla díky novým podmínkám (volný pohyb osob i volnější přechod přes hranice) a polohou v centru Evropy proměnit nejenom v konzumní, ale i transportní zemi. Z tohoto důvodu R. Sacher několikrát avizoval vznik pracoviště, které by se specializovalo na boj proti narkotikám, bylo vybaveno potřební technikou, v této etapě i počítači, a napojilo by se na Interpol. Ministr v průběhu půl roku o této otázce jednal např. ve Velké Británii, nebo v 20. února v představitelům americké agentury pro potírání narkotik (DEA) a 22. března přímo v USA na FBI.

Největší případ pašování drog přes naše území byl odhalen v pátek 30. března na hraničním přechodu s Maďarskou republikou v Novém Městě na východním Slovensku.

V automobilu byl nalezený ukrytý heroin o váze 3.150gr., v hodnotě přes jeden milión DM. Ve čtvrtek 22. března 1990 byl zadržený keňský občan se 180gr. heroinu. Asi o týden později – 30. března, byl na letišti Praha-Ruzyně zadržený další kurýr s obdobným nákladem heroinu, tentokrát o váze 2.840 gr.

Boj proti trestné činnosti v této oblasti ale zatím nebyl vedený centrálně. Jádrem bylo rozloženo na okresní a obvodní oddělení kriminální služby, které kontrolovaly situaci ve svých obvodech. Nejvýznamnější roli mezi nimi sehrávalo protinarkotické oddělení I. odboru obecné kriminality I. sekce Správy VB hl. města Prahy, které vedl Josef Delogh a protinarkotické oddělení FKÚ v čele s mjr. K. Klášterským. Na úrovni federace se pak se touto problematikou zabýval odbor teroru a drog federální kriminální policie. Výsledky v boji proti toxikomanii zatím valně nebyly. Od začátku roku do září bylo vyřešeno pouze 223 případů zneužívání farmaceutických výrobků a psychotropních látek. Znepokojivé byly informace o aktivizaci pašeráků a překupníků narkotik na našem území a narůstajících kontaktech na mezinárodní zločinecké organizace. Bylo jasné, že v nových podmínkách tento přístup již stačit nebude a musí být vedený centrálně. I kvůli tomu tzv. kompetenční zákon č. 384/1990 Sb. ze dne 19. září 1990, o kterém se ještě zmíníme, určil celou tuto problematiku do rukou federace. Vzhledem k tomu, ministr vnitra ČSFR dnem 1. srpna 1990 zřídil specializovaná pracoviště FMV - odbor boje s mezinárodní zločinností a odbor pro spolupráci s Interpolem. Jejich hlavním úkolem bylo zajištění boje proti trestné činnosti s mezinárodním prvkem a zajištění spolupráce se zahraničními kriminálními službami.

Další nežádoucí novinkou byl tedy organizovaný zločin. Na území ČSFR vznikl z původních ještě předlistopadových zločineckých seskupení kolem tzv. vekslování, prostituce a ilegálních heren. Po listopadu 1989 rychle zjistil své nové možnosti a rozvinul se do nových podob a forem, i když v roce 1990 tento proces ještě jen začínal. K nim ale brzy začaly přibývat zahraniční zločinecké skupiny. V úterý 23. října 1990 předseda Výboru státní bezpečnosti SSSR (KGB) Vladimír Krjučkov vyhlásil, že v SSSR rozsah organizované zločinnosti dosáhl nebývalých rozměrů a v poslední době se rozšiřuje i do zahraničí. Pouze za poslední období tam bylo odhaleno 920 různých band, zabývajících se organizovaným zločinem. V průběhu roku 1990 se jejich chapadla natáhla i po Československu a začaly se zde zabydlovat části nejvýznamnějších ruských, ukrajinských, postsovětských a postjugoslávských zločineckých seskupení. Nejhorší práci za ně vykonávali bývalí vojáci, kdysi sloužící v Afganistanu a podle všeho radou pomohli i vojáci, kteří v první pololetí 1990 museli území Československa opustit. Vnikající policie na to musela reagovat. Proti internacionalizaci zločinu jsme museli postavit i internacionalizaci boje proti němu, což

v našich podmínkách představovalo nejenom vstup do Interpolu, ale stejně tak navázání styků se špičkovými policejními organizacemi nejvyspělejších států světa, zejména USA. V sobotu 11. srpna odjela první skupina českých a slovenských policistů na třítydenní výcvikový kurs na policejní akademii v Louisianě v USA, kde se měla zaměřit na řízení operací městské policie, řízení hlídkové a obchůzkové služby. Další skupiny poté následovaly. Stále důležitější byly styky na německé a rakouské policejní orgány, což později vedlo k podepsání několika dohod v boji proti kriminalitě, krádežím aut nebo při potírání nelegální emigraci.

Nadále však pokračovalo vekslování se zahraniční valutou, ale k tomu již bylo připojené falšování peněz, resp. jejich rozšiřování pomocí nelegální směny bankovek. Začneme vekslováním, které mělo v našich podmínkách skutečně dlouhodobou tradici. Do vekslování se pomalu zapájeli i Vietnamci. Krátce po listopadu 1989 se ti největší veksláci transformovali do podoby novodobých velkopodnikatelů a mnohdy stáli na špičce rodícího se organizovaného zločinu. Honily se především ty menší ryby – řadoví veksláci, kteří nelegální směnu valut nebo tuzexových bonů přímo na ulicích nabízeli. Nezmizeli z nich ani po listopadu 1989 a ani v roce 1990. V pátek 8. září 1990 vstoupila v platnost vyhláška zakazující pouliční směnu jakýchkoli valut a již v pondělí 10. září vyrazila na kontrolu její dodržování skupina 50 policistů v Praze. Na Staroměstském náměstí postupně zadrželi desítku lidí – dva Poláky, dva Mongoly, čtyři Němce a dvojici našich občanů. Kromě zbraní - KASR a plynová pistole, jim zabavili 12.000 bonů, 400.000 Kčs, 2.000 DM a 300 USD.

Tato akce ale nebyla ojedinělá. V rámci Městské správy VB pracoval policejní „V“ tým, zvaný i „Veksl tým.“ Od začátku roku do tohoto data v centru Prahy zajistil poměrně dost osob – 326, kteří se na vekslování podílely. Byli to naši občané (134), Poláci (30), Arabové (30 – Egypt a Alžírsko) a občané jiných států, včetně Mongolska. Zadrželi jim 2.796.375 korun, 54.912 marek, 28.622 amerických dolarů, 2.420.000 italských lir, 3.140 franků a 23.675 tuzexových korun. Týmu k tomu v průběhu roku 1990 přibyla kontrola nelegálního prodeje výstroje po Sovětské armádě, do kterého se zapojili jak naši občané, tak Sověti nebo i Bulhaři. Zabaveného materiálu bylo tolik, že by se s ním mohla vystrojít jedna celá rota.

Veksláky z ulic ale dostávalo uplatňování devizového zákona č. 528/1990 Sb., který zavedl omezenou (vnitřní) směnitelnost koruny s prvky směnitelnosti vnější, ale především likvidace monopolu Tuzexu na prodej moderních západních výrobků, které se stále více mohly koupit i jinde a nebylo již nutné kvůli tomu nakupovat tuzexové poukázky – (bony). Samotná koruna ale byl volně směnitelná až od 1. října 1995. Mezitím se v centrech mnoha měst objevily již zcela legální směnárny, obsluhované mnohdy obyvateli Blízkého Východu.

Nějaký čas se ale kšeftovalo s talony na nákup pohonných hmot, které v březnu 1990 zavedla vláda pro zahraniční turisty

Dále se objevily falešné bankovky. Šlo zejména o falšované dolary, které tvořily 2/3 celého záchyty, ve zbytku dominovaly marky, objevily se i libry, italské liry nebo franky. Prim hrály falešné stodolarovky, protože ty byly proti falšování nejméně různými doplňky chráněné. V sobotu 28. dubna bylo oznámené, že na hraničním přechodu Varnsdorf v průběhu kontroly osobního automobilu našich občanů, vracejících se z SRN, byl objevený sáček se stovkou těchto bankovek a po celkové prohlídce jejich auta bylo objeveno celkově 489 falešných stodolarovek. Záchyt falšovaných měn jiných států, včetně ČSFR, byl zatím zanedbatelný. Největší výskyt se objevil na začátku července, kdy na území Jihomoravského a Západoslovenského kraje bylo zachyceno 29 kusů falešných tisícikorun ze stejné falšovatelské dílny. Dalších 15 xeroxovaných bankovek bylo odhaleno v Brně a v Bratislavě byl zatčen padělatel 120 tisícikorun, velice dobré kvality. Ostatní produkce našich domácích padělatelů byla zatím velice nekvalitní a velice rychle odhalitelná.

Vzhledem k situaci, kdy policie, ale i bankovní a ostatní peněžní instituce, nebyly na rozeznávání falešných bankovek stoprocentně připravené, z naší země se stal poměrně výnosný trh, na kterém se rozšiřovala produkce falešných bankovek, vyhotovených na západ od našich hranic. Aktivní byli obyvatelé SRN, kteří k nám nosili celé balíčky vysoce kvalitních falešných bankovek a na našem území je realizovali. Buď je prodávali se ziskem nižší úrovně prodejců, nebo se je snažili prodat sami. Napodobeniny k nám přinášeli občané chudších států, např. Poláci, Jugoslávci, ale i Asijci a Afričané.

Padělky, které byly na našem území zachycené, nesly znaky několika padělatelských dílen z celého světa. Raritou byly falešné britské libry, padělané ještě v průběhu II. světové války v koncentračním táboře v Dachau. Častým případem byly padělky s přepsanými hodnotami, např. jednodolarovky předělané na stodolarovky. Padělatelé využívali situaci, že originály těchto bankovek naši občané nikdy neviděli, a tudíž je ani neznali. Využívala se i prvotní naivita, kdy se skupovalo, vše, co se namanulo.

Jiným druhem trestné činnosti bylo podstrčení zahraničnímu turistovi - zájemci o nelegální směnu, nejenom falešné československé bankovky, ale i dávno neplatné bankovky, např. z první republiky, nebo bankovky cizích států mnohem menší hodnoty, např. tehdejší polské zloté. Někdy se dokonce tyto bankovky vmísily do balíčku originálních bankovek. K falšování našich bankovek přispěl fakt, že naše státní tiskací a razicí zařízení bylo poměrně opotřebované a nebylo přizpůsobené tisku nejmodernějších ochranných prvků, což později měl vyřešit nákup moderních strojů a tisk bankovek zcela nových.

Zvláštní formou falšování byl tisk falešných lístků na koncerty nebo sportovní utkání a nejznámější byl tisk falešných vstupenek na koncert Rolling Stones 18. srpna 1990. Prodávaly se i falešné tikety Sportky a poměrně dobře se na tom vydělávalo. Již dlouhodobě byl o ně veliký zájem, protože pseudovýhrou v sportce nebo nějaké loterii se mohly legalizovat nezákonně nabyté peníze.

Jak bylo naznačeno, otevřel se i prostor pro páčání různých podvodů. Ale zatím to ještě nebylo tak zlé. Specifickým druhem podnikání se stalo skupování východoněmeckých marek, protože v rámci procesu sjednocování Německa a vytvoření její jednotné měny, se měnily za marky západoněmecké ve velice výhodném kursu 1:1, takže se na tom dalo skvěle vydělat. Výhodný byl i kurz rakouského šilinku a východoněmecké marky. Nakoupené marky se vyvážely do zahraničí a tam směňovaly. Protože vývoz měny za hranice nebyl povolený, docházelo tím k porušování našich zákonů. Stejně tak toto počínání bylo až hraničně blízko trestnému činu spekulace podle § 117 tr. zákona, který platil až do novely 5. května 1990, nebo ohrožení devizového hospodářství podle §§ 146 a 147 tr. zákona, které platilo i nadále a do dalších novelizací bylo v různé podobě přebírané. Přirozeně šlo i o daňový podvod, protože zisk z těchto transakcí se ke zdanění nepřihlašoval. Výsledkem této činnosti byl akutní nedostatek východoněmeckých marek v kasách našich bank v prvních měsících roku 1990.

Objevily se ale první podvody spojené s odebráním zboží bez placení, první případ podvodného systému „letadlo“, kdy se pomoci vkladů níže položených „investorů“ proplácejí vklady těch dříve zapojených, přičemž vklady ostatních osob jednou provždy zmizí a stanou se čistým ziskem organizátorů této akce.

Nekorunovaným králem podvodníků tohoto roku se stal Stanislav Hotěk z Prahy, který od svých klientů přebíral různé sumy na nákup toho, nebo onoho, ale nikdy nikomu nic nedodal. Podle dostupných informací od 40 našich občanů převzal celkem 4.700.000 Kč, 34.500 DM, 4.500 USD a menší částky jiných valut. A to ještě v říjnu 1990 Správa VB Praha vyzývala další poškozené, aby si přihlásili. Když byl zatčený, měl u sobě 205 korun. Ale ruku na srdce: kdo v letech 1989-1990 měl k dispozici takovéto vysoké sumy peněz?

Pochyby vyvolávala postava Marty Černínové, která se do ČSFR vrátila z Itálie a vystupovala jako Marta Czernin von Chudenitz, ale v análech tohoto rodu se nevyskytovala. Slibovala u nás investovat milióny dolarů, a dokonce se stala externí poradkyní kolegia ministerstva zemědělství ČR.

Mimořádně závažným a velice nebezpečným druhem trestné činnosti se staly krádeže starožitností a uměleckých děl po celém území ČSFR. Šlo nejenom o krádeže vloupáním do

zámků, kostelů, far, kapliček, dalších sakrálních objektů, ale i hřbitovů, galerií a muzeí. Zloději šli i po starožitnosti a výtvarná díla do bytů a vil, kde přepokládali jejich výskyt. I kvůli této skutečnosti byly škody při vloupání do soukromých objektů tak vysoké. Pro srovnání: V roce 1985 bylo krádežemi na území Čech a Moravy způsobeno 53 trestných činů a přečinů se škodou 694.000,00 Kč. V roce 1989 to bylo 79 případů s celkovou škodou 2.308.000,00 Kč. V průběhu prvních pěti měsíců již bylo hlášeno kolem 50 případů krádeží starožitností, z toho v kostelích za bylo 41. Pachatelé se zaměřili především na objekty v severních a západních Čechách a na severní Moravě.

V noci ze 16. na 17. března byl vykradený kostel sv. Mikuláše v Plzni a ukradeny byly starožitnosti z jeho vybavení v hodnotě 300.000,00 Kč. Kostel byl v tomto roce vykradený celkem 6x. Po posledním vloupání v noci z 21. na 22. prosince se ho neznámí pachatelé pokusili navíc vypálit.

Na konci května byla odhalena skupina pěti zlodějů z Plzně, která měla za sebou sérii krádeží v kostelech. Kradli nejenom v samotné Plzni, ale také, na Svitavsku, Příbramsku a Mostecku. Výše škody, kterou způsobili, přesáhla jeden milión Kč. Část lupu se policii povedlo zajistit.

Na území tehdejšího Jihomoravského kraje bylo za třičtvrtě roku vykradeno 13. kostelů, kaplí a tři státní zámky. U kostelů a kaplí škoda dosáhla výše 239.000,00 Kčs, u zámků 6.360.000,00 Kč. Ze zámku v Buchlovicích v noci z 18. na 19. srpna zloději odnesli sedm obrazů, ikonu a keramiku v sumě 300.000,00 Kčs. Ze zámku ve Vizovicích v noci z 1. července na 1. srpna ukradli 45 obrazů v celkové sumě šest miliónů Kč. Až v roce 2016 se dva z nich na zámek opět vrátily. V sobotu 1. září byl vykradený kostel v Zelené Hoře a poté zámek Rájec na Svitavsku. Díky benevolentnímu režimu na hranicích, byla podle všeho většina z nich vyvezena za hranice a tam pod cenou prodána, protože v několika případech byla krádež provedena dost hrubým způsobem a ukradené dílo poškodila.

Nejznámější se stala krádež v objektu obrazárny Národní galerie na Pražském hradě, ke které došlo ve středu 5. prosince. Neznámý pachatel v době od 11,00 hod. do 13,00 hod. v nestřeženém okamžiku odcizil velice známý, a tedy i drahý obraz Zamilovaný stařec německého malíře Lucase Cranacha z roku 1531 v ceně 300.000 DM. V roce 1990 bylo zaznamenáno kolem tisícovky vloupání do objektů, ve kterých se nacházely starožitnosti a výtvarní díla. V roce 1991 se tato situace opakovala. Z našeho území zmizely desítky tisíc takovýchto děl a škoda je odhadována na několik miliard korun.

Mimořádnou škodu přineslo i vloupání do tehdejšího Muzea hudby v Praze, ke kterému došlo v noci z 29. na 30. října 1990. Přímou z vitrín bylo ukradeno 5 vzácných houslí

a jedna viola. Škoda byla odhadnutá na 40 miliónů korun, ale díky houslaři Přemyslovi Otakarovi Špidlenovi se pachatelům přišlo na stopu a hudební nástroje se 17. června 1992 do Muzea vrátily.

Největším problémem tohoto druhu krádeží byla skutečnost, že naše památky byly nedostatečně chráněné a na nejnižší úrovni nebyly chráněné vůbec. Jejich majitelé někdy neměli vedenou vlastní dokumentaci, včetně fotografií, takže se mnohdy nevědělo, co všechno se ukradlo a jakou to mělo cenu. Mnohé naznačilo, že zpočátku krádeže páchaly domácí skupiny zlodějů, které často ani netušily jakou cenu ukradené předměty vlastně mají a prodávaly je hluboko pod ní. Později se objevily případy krádeží na objednávku. HS VB v boji proti zlodějům starožitností podnikla několik akcí a vytvářela specializované týmy, ale nárůst této činnosti se zastavit nepovedlo.

Úplnou novinkou byla tzv. kyberkriminalita. V této fázi nešlo o nic velkého, a tento druh trestné činnosti měl zatím pouze podobu nezákonného kopírování a využívání softwaru. Osobní počítače byly na začátku roku 1990 spíše výjimkou, ale jejich počet v jeho průběhu začal narůstat. Nekradlo se pomocí počítačů, ale kradly se počítače samotné. Škody zde byly poměrně značné, protože jeden osobní počítač střední kvality i s programem stál v roce 1992, když se již začaly počítače prodávat ve větším objemu, kolem 35.000 Kčs, což byla tehdy poměrně vysoká cena. Průměrná měsíční mzda tehdy činila 4.644 Kč a např. automobil Škoda 120 L stál v prodejně aut Mototechna 65.630 Kč, což znamená, že jeden osobní automobil stál cca dva počítače, při vyšší ceně stál počítač stejně jako automobil a při ještě vyšší cenu automobilu převyšoval. Navíc, trh byl nenasycený, takže se takovéto kradené nebo pašované zboží velice dobře prodávalo pod rukou. Tuto cenu bylo nutné brát v potaz i při nákupech výpočetní techniky pro resort a SNB.

V průběhu celého roku 1990 se navíc neustále zvyšoval pohyb na našich hranicích, a to stupňovaně v obou směrech. Postupně totiž byly podpisované další dohody o zrušení vízové povinnosti. Jako první byla podepsána 18. ledna dohoda o obnovení bezdevizového cestovního styku mezi Československem a Rakouskem (zákon č. 70/1990 Sb.). Poté následovaly: 29. března Itálie (zákon č. 223/1990 Sb.), 5. června Dánsko (zákon č. 339/1990 Sb.), 27. června SRN (zákon č. 340/1990 Sb.), 10. a 11. července Francie (zákon č. 341/1990 Sb.), 12. a 13. července Norsko (zákon č. 461/1992 Sb.), 13. července Švédsko (zákon č. 342/1990 Sb.), 31. července Švýcarsko (zákon č. 395/1990 Sb.) a 18. září Velká Británie (zákon č. 521/1990 Sb.). Na základě toho se plnohodnotně rozeběhla nejenom mezinárodní přeprava, spojená s mezinárodním obchodem, ale i turistický ruch. K nejvyššímu nárůstu došlo na hraničních přechodech na státních hranicích s SRN a Rakouskem. V roce 1988 bylo

na hraničních přechodech se SRN odbaveno cca 2,2 miliónů osob, v roce 1990 do konce srpna již 15,5 miliónů osob; na hraničních přechodech s Rakouskem bylo v roce 1988 cca 3,3 miliónů osob a v roce 1990 za stejné období 28 miliónů osob. Zvýšila se jak doprava osobními automobily, tak autobusy, kamiony, které ale zatím zajišťovaly především spediční firmy ze západní Evropy, protože u nás se tento typ přepravy ještě jen začal masověji využívat. Na hraničních přechodech na úseku státních hranic s Maďarskou republikou, Polskou republikou a SSSR k žádné zásadnější změně nedošlo, pokles byl zaznamenaný směrem k NDR. Kromě známých a poměrně využívaných hraničních přechodů na hranici s těmito státy bylo zřízeno několik menších s omezenou kapacitou. Byly to Aš, Svatý Kříž, Broumov, Tachov - Pavlův Studenec, Všeruby, Lísková a Stožec a na státních hranicích s Rakouskem Čížov, Poštorná a Vranětín. Určeny pouze pro občany ČSFR a sousedního státu. Občané jiných států je neměli právo používat. Byla i jiná omezení. Byla určena pouze pro pěší, cyklisty a řidiče motocyklů s obsahem válců do 50 ccm. Druhým omezením byla kratší pracovní doba.

Tento pohyb měl několik důsledků, včetně těch kriminálních.

První stín na celou tuto oblast hodil prudký rozmach pašování. V průběhu hraničních kontrol sice celníkům nebo pohraničnickům padlo do rukou různé pašované zboží, ale většina šla mimo ně. Do republiky se pašovaly různé výrobky z ciziny, zejména digitální hodinky, digitální kalkulačky, digitální a poté i počítačové hry, které na západ od nás byly poměrně laciné, ale jejich cena u nás vysoká, ale též drogy. Z republiky ven se pašovaly finanční prostředky a starožitnosti. Na nejvyšší úrovni vznikaly pašerácké gangy, které měly k dispozici vysoké sumy korun i valut, v zahraničí dokonce tajná bankovní konta, takže případný záchyt jedné jejich dodávky zboží tyto gangy nijak finančně nepoložil. Objevil se ale i další produkt mezinárodního zločinu – pašování velkého množství lihu, určeného pro východní Evropu. ČSFR zde zatím figurovala pouze jako transitní země. Lih byl deklarovaný jako jiné, ne příliš nebezpečné, zboží. Pouze za prvé pololetí 1990 celníci zachytili 4 takovéto cisterny. Nezaplacené celní poplatky šly do desítek, dokonce i stovek miliónů korun.

Druhý stín byl spojený s rozmachem trestné činnosti, navázaný na příliv zahraničních turistů. Na území Československa, zejména v jeho centrech se pozornost podsvětí obrátila proti cizincům ze západoevropských států, kteří někdy byli okrádáni na každém kroku – taxikáři, prostitutkami a jejich pasáky, kapesními a hotelovými zloději, prodejci falešných a jiných suvenýrů, nepoctivými směnárníky, ale někdy i číšníky. Víceří z nich se stali terčem nevybíravých loupežných přepadení, nebo se domů vrátili bez své batožiny či auta.

Současně se ale zvýšila se trestná činnost našich občanů v zahraničí, především po zrušení vízové povinnosti ve vztahu k Rakouské republice a Spolkové republice Německo. Českoslovenští občané se dopouštěli zejména krádeží, loupežných přepadení a pašování starožitností. Největší aférou se stalo zadržení dvou našich mladíků obviněných z přípravy na vyloupení banky, které se mělo udát 13. srpna ve Vídni před bankou Sao-Paolo v centru města. Oba – jeden 17-letý mladík z Hořic a jeho 15-letý kamarád a žák z Prahy, si koupili vzduchovou pistoli a před bankou si s ní pohrávali. Jejich počínání bylo podezřelé jednomu strážci doprovodu převážených peněz. Došlo ke konfliktu, v jehož průběhu byl mladík z Hořic postřelený do ramene a oba byli zatčeni. Přesto, že se na soudním líčení neprokázal pokus o vyloupení banky, ani o přípravu k tomuto činu, byli oba 20. září odsouzeni na 8 měsíců podmíněčně s odkladem na tři roky, za neprokazatelný „úmysl“ banku přepadnout.

Pravděpodobně si to „odnesli“ za jiné občany ČSFR, kteří zde skutečně trestnou činnost páchali. Jen pro ilustraci: koncem listopadu se v rakouských věznicích nacházelo více než sto našich občanů a veřejné mínění rakouských občanů o nás nebylo příliš laskavé. Jiným problémem byl nižší technický stav automobilů a autobusů, na kterých do těchto zemí vyjížděli, ale stejně tak nedodržování pravidel silničního provozu v západních státech Evropy. Dopravní policisté v Německu a Rakousku v průběhu roku 1990 organizovali několik dopravně-bezpečnostních akcí, zaměřených zejména na kontroly technického stavu těchto dopravních prostředků.

V jarních měsících se objevil problém, se kterým se předtím příslušníci SNB setkávali velice zřídka a příslušníci PS nesetkali vůbec - nelegální migrace. Přes naše území se první migranti snažili dostat do států západní Evropy a byli to zejména Rumuni, Albánci, Syřané a Kurdové, kteří prchali opřed násilím ze strany Turecka. Později přibývali uprchlíci z Kosova nebo Bosny a Hercegoviny a některých postsovětských republik, které zachvátily občanské války. I zde došlo k vzrůstu. V době od 1. ledna do 1. června bylo na našich hranicích zadrženo celkem 246 osob, což byl trojnásobek počtu za stejné období minulého roku. Jiný údaj pochází z Domažlicka, kde za první dva červnové týdny místní pohraničníci při pokusu o nedovolené překročení naší hranice zadrželi 28 osob, z toho 16 Turků, 4 Indy, 7 Syřanů a jednoho Vietnamce. Zadrželi i převaděče – Turka, který se snažil do SRN propašovat sedm svých krajanů. Při zatýkání Turek dokonce na pohraničníky vytáhl vystřelovací nůž, zaútočil na ně, byl zneškodněn a odvedený do vazby. Vznikly první převaděčské trasy, ale i první sběrné uprchlické tábory. Úsilí o jejich zřízení se u nás objevilo již počátkem června. Postupně vznikla celá síť, která uprchlíkům a běžencům poskytla určitou ochranu. Byla to přijímací střediska ve Vyšních Lhotách, v Praze - Ruzyni a částečně v Červeném Újezdě,

pobytová střediska (Bělá - Jezová, Bruntál, Červený Újezd, Havířov, Kašava, Kostelec nad Orlicí, Seč, Stráž pod Ralskem, Zbýšov a Zastávka u Brna) a integrační střediska (Havířov, Hošťka, Jaroměř, Předlice a Zastávka u Brna). Později vznikly ve Vyšních Lhotách, v Balkové na Plzeňsku a v Bělé-Jezové. Tato situace byla důležitá i kvůli tomu, že z území NDR, která existovala jako samostatný stát až do 3. října, kdy se sjednotila s SRN, nám vraceli uprchlíky, které tamní pohraniční stráž a policie v pohraničí objevila. Tyto osoby poté žily v hotelích v naší straně česko-saské hranice a jejich pobyt hradil stát. Když se situace kolem nich uklidnila, opět se ale pokusily překročit hranici směrem do Německa.

FMV na tento vývoj odpovědělo nejdříve zřízením oddělení pro otázky uprchlíků, ke kterému došlo rozkazem ministra vnitra ČSFR č. 82 z 15. srpna 1990. Oddělení se stalo součástí Úřadu FMV pro pasovou službu a cizineckou agendu. Celou situaci popsal ministr vnitra Ján Langoš ve své odpovědi na interpelaci poslanců FS podanou 20. července 1990. Uvedl, že stávající právní úprava politického azylu, schválená usnesením vlády ČSSR č. 1048 ze dne 6. listopadu 1962 je plně poplatná době, nedostatečná, v současnosti již neodpovídá, jak ukázaly případy utečenců z Albánie, Rumunska a jiných zemí, standartu obvyklému ve skutečně demokratických a humanistických zemích. Poté rozvedl konkrétní opatření, které již vláda ČSFR v tomto ohledu přijala: „Z uvedených důvodů vláda ČSFR přijala dne 26. 7. 1990 usnesení č. 513 o postupu orgánů státní správy v záležitostech spojených s pobytem cizích státních příslušníků (uprchlíků) na území ČSFR.

Tímto usnesením bylo rozhodnuto o zřízení funkce zmocněnce vlády ČSFR pro otázky uprchlíků, kterým byl jmenován Jan Ruml, dále pak bylo rozhodnuto o zřízení sekretariátu zmocněnce vlády pro otázky uprchlíků a členům vlády bylo uloženo zpracovat ve spolupráci s vládami České republiky a Slovenské republiky a do 30. září 1990 předložit vládě ČSFR návrh koncepce právního řešení pobytu cizích státních příslušníků (uprchlíků) na území ČSFR včetně souvisejících otázek.

Zmocněncem vlády ČSFR pro otázky uprchlíků byla zřízena meziresortní komise pro zpracování výše zmíněného návrhu koncepce právního řešení pobytu uprchlíků na území ČSFR a vytvořeny dvě specializované podkomise - a to pro přípravu legislativních a ekonomických podkladů.

V současné době je možno konstatovat, že práce na přípravě návrhu koncepce pokročily natolik, že do konce měsíce září 1990 bude vládě ČSFR předložen k projednání návrh zákona o uprchlících ...

V srpnu t. r. došlo v oblastech Severočeského kraje ke zvýšené koncentraci rumunských občanů, jejichž přítomnost vyvolávala řadu problémů. Proto Předsednictvo vlády

ČSFR svým usnesením ze dne 15. 8. 1990 č. 552 schválilo opatření k přechodné regulaci cest rumunských občanů na území ČSFR.“

J. Langoš tento příslib splnil a 16. listopadu 1990 Federální shromáždění přijalo zákon č. 498/1990 Sb o uprchlících, který určoval postavení uprchlíka, jeho práva a povinnosti.

Uprchlík byl chápán jako člověk, jenž si v našem státě podal žádost o politický azyl:

„§ 2

(1) Postavení uprchlíka se přizná cizinci, který má ve státě, jehož státní občanství má, odůvodněný strach z pronásledování z důvodů rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině nebo pro politické přesvědčení...

§ 3

Postavení uprchlíka lze přiznat též manželu a nezletilým dětem cizince, kterému bylo postavení uprchlíka přiznáno podle § 2 odst. 1, i když nesplňují podmínky v něm stanovené.

§ 4

(2) Postavení uprchlíka se též nepřizná cizinci, který:

- a) spáchal trestný čin proti míru, proti lidskosti nebo válečný zločin,
- b) spáchal jiný zvláště závažný úmyslný trestný čin,
- c) dopustil se činů, které jsou v hrubém rozporu s cíli a zásadami Organizace spojených národů, jakož i s cíli a zásadami mezinárodních úmluv, kterými je Česká a Slovenská Federativní Republika vázána.“

V dalších bodech se rozebíral postup po požádání cizince o přiznání postavení uprchlíka, jeho práva a povinnosti:

„§ 5

(1) Cizinec, který má v úmyslu požádat o přiznání postavení uprchlíka, je povinen to oznámit při překročení státní hranice České a Slovenské Federativní Republiky, a to písemným prohlášením (příloha č. 1) u orgánů pasové kontroly.

(2) Po prohlášení učiněném podle odstavce 1 orgán pasové kontroly zadrží cestovní, popřípadě jiný doklad, kterým cizinec prokázal svou totožnost. Vydá cizinci potvrzení o zadržení dokladu a průkaz (příloha č. 2) opravňující k bezplatné přepravě do určeného uprchlického tábora. Tento průkaz nahrazuje cizinci doklad totožnosti a platí 48 hodin.

(3) Cizinec, který u orgánů pasové kontroly prohlásil podle odstavce 1, že požádá o přiznání postavení uprchlíka, je povinen se neprodleně dostavit do určeného uprchlického tábora.

(4) Vyžaduje-li veřejný zájem dopravu cizince do uprchlického tábora pod dohledem příslušníků Sboru národní bezpečnosti, musí se doprava uskutečnit nejpozději do 48 hodin od prohlášení učiněného podle odstavce 1. Po tuto dobu je cizinec povinen zdržovat se na určeném místě.

(5) Cizinec je povinen podat nejpozději do 24 hodin od příjezdu do uprchlického tábora na stanoveném tiskopisu žádost o přiznání postavení uprchlíka (dále jen "žádost") - (příloha č. 3).

(6) Nedodrží-li cizinec stanovené podmínky, je mu vrácen zadržený doklad a jeho další pobyt na území České a Slovenské Federativní Republiky je posuzován podle zvláštních předpisů.“

Zákon ale problematiku uprchlíků řešil pouze částečně, protože se nezabýval případy passantů, kteří našim územím pouze přecházeli a o statut uprchlíka žádat nemínili. V těchto

případech se odvolával na znění zákona č. 68/1965 Sb. o pobytu cizinců na území ČSSR, který řešil i povolení k pobytu, nebo jeho přímý zákaz.

Tato skutečnost však měla důsledky spíše pro pracovníky Celní správy, jako útvary Pohraniční stráže, které již stejně začaly odcházet ze scény. Protože Pohraniční stráž není předmětem našeho zájmu, uvedeme jen pár faktů. Na HS PS a OSH byl rozkazem ministra vnitra ČSSR č. 24 z 12. února zrušený politický odbor, poté obdobně jako v ZNB činnost politických stran na pracovištích, přerušeno členství příslušníků PS v politických stranách, a nakonec jakékoli politické projevy politického charakteru. Jak již bylo uvedeno rozkazem z 15. února 1990 ministr vnitra ČSSR vyčlenil problematiku pasové kontroly z Hlavní správy Pohraniční stráže a ochrany státních hranic a přidělil ji do Úřadu FMV pro pasovou službu a cizineckou agendu. Spolu s tím se i zde rozeběhla činnost občanských komisí a samotné prověrky. V pátek 7. září ministr vnitra ČSFR J. Langoš svým rozkazem č. 90 zrušil Úřad FMV pro obranné zpravodajství, který dohlížel zpravodajsky na PS a VMV. Pozornost ale věnoval i ochraně našich hranic a koncepci vnější ochrany našeho státu, k čemu 19. září před plénem Federálního shromáždění uvedl: „Za zvláště důležitou považuji péči o ochranu územní celistvosti a nedotknutelnosti státu. Jak všichni víte, došlo k zásadnímu posunu v postavení Pohraniční stráže, která nadále v tomto období plní funkci ochrany státních hranic, řešení hraničních přechodů, vstupu a pobytu cizinců, materiálně technického zabezpečení činnosti orgánů pasové služby, ale i zapojování příslušníků pohraniční ochrany do rozvoje pohraničních území.

Naším základním záměrem z hlediska koncepce ochrany státních hranic je přechod z ochrany vojskem na ochranu profesionální policejní. V tomto směru bude vypracována i příslušná doktrína, budou přehodnoceny podmínky pro použití zbraně. Budou navázány konkrétní součinnostní vazby s pohraniční policií sousedních států se zvláštním zaměřením na boj proti novodobému pašeráctví, kriminální trestné činnosti, převádění osob cizí státní příslušnosti přes hranice.“

V tomto vystoupení se věnoval rovněž problémům s udržováním veřejného pořádku, které ale i nadále pokračovaly. „Naši spoluobčané i turisté v České a Slovenské federativní republice přece mají právo na to, aby bez obav, že budou v lepším případě «jen okradeni», prošli parkem nebo nádražím. Je nutné vytvořit takové podmínky, aby občané tohoto státu měli důvod změnit svůj vztah k policii. Současně je však třeba analyzovat skutečnost, zda současná právní úprava umožňuje účinný postih kriminálních živlů.

Sféra ochrany veřejného pořádku, života, zdraví, majetku, práv a svobod občanů představuje dnes nejpalčivější pole působnosti policejních sil a považujeme ji proto za

prioritní oblast. I když existuje dělba kompetencí mezi federací a národními republikami, kterým přísluší cestou ministerstva vnitra řízení Veřejné bezpečnosti a nové rozdělení pravomocí stanoví nový zákon o působnosti České a Slovenské Federativní Republiky ve věcech vnitřního pořádku a bezpečnosti, jehož vládní návrh bude dnes předmětem vašeho rozhodování, považuji za svůj politický závazek zabývat se, v součinnosti s republikovými ministry vnitra, i touto problematikou.“

Přesto i nadále vládla napjatá situace kolem nádražních budov, ve kterých hledaly své útočiště stovky lidí bez domova. V centrech měst ještě stále nebylo bezpečno. Pokračovaly i rasistické útoky. V pátek 3. srpna skupiny 36 skinů zaútočila na pět dospělých Romů a jejich sedm dětí v České Lípě. Tři osoby byli zraněni. Na místě opět zasahovalo 14 příslušníků VB, kteří rvačku ukončili. V neděli 11. srpna došlo k rozsáhlejší rvačce v plzeňské restauraci Slavie, kde rovněž musela zasahovat policie. V pátek 9. listopadu skupina skinů nejdříve rozprášila skupinu Romů ve staré hale Hlavního nádraží v Praze, poté skupina 50-60 skinů vrhla do vinárny Narcis, kterou hojně navštěvovali Romové, zaútočila na ně a v během rvačky byla restaurace zdemolovaná. Hlídky VB zasáhly a na svou služebnu předvedli celkem 19 osob, ze kterých pouze dvě měly trvalé bydliště v Praze.

V létě 1990 se situace kolem konfliktů příslušníků VB s pachateli v průběhu zákroku proti nim výrazně vyostřila. Redakce Linky 158 soustředila celou řadu těchto konfliktů. Připomněla, že došlo k 118 případům zranění zasahujících příslušníků VB a ke smrti jednoho z nich. Nejvíce útoků se odehrálo na Ostravsku – 49, v Ústí nad Labem – 35 a v Praze - 31. Vybíráme na ukázkou části několika z nich:

15. červen – 43-letý pachatel zaútočil nejdříve na zasahujícího policistu nožem, poté po něm chtěl hodit sekuru, ale díky jeho nešikovnosti mu z ruky vypadla;

30. červenec – 51-letý výtržník zaútočil na příslušníka VB nožem a zasáhl ho do ramene;

12. srpen – 32-letý opilý řidič napadl příslušníka VB nožem a ostatní členové posádky auta napadli jeho partnera ve hlídce. Oba byli zraněni;

1. září – 25-letý muž zaútočil na příslušníky PMJ nožem, jednoho z nich bodl do břicha a další dva zranil;

11. září – dva příslušníci VB byli při zákroku těžce zraněni výstřely z pistole;

15. září - recidivista zaútočil proti zasahující hlídce sprejem;

19. září - silně opilý recidivista zaútočil na zasahující hlídku VB střepelem z rozbité skleněné výplně dveří a jednoho příslušníka pořezal;

3. října - prchající pachatel namířil na hlídku VB revolverem. Naštěstí k výstřelu nedošlo.

A nakonec to nejhorší. Krátce po půlnoci 14. září pachatel vloupání v Prostějově ranou z pistole těžce zranil ppor. Antonína Šoustala, který 14. listopadu svému zranění podlehl. Jeho partnera z hlídky zasáhlo několik střel do břicha, ale útok přežil.

Obdobné vyhrocená situace vládla ve výše zmíněných lokalitách – severní Čechy a severní Morava v důsledku vysokého počtu trestných činů, spáchaných místními Romy. Nejhorší konflikt se ale udál na Slovensku v obci Polichno, ležícím v okrese Lučenec 16. září 1990. 36letý Ján Turčan se pozdě večer po předchozích šarvátkách s Romem Jánem Oláhem, vrátil do svého domu, kam na něj zaútočila skupina 5 Romů v čele s Jánem Oláhem. Na svou obranu vytáhl pušku, Jána Oláha zasáhl jako prvního, poté začal střílet na jeho doprovod. Čtyři z nich zastřelil na místě a pátého poranil na noze tak silně, že mu musela být amputována. Střelec byl po dvouletém vyšetřování osvobozen s tím, že střílel v sebeobraně na útočníky, kteří narušili jeho domovní svobodu. Cítil se být ohrožený na životě a dostal se díky stresu do nepřičetného stavu, ve kterém nebyl schopen ovládat své jednání. (Dobový tisk popisoval tuto událost v širší škále: jako popravu na jedné straně a jako nutnou obranu na straně druhé). Případ se marginálně projednával 1. října i ve Federálním shromáždění s tím, že již teď se Romové masivně stěhují ze Slovenska do Česka, zejména do Ostravska, kde jich žije kolem 30.000 a tento problém se může stát velkou hrozbou.

Vedení resortu mezitím pracovalo na dalších zákonech, které v tomto roce zcela logicky nebraly konce. Ve dnech 8. a 9. srpna se na společném zasedání v Trenčianskych Tepliciach setkali představitelé všech tří vlád, ale jednání se účastnil i poradce presidenta ČSFR J. Křížan, a domluvili se na novém rozdělení kompetencí. Federaci připadly otázky obrany, ochrany státních hranic, tvorba norem vycházejících z jednotné právní úpravy v základních právních odvětvích (občanský zákoník, obchodní zákoník, trestní zákon aj.), jednotná měna a emisní činnost, jednotná mezinárodní politika, zastupování republiky v mezinárodních organizacích, strategie integračních procesů směrem k zahraničí, regulace společného trhu pracovních sil, otázky celní a daňové politiky a některé společné otázky ochrany životního prostředí.

Kompetenční zákon se vypracovával ještě v červnu a měl reagovat na stávající znění zákona č. 128/1970 Sb., o vymezení působnosti České a Slovenské Federativní Republiky ve věcech vnitřního pořádku a bezpečnosti.

Argumenty předkladatelů shrnula důvodová správa: „V tomto zákoně se promítly poměrně silné tlaky na centralizaci bezpečnostního aparátu. Svěřil totiž bez výjimek řízení

Státní bezpečnosti orgánům federace; federace mohla rovněž řídit činnosti všech útvarů Sboru národní bezpečnosti v době mimořádného ohrožení klidu a veřejného pořádku. Při tom všem však zákonná úprava nemá přesně vymezený obsah. To pochopitelně umožňovalo subjektivní výklad jednotlivých kompetenčních norem, takže docházelo k poměrně častým kompetenčním sporům. Dosavadní právní úprava rovněž obsahuje řadu právních institutů, které v praxi nebyly používány, neboť umožňovaly svojí nejasností větší množství výkladů (např. «koordinovat činnost orgánů obou republik ... závaznými pokyny», «odhalování trestných činů ... na území obou republik ...», «právní úprava bezpečnosti a plynulosti silničního provozu»). Tyto, ale i další nejasnosti činily v praxi značné potíže, takže právní úprava rozdělující působnosti ve věcech vnitřního pořádku a bezpečnosti stále méně potřebám praxe vyhovuje.

Účelné fungování bezpečnostního aparátu vyžaduje - zejména v nových podmínkách - i přezkoumání dosavadního rozdělení působnosti mezi Českou a Slovenskou Federativní Republikou a obě republiky na tomto úseku. Smyslem zpracovaného návrhu je odstranit zdroje nejrozumnějších kompetenčních sporů. Proto návrh nepřebírá ty právní instituty, o nichž je možno prohlásit, že se neosvědčily a které v praxi nebyly používány.

Předkládaný návrh zákonné úpravy vychází z těchto základních principů:

- respektování původní (neodvozené) působnosti národních republik při ponechání nezbytné míry integrující funkce federace,
- zachování dosavadní ústavní koncepce rozdělení působnosti mezi federací a republiky,
- odstranění dvojí kolejnosti v řízení bezpečnostního aparátu.

Přijetí navrženého zákona si neklade nároky na bilanci pracovních sil a finančních prostředků. Předpokládá se však, že z federálních orgánů budou delimitovány na orgány republik příslušné síly a prostředky, zejména ty, které v souvislosti s centralizací činnosti byly převedeny na orgány federace.“

Samotný návrh byl o trochu rozsáhlejší jako jeho konečná verze. V § 2 například požadoval právo federálního ministerstva vnitra mimořádně řídit všechny ozbrojené bezpečnostní sbory v době vyhlášení výjimečného stavu pro celé území ČSFR.

Paragraf 1 do působnosti federace ve věcech vnitřního pořádku a bezpečnosti ukládal:

- „a) získávat, soustřeďovat a vyhodnocovat informace důležité pro ochranu ústavního zřízení, obranu a bezpečnost státu, odhalovat trestné činy proti bezpečnosti státu a konat o nich vyšetřování podle trestního řádu;
- b) boj proti terorismu;

c) odhalovat trestnou činnost organizovanou ve spojení s cizinou a organizovanou trestnou činnost související s nedovolenou výrobou, držením a rozšiřováním drog, s pašováním a s falšováním a pozměňováním peněz, známek a cenných papírů;

d) spolupracovat s mezinárodní organizací Interpol a dalšími mezinárodními organizacemi za účasti orgánů republik;

e) vést celostátní evidence a statistiky a vyhlášovat celostátní pátrání;

f) vykonávat speciální expertizní činnost, pokud ji není možno zabezpečit v rámci republik;

g) právní úprava ochrany státního, hospodářského a služebního tajemství; kontrola ochrany státního, hospodářského a služebního tajemství ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federativní Republiky;

h) metodické řízení šifrové služby;

i) ochrana státních hranic ve vymezeném rozsahu;

j) zabezpečovat ochranu ústavních činitelů České a Slovenské Federativní Republiky, zastupitelských úřadů a objektů zvláštního významu;

k) výkon státní správy v oboru:

1. vydávání cestovních dokladů, povolování vstupu na území České a Slovenské Federativní Republiky a povolování pobytu cizinců;

2. státních hranic, jejich vyměřování, vyznačování, udržování a vedení dokumentárního díla;

3. státních symbolů České a Slovenské Federativní Republiky;

4. organizací s mezinárodním prvkem podle zvláštních předpisů.“

Zákon byl tedy nakonec ke schválení předložený bez navrhovaného § 2, i když se o něm vedla diskuse. Nakonec se poslanci shodli na tom, že nejdříve musí být přesně stanovený obsah institutu „výjimečný stav“ a až poté je možné jednat o kompetencích MV v tomto směru. Zákon byl přijatý 19. září, do sbírky zákon byl zařazený pod číslem 384/1990 Sb., platnost nabyl 27. září a účinnost 1. listopadu 1990.

Na 18. srpna se uskutečnil gigantický koncert britské skupiny Rolling Stones, na Strahovském stadionu v Praze. Jeho bezpečnostní zajištění leželo na bedrech Správy SNB hl. m. Praha a Středočeského kraje, ale na bezpečnostních opatřeních se podílela i Správa ochrany prezidenta, protože se tohoto koncertu osobně účastnil. Pro dohled nad veřejným pořádkem byla pronajata soukromá ochrana, která se ale bez asistence VB nemohla zaobírat. Příslušníci VB se podíleli na kontrole všech návštěvníků koncertu, která v tak masovém měřítku proběhla na našem území poprvé. Do areálu bylo zakázáno přinést zbraně, ale i láhve, deštníky apod., tedy vše, co by se jako zbraň mohlo použít. Zakázané bylo fotografování a pořizování jakéhokoli záznamu. Příslušníci VB zajišťovali řízení dopravy kolem stadionu a stejně tak usnadňovali příjezd a odjezd skupiny na stadion a z něj. Navíc všechny osobně ještě před koncertem pozdravil Václav Havel, což rovněž vyžadovalo ochranu. Koncert proběhl v pořádku, jediným problémem byla informace o člověku, který si domů objednal výbušninu semtex a hodlal se ji použít. Podle dostupných informací mu ji pošta dodala až několik dní po

koncertu, takže opatrnost zde rozhodně byla na místě. V pozadí stály i výbuchy obou nástražných zařízení, ke kterým v Praze v létě 1990 došlo.

Pár dní poté, ale příslušníci VB museli vyšetřovat okolnosti železničního neštěstí u Spálova na Semilsku. Při srážce osobního a nákladního vlaku zde 25. srpna zahynulo 14 cestujících, 29 bylo raněných z toho 9 těžce. Počet raněných byl následně upravených na 32.

Postupovala práce na zákoně o policii. Počátkem července příslušníci SNB dostali příležitost nahlédnout do kuchyně jeho tvorby. Vycházelo se z negace přístupů předlistopadové doby a proti ní se stavěl důraz na republiková ministerstva. Tento jev byl ale typický pro přípravu republikových variant činnosti polistopadové policie, přičemž byl opět silnější na Slovensku, které šlo za svými bezpečnostními zájmy, včetně vytvoření vlastní republikové policie. Na české straně šlo spíše o vytvoření rovnováhy mezi celostátními a republikovými zájmy. Objevilo se několik axiomů této tvorby. Z hlediska organizace mělo jít zejména o následující přístupy:

1. Opuštění principu jednoty SNB jako orgánu povolaného chránit společenské a státní zřízení, veřejný pořádek, bezpečnost osob, a majetku, a to z hlediska působnosti, organizace a řízení. Ale se jednalo o nový výklad této jednoty, která byla před listopadem chápána jako jednota VB a StB v obou částech federace, ale nyní směřovala ke zvýšení samostatnosti několika útvarů VB, ale i regionů. Zcela zjevné je to z dalšího bodu.

2. Zřízení republikových policií, do jejíž působnosti bude patřit ochrana veřejného pořádku a veřejné bezpečnosti na teritoriu národních republik. Policie bude podléhat v celém rozsahu ministerstvům republik. Na plnění úkolů federace při ochraně veřejné bezpečnosti se předpokládalo vytvoření osobitého policejního sboru, který by měl podléhat FMV. Jeho postavení a úkoly by měl upravit zvláštní zákon.

3. Z hlediska organizační výstavby policie se navrhovalo její členění na útvary, ve kterých budou působit jednotlivé složky policie. Zvláštní postavení se navrhovalo pro složku vyšetřování. Organizační uspořádání policie mělo být koncipované tak, aby se mohlo přizpůsobit předpokládaným změnám územního členění republik.

4. Zvýraznila se komplexnost právní úpravy uplatňování povinností, oprávnění a prostředků používaných policisty přímo v zákoně, na rozdíl od dosavadního stavu, kdy značná část této závažné problematiky byla upravena podzákonnými normami.

5. V porovnání s dosavadní právní úpravou se rozšiřovala náhrada za vzniklé škody, které mohou vzniknout v souvislosti s pomocí poskytnutou policii, a zaváděla se náhrada za újmy, která může vzniknout občanům v důsledku výkonu služebních zákroků.

6. Opouštěla se právní úprava otázek, týkajících se ostrahy majetku orgánů a organizací, nakolik jde o problematiku přímo nesouvisící s působením a úkoly policie.

7. Nově se navrhovalo v zákonem zajistit ochranu osobnosti z hlediska využívání získaných informací. Výslovně se upravoval vztah navrhovaného zákona k výsadám a imunitám podle zvláštních zákonů a mezinárodního práva, a rozšiřoval se rozsah mezinárodní spolupráce.

O úkolech české policie 23. srpna obsírně promluvil nový ministr vnitra ČR Tomáš Hradílek na služebním shromáždění příslušníků VB z České republiky. Aktivu se účastnil jeho I. náměstek Ludvík Vaculka, náčelníci HS VB a Inspekce ministra, další funkcionáři, představitelé odborů a bývalí příslušníci VB. Ministr vnitra viděl východisko ze vzniklé situace v následujících krocích:

„Především musíme vytvořit novou českou policii. Ne přejmenovat Veřejnou bezpečnost. Nově policie musí v potřebné míře chránit životy, zdraví a majetek občanů, zajišťovat pořádek a bezpečnost. Mísí mít účelnou organizaci, přizpůsobenou nové organizaci státní správy. Musí být naprosto jasné stanoveny, kdo koho řídí, kdo za co odpovídá, jednoznačně musí být stanoveny vzájemné vztahy jejich jednotlivých složek. Působnost policie a její oprávnění musí být přesně vymezena zákonem...

Základním stupněm řízení se stane okres, vybavený všemi potřebnými pravomocemi a z nich musí vyplývat i příslušná odpovědnost. Při ochraně veřejného pořádku a předcházení trestné činnosti a řešení plynulosti a bezpečnosti silniční dopravy musí policie spolupracovat se samosprávnými orgány obcí a měst.

Při budování nového policejního aparátu bude kladen důraz na profesionalitu, čestnost, bezúhonnost a naprostou nestrannost. Tomuto cíli bude podřízen nově vytvořený resortní školský systém.

Při zabezpečování veřejného pořádku a bezpečnosti, při ochraně práv a oprávněných zájmů občanů, jejich života, zdraví a majetku, musí policisté postupovat bez rozdílu svého politického a náboženského přesvědčení, postavení, národnostní a etnické příslušnosti. Jejich vystupování a jednání musí být za všech okolností v mezích zákona, nekompromisní, avšak zároveň taktní...”

Podmínku zásadní změny viděl v práci každého jednoho příslušníka, přislíbil, že vedoucí místa budou obsazována podle výslednosti práce, a ne podle stranických kritérií. Je konec situace, kdy jeden náčelník bude na svém místě sedět až do svého odchodu do důchodku. Další krok spatřoval ve zvýšení materiálně-technického zajištění výkonů služby. Kritizoval stav, ve kterém má policie horší vybavení jako pachatelé a přislíbil bojovat za vyšší

rozpočet, likvidovat podstav i pomocí změn vnitřní sktruktury resortu a Sboru: „Objevují se více či méně kvalifikované počty, kolik příslušníků nám, kdo dá. Souhlasím s názorem, že posílení bude nezbytné a budu v tomto směru podnikat vše potřebné. Otevřeně říkám, že jsem rozhodnul využít všechny současné zdroje. My nepotřebujeme početně silné ministerstvo, ale schopné a kvalifikované lidi na ministerstvu. Nepotřebujeme dosavadní neúměrně vysoké počty různých řídicích funkcí na úrovni kraje ani okresu. Nepotřebujeme ani to, aby všechny sekretářky, referentky spisů nebo písárky obsazovaly místa příslušníků. Potřebujeme lidi pro výkon bezpečnostní služby.“

V poslední části svého projevu zdůraznil, že autorita policie vzniká na základě autority každého jeho příslušníka. Policista musí být tedy profesionálem, schopným zvládat své úkoly. Zbytečný je i pocit sociální nejistoty. „Dozvídám se, že v některých oblastech se šíří zvěsti, že s ukončením činnosti Sboru národní bezpečnosti a vytvořením policejního sboru, bude opět zahájeno nové kolo prověrek, ještě mnohem razantnější. Říkám s veškerou vážností, že politické prověrky příslušníků Sboru národní bezpečnosti skončily, že jedinými budou prověrky kvality.“ Některé z těchto myšlenek zopakoval i v průběhu své návštěvy v jižních Čechách 28. srpna, i když tam se nejvíce věnoval problematice tohoto kraje. Rázněji se tam ale vyslovil k problematice romské kriminality. Připustil, že v ČR jsou místa, na kterých je podíl Romů na kriminalitě podstatně vyšší než podíl na počtu místního obyvatelstva. Za velice negativní a znepokojivou považoval situaci, kdy v místech, kde nepůsobí policisté, se objevují snahy místních občanů „brát spravedlnost do vlastních rukou“. Nic takového podle jeho slov není přípustné. Kriminalitě se musí postavit dostatečně vybavená a připravená policie a stát i přes ekonomické problémy, které řeší, na ni musí mít prostředky. Vlna kriminality bude kulminovat, než se společnost přizpůsobí novým společenským a ekonomickým podmínkám.

Ke všemu mu ve svém vystoupení přizvukoval jeho I. náměstek L. Vaculka. Spolu s tím ale uvedl, že je nutné výkon služby zajistit novou technikou. Mluví se o nákupu 1000 nových fotoaparátů pro základní útvary, vyvolávacích automatech, detektorech, protistřepinových příkrývkách, nákupu moderních psacích strojů, nutných pro práci vyšetřovatelů, 780 osobních automobilů. Z požadovaných nových tabulek pro 2.699 vyšetřovatelů, zatím resort dostal finance na 1.232 tabulek, ale ty nejsou dosud z poloviny obsazené. „I díky tomu, že činnost kriminální služby, vedle potíží pořádkové služby a vyšetřování,“ připomněl, „je po přijetí novel trestněprávních norem prakticky rozmělněna na případy nižší kriminality, je vysoký stupeň rizika nevládnutí bezpečnostní situace.“

Diskutující ale mluvili o každodenních problémech své práce – kritické situaci v zabezpečování přípravného řízení trestního, nutnosti komplexně přistoupit k řešení boje proti kriminalitě, otálení a neřešení dnešních problémů, které policistům ztěžuje práci a svazuje ruce, potírání kriminality po amnestii u romských spoluobčanů, oslabení represe u prokurátorů a pomalá příprava na nové druhy trestní činnosti. K těmto názorům se ministr vyslovil ve svém závěrečném slově: problémy se řeší, ale nejde to hned, pracuje se na tom. K problematice kriminality Romů uvedl: „Je mi jasné, že Romové ve své většině provádějí větší počet trestní činnosti než jiné obyvatelstvo... nesmíme se ale dostat do extrémů rasově naladěných pozic. Musíme to brát jako realitu a podle toho se zařídit...

Jsem odhodlán udělat vše pro to, aby práce policisty byla efektivní, aby jste měli pocit, že jste hodnoceni tak, jak je zapotřebí... V současné době se používají slogany o údobí národním oběti, utahování opasků. Byl bych rád, kdyby utahování nebylo příliš mnoho. Ale je jasné, že pokud chce veřejnost této republiky žít s pocitem bezpečí, bude muset v této hospodářsky složité době počítat s tím, že aby tak mohla žít, bude si muset kvůli Bezpečnosti ten opasek utáhnout. Jinak to nepůjde.“

V debatách kolem změn v systému vzdělávání nových příslušníků VB se pomalu ustavoval názor, že pro výkon služby nebude nutná maturita, jak tomu bylo do té doby. Prvním stupně vzdělávání měla být nástupní škola, vyšším šestiměsíční kursy na vznikající Policejní akademii v Praze, doplněný speciálními krátkodobými kurzy. V úterý 21. srpna se objevil ale i trochu kuriózní návrh představitelů občanských komisí, aby byla základní příprava frekventantů nástupní školy, široce kombinovaná s jejich souběžnou praxí na místních odděleních VB v teritoriu jejich trvalého bydliště, kde by každému jednomu z nich byl přidělený „patron“ z řad nejlepších policistů, který by je ve spojení s jeho školou vedl. V podmínkách nebývalé přetíženosti každého jednoho příslušníka z místních oddělení, byl takovýto plán zcela nereálný.

Přes veškeré úsilí a úspěchy VB, dosažené v tomto roce, nedůvěra vůči SNB přervávala a Sbor se neustále dostával do palby kritiky z mnoha stran. Někdy vznikala zajímavá a časem mnohdy opakovaná situace: na jedné straně byla vznikající policie hromadně oznamovacími prostředky kritizovaná za nedostatečně důrazný postup při řešení toho, nebo jiného problému, ale když k tomu došlo, okamžitě za to byla těmi jistými prostředky napomínaná, káraná a její zákrok dehonestován. V září předseda Výboru petičního, pro právní ochranu a bezpečnosti CNR Ing. Vladimír Šuman k tomu v rozhovoru s časopisem Linka 158 24. září řekl: „Čím k této důvěře může přispět Bezpečnost? Tím, že na jedné straně bude velice rozhodně jednat vůči rostoucí kriminalitě, ale na druhé straně, že se vyvarovat

jakékoliv nezákonnosti.“ Hraniční čára mezi tím byla poměrně tenká a někdy i nezřetelná, protože rovnice, která by to řešila, měla příliš mnoho proměnných, takže výsledek mohl být u mnoha, na první pohled podobných případech, úplně jiný.

Ve čtvrtek 30. srpna byla představena koncepce nového zákona o policii. Zajímavé bylo, že se tak stalo před plénem rehabilitovaných příslušníků VB. Učinil tak mjr. JUDr. Lubomír Kvíčala, tehdy pracovník HS VB ČSR. Úvodem vyhlásil, že na jeho texte pracuje odborná komise již dlouho, odráží společenské změny, 20. září bude text odevzdaný všem třem ministerstvům k posouzení tak, aby mohl být v říjnu poslán do Federálního shromáždění a platit od 1. ledna 1991. Podle představ HS VB bude nový zákon charakterizovat policii, vymezovat její postavení v systému státního donucení a určovat její základní úkoly v jednotlivých oblastech činnosti – ochrana veřejného pořádku, života a majetku občanů, řízení silničního provozu a dohledu nad jeho plynulostí a bezpečnost. Policie bude plnit úkoly i jako orgán státní správy, ale stejně tak při ochraně objektů zvláštní důležitosti. Bude vycházet ze všech tří ústav, vycházet z platných zákonů a nařízení. Vymezí pravomoci a povinnosti policistů při výkonu služby, stejně tak povinnost mlčenlivosti a ochrany utajovaných skutečností. Na druhé straně bude obsahovat výčet oprávnění policistů požadovat vysvětlení, prokazovat totožnost, provádět úkony při zjišťování totožnosti, při shromažďování a zajišťování důkazů apod. Zákon stejně taxativně stanoví podmínky použití zbraně, ale i mírnějších postihů. Co je důležité, vyřeší otázku hromadného nasazení z hlediska odpovědnosti za hromadné nasazení policie i za jeho provedení z hlediska intenzity a výsledku.

Podrobně se zastavil u PS VB, když informoval o stanovisku HS VB ČR, že by nebylo správné tento dobrovolný aktiv rušit, neboť „především na úseku pořádkové a dopravní služby je bezesporu dobrým pomocníkem. Za současného početního stavu příslušníků VB nelze všechny úkoly bez jeho pomoci splnit.“

Důležitý bude i dopad organizačních změn v ČR. Vzhledem k tomu je jednou ze zásad zákona oddělení výkonu státní správy od vlastního výkonu policejní služby na MV ČR. Bude prosazený dvojstupňový model jejího řízení, služba se přiblíží požadavkům občanů, posílí se přímý výkon služby, což bude představovat zvýšení počtu uniformovaných policistů v ulicích měst a obcí. Konkrétně to bude představovat vznik policejního ředitelství ČR a v okresních, či oblastních policejních ředitelství. V případě, že dojde ke obnovení zemského zřízení, uvažuje se o zřízení zemských policejních ředitelství. Oba modely jsou připravené a čeká se na definitivní rozhodnutí.

Počítá i se zvýšením početních stavů v souladu s reálnými potřebami vývoje bezpečnostní situace, spojený s růstem profesionality, vzdělanosti, novým rozvinutím bezpečnostního školství, využitím nejnovější techniky a napojením na vyspělé policejní sbory. Stejně tak radikální modernizaci kriminalistické, dopravní a jiné policejní techniky, včetně zavádění výpočtové techniky. Bude podporovat zajišťování pravidelné informovanosti veřejnosti prostřednictvím hromadně oznamovacích prostředků, ale povede i k zlepšování sociálních jistot příslušníků policie a jejich zdravotní péče. Cílem bude chránit život, zdraví a majetek občanů bez ohledu na jejich národnost, etniku, politické smýšlení a postavení. Intenzivně bude chránit vlastnictví v souladu s postupující ekonomickou reformou.

Šlo tedy spíše o výčet tezí, které se opakovaly již v mnoha předešlých vystoupeních představitelů resortu, než o hloubkovou analýzu příčin zásadních změn, které tímto zákonem nastávaly. Diskuse k těmto tezím byla mnohem konkrétnější. První okruh problémů se týkal požadavku přesně stanovit kompetence a pravomoci, druhý budoucnosti PS VB, kterou většina diskutujících podpořila, třetí postavení příslušníka policie při výkonu služby, jeho práv a povinností, včetně podmínek použití služební zbraně.

Náčelník personální správy MV ČR JUDr. Kraus poté kromě jiného informoval o přípravě na zřízení okresních velitelství SNB, v jejichž čele bude stát vždy jeden velitel a zpravidla jeden jeho zástupce. S jejich ustanovením se počítá k 1. říjnu. Jeho informace doplnil náčelník VOS MV ČR Karel Ludvík. Do okresního článku měly směřovat některé pravomoci krajských náčelníků. Toto rozhodnutí si vynutila tehdejší bezpečnostní situace. NOSP SNB nakonec do návrhu zákona prosadil i část, týkající se odborové práce. Připomíněk ale bylo více, takže zanedlouho bylo jasné, že se termín 1. říjen nestihne.

Je zajímavé že v té době se začalo uvažovat nejenom o odbourání některých aktivit, které v podstatě neměly s činností policie nic společného a pouze zatěžovaly její síly, ale i o tom, že by bylo možné tyto služby zpoplatnit. Analytická skupina organizačního a operativního odboru HS VB MV ČR již v polovině srpna vypracovala seznam takovýchto aktivit, který byl cestou I. náměstka rozesláný na všechny Okresní správy VB. Po projednání je všechny schválily. Šlo zejména o

1. Asistenci při sportovních, kulturních a společenských akcích, např. při filmování, kde příslušníci SNB nejenom zajišťovali vyklizení ulic nebo prostor pro natáčení, odkloňovali dopravu, dohlíželi na zajištění pořádku a plnili i jiné povinnosti, které by měla zajišťovat placená pořadatelská služba.

2. Doprovody při převozu finančních hotovostí, nadrozměrných nákladů, nebo zvláště nebezpečného materiálu.

3. Předvádění osob pro jiné instituce. Doprovod dětí uprchlých z výchovných ústavů, převoz osob do protialkoholických záchytných stanic atd.

4. Zajištění ostrahy a ochrany movitého a nemovitého majetku ve všech formách vlastnictví na požádání majitele nebo napojení subjektů na výstražné systémy SNB.

5. Zjišťování totožnosti osob na požádání revizorů různého typu, nebo manažerů, řešící přestupky ve vlastní kompetenci, či zjišťování pobytu osob pro potřeby orgánů, organizací a občanů.

6. Doručování soudních a jiných písemností občanům.

7. Provádění bezpečnostního pyrotechnického a potápěčského průzkumu pro potřeby soukromníků, provádění technických prohlídek jejich motorových vozidel v zařízeních dopravních inspektorátů, ale i kriminalisticko-technických expertíz pro soukromé osoby.

8. Přednášková, výcviková a instruktážní činnost pro žadatele o zbrojní pas, závodní strážce, řidiče z povolání a jejich instruktory.

9. Poskytování některých údajů z policejních databází v případě, že nepodléhají systému utajení.

Vznikající Policie ČR část těchto problematik skutečně vyloučila ze své činnosti, ale ne všechny. Některé z nich se v roce 2008 staly součástí tehdy prosazované policejní reformy. V roce 1990 však jejich omezení, spolu s prudkým poklesem autority závodních stráží, otevřelo široký trh, který vedl k vytvoření pestré škály soukromých bezpečnostních formací, jež se těmito problémy zabývaly a poměrně dobře na nich vydělávaly. Již v roce 1989 začaly na základě ustanovení Občanského zákona č. 70/1983 Sb. zejména jeho §§ 410 a 411 vznikat první soukromé bezpečnostní služby, a to Cerber a Fénix. V roce 1990 začaly do této oblasti investovat zahraniční formy G4S a agentura Pinkerton ČSFR v čele s pozdějším politikem JUDr. Rudolfem Blažkem, ale spolu s tím i mnoho menších skupin, napojených na podniky nebo podnikatele z jejich regionů. Postupně nebyly orientované již jen na činnost soukromých detektivů, tělesných strážců a doprovodů, ale převzaly i trh s ochranou řady objektů.

V průběhu leta se vášnivě jednalo o budoucnosti československé kontrarozvědky a rozvědky. Jak již bylo zmíněno výše, po červnových volbách a vzniku druhé vlády Mariána Čalfy, byl do čela ÚOÚD postavený disident Jiří Müller. Ve své činnosti, ale v mnohém následoval příklad R. Sachera, v čemž narážel na odpor nového ministra vnitra ČSFR, který měl odpor k agenturní práci i k používání agenturně-technických prostředků. Podle této představy měl Úřad získávat informace z volně dostupných zdrojů. J. Langoš k tomu ve svém vystoupení ve Federálním shromáždění 19. září k tomu uvedl: „Pôvodná koncepcia Úradu sa v mnohom nelíšila od bývalej Štátnej bezpečnosti - zmenilo sa len zameranie a typ nepriateľa.

Zostala predstava bezpečnostného aparátu na celom teritóriu štátu, zostala predstava rozsiahlej a stálej siete agentov. Táto koncepcia sa postupne menila s tým, ako sa menila politická situácia a ako do Úradu prichádzali noví ľudia.

Zrušená Štátna bezpečnosť pracovala tak, že zbierala všetky jej dostupné informácie a podľa nich určovala a potom prenasledovala tých, ktorých si vytipovala ako nepriateľov. Naša dnešná predstava je taká, že pracovníci Úradu sa budú zameriavať na jednotlivé konkrétne ohrozenia; nebudú teda hľadať nepriateľa, ale budú sa snažiť získať informácie, ktoré poskytnú zákonodarným a exekutívnym orgánom, alebo orgánom činným v trestnom konaní. Prostriedky, ktoré môžu pracovníci Úradu používať, musia byť presne vymedzené zákonom a nesmú nad jeho rámec zasahovať do osobných práv a slobôd občanov.“ O niečo pozdžej ešte dodal: „Sledovanie a špehovanie ľudí mi bolo a je z duše protivné...”

Zrušení této činnosti J. Langoš potvrdil i 6. listopadu ve své odpovědi na interpelaci podanou poslancem Sněmovny lidu JUDr. Zdeňkem Kesslerem:

„Zrušením útvarů Státní bezpečnosti byly zrušeny i ty útvary, jejichž úkolem bylo provádět odposlech telefonních hovorů a проверки korespondence včetně dalších úkonů zpravodajsko-technického charakteru.

Tímto opatřením bylo zajištěno faktické nepoužívání prostředků zpravodajské techniky a zákaz jejich používání je dosud přísně dodržován. Mimo výše uvedeného jsem svým nařízením č. 10/1990 zrušil Směrnici A-oper VI-I, o používání zpravodajské techniky. Výjimkou je pouze provádění telefonního odposlechu, který by svými prostředky zabezpečovalo federální ministerstvo vnitra, ale pouze na základě příslušného rozhodnutí prokurátora a za podmínek stanovených v § 88 trestního řádu.

V září 1990 jsem svým rozkazem č. 93/1990 upravil působnost, postavení a úkoly Úřadu FMV pro ochranu ústavy a demokracie. V článku 5 citovaného rozkazu se zmocňuje tento Úřad k používání «sledování», které lze uskutečňovat pouze v souladu s článkem 3, který stanoví úkoly Úřadu. Zároveň je pracovníkům Úřadu stanovena povinnost, aby dbali na co nejšetrnější zásah do ústavních práv a svobod občanů, z čehož vyplývá, že sledování osob lze provádět jen v případech, kdy se jedná o důvodné podezření z páčání závažné trestné činnosti (drogy, teror, obchod se zbraněmi, spolupráce s cizí speciální službou a pod.)

Závěrem své odpovědi Vás, pane poslanče, mohu ubezpečit, že zpravodajských prostředků, až na výjimku stanovenou trestním řádem, není federálním ministerstvem vnitra používáno.“

Konflikt Jiřího Müller a Jána Langoše popisuje i publikace Civilní kontrarozvědka v letech 1990-1992: „Jiří Müller ... do funkce ředitele přišel s představou vybudování silného

úřadu. Posílit jej chtěl právně tak, aby jeho existence měla oporu v zákoně a nejen pouze v rozkazu federálního ministra vnitra. Legislativní rada ÚOÚD vypracovala řadu verzí zákona, přičemž se inspirovala právním postavením zpravodajských služeb demokratických států. Jako poslanec České národní rady verzi svého zákona projednával v parlamentních kruzích a postupně pro něj získal podporu. Pochopení však nenašel u svých nadřízených. S náměstkem ministra Arnoštem Kohútem se brzy dostal do konfliktu, rozpory mezi špičkami ministerstva vnitra a ÚOÚD přetrvávaly i po převedení Úřadu pod přímou pravomoc ministra v září 1990. Pramenily z rozdílného názoru na podobu kontrarozvědky. Jiří Müller byl zastáncem postupné obměny příslušníků, čímž si následně vysloužil od svých kritiků řadu paradoxních obvinění. Dále zastával myšlenku podřízení Úřadu zákonodárnému sboru. Nezříkal se agenturně operativních prostředků při získávání informací. Technické úkony měly být prováděny pouze z centra, což měla zajistit silná služba s celorepublikovou působností a dislokací. Müllerův návrh zachovával obecný konsenzus v prostředí OF, že příští tajná služba nebude mít policejní pravomoci. Požadoval pouze pravomoc kontrolovat totožnost, zabavení věci a osobní prohlídky. Návrh rovněž akcentoval mezinárodní spolupráci. Oproti tomu vedení Federálního ministerstva vnitra mělo představu vzniku samostatné tajné služby kontrolované vládou, která bude sběr informací provádět výhradně z otevřených zdrojů a agenturně operativní prostředky využije pouze výjimečně a se souhlasem justičních orgánů. Tudíž bylo zbytečné, aby měla sledovací a technickou sekci. Servisní složky se měly vyjmout z organizačních struktur ÚOÚD a zůstat součástí resortu vnitra, které bude poskytovat Úřadu nutnou součinnost. Teritoriální úřadovny měly být zrušeny nebo omezeny na úplné minimum. Razantním zeštíhlením měla projít i pražská centrála, která se měla transformovat v «jednoduchou, otevřenou, lehce kontrolovatelnou strukturu, která pracuje na základě lidské inteligence». Protikladnost názorů na podobu formování kontrarozvědky vyústila v odvolání Jiřího Müllera 27. listopadu 1990. Vedením Úřadu byl pověřen dosavadní vedoucí protiextremistického odboru Jiří Novotný. „Ale vývoj šel ještě dále a směřoval k zásadní reorganizaci celé této instituce, ve směru původních záměrů ministra vnitra ČSFR. V závěru roka přišlo definitivní rozhodnutí. „Na jednání v rekreačním zařízení v Chotouni oznámili představitelé vnitra vedení Úřadu svůj záměr redukce služby a změny způsobu získávání informací. To mělo nadále probíhat hlavně z otevřených zdrojů, «nemorální» způsob agenturně operativní práce by se používal pouze ve výjimečných případech. 20. prosince 1990 vznikla rozkazem federálního ministra vnitra č. 130 nová zpravodajská služba podle vizí Jána Langoše. Ke stejnému datu byl zrušen ÚOÚD, vedením nové Federální informační služby (FIS) byl

pověřen Jiří Novotný.“ Úřad byl zrušený včetně všech svých podřízených krajských struktur a expozitur.

Tím ale vývoj nekončil a Federální informační služba FMV (FIS FMV,) jak zněl její plný název, se zákonem č. 244/1991 Sb. k 30. červnu 1990 změnila ve Federální bezpečnostní informační službu (FBIS), jenž zanikla zákonem č. 543/1992 k 31. prosince 1991 rozdělením ČSFR na dva samostatné státy. K 1. lednu 1993 začala na základě zákona č. 24. listopadu 1992 č. 527/1991 Sb. existovat Bezpečnostní informační služba České republiky (BIS ČR) a Slovenská informačná služba (SIS), ustanovena na základě zákona SNR č. 46/1993 Z.z. ze dne 21. ledna 1993.

Svou podobu i nadále hledala Zpravodajská služba. Ministr ČSFR R. Sacher krátce před odchodem ze své funkce jmenoval do jejího čela svého poradce a bývalého kriminalistu Bohumila Kubíka, ale v této funkci dlouho nevydržel. Nový ministr ČSFR Ján Langoš ho z ní odvolal a 15. července do ní opět vrátil Přemysla Holana. Jeho činnosti se věnuje publikace Civilní rozvědka v letech 1990-1993:

„Po svém druhém pověření vedením ZS FMV v polovině července 1990 zahájil P. Holan a jeho tým opět intenzivní práci. Jeho návrat byl aktem důvěry ze strany nového vedení Federálního ministerstva vnitra, což posílilo snahy pokračovat v rekonstrukci rozvědky. Hlavním cílem v nejbližším období bylo dosáhnout akceschopnosti služby a získat povolení k obnově zpravodajské práce. Vedení rozvědky si uvědomovalo, že k tomu bude nutné nejprve zařadit prověřené zpravodajské důstojníky do služby, prověřit a z velké části vyřadit agenturní síť I. správy SNB a prakticky znovu začít budovat zpravodajské kontakty. V červenci a srpnu 1990 proto služba prováděla nejprve nutné koncepční práce. Situaci komplikoval fakt, že zatím neexistovala oficiální bezpečnostní politika státu, na niž by rozvědka mohla navázat. Za stavu, kdy bezpečnostní situaci v Československu ovlivňovala zejména dramaticky narůstající trestná činnost a nelegální migrace, představovalo zadání úkolů zpravodajské službě okrajovou záležitost. Očekávala se proto iniciativa od samotné ZS FMV, která se tak musela spolehnout na práci silných osobností ve svém vedení. A právě snaha rozběhnout službu byla osobní devízou P. Holana a celého nového vedoucího týmu.“

Přesto otázka dalšího působení ZS FMV byla nejasná. Přes několika různých názorů se víceří analytici shodovali na tom, že je nutné toto složku zcela odtrhnout nejenom od starých úkolů, svazků, styků a provázanosti, ale i od FMV, protože s tímto ministerstvem má stále méně něco společného. Uvedl to např. dokument Model zpravodajské služby ze srpna 1990. Za hlavní cíl vytyčil demontáž starého aparátu rozvědky a vybudování nové organizace. Jen tak se mohlo zaručit úplné odtržení se od KGB a ostatních rozvědných organizací bývalého

východního bloku. Staré spojení mělo být nahrazeno novým, a to s novými spojenci ČSFR a sledovat ochranu československých zájmů. Nový model měl přejít pod kontrolu Federálního shromáždění. Ale tento model se zatím nepovedlo prosadit.

Od soboty 1. září měla ZS nového ředitele a stal se jím Radovan Procházka, který do funkce nastoupil do dohody P. Holana s J. Rumlem. Situace nakonec vyústila v zajímavé řešení. Navenek se deklarovala snaha o zrušení Zpravodajské služby, ale utajeně se připravovala organizace zcela nová. Publikace Civilní rozvědka v letech 1990-1993 k tomu uvádí: „Na počátku podzimu 1990 přitom došlo k předložení prvotního návrhu zákona o vnitřní československé zpravodajské službě (pod původním názvem Federální služba pro ochranu ústavy). Vedení rozvědky nechtělo zůstat pozadu a snažilo se připomenout nedořešenou otázku služby s vnější působností. ZS FMV proto interně připravila návrh zákona o „Zpravodajské službě ČSFR“. Události se však ubíraly zcela jiným směrem.

Místo dalších jednání o rozvoji služby ministr vnitra svým rozkazem ze 17. října 1990 Zpravodajskou službu FMV s účinností od následujícího dne zrušil a ředitele R. Procházku pověřil řízením její likvidace. Pro tento účel byla vydána mimořádná pravidla pro ostrahu objektů ZS FMV, na jejichž základě smělo do budov vstupovat jen 144 příslušníků, kteří zajišťovali nejnужnější chod. Činnost služby byla zcela zastavena...

Po třítydenním přechodném období byl rozkazem ministra vnitra z 8. listopadu 1990 (se zpětnou účinností od 1. listopadu) zřízen Úřad Federálního ministerstva vnitra pro zahraniční styky a informace (ÚZSI). Pod tímto názvem pracovala civilní rozvědka až do svého zániku po rozdělení Československa na dva samostatné státy. Úkolem ÚZSI FMV se stalo získávání, soustřeďování a vyhodnocování informací ze zahraničí důležitých pro rozhodování ústavních činitelů České a Slovenské federativní republiky. R. Procházka, který byl do čela ÚZSI opět postavený, byl za úspěšné splnění všech rozkazů povýšený do hodnosti plukovníka. “ V každém případě se ÚZSI od FMV zcela neodtrhl, i když byl podřízený přímo ministrově vnitra ČSFR.

Činnost obou těchto institucí již s SNB, tedy hlavně s VB a později s Policií ČR, neměla mnoho společného, každá z nich se vyvíjela zcela samostatně, takže v dalším textu se jim budeme věnovat již jen okrajově a uvádět pouze personální změny v jejich vedení.

Optimismem nezářila ani správa ministra vnitra ČSFR o bezpečnostní situaci v ČSFR, kterou nejdříve přednesl na půdě branných a bezpečnostních výborů ve čtvrtek 6. září a poté se tam projednávala 12. září, aby byla nakonec ve středu 19. září přednesena na půdě Federálního shromáždění. Jako všichni ostatní, kteří se bezpečnostní situaci zabývali, i J. Langoš začal statistikou kriminality: „Současná bezpečnostní situace ve státě přímo odráží

změny, které v naší společnosti nastaly. Dochází ke zvýšené aktivitě kriminálních živlů v prostředí ne malé tolerance obyvatelstva, k subjektivní interpretaci práv a svobod jednotlivců. Roli hraje i humanitární přístup státu k otázkám viny a výkonu trestu odnětí svobody a přechodně snížená účinnost orgánů činných v trestním řízení, současně v podmínkách vlastní právní a sociální nejistoty. Labilita občanské disciplíny a neuspokojivá úroveň právního vědomí se projevuje především v pokračujícím nárůstu kriminality na území celé federace. Pro ilustraci mi dovoluete uvést několik příkladů.

K 1. září 1990 je v České a Slovenské Federativní Republice evidováno 189 vražd, 2758 loupeží, 8 310 trestných činů úmyslného ublížení na zdraví a 822 útoků na příslušníky Veřejné bezpečnosti. Přímou geometrickou řadou narůstají teroristické útoky, nebo alespoň vyhrožování teroristickými činy. Obecně známé jsou mimořádné události v hospodářské sféře. Majetková kriminalita tvoří přibližně 70 % všeobecné kriminality a je nejkritičtější místem v hodnocení bezpečnostní situace a účinnosti hodnocení práce policie.

Hmotné škody, způsobené majetkovou kriminalitou za 8 měsíců letošního roku jsou odhadovány na více než 855 milionů. Kčs. Ve srovnání se stejným obdobím minulého roku jde o zvýšení škod o 536 milionů. Kčs. V letošním roce se podařilo jen 28 % krádeží, vloupání do bytů, 26 % tzv. malých krádeží a ani ne polovinu krádeží motorových vozidel.“

J. Langoš zejména však informoval o práci resortu na tvorbě nové koncepci bezpečnostní politiky. V její absenci viděl jednu ze základních příčin růstu kriminality. „Po prerokování s ministry vnitra republik bola táto koncepcia predložená vláde Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky, ktorá ju vzala na vedomie. Koncepcia chápe bezpečnostnú politiku ako súhrn opatrení, ktoré budú postupne uskutočňované vo sfére kompetencie Federálneho ministerstva vnútra. Za rozhodujúce roviny, v ktorých sa bude bezpečnostná politika vlády realizovať, možno teda považovať ochranu Ústavy a práva s dôrazom na rozvoj demokratického spoločenského usporiadania a všestranné zabezpečenie verejného poriadku ako obligatórnej služby štátu občanom. Táto nová rovina má s ohľadom na súčasnú vnútornú situáciu v ČSFR mimoriadny politický význam...

Pred Federálnym ministerstvom vnútra stojí viacero významných úloh v legislatívnej oblasti. Podľa harmonogramu legislatívnych prác schválených vládou Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky pripravujeme rad nových zákonov, z ktorých za najdôležitejšie považujeme:

- zákon o policajných zboroch, ich právomoci a pôsobnosti pri ochrane verejného poriadku, vrátane podmienok zadržania a zabezpečenia

- zákon o Federálnej službe na ochranu Ústavy a o používaní spravodajských prostriedkov,
- zákon o ochrane štátnych hraníc a pohraničnej polícii,
- zákon o služobnom pomere bezpečnostných služieb, bezpečnostných zborov a bezpečnostných úsekov
- zákon o vstupe a pobyte cudzincov na území Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky a
- zákon upravujúci postavenie utečencov.

Úlohy, ktoré nás čakajú, sa dajú zhrnúť do niekoľkých bodov - alebo lepšie povedané - zásad. Predovšetkým je potrebné v čo najkratšom čase nahradiť predpisy prekonané spoločenským vývojom novou právnou úpravou, ktorá tentokrát bude skutočne konformná s helsinským procesom; ďalej je potrebné taxatívne stanoviť úlohy, práva a povinnosti jednotlivých bezpečnostných služieb pri výkone ich činnosti a v neposlednom rade je potrebné konečne odbyrokratizovať štátnu správu tak, aby občan pri styku s ňou bol čo najmenej zaťažovaný často nezmyselným administrovaním.

V súčinnosti s príslušnými orgánmi republík bude Federálne ministerstvo vnútra venovať pozornosť aj riešeniu takých otázok, akými je koncepcia podielu samosprávnych orgánov pri vytváraní policajných útvarov na ich teritóriu, nová koncepcia inštitucionálneho rámca pre získavanie podpory verejnosti policajnej práci, ktorá by nahradila prekonanú formu Pomocnej stráže Verejnej bezpečnosti. V demokratickom právnom štáte sa žiada aj dôsledne oddeliť činnosť Federálneho ministerstva vnútra a takisto republikových ministerstiev vnútra po línii výkonu štátnej správy od výkonu policajnej služby a zbaviť Federálne ministerstvo vnútra výkonu takých funkcií a činností, ktoré nesúvisia s jeho zameraním a kompetenciami.“

V závěre svého vystoupení se vrátil k otázkám tvorby nové bezpečnostní politiky, zabýval se problémy práce s bývalými příslušníky StB, činností ÚOÚD a ZS.

Se svými návrhy přišel jménem branných a bezpečnostních výborů i Ladislav Lis. V základních směrech se shodoval se správou J. Langoše, což dokladovalo a deklarovalo novou jednotu mezi FMV a těmito výbory. Také on vytyčil několik úkolů, kterými by se měl resort ministerstva vnitra věnovat:

„Chtěl bych konkrétně upozornit na některé skutečnosti. Chybí zákon o policii, o pohraniční policii, zákon o kriminální službě, Statut Úřadu na ochranu ústavy a demokracie, Statut zpravodajské služby. Vedle těchto úkolů koncepční povahy je nejdůležitějším problémem účinně řešit kritický stav na úseku kriminality a veřejného pořádku. Musíme přiznat, že současný stav na tomto úseku ohrožuje i naši mezinárodní pověst. Je proto nutno

provést okamžitá opatření k obnovení akceschopnosti policejního aparátu, to jest pořádkové a kriminální služby, a to především v hl. městě Praze. Za taková konkrétní opatření považujeme ve VBB následující:

Okamžitě zvýšit početní stavy. Jako zdroj tohoto zvýšení použít omezení počtu přebujelého administrativního a řídicího aparátu. Úspory, které budou tímto způsobem dosaženy, věnovat na zlepšení finančního zabezpečení nově získaných mladých lidí do SNB. Bude-li zvýšení početních stavů policie provedeno tímto způsobem, nevyžádá si to mimořádné zvýšení rozpočtu ministerstev vnitra.

Souběžně s tím upravit, to je zvýšit, platy kategorií příslušníků policie, která jsou i pod úrovní odměňování v civilním životě, a které ve svém důsledku zabraňují přijímat kvalitní pracovníky do policie. Dále zlepšit hmotné a technické vybavení policie, to je vozového parku, spojovací a výpočetní techniky a speciálních technických prostředků tak, aby policie byla schopna plnit předpokládané úkoly. I zde lze z velké části použít prostředků bývalé Státní bezpečnosti. Promyslet a realizovat účinnější způsoby techniky hlídkové služby a policejních zákroků tak, aby měly vždy potřebný efekt a setkávaly se s podporou občanů. Do realizace všech uvedených opatření ponechat v platnosti posílení hlídkové služby příslušníky vojsk federálního ministerstva vnitra a Pohraniční stráže. Současně s tím se musíme, ale hlavně i policie sama, snažit o získání prestiže bezpečnostní práci a samotných pracovníků policie tak, jak je to ve vyspělých demokraciích.“

Nakonec představil usnesení těchto výborů ze 6. a 12. září:

„Výbory konstatovaly, že na celém území republiky je bezpečnostní situace velmi vážná, a vědomy si této vážnosti, doporučují realizovat urychleně tyto podněty:

Vypracovat návrh zákona o Úřadu na ochranu ústavy a demokracie. Vzhledem k nedůsledné realizaci novely zákona č. 100/1974 Sb., provést urychleně evidenci záloh na všech stupních resortu federálního ministerstva vnitra a republikových ministerstev. Jejich postavení řešit v souladu s tímto zákonem.

Urychleně řešit systém školení a vzdělávání příslušníků policie.

Urychleně předložit výborům branně bezpečnostním SL a SN Statut občanských komisí. Dále řešit finanční a sociální podmínky příslušníků policejního Sboru, kteří vykonávají službu na základním stupni. Současně řešit systemizaci tak, aby došlo k výraznému posílení a rozšíření výkonu pořádkových a hlídkových služeb na potřebných místech.

Na požádání republikových ministrů vnitra je třeba vyčlenit další příslušníky Pohraniční stráže k plnění úkolů pořádkových policejních sil. Vzhledem k růstu trestné

činnosti v souvislosti s rozšiřováním drog, zaměřit pozornost na potlačování výroby, distribuce a užívání těchto látek. V souvislosti s rozšiřováním, vydáváním a držením zbraní žádáme připravit návrh nového zákona o zbraních a střelivu.

VBB se k řešení bezpečnostní situace usnesly na urychleném vypracování zákona na zřízení Úřadu na ochranu ústavy a demokracie, zákona o policii, zákona o Pohraniční stráž, zákona o služebním poměru, zákona o zbraních a střelivu a zákona o Federální kriminální službě. Současně ustavily komisi z poslanců VBB, která by při přípravě těchto zákonů pomohla tak urychlit jejich realizaci.

Dále byla zřízena komise pro rozbor a zhodnocení příčin současného stavu bezpečnostní situace. Na podkladě tohoto hodnocení a rozborů budou vytyčeny zásady bezpečnostní doktríny.“

V poměrně bohaté diskusi se objevilo několik návrhů: zvýšit rozpočet resortu, zvýšit platy příslušníkům VB, kteří slouží přímo v ulicích, zajistit systém jejich vzdělávání... Problém podstavu se navrhovalo řešit spojením vzdělávání a přímé praxe – frekventanti by sloužili již v době svého studia a v místě svého trvalého pobytu, což byl návrh, který se objevil i v řadách občanských komisí, s možností odsloužit si základní presenční službu ne v armádě, ale u VB, odbouráním dvojstupňového systému řízení zrušením krajských správ a odesláním jejich pracovníků do okresů (za čím mnohdy stáli náčelníci OS SNB), výrazným snížením počtu pracovníků všech tří ministerstev a opět jejich odeslání přímo do výkonu, podporou vzniku obecných policií, a využitím vojáků základní služby PS a VMV pro udržování veřejného pořádku. Přirozeně, že široce se diskutovalo kolem využitelnosti bývalých příslušníků StB, prověřených pro další službu v SNB.

Na závěr tonuto bodu bylo přijato usnesení:

„Poslanci,

1. vyslechli a berou na vědomí zprávu ministra vnitra ČSFR, kterou hodnotí jako otevřeně podanou.

2. Konstatují, že na celém území republiky je bezpečnostní situace vážná a vědomí si závažnosti toho.

3. žádají vládu ČSFR

a) předložit FS „ucelenou koncepci bezpečnostní politiky na celé funkční období federální vlády“, a to neprodleně;

b) předložit Federálnímu shromáždění „zásady bezpečnostní doktríny“ - do 9. 10. 1990;

c) předložit FS návrhy zákonů

- o Úřadu na ochranu ústavy

- o policii

- o pohraniční policii – vše urychleně;

žádají ministra vnitra ČSFR

d) provést evidenci a prověrku činných záloh na všech stupních resortu ministerstva vnitra a řešit jejich postavení+

e) zkompletovat evidenci agenturní sítě bývalé Státní bezpečnosti;

f) řešit systém vzdělání a výcviku policie – urychleně;

g) předložit statut občanských komisí;

h) řešit finanční, sociální a služební podmínky policejního sboru;

i) zaměřit pozornost na potlačování výroby, distribuce, přepravy a užívání drog;

j) odtajnit a zveřejnit strukturu bývalé StB.

4. Doporučují

a) zřídit parlamentní komisi branných a bezpečnostních výborů FS na kontrolu činnosti Úřadu na ochranu ústavy a demokracie do účinnosti zákona O zřízení a činnosti Úřadu na ochranu ústavy.

5. Doporučují vládě ČSFR uvolnit z rezerv státního rozpočtu potřebné prostředky k okamžitému řešení potřeb republikových ministerstev vnitra k posílení výkonu služby VB, zejména pořádkové služby.

6. Oceňují

dosavadní práci ministra vnitra ČSFR a jeho spolupráci s brannými a bezpečnostními výbory FS. Z tohoto důvodu mu dávají důvěru, ale i osobní odpovědnost za zaměstnávání příslušníků, kteří dříve sloužili u StB.“

Všechny bezpečnostní složky čekaly v půlce září dvě bezpečnostní akce, jdoucí těsně jedna za druhou. Ve dnech 13. a 14. září navštívil naši republiku francouzský prezident François Mitterrand. V podmínkách VB se do ní zapojily všechny tři její základní služby, kriminální službu nevyjímaje, protože tak jednoduché to nebylo. Musely se zajistit všechny trasy, které měl absolvovat, ale i místa pobytu, což vedlo k vyhlášení dalšího MBO. Ostražitost rostla i kvůli nepotvrzeným informacím, že v Praze se objevila dvojice Japonců, členů teroristické skupiny RAF. Po příletu a přivítání na ruzyňském letišti ve čtvrtek 13. září, odjel spolu s V. Havlem na Pražský hrad, kde byl francouzský prezident ubytovaný, uskutečnil se zde slavnostní oběd a podepisovaly se dohody mezi oběma státy. Následně odjeli do centra Prahy, kde Francois Mitterrand promluvil před Federálním shromážděním. Z hlediska jeho ochrany to bylo nejzávažnější na druhý den ráno, kdy z Pražského hradu šel i se svým doprovodem pěšky po Nerudově ulici až do budovy francouzského velvyslanectví, což kladlo vysoké nároky na jeho ochranu. Zde posnídal s bývalými disidenty, se kterými v budově francouzského velvyslanectví snídal již 8. prosince 1988 a výrazně je tehdy podpořil. Poté odjel na Prahu 6, kde se účastnil přejmenování ulice J.M. Sverdlova na ulici Charlese de Gaulla, aby se vrátil na Hradčany a prohlédl si areál Strahovské knihovny a navštívil kardinála Tomáška v jeho rezidenci. Následně odletěl do Bratislavy a odtud se večer vrátil letecky domů.

Odpoledne v neděli 16. září přijela na státní návštěvu premiérka Velké Británie Margaret Thatcherová. Na letišti ji přivítal premiér M. Čalfa. Na rozdíl od F. Mitterranta se britská premiérka poměrně otevřeně pohybovala po Praze, což kladlo ještě více nároků na bezpečnostní zajištění jejího pobytu, kterého oficiální část začala až ráno v pondělí 17. září. Ale ještě v neděli navštívila Staroměstské náměstí, kde si dokonce pohovořila s některými lidmi, kterých sem přišlo několik set. V pondělí pak navštívila židovský hřbitov na Josefově, kardinála Tomáška, odjela na Olšanské hřbitovy, kde uctila památku britských vojáků a zastavila se na ČNR. Pražský hrad si podrobně pohlédla před slavnostní večeří, na které promluvila, ale poté se ještě odebrala do Kramářovy vily, kde měla setkání s M. Čalfou. I v úterý měla bohatý program. Ráno o 8,30 hod. promluvila ve Federálním shromážděním, poté se pěšky prošla Václavským náměstím, prohlédla si areál Lucerny, a odjela na náměstí W. Churchilla, kde odhalila repliku jeho londýnské sochy. Následně odletěla z Prahy do Bratislavy. Vzápětí byla všechna mimořádná bezpečnostní opatření odvolána.

V rámci plnění nové bezpečnostní koncepce Federální shromáždění ČSFR schválilo 19. září několik důležitých zákonů. O dvou jsme již informovali, teď je tady třetí. Šlo o zákon č. 383, kterým se měnil a doplňoval zákon č. 102/1971 Sb. o ochraně státního tajemství, a zákon č. 47/1956 Sb. o civilním letectví (letecký zákon), ve znění zákona č. 43/1976 Sb. Jeho novelizace se chystala již v roce 1989, ale k odeslání do parlamentu k projednání se již nedostala. V lednu 1990 byla přepracovaná a zásady jeho změny byly 24. ledna předloženy České národní radě k projednání. Diskuse k němu ale probíhala půl roku.

Novela původní zákon v podstatě přebrala až na některé výjimky, např. změna názvu státu, ale především nastavovala hranice v této důležité oblasti. Deklarovala, že na ochranu státního tajemství bude i nadále kladen poměrně velký důraz a je nutné skoncovat s jistou anarchií, které zde začala vládnout. Zákon měl tím jistý konsolidační charakter. Zdůraznil jak zákazy filmování a fotografování utajených objektů, tak i význam šifrové služby, kterou ponechala v gesci FMV:

"§ 21

Zákaz fotografování a filmování

(1) Na území České a Slovenské Federativní Republiky je zakázáno fotografovat, filmovat, zakreslovat nebo jinak zaznamenávat (dále jen "fotografovat") objekty, prostory a zařízení označené tabulkou ZÁKAZ FOTOGRAFOVÁNÍ.

(2) O zákazu fotografování v zájmu obrany a bezpečnosti České a Slovenské Federativní Republiky rozhoduje federální ministerstvo obrany a federální ministerstvo vnitra; tato ministerstva rozhodují též o výjimkách z tohoto zákazu.

(3) O zákazu fotografování v zájmu ochrany státního tajemství v prostorech organizace a o výjimkách z tohoto zákazu rozhoduje její vedoucí."

§ 22 zní:

"§ 22

Šifrovou službu v České a Slovenské Federativní Republice metodicky řídí federální ministerstvo vnitra, za její činnost odpovídá vedoucí organizace."

Zákon vstoupil v platnost 15. října 1990, takže poměrně záhy.

V září a říjnu postoupily práce na reorganizaci resortu a VB. Nad touto reorganizací se dlouho pracovalo a jejím hlavním cílem mělo být posílení výkonu na nejnižších stupních řízení, jak to již mnohdy bylo uvedeno výše. Podrobněji o ní informuje také I. Kvapilová ve své výše uvedené studii. „Byla zkoumána také otázka zachování či nezachování středního článku řízení Veřejné bezpečnosti reprezentovaného správami VB (dříve KS SNB), v závislosti na zásadě tzv. dvoustupňového systému řízení. Tato otázka vycházela z potřeby zabezpečit přímé, nezprostředkované řízení výkonného článku, tedy okresních správ VB spolu s posílením jejich kompetencí a odpovědnosti. Bylo vypracováno několik variantních řešení, počínaje budováním tzv. oblastí po příkladu první republiky, až po systém detašovaných pracovišť HV VB ČR plnících víceméně funkci dosavadních správ VB. Nakonec byl učiněn závěr, že existence dosavadních správ VB bude zachována, za předpokladu posílení jejich koordinační funkce.

Představy o ideálních nebo alespoň vhodných podmínkách výkonu bezpečnostní služby byly obdobně jako v předchozí éře limitovány hlavně ekonomickými možnostmi, avšak nepostrádaly ani politický aspekt. Střední článek řízení bylo možné považovat za určitou bariéru koncentrace reálné moci na nejvyšším nebo nejnižším stupni řízení. Dalším prvkem byla také otázka dostatečné připravenosti a na ní závislé efektivitě fungování Veřejné bezpečnosti. V neposlední řadě byl jedním z rozhodujících momentů na podporu zachování stávající struktury Veřejné bezpečnosti také zatím nedořešený problém státoprávního uspořádání.

V souvislosti s přebudováním organizace ministerstva vnitra a s uplatněním zásady oddělení státní správy na úseku Veřejné bezpečnosti od přímého výkonu, mělo dojít také k výraznému posílení pravomoci a odpovědnosti územních organizačních článků, k omezení byrokratických prvků řízení, k likvidaci nadměrné centralizace rozhodování a odpovědnosti a ke zprůhlednění řídicích vazeb.“

S novým systémem se začalo koncem září 1990, kdy byly zrušeny okresní a jim na roveň postavené obvodní a městské správy SNB. Činnost určoval rozkaz ministra vnitra ČSFR č. 34 z 25. září. V původních sídlech zrušených okresních institucí vznikly dnem 1. října 1990 okresní správy VB, v sídlech zrušených obvodních správ SNB v Praze obvodní správy VB a v sídlech zrušených městských správ SNB v Plzni, Brně a Ostravě městské

správy VB. V souvislosti se zřízením okresních, obvodních a městských správ VB stanovil ministr také personální a kázeňskou pravomoc jednotlivých velitelů ve věcech služebního poměru příslušníků. Dalším rozkazem č. 47 z 24. října stanovil svoji personální pravomoc k instalaci náčelníků krajských správ SNB. Kraje tedy nesly název SNB, ale okresy již jen VB.

Zřízení Okresních správ VB zdůvodnil před novináři 4. října náčelník HS VB F. Kupka. Podle něj došlo tímto k redukci řídicích pracovníků a ušetřilo se kolem 500 tabulkových míst, které směřovaly do posílení výkonu bezpečnostní služby. Oznámil, že reorganizace bude probíhat i nadále, takže HS VB bude asi k 1. listopadu změněna na Hlavní velitelství VB. Dokonce uvedl, že bude vyčleněné z MV ČR jako orgánu státní správy. Tak trochu tím podpořil úvahy, jenž se tehdy šířily, že by se nový hlavní velitel mohl stát dokonce členem vlády, ale jak je patrné z dalšího vývoje v této oblasti, toto se nikdy nestalo. HV VB by se podle jeho tehdejších slov mělo stát ústředním řídicím orgánem české policie, co tomu nikdy předtím nebylo. Výhledově by měly být KS SNB nahrazené krajskými velitelstvími VB, na nichž by se snížil řídicí aparát a posílila by se samostatnost a pravomoci okresních velitelů, jako nižších článků řízení. To by vytvořilo prostor pro různé experimenty, jaké právě probíhaly na okrese Litoměřice. Zde byla vytvořena malá detašovaná pracoviště, které mohou pružněji reagovat na vývoj situace ve svém obvodu.

Jinak obecně kritizoval stav technického vybavení SNB, kde uvedl, že zpoždění vůči nejvyspělejším státům činí cca dvacet let. A to vše v podmínkách nebývalého růstu kriminality. „Naši příslušníci na tuto situaci nejsou naprosto připraveni... S demokratizací naší společnosti se uvolnily veškeré zábrany ve vědomí lidí, otevřely se hranice, ve společnosti dochází, a ještě dojde k sociálním otřesům a růstu nejistot. Dá se předpokládat, že to povede ještě k dalšímu růstu trestné činnosti.“ Do budoucna se počítá se systémem, ve kterém bude policejní služba pro občany dostupným servisem v odpovídající kvalitě. Policie musí chránit majetek, zdraví a životy občanů, ale na druhé straně musí existovat mezi policií a občany vazba vzájemné odpovědnosti. Mezi atributy dosažitelného servisu pro občany zařadil rovněž pokrytí území státu služebnami, kde je stav již dlouhodobě zanedbávaný, protože v minulosti se prosazoval centralismus. Pozitivně okomentoval možnost vzniku městských a obecných policií, hrazených z rozpočtu zřizovatelů.

Před novináři vystoupil také náčelník OOK HSV VB pplk. JUDr. Miroslav Vohlídal, který mluvil o činnosti okresních výjezdových skupin, krádežích uměleckých předmětů organizovanými skupinami z SRN a Rakouska, krádežích luxusních aut atd., a náčelník OHK HS VB pplk. František Tinka. Současně byl představený nový mluvčí HS VB kpt. Rudolf Horčík.

Změny zažilo rovněž televizní bezpečnostní vysílání. Populární pořad FKÚ radí, pátrá, informuje, jenž ČST vysílala od roku 1971, byl rozšířený a pod názvem Pachatel neznámý 26. září 1990 ČST odvysílala jeho první díl. Později se objevily další pořady. Zvýšení informovanosti bylo i jistou odezvou na rozebíhající se praxi, kdy o živých případech ještě zatepla někteří příslušníci SNB informovali zvědavé novináře. Svým pokynem ze 7. srpna na to upozornil všechny podřízené útvary I. náměstek ministra vnitra ČR Ludvík Vaculka. Upravil ním postup při poskytování informací sdělovacím prostředkům ze strany příslušníků SNB. Podle jeho znění předávají těmto prostředkům nezasvěcené a neuvážené informace, čím ohrožují průběh šetření, poskytují pachatelům přímý návod a mnohdy tím ohrožují zdraví a životy občanů. Připomněl, že od 1. února bylo z rozhodnutí ministra vnitra ČR a KS SNB a S SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje zřízeno pracoviště pro styk s veřejností a na OS SNB tiskoví mluvčí, kteří se jako jediní mají podáváním informací zabývat.

Ve čtvrtek 20. září vznikl pro FMV a tím pádem i SNB obnovený úkol: dodávat všechen nutný materiál podle potřeb a požadavků Vyšetřovací komise FS, kterou v ten den Federální shromáždění schválilo, aby definitivně objasnila události kolem 17. listopadu 1989. Komise vznikla na základě požadavků svých branně bezpečnostních výborů, usnesením Federálního shromáždění č. 34. Podle zápisu protokolu tohoto zasedání, se jejími členy stali: „Štefan Bačinský /VPN/, Eduard Baštigal /SNS/, Julius Bobovnický /KDH/, Petr Burian /OF, nezávislý/, Jaroslav Cuhra /ČSL/, Stanislav Devátý /OF, ODS/, Jiří Dientsbier ml. /OF, OH/, Štefan Glezgo /VPN/, Miloš Krejcar /HSD, SNS/, Jiří Pospíšil /OF, ODS/, Jiří Ruml /OF, nezávislý/, Jozef Šepetka /VPN/, Jan Vidím /OF, ODS/, Petr Toman /OF, ODS/. Na své první schůzi zvolila za svého předsedu Jiřího Rumla, místopředsedu Jiřího Pospíšila, mluvčího Petra Tomana a tajemníky Jiřího Dientsbiera ml. a Jana Vidíma. Z kanceláře FS byl spoluprací s komisí pověřen Dr. Cigánek. Práci s rozsáhlou agendou, archívy a PT materiály zajišťovali uvolnění pracovníci FMV. Všichni členové komise podepsali čestné prohlášení, že nikdy nebyli příslušníky, ani spolupracovníky bývalé StB a souhlasili s ověřením těchto skutečností v materiálech FMV. Vzhledem k tomu, že Petr Burian byl registrován jako agent StB, vzdal se svého členství v komisi. V březnu roku 1991 se svého členství v komisi vzdal Jiří Dientsbier ml.“

Na základě požadavků vyšetřovací komise, vydal ministr vnitra ČSFR Ing. Ján Langoš rozkaz č. 121 ze dne 16. listopadu 1990 k zajištění činnosti vyšetřovací komise. V tomto rozkaze uložil ředitelům (náčelníkům, vedoucím) útvarů FMV a útvarů řízených FMV:

"1. umožnit vstup členům vyšetřovací komise do všech objektů FMV;

2. předložit na žádost členů vyšetřovací komise veškeré písemné a jiné materiály, vzniklé z činnosti útvarů FMV a útvarů řízených FMV v době do 31. 1. 1990;

3. předat na žádost členů vyšetřovací komise veškeré písemné a jiné materiály, a to při zachování zásad manipulace a ochrany utajovaných skutečností".

Rozkazem č. 124 ze dne 5. prosince 1990, zbavil povinnosti mlčenlivosti ty příslušníky FMV, kteří budou vyslýcháni vyšetřovací komisí FS.

Komise ukončila svou činnost až 1. prosince 1991.

Ke konci září došlo ke dvěma skandálům, které se odrazily i v personálních změnách. První začala 24. září v Ostravě a při jeho zrodu stála neutěšená situace v oblasti kriminality v této části ČSFR, zejména v oblasti kriminality Romů. Na tento stále se prudce rozvíjející problém upozornil např. poslanec FZ Vlastislav Valtr ve svém vystoupení 19. září, když hodnotil situaci na Ostravsku a konkrétně v Havířově, kde krátce předtím proběhl veliký mítink OF, volající po upevnění bezpečnosti v tomto městě: „Vycházet večer ven se bojí už nejen ženy, ale i muži; často jsou obtěžováni s výhrůžkami nyní nestižitelnými příživníky a jinými kriminálními živly. Romská zločinnost je desetkrát vyšší než ostatních etnik. Na Ostravsko přicházejí romské gangy, kterých se bojí i Romové. Jsou vybaveny rychlými auty a dorozumívají se vysílačkami na zakázaných frekvencích. Bohužel, zločinci mají techniku, o jaké se Veřejné bezpečnosti jen zdá.“

Na celou tuto situaci reagoval ředitel KS SNB Ostrava Jiří Sprušil, V boji proti kriminalitě dosahoval díky své ráznosti, jenž mu vynesla přezdívku „ostravský Cattani“, pozitivní výsledky. Byl např. prvním z krajských ředitelů, který vytvořili krajskou mobilní zásahovou jednotku. Teď na vývoj situace reagoval po svém, a poněkud svérázně. V rámci přípravy bezpečnostní operace, která dostala název Zákon, v pondělí 24. září pozval k sobě představitele organizace Romská občanská iniciativa a spolu s nimi i zástupce tisku. V průběhu jednání představitelům ROI připomněl, že s nimi o kriminalitě Romů jednal v květnu, poté v červnu, ale na situaci se nic nemění. Další obsah tohoto setkání popisuje odpověď ministra vnitra ČR Tomáše Hradílka 30. října, ve které odpověděl na interpelaci skupiny poslanců Milana Tatára, Ondřeje Giňu, Zdeňka Gužiho, Ladislava Bodyho, Dezidera Baloga a Karla Holomka, jež k této události podali 27. září:

„Ředitel informoval přítomné o neustále rostoucím trendu trestné činnosti v severomoravském kraji, zejména se zabýval obdobím, kdy je ve funkci a upozornil, že kromě pachatelů, kteří ve své činnosti pokračují, i když byli propuštěni v rámci široké amnestie prezidentem republiky, na druhém místě v pořadí jsou právě pachatelé z řad Romů i přesto, že jejich etnika se podílí na celkovém počtu obyvatelstva v severomoravském kraji pouze 1,6%,

přesto jejich trestná činnost se opět zvýšila z 15% na 16%. Navíc je poslední dobou zvyšován na vedení KS SNB a jeho organizačního stupně tlak ze strany veřejnosti pomocí sdělovacích prostředků, telefonátů, dopisů, aby byl ze stran vedení KS SNB zjednáán pořádek. V závěru svého vystoupení ředitel KS SNB vyhlásil ultimátum, aby přítomní zástupci ROI do 10.10. t.r. všemi dostupnými prostředky a způsoby seznámili romskou veřejnost v Severomoravském kraji s uvedenými informacemi a požádali je, aby trestné činnosti zanechali. Jinak je vedení KS SNB rozhodnuto provést zvýšená a důrazná bezpečnostní opatření v Severomoravském kraji za použití všech prostředků zákonem stanovených. V těchto prostředcích je uvedena i zbraň, pokud příslušník nemůže odrazit už útok jinak a jeho život je ohrožen.“

Vedení ministerstva vnitra se proti hrozbě použití zbraní ohradilo a odsoudilo ji. Podle ministra J. Sprušil však v tomto duchu i přesto v propagování svých názorů pokračoval. Na základě toho byl k 1. říjnu z funkce ředitele KS SNB Ostrava dočasně odvolaný. Po přešetření celé této záležitosti, byl k 1. lednu 1991 ustanovený do funkce zástupce náčelníka KS VB Ostrava, na kterou se mezitím proměnila původní KS SNB.

Samotná akce Zákon, kterou J. Sprušil rozeběhl, přinesla na první pohled až neočekávané výsledky. Probíhaly razie, organizovaly se neustálé výjezdy do kriminalitou nejvíce postižených oblastí, ulice byly plné policistů... Autorita VB stoupla, kriminalita klesla o 12 procent. Ale po čase se ukázalo, že současně s poklesem kriminality na Ostravsku, stoupla kriminalita v okolních okresech a po dalším čase se i na Ostravsku vrátila k běžným číslům.

Za druhým skandálem stál I. náměstek ministra vnitra ČR Ludvík Vaculka, který v pátek 28. září v půl desáté večer, v obavě z možné stávký pracovníků prodejen s potravinami, poslal na krajské správy dálnopis s pokynem provést hned na druhý den ráno prověrku, zda se tato stávka skutečně připravuje nebo ne. Do obchodů se dostavovali příslušníci VB v uniformách, aby záležitost prověřili, což vyvolalo menší emoce mezi obyvateli. Naštěstí k většímu skandálu nedošlo, protože tato prověrka proběhla pouze v několika krajích a místy až celkem nedostatečně. Kdyby se uskutečnila v plném rozsahu, vše by se změnilo ve skandál vskutku závažný. Ministr vnitra ČR Tomáš Hradílek, jen co se to dověděl, dal premiérovi k dispozici svou funkci, kterou ale předseda vlády P. Pithart nepřijal, protože bylo jasné, že ministr o tomto kroku svého náměstka vůbec nevěděl. Ale na základě celé této záležitosti ministr vnitra v neděli 30. září L. Vaculku z funkce odvolal. Na druhý den ho ustanovil do funkce ředitele KS SNB Ostrava, čím byla celá tato záležitost uzavřená a J. Sprušil mu od noého roku dělal zástupcu pro VB.

Začátkem října se objevil skandál třetí, který se ale nejvíce odehrával na Slovensku. Rehabilitovaný bývalý příslušník SNB a StB, od 18. prosince 1989 předseda Ústřední revisní a kontrolní komise ÚV KSS, Ján Demikát, úzce napojený na V. Ciklaminiho a J. Svěchtu oznámil, že náměstek ministra vnitra ČSFR Andrej Sámel byl od roku 1980 vedený v registrech Státní bezpečnosti jako nepřátelská osoba, ale od roku 1988 jako agent s krycím jménem Andrej. S obdobnou informací se přímo na Sámela obrátil ještě v srpnu V. Mečiar. Podle všeho se jméno A. Sámela v registrech skutečně objevilo, ale jeho spis k dispozici nebyl. Je možné, že byl zlikvidovaný ještě v prosinci 1989, ale stejně tak i v průběhu dalších měsíců, kdy se nezákonně lustrovalo v archivu bývalé XII. správy SNB. K tomu A. Sámel napsal: „Nikdy som nespolupracoval. Nikdy ma nik neverboval a nikdy som nič nepodpisoval okrem protokolov o výsluchu. Ponúkol som rezignáciu, ktorú Langoš najprv neprijal. Potom ma predsa len odvolal a odišiel som do dôchodku." A. Sámel resort opustil ke konci roku. Ve čtvrtek 22. listopadu V. Mečiar doslovně vytlačil z funkce ministra vnitra SR Antona Andráše, kterého vystřídal jeho spolustraníček Ladislav Pittner.

Mezitím na 59. Valném shromáždění Interpolu, které se konalo ve dnech 27. září až 3. října 1990 v kanadské Ottavě, byla formální žádost ČSFR o obnovení našeho členství do Interpolu přijata a Československo se stalo jejím 154. členem. Jednání se účastnila delegace, jejíž členy byli i Jan Ruml a Jiří Křižan. Po dvou měsících byly poté zrušené všechny prozatímní instituce, které se touto otázkou až do té doby zabývaly, a místo nich byla 16. prosince 1990 v Praze zřízena Národní ústředna Interpolu Praha. Po rozdělení ČSFR došlo k formálnímu zániku jejího členství v organizaci. Obě nově vzniklé republiky byly přijaty do Interpolu na 62. Valném shromáždění Interpolu v Arubě (Holandské Antily) dne 29. října 1993.

S jinými problémy se potýkalo vedení NOSP SNB. Přes velkou snahu jeho republikového výboru se mu zatím nepovedlo svolat I. řádný sjezd SONP SNB. Na Slovensku se to zdařilo, a tak v pátek 12. října se v Bratislavě konal I. řádný sjezd Odborového svazu příslušníků ZNB v SR (Odborového svazu příslušníků ZNB v SR). Sešlo se na něm 115 delegátů, zastupujících 76 základních organizací a 6.350 členů. O jeho průběhu a výsledcích podrobně informoval dvoutýdeník Linka 158.

Ve čtvrtek 18. října došlo k největšímu neštěstí tohoto roku. Při výbuchu metanu v Dolu Barbora Karviná zemřelo 30 horníků a 9 jich bylo zraněno. Na místě jich zahynulo 29, třicátá oběť podlehl svému zranění později.

Koncem října vedení MV ČR několikrát inventarizovalo své úsilí v boji proti neustále rostoucí kriminalitě. V úterý 23. října tak učinil ministr vnitra Tomáš Hradílek ve svých odpovědích pro dvoutýdeník Linka 158. Mezi hlavní úspěchy zařadil:

- obnovu a nové zřízení základních útvarů VB v rámci okresních obvodních správ VB na Praze 4 a 6, Rokycanech, Tachově, Hradci Králové a MS VB Ostrava. Hlídková služba byla zřízena i v dalších okresních městech;

- zlepšení organizace v Praze, především zřízení 100členné speciální jednotky pro rychlý zákrok v případě narušení klidu a veřejného pořádku. Kriminální služba v Praze byla posílena o 200 míst, pořádková o 269, zreorganizovaná byla hlídková služba v centru města, kde rovněž působil speciální tým CENTRUM.

- byla provedena podrobná analýza početních stavů SNB, která vyústila v návrh na zvýšení tohoto stavu v letech 1991 – 1994 o celkem 8.200 tabulkových míst (systemizovaných pracovních míst – SPM) s příslušným finančním zajištěním. Vláda ČR ministerstvu zatím schválila nárůst o 1.000 tabulkových míst a budou rozdělena podle aktuální situace v jednotlivých regionech.

Pokračujícím negativem přesto zůstávala vysoká kriminalita, přetrvávající podstatně zejména na úseku pořádkové služby, nedostatečné technické vybavení útvarů, oslabení autority Bezpečnosti a pokles právního vědomí obyvatel. Navíc rozpočtový schodek v materiální a technické vybavenosti v roce 1990 stoupl na 156 miliónů Kč. Jistým posílením pořádkové služby se měl stát jízdní policejní oddíl, kterého základy se v tomto roce začaly stavět ve spolupráci s TJ Žižka Praha v pražské Troji.

Nejdůležitějším úkolem resortu na konci roku se stalo dokončení jeho reorganizace a dopracování zákona o policii. Reorganizace ministerstva měla zvýraznit jeho funkce jako ústředního orgánu státní správy, posílit pravomoc a odpovědnost územních útvarů bezpečnosti. Výsledkem mělo být podstatné snížení řídicího a obslužného aparátu resortu. Jako pozitivum se hodnotila nová organizace okresního článku. V oblasti legislativy by již měly být dokončeny návrhy textů všech zákonů, týkajících se vnitřní bezpečnosti státu.

Další problém viděl v nedostatečné redislokaci základních útvarů, ke které došlo v roce 1985. Podle jeho názoru soustředění policejních sil do center vedlo sice ke koncentraci těchto sil na místech, kde rostla kriminalita, tedy ve větších městech a obcích, ale na druhé straně k narušení územního pokrytí řady oblastí na venkově policejní přítomností. Došlo tehdy ke zrušení 40 procent tzv. málopočetných útvarů, ale v místech, v důsledku čehož v místech, kde předtím působili, došlo k oslabení vztahu k veřejnosti a neznalosti místních problematik. Proto vedení resortu rozhodlo o rozšíření počtu policejních oddělení z 432 na

542, takže by se měly opět obnovit málopočetné stanice o síle 3-5 příslušníků. Realizace tohoto úkolu si ale vyžadovala přijetí nových příslušníků, zajistit pro ně budovy, spojení a další záležitosti. Celkový nárůst by měl ve výhledu pěti let tvořit 6.000 příslušníků, přičemž v letech 1991-1992 byl mělo být přijatých kolem 50 % z nich, což byl skutečně veliký úkol. Lepší to nebylo ani s finančním krytím tohoto nárůstu i s materiálně-technickým zajištěním nových služeb. Již teď nároky v této oblasti mnohonásobně převyšovaly prostředky, které vedení resortu a SNB mělo v té době k dispozici. Jeden z nových a dosud nevyužívaných finančních zdrojů by mohla být komercializace činnosti policie. K tomu ale bylo nejdříve nutné vytvořit legislativní podmínky. Dalším východiskem by mohlo být využití pokut, které příslušníci SNB vybírali na místě přestupků. Za rok 1989 dosáhly hodnoty 100 miliónů Kčs, ale ty se odvádějí státu, nebo místním orgánům správy. Jako třetí se již v průběhu tohoto roku ukazoval být sponzoring místních podnikatelů.

Následující den na aktivu HS VB MV ČR přinesl další nepříjemná čísla kolem růstu kriminality náčelník HS VB František Kupka. Statistiky za 3/4 roka dosáhly dalších smutných rekordů. Největší nárůst i nadále vykazovaly počet loupeže – 312 % a krádeže vloupáním do bytů – 240 %. Denně bylo hlášeno kolem 280 případů takovýchto krádeží. Počet vražd stoupl o 61 %. Nejhorší situace dále vládla v Praze. Nadále klesala objasněnost trestných činů násilného charakteru, včetně vražd, protože 25 vražd bylo v té době zatím bez pachatele. Došlo k 69.000 dopravním nehodám a usmrcených bylo 835 osob – o čtvrtinu více jako v minulém roce, těžce zraněných je více o 12 %. Fr. Kupka viděl příčiny tohoto jevu stejně jako jeho nadřízený o den dříve. Více pozornosti ale věnoval kritice nedostatečné činnosti nižších velitelů, kteří podle jeho názoru nedostatečně nekontrolují činnost svých podřízených tak, jak by to bylo zapotřebí. I on se dotkl podstavu. Na jeho řešení HS VB požadovala 8.500 tabulek, z toho na pořádkovou službu 6.000 s konečným termínem realizace prosinec 1994. V roce 1991 by to mělo být 2.800 tabulek. Se zájmem se u auditoria, složeného z náčelníků správ VB a velitelů OS VB setkal jeho vyhlášení, že HS VB podala návrh o zvýšení funkčních platů příslušníků v přímém výkonu o 3-4 tabulkové klíče, ale i jeho oznámení, že od 1. listopadu bude pořádková služba posílena příslušníky Pohraniční stráže.

Toto rozhodnutí se opíralo o Usnesení č. o3/c47/1990 Sb. Federálního shromáždění o schválení zákonného opatření předsednictva Federálního shromáždění o vyčleňování příslušníků Pohraniční stráže a vojáků vojsk ministerstva vnitra k plnění úkolů Veřejné bezpečnosti z 27. června, které toto nasazení povolovalo. Záležitost byla domluvena i na úrovni federální i národní vlády České republiky.

O této dohodě informovalo vedení MV ČR na tiskové konferenci 31. října. Oznámilo, že na posílení pořádkové služby na území České republiky bude vyčleněno 2.371 vojáků Pohraniční stráže a 169 vojáků vojsk ministerstva vnitra. Službu měli vykonávat ve smíšených hlídkách spolu s příslušníky VB a při plnění těchto úkolů požívat ochrany veřejného činitele. Učinění tohoto kroku se zdůvodňovalo zhoršující se situací na úseku ochrany veřejného pořádku a nebývalého růstu kriminality. Jako ilustrace byla předložena tato čísla: od 1. ledna do 28. října bylo na území ČR spácháno 174 vražd, z nichž je již 145 objasněno (v minulém roce za stejné období to bylo 83 vražd, ze kterých bylo objasněno 79); 2.861 loupeží s počtem objasnění 1.113 (loni 464 loupeží a objasněných 454), přičemž pachatelé se organizují, užívají rafinovanějších metod a útočí v mnoha prostředích; 11.510 případů vloupání do obchodů a restaurací (loni 2.521); 11,402 do bytů (loni 2.676) a 9.573 do chat (loni 2.443).

Náčelník správy Pohraniční správy genmjr. Ing. Stanislav Pokorný k tomu vydal své prohlášení: „Pro bezpečnostní situaci je charakteristický nárůst aktivity kriminálních živlů, značná tolerance části občanů k výkladu a realizaci práv a svobod jednotlivců. Negativní roli v této situaci mám mimo jiné i nedostatečné množství příslušníků policie pro přímý výkon služby k zajištění veřejného pořádku.

Stav ochrany veřejného pořádku, životů, zdraví, majetku a svobod občanů je v současném období jednou z prioritních oblastí působnosti bezpečnostních sil.

Toto je důvodem k rozhodnutí vlády ČSFR o posílení pořádkové policie příslušníky Pohraniční stráže.

K zabezpečení tohoto významného úkolu vydal ministr vnitra ČSFR rozkaz k vyčlenění většího množství příslušníků PS-vojáků v základní službě a k tomu příslušný počet vojáků z povolání.

Jako náčelník HS PS OSH chci ubezpečit širokou občanskou veřejnost a zejména rodiny pohraničníků, že vyčlenění těchto pořádkových sil nebude nikdy zneužito proti poctivým lidem naší vlasti.“

V Praze se současně připravovala další významná posila, a to na půdě Pohotovostní motorizované jednotky. Sice přišla o svou Rotu silniční kontroly, protože jádrem její činnosti se měl stát jednoznačně boj proti kriminalitě, udržování veřejného pořádku a výjezdy na základě hlášení pohotovostní linky 158. K 1. listopadu ale vznikla její 3. tzv. Rota zásahu proti nebezpečnému pachateli (ROZA), v roce 1997 vyňata ze stavu PMJ a přejmenována na Zásahovou jednotku.

Ve čtvrtek 25. října Federální shromáždění schválilo zákon č. 427/1990 Sb. s nenápadným názvem: o převodech vlastnictví státu k některým věcem na jiné právnické nebo fyzické osoby. Ale byl to zákon mimořádné důležitosti, protože vytvořil základ pro tzv. malou privatizaci. Umožňoval, aby fyzické osoby mohly od státu odkoupit státní majetek menšího rozsahu – provozní jednotku (provozovny všeho druhu a zaměření, restaurace, obchody, dílny apod.), kterou poté využívat k podnikání a stanovoval podmínky tohoto převodu. Majetek se mohl získat pouze pomocí veřejné dražby.

„ČÁST PRVNÍ

ZÁKLADNÍ USTANOVENÍ

§ 1

Zákon stanoví podmínky, za kterých se vlastnictví státu k některým věcem, k nimž měly ke dni 1. listopadu 1990 právo hospodaření státní podniky, rozpočtové a příspěvkové organizace a národní výbory (dále jen "organizace"), převádí na dále určené fyzické nebo právnické osoby.

§ 2

(1) Předmětem převodu vlastnictví podle tohoto zákona jsou movité a nemovité věci, které jako majetková podstata provozních částí organizací působících v oblasti služeb, obchodu a jiné než zemědělské výroby tvoří nebo mohou tvořit soubor, který je ucelenou hospodářskou nebo majetkovou jednotkou (dále jen "provozní jednotka").

(2) Předmětem převodu vlastnictví nemohou být provozní jednotky, ke kterým mají užívací právo osoby, jejichž bydliště nebo sídlo je na území jiného státu.

(3) Předmětem převodu vlastnictví nemohou dále být provozní jednotky,

a) na které se vztahuje zákon o zmírnění následků některých majetkových křivd, a to po dobu, po kterou trvá nárok oprávněných osob na jejich vydání,

b) které přešly z vlastnictví fyzických osob a obchodních společností, jejichž společníky byly výhradně fyzické osoby, do vlastnictví státu podle předpisů vydaných po 25. únoru 1948, popřípadě z jiných důvodů po tomto dni, dokud majetkové nároky těchto osob nebudou upraveny zvláštními předpisy.

§ 3

Vlastníky provozních jednotek, pokud tento zákon nestanoví jinak, se mohou stát fyzické osoby, které jsou státními občany České a Slovenské Federativní Republiky nebo byly československými státními občany po 25. únoru 1948, a dále právnické osoby, jejichž účastníky nebo společníky jsou výlučně tyto fyzické osoby (dále jen "osoba").“

Část druhá se zbývala podmínkami veřejné dražby provozních jednotek, část třetí dalšími povinnostmi nabyvatele provozní jednotky, část čtvrtá likvidací státních podniků:

„§ 19

Zakladatel státního podniku, jehož provozní jednotky byly prodány podle tohoto zákona, posoudí odůvodněnost další existence státního podniku. Rozhodne-li zakladatel o jeho zrušení, provede se likvidace podle zvláštních předpisů; konečný výtěžek z likvidace se odvede na zvláštní účet. Pokud výtěžek z likvidace nestačí na uspokojení všech zbývajících pohledávek, budou uspokojeny státem prostřednictvím příslušného orgánu republiky.“

Část pátá - Závěrečná ustanovení, kladla množství podmínek, které nybylo později plně respektovány a vedlo to k řadě sporů a procesů.

Zákon nabyl účinnosti 1. prosince, ale malá privatizace se rozeběhla až v příštím roku, a již tehdy museli příslušníci VB řešit první útoky kriminálních osob, které se snažily tento proces využít ve svůj prospěch a k rychlému zisku.

I výkaz kriminality za celý říjen nebylo příjemné čtení. V tomto měsíci bylo spácháno 22.869 trestných činů, což je oproti říjnu 1989 číslo neskutečné, protože tehdy bylo spácháno o 12.056 trestných činů méně. V oblasti majetkové trestné činnosti to bylo 18.595 trestných činů, z toho 1.640 případů vloupání do bytů. Bylo ukradeno 1.303 motorových vozidel. Škody dosáhly výše 511.834.000,00 Kč. Počet trestných činů od ledna do října se oproti stejnému období minulého roka zvýšil o 66.766, škoda dosáhla výše 1.626.000.000,00 Kč, což představovalo růst o 1.110.000.000,00 Kč.

To už se začalo přistupovat k realizaci dalších plánů na reorganizaci SNB v ČR a stejně tak FMV. Na úrovni republiky rozkazem ministra vnitra ČR č. 53 z 30. října byla zrušená Hlavní správa VB a k 1. listopadu nahrazena Hlavním velitelstvím VB ČR. V čele stál hlavní velitel podřízený ministrovi. Následně byla rozkazem č. 57 z 12. listopadu zrušena inspekce ministra vnitra ČR a zřízena inspekce pro Veřejnou bezpečnost v České republice, jako útvar VB přímo podřízený MV ČR, s působností na celém území republiky a s úřadovny v příslušných krajích.

Do funkce hlavního velitele VB byl postavený pplk. František Zelenický. Jeho zástupcem se stal mjr. Lubomír Kvíčala, velitelem kriminální služby mjr. Dušek, velitelem vnější služby Václav Kricner

K postavení a úlohám HV VB ČR I. Kvapilová uvedla „Základní zásadou nové organizace ministerstva, bylo zabezpečení jeho funkce ústředního orgánu státní správy v návaznosti na probíhající celospolečenské změny. Nešlo jen o transformaci kompetencí mezi federací a republikou, ale i mezi republikovými ministerstvy na úseku státní správy a o změny vyplývající z procesu privatizace a přechodu ekonomiky na tržní hospodářství. V souvislosti s výstavbou Hlavního velitelství VB ČR (HV VB ČR) proběhla delimitace některých činností z bezpečnostního úseku MV ČR do struktury HV VB ČR. Naopak správní činnosti, které dosud vykonávala Hlavní správa VB MV ČSR byly převedeny na ministerstvo.

V oblasti styku s veřejností byla na HV VB ČR převedena úloha tiskového mluvčího Veřejné bezpečnosti v ČR. Realizace tohoto úkolu spočívala ve vydávání zásadních tiskových materiálů o činnosti VB pro média, v odborném usměrňování činnosti krajských oddělení pro styk s veřejností, v organizaci publikační činnosti, analyzování informací z působení VB a ve spolupráci s inspekcí pro VB. Na úseku personální a školské činnosti převzalo analyzování informací o vzdělávací činnosti, řízení a organizování výuky ve Vzdělávacím institutu MV

ČR a jiných typech kurzů, zpracování obsahového zaměření odborné bezpečnostní přípravy příslušníků VB, realizaci personálních opatření a vyřizování stížností z oblasti personální práce. Plně také převzalo HV VB ČR kontrolu výkonu služby ve Veřejné bezpečnosti, příjem a evidenci stížností směřujících na příslušníky VB, provádění liniové kontroly a úrovně řízení jednotlivých útvarů. Na HV VB ČR byly delimitovány také některé úkoly z úseku obranných příprav útvarů VB za branné pohotovosti státu a řízení pořádkové služby v systému civilní obrany, nově řešilo oblast informačních technologií a úsek právních činností. Naopak na ministerstvo byly převedeny některé agendy z oblasti správních činností, problematika občanských průkazů, evidencí obyvatel, zbraní a střeliva. Ministerstvo převzalo (mimo jiné) některé správní agendy také od Centrály federální policie (FMV). V důsledku přísného oddělení rozpočtů federace a republik přešlo na MV ČR například zabezpečení výroby a financování tabulek státních poznávacích značek, výroby tiskopisů na řidičské a technické průkazy, a na osvědčení pro učitele řidičů a zkušební texty z pravidel silničního provozu.“ Vše bylo realizováno rozkazy ministra vnitra ČR č. 35 a 36 z 1. října 1990, č. 47 z 24. října 1990, č. 58 z 12. listopadu 1990 a č. 59 z 12. listopadu 1990.

Dílčím způsobem se změnilo i resortní školství. Počátkem listopadu byla zrušena Odborní nástupní škola VB, a naopak zřízené střední odborné školy SNB MV ČR se sídlem v Praze, Brně, Pardubicích a Jihlavě.

Organizační reforma s přenesením více odpovědnosti na okresy ale nebyla konzultována s vedením NOSP SNB, proti čemu během své návštěvy u I. náměstka MV ČR Františka Drbohlava 15. října její reprezentanti protestovali. Na druhé straně se zanedlouho dověděli, že od 1. listopadu se zvednou tarifní klíče všech funkcí na vyšetřovačce o 500 Kč měsíčně, pokud splňují předpoklad délky praxe a kvalifikace. Od 1. prosince by se měly zvýšit tarifní klíče u platů příslušníků celé dopravní a pořádkové služby. Podle první varianty o dvě stě, podle druhé tři sta korun. K 1. lednu měli dostat přidáno i kriminalisté, a to zase buď o tři sto, nebo čtyři sto od 1. prosince.

Koncem října došlo i k reorganizaci ministerstva vnitra ČR a sloužily k tomu rozkazy ministra vnitra č.51 a 52. Bezpečnostní a civilně správní úsek se od sebe stále více oddělovaly. Rozhodující pro nás byl bezpečnostní úsek, pod který spadaly: kancelář ministra, Vnitřní a organizační správa, odbor pro styk s veřejností, inspekce ministra, Personální a školská správa, právní odbor, odbor obrany, sekretariát I. náměstka ministra, sekretariát náměstka ministra pro bezpečnostní úsek, Ekonomická správa, Správa zdravotnického a sociálního zabezpečení a Správa vyšetřování Veřejné bezpečnosti, která si v mnohém uchovávala svou původní samostatnost.

S kritikou se potýkal již několikrát uvedený návrh na zavedení dvoustupňového systému řízení, s likvidací krajských správ a důrazem na činnost okresních správ VB. Po mnoha diskusích nebyl tento záměr nakonec realizovaný. Proto došlo k úpravě krajského článku. K 15. listopadu 1990 byla zrušena Správa SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje a její činnost převzala nově zřízená Správa VB hl. m. Prahy a Správa VB Středočeského kraje s působností krajských správ SNB. Krajské správy SNB v České republice však byly vzápětí zrušeny a dnem 16. listopadu 1990 se z nich staly Správy VB jednotlivých krajů, s působností bývalých KS SNB.

Pomalou postupovaly práce na zákoně o bezpečnostních sborech. Důvod zpoždění byl prostý, poslanci vznesli námitky vůči vládní verzi, takže ho iniciativní skupina poslanců přepracovala a tento návrh vrátila vládě k dalšímu projednání. Poté prošel resortem k připomínkování, ale vše ve velice krátkých termínech. Tak např. Krajské správy SNB měly na jeho posouzení pouhých 24 hodin, což bylo velice ostře kritizované.

Návrh zákona o bezpečnostních sborech se nejdříve dostal před branné a bezpečnostní výbory Federálního shromáždění ve čtvrtek 8. listopadu a předložil ho ministr vnitra ČSFR J. Langoš. „Všechny policejní bezpečnostní sbory, jako součásti státního mechanismu, budou ve své činnosti vycházet z bezpečnostní politiky vlády, ČSFR, vlád republik a budou podléhat kontrolnímu mechanismu zákonodárných sborů,“ uvedl na úvod. „Opustili jsme princip jednoty SNB z hlediska jeho působnosti, organizace a řízení.“

Místo něj mají vzniknout tři samostatné sbory:

- a/ Federální policejní sbor;
- b/ Policejní sbor České republiky;
- c/ Policejní sbor Slovenské republiky.

Všechny byly charakterizované jako ozbrojené bezpečnostní sbory, které plní úkoly ve věcech vnitřního pořádku a bezpečnosti v rozsahu vymezeném tímto zákonem nebo jinými zákony; ve své činnosti řídí ústavou, ústavními zákony, zákony a ostatními obecně závaznými právními předpisy a při plnění svých úkolů vzájemně spolupracují.

Federální policejní sbor měl plnit následující úkoly:

- a/ zabezpečovat ochranu ústavních činitelů České a Slovenské Federativní Republiky a zastupitelských úřadů;
- b/ spolupůsobit při ochraně objektů zvláštního významu;
- c/ vést boj proti terorismu a spolupůsobí při ochraně leteckého provozu;

d/ odhalovat trestnou činnost organizovanou ve spojení s cizinou a organizovanou trestnou činnost související s nedovolenou výrobou, držením a rozšiřováním drog, pašováním a s falšováním a pozměňováním peněz, známek a cenných papírů;

e/ vyšetřovat trestné činy proti bezpečnosti státu;

f/ vést celostátní evidence a statistiky;

g/ vykonávat speciální expertizní činnost, pokud ji není možno zabezpečit v rámci republik;

h/ zastupovat Českou a Slovenskou Federativní Republiku v organizaci INTERPOL a v dalších mezinárodních organizacích a zajišťuje v nich mezinárodní spolupráci v součinnosti s Policejním sborem České republiky a Policejním sborem Slovenské republiky;

ch/ vyhlášovat celostátní pátrání.

Ve rámci něj měla působit zejména služba kriminální policie, služba ochrany ústavních činitelů, služba ochrany zastupitelských úřadů a objektů zvláštního významu, služba ochrany leteckého provozu a služba rychlého nasazení. Přímou organizaci Federálního policejního sboru, řízení služeb a součinnost mezi nimi mělo stanovit federální ministerstvo vnitra. Sbor mělo řídit ředitelství Federálního policejního sboru, v jehož čele měl stát ředitel.

Republikové policejní sbory měly naopak plnit jiné úkoly a to:

a/ chránit bezpečnost osob a majetku;

b/ zabezpečovat ochranu ústavních činitelů České republiky a Slovenské republiky;

c/ spolupůsobit při zajišťování veřejného pořádku a byl-li porušen, činit opatření k jeho obnovení;

d/ dohlížet na bezpečnost a plynulost silničního provozu a spolu působí při jeho řízení;

e/ odhalovat přestupky a pokud zvláštní zákon stanoví, přestupky;

f/ projednávat přestupky, pokud tak zvláštní zákon stanoví;

g/ konat vyšetřování a vyhledávání o trestných činech;

h/ vést příslušné evidence a statistiky potřebné k plnění svých úkolů.

Spolu s tím ale plnit též úkoly státní správy, pokud tak zvláštní zákon stanoví. Např. zákon č. 147/1983 Sb., o zbraních a střelivu, zákon č. 135/1982 Sb., o hlášení a evidenci pobytu občanů, zákon č. 75/1957 Sb., o občanských průkazech.

Republikové policejní sbory se měly členit na útvary s územní působností, v rámci nich měla působit zejména služba kriminální policie, služba pořádkové policie a služba dopravní policie. Jejich podrobnou organizaci, řízení, součinnost, věcnou a místní příslušnost jejich útvarů a složek měla stanovit republiková ministerstva vnitra. Policejní sbor České republiky měl být podřízen řediteli (hlavnímu veliteli) Policejního sboru České republiky,

Policejní sbor Slovenské republiky podřízen řediteli (hlavnímu veliteli) Policejního sboru Slovenské republiky.

Zdůraznila se komplexnost právní úpravy povinností, oprávnění a prostředků používaných policisty přímo v zákoně, což bylo přínosem, protože až do té doby byly upravované podzákonnými normami. Zužovaly se dále podmínky pro povolávání jiných orgánů, zejména vojáků základní služby, k plnění úkolů policejních bezpečnostních sborů. Upustilo se od právní úpravy týkající se ochrany majetku orgánů a organizací, vzhledem k tomu, že šlo o problematiku, kterou nepřísluší upravovat v navrhovaném zákoně. Na druhé straně zákon povoloval získávání informací operativními prostředky a rozšiřoval problematiku náhrady škod.

Ale ani toto jednání k závěru nedošlo. Po mnoha připomínkách bylo přerušeno s tím, že pokračovat se bude 11. prosince na dalším zasedání těchto výborů tak, aby návrh zákona mohlo Federální shromáždění projednat v lednu 1991.

V listopadu SNB a konkrétně i VB, ale i Úřad FMV pro ochranu ústavních činitelů a Správu ochrany prezidenta, ÚOÚS a ÚZSI, očekávala další mimořádně náročná zatěžkávací zkouška – bezpečnostně zajistit návštěvu amerického prezidenta Georga Bushe st. a jeho manželky Barbary v Praze, která se měla uskutečnit 17. listopadu, tedy rok po vypuknutí sametové revoluce. Nad přípravou této návštěvy se pracovalo, každý svým dílem, celé měsíce. Role SNB přišla až v její závěru. Ministr vnitra ČSFR vyhlásil nejvyšší stupeň MBO, které začalo 15. listopadu a skončilo v neděli 18. listopadu. V pohotovosti byli příslušníci SNB ze všech útvarů, které bylo možné uvolnit, v záloze byl u ÚRN.

Podobně jako v případě ochrany pobytu papeže Jana Pavla II. v Československu i tentokrát se pamatovalo na všechno. Počítalo se se dvěma vystoupeními G. Bushe, a to jak v budově Federálního shromáždění, kde nebylo nutné žádné mimořádné bezpečnostní opatření přijímat, ale i na horním konci Václavského náměstí u sochy sv. Václava, kde bylo bezpečnostní prostředí mnohem horší. Nejenže se očekávala návštěva kolem 100.000 lidí, ale prostor byl obklíčený vysokými domy, ve kterých se mohl ukrývat případný atentátník. To všechno muselo být bezpečnostně zajištěné. Před sochou byla vybudována tribuna, na ní stálo pódium obklíčené neprůstřelným sklem. Kousek vedle lešení pro novináře. Již na průběh těchto staveb bylo nutné bezpečnostně dohlížet a neustále je střežit. Okolní domy a jejich střechy byly obsazené, vstup do horní části Václavského náměstí uzavřený, takže jedinou přístupovou cestou byla Opletalova ulice. Do této části byl vstup povolený pouze se zvláštními vstupenkami. Zvláště chráněno bylo i letiště v Ruzyni, na které G. Bush i se svým doprovodem přiletěl, stejně tak trasa kolony s G. Bushem a V. Havlem po Praze. Všechno

prověřit a zajistit došla i americká Tajná služba (Secret Service) v počtu sta agentů, která tradičně prezidenty USA chrání. Agenty a jejich techniku přivezla dvě obrovská letadla, která přistála na ruzyňském letišti dávno před přiletem presidenta USA.

I díky těmto rozsáhlým opatřením, návštěva G. Bushe st. proběhla úspěšně, bez problémů a excesů.

Jediným narušením pozornosti, jenž se této události týkala, byla nehoda sovětského letadla TU 154M, které našim území přesně v tento den pouze přelétalo na trase Bazilej-Moskva. Cestou se mu z neznámé příčiny vznítíl náklad cigaret značky Winston, ledabyle naházených v prostoru pro cestující, kteří ale na palubě nebyli. Když se oheň rozhořel, celý tento prostor zadýmil a kouř začal pronikat do kokpitu tak silně, že znemožňoval řízení letadla. Posádka šla na nouzové přistání, ale na letiště se již nedostala. S letadlem, které se v důsledku ničivého ohně, začalo rozkládat, dosedla nejdřív na silnici, letadlo se od ní odrazilo, aby nakonec dosedlo na pole u obce Dubenec v okrese Trutnov. Posádka stihla letadlo opustit, ale náklad nezachránila. Již před přistáním však stovky kartónů cigaret z letadla vypadávaly, stejně tak v průběhu samotného přistání. Po dopadu na pole požár vypukl v plné síle a většinu letadla zničil. Dřív, než na místo neštěstí stihli dojet příslušníci VB, místní lidé rabovali náklad, sbírali ho na silnici i na poli, takže z Prahy šli spíše záběry rabujících lidí, jako informace o průběhu návštěvy presidenta USA Georga Bushe st.

Záchranné práce řídil v 1. etapě velitel okresní správy VB v Trutnově mjr. Josef Beluský. Na místo dopadu se dostavily sanitky, požární vozy a stejně tak hlídky VB. Po nich auta s mnoha zvědavci, která zatarasila přístup k místu neštěstí, zatím co jejich posádky se podíleli se na rabování. Příslušníci VB po příjezdu nejenže pomáhali při záchranných pracích a převozu zraněných do nemocnice, ale spolu s tím okamžitě prostor ohradili, čímž dalšímu rabování zabránili, sami sesbírali, co na poli zůstalo a odvezli do skladu, kde byl tento materiál později odevzdán jeho majitelům. Příčinu vzniku požáru se ale nikdy nepovedlo určit, protože k nákladu nebyla připojena žádná dokumentace. Nejvíce se předpokládalo, že požár vznikl od vaříče, který posádka zapomněla vypnout. Kriminalistický sborník k tomu přinesl dvě rozsáhlé články.

V předvečer návštěvy G. Bushe st. Federální shromáždění přijalo ústavní zákon č. 496/1990 Sb. navrácení majetku Komunistické strany Československa lidu České a Slovenské Federativní Republiky a ústavní zákon č. 497/1990 Sb. o navrácení majetku Socialistického svazu mládeže lidu České a Slovenské Federativní Republiky. Podle nich měly obě tyto organizace, jejich nástupkyně, orgány a organizační složky za povinnost do 30 dnů ode dne účinnosti tohoto ústavního zákona vydat státu - České a Slovenské Federativní

Republice, nemovité i movité věci, peněžité prostředky a majetková práva, které měly v držení ke dni 31. prosince 1989. Jde-li o věci nemovité, zapisovala se od účinnosti tohoto ústavního zákona v evidenci nemovitostí jako jejich vlastníci Česká a Slovenská Federativní Republika. Musely také odevzdat všechny své podniky, hospodářská zařízení a stejně tak archiválie. Zákony měly účinnost od 1. ledna.

SNB byl zanedlouho opět svolán k pohotovosti, tentokrát u příležitosti konání prvních obecných voleb, které se uskutečnily ve dnech 23. – 24. listopadu. Pohotovost již neměla tu intenzitu jako tomu bylo u parlamentních voleb, ale úkoly byly stejné – ochrana volebních místností, dohled nad zákonností a regularností voleb. Pomoc při ochraně a převozu volebních lístků. Situaci narušily pouze dva fyzické útoky na kandidáty KČM. V ČR OF získalo 31,72 % zastupitelů, KSČ 14,43 %, ČSL 12,12 %, nezávislí kandidáti ale 27,67 %, čím se stali druhým, a to dost nečekaným, vítězem voleb. V SR vyhrála KDH 27,4 %, VPN 20,4 %, KSS 13,6 a nezávislí kandidáti 8,4 %.

Ale nebyly jen úspěchy. Koncem listopadu Inspekce pro VB oznámila, že byla odhalena skupina pachatelů majetkové trestné činnosti, ve které bylo i několik příslušníků VB z Prahy. Skupina se orientovala na vloupání do bytů, prodejen, automobilů, skladů a dalších objektů. Dva z pachatelů – příslušníci VB, byli vojenským prokurátorem vzati do vazby. Takových případů bylo, bohužel, několik.

Ve středu 14. listopadu došlo ke změně na postu ministra vnitra ČR. Přes všechno úsilí, které Tomáš Hradílek ve své funkci ministra vynaložil, se ministrem být necítil a kvůli vyčerpanosti ze své funkce abdikoval. Své rozhodnutí oznámil premiérovi Petru Pithartovi, který o tomto kroku okamžitě informoval vládu. Nepomohlo ani jeho naléhání. T. Hradílek trval na svém. Okolnosti jeho rozhodnutí byly obšírně projednávány na zasedání České národní rady 15. listopadu, přičemž několik poslanců, kteří ho dobře znali, vyslovilo přesvědčení, že z funkce odstoupil ne kvůli vyčerpání, nýbrž kvůli protitlakům, se kterými se na svém ministerstvu ze strany předlistopadových funkcionářů setkával. Rozprava k jeho abdikaci, např. ve vystoupení P. Čermáka nebo P. Pitharta ukazovala na stav, kdy na ministerstvu přetrvává mnoho bývalých vyšších nebo nižších náčelníků a celou tuto věc je nutné důkladně prověřit. Kritika v tomto směru již dost tvrdě mířila i na reformní komunisty, tedy rehabilitované a reaktivované příslušníky StB a VB, kteří před půl rokem novou organizaci resortu a MV ČR pomáhali budovat. Celý týden se poté přemýšlelo o nástupci T. Hradílka v této funkci, až volba padla na ambiciózního a energického JUDr. Tomáše Sokola, který získal popularitu i díky svému vyjednávání při likvidaci vzpoury vězňů ve věznici Ruzyně i díky dopisu KSČ, že její činnost může být v hlavním městě posuzována jako

možný trestný čin podpory a propagace fašismu a podobných hnutí. Jeho kandidatura však nebyla jednoznačná a předsednictvo ČNR o ní 27. listopadu hlasovalo dokonce třikrát. (Přesto některé prameny datují jeho nástup do funkce na 15. listopadu.) Vydržel v ní do 2. července 1992. Pod jeho taktovkou byla dokončena očista a reorganizace MV ČR, SNB a konkrétně i VB a jeho proměna v Policii ČR. Ve funkci ho v 2. července 1992 vystřídal Jan Ruml.

Svízele zažívala i odborová organizace. Pozitivem bylo, že konečně získala sídlo, a to v přízemních místnostech v Bartolomějské ulici č. 7, ale objevily se problémy kolem přípravy zákona o služebním poměru, stejně tak pokračování vysokoškolského studia frekventantů VŠ SNB, kteří svá vysokoškolská studia po zrušení VŠ SNB, neměli jako dokončit. Nařízení vlády ČSFR č. 308/1990 totiž jejich přijetí k dalšímu studiu na jednotlivé právnické fakulty svěřilo do rukou jejich děkanů, kteří mohli bývalé studenty VŠ SNB přijmout, nebo ne, a stejně tak jim stávající výsledky zkoušek uznat nebo ne. Tak např. Právnická fakulta UK v Praze požadovala od resortu za každého přijatého studenta sumu 500.000,00 Kčs ročně. Byly tady i vnitřní problémy Svazu – neplacení členských příspěvků a nízká aktivita některých základních organizací.

Republikový výbor se rozhodl vše řešit na celostátních shromážděních. V rámci přípravy I. sjezdu nejdříve na 1. prosince zvolal II. celostátní konferenci NOSP SNB do Prahy. Záležitosti kolem této akce projednala na svých zasedáních 6. a 14. listopadu, ale vztahy v rámci federace na jednání celostátního koordinačního výboru 15. listopadu v Brně.

V sobotu 1. prosince se II. celostátní porada předsedů policejních odborů konala v Kulturním domě Nástupní odborné školy VB MV ČR v Praze. S hlavním referátem vystoupil předseda RV NOS Pavel Ivánek. Konstatoval, že došlo ke stabilizaci odborářské práce, ale ne k aktivizaci členstva. Padesát procent ZO odeslalo na RV náměty na další činnost, což bylo hodnoceno pozitivně, ale s kritikou se setkal nízký stupeň výběru členských poplatků a jejich odvod vedení odborů. Ale díky tomu, že se mu podařilo od vedení resortu získat 1.700.000,00 Kčs, dědictví a majetek po odborech, které byly zrušené počátkem 70. let, se NOSP SNB do finanční krize nedostával. Kritizovalo se nedostatečné zajištění postavení odborů v zákoně, obcházení odborů při realizaci okresní reformy SNB a VB. Lepší to již bylo při reorganizaci reformy na krajské úrovni. Svůj hlavní úkol vedení odborů vidělo v prosazení svých připomínek při tvorbě tzv. policejních zákonů. Konstatovalo se, že situace při jejich projednávání je zatím nepřehledná, pracuje se s příliš mnoha verzemi i takovými, které odboráři vůbec nepřipomínkovali. Zvláštní pozornost vyžaduje právě příprava zákona o služebním poměru. Delegáti jednoznačně odmítli návrh, aby pro stávající příslušníky SNB,

přijaté do 31. prosince 1990 byla zavedena 12-měsíční zkušební doba, což pokládali za výrazně diskriminační opatření.

Následně byla přijata opatření zavazující ke spolupráci s občanskými komisemi, branně bezpečnostními výbory FZ, ale i vedeními resortů. Základní organizace byly vyzvané k aktivizaci, ale i zasílání připomínek k textu zákona o bezpečnostních sborech. Nakonec byly projednané a schválené návrhy základních dokumentů při přípravu I. řádného sjezdu NOS ČR - Pokyny pro konání předsjezdových schůzí, Návrh stanov Odborového svazu policie na území České republiky, Programové prohlášení odborové organizace a metodika volby delegátů na sjezd. Porada se připojila i k návrhu odborářů z Jihomoravského kraje při vyhlášení sbírky ve prospěch dětí padlého příslušníka VB ppor. Antonína Šoustala.

V závěru roku se objevil ještě jeden problém: co se služebními byty MV. Na veřejnost totiž pronikly správy nejenom o jejich možném převodu na obce a města, ale i o tom, že v důsledku toho nemusí obce a města stávající nájemné smlouvy s příslušníky MV a SNB uznat jako právoplatné, může tedy dojít k jejich vystěhování, včetně jejich rodin, z těchto bytů; případně zvýšení nájmu o 400 %, nebo uvedení bytů na volný konkursní trh, což znamenalo, že by tyto byty nakonec připadly těm osobám, které by za ně nabídly nejvíce. Vedení resortu tedy uklidňovalo, že nic takového by nemělo hrozit, i když oznamovalo, že stávající podniky bytového hospodářství se skutečně rušit budou, část bytů zůstane v dispozici pro MV i nadále jako byty služební a o jejich budoucnosti se ještě stále jedná, ale zbylé byty mohou přejít do vlastnictví lidí. Vše má začít v druhém pololetí roku 1991. Nakonec většina bytů přešla do majetku měst a obcí, které ani s vystěhováním lidí z bytů, ale i procesem privatizace zatím nespěchaly, protože nájemné z těchto bytů se staly významným zdrojem příjmů obcí. Dokonce po zrušení dispozičního práva MV k těmto bytům, nemohly být již odebrané ani bývalým příslušníkům SNB, kteří prověrkami nepřešli, a i pro ně byla vytvořena možnost v budoucnu si tyto byty jednoduše privatizovat a jednou provždy si je udržet.

S řešením této situace nespěchalo ani vedení resortu a SNB, protože i nadále bojovalo s podstaty příslušníků, kteří by si jistě v situaci, kdy by jim reálně hrozila ztráta bytů, další službu v bezpečnostním aparátu rozmyslili.

Vedení jednotlivých útvarů VB v tom čase vidělo jinou cestu. Jak s podstavem bojovat, současně nahradit chybějící příslušníky SNB – zvýšením jejich úvazku, tj. nařízení služby nad stanovenou základní dobu služby v týdně, ale ne vždy tato práce navíc byla placená. Návrh na změnu zákona měl tuto záležitost vyřešit. Ve Federálním shromáždění jej přednesl poslanec VPN Štefan Glezgo: „Hlavným bodom, ktorý ma viedol k predloženiu tejto novely zákona bol fakt, že ustanovenie § 36 zákona č. 100/1970 Zb. určuje pre príslušníkov

povinnosť vykonávať službu nad stanovenú základnú dobu služby v prípadoch, keď to vyžaduje dôležitý záujem služby.

Za takto vykonanú službu patrí príslušníkovi náhradné voľno len za službu konanú v noci alebo v dňoch nepretržitého odpočinku alebo sviatok.

Súčasný právny stav nedovoľuje preplácanie nadčasových hodín, ale len vo vymedzenom rozsahu dovoľuje udeľovanie náhradného voľna. Náhradné voľno sa neposkytuje za dobu služby vykonávanú nad stanovenú dobu služby v týždni v dobe medzi 6. 00 a 23. 00 hodinou navzdory tomu, že dôležitý záujem služby si práve v tomto časovom rozpätí vyžaduje konať službu. Spravidla to predstavuje u jedného príslušníka až 60 hodín nadčasovej práce mesačne. Konkrétne je to napríklad na okresnej správe ZNB v Košiciach 35, 5 hodín na jedného príslušníka a na okresnej správe ZNB v Trnave až spomínaných 60 hodín nadčasovej práce na jedného príslušníka.

Pri dnešnom náraste zločinnosti je práca polície obzvlášť komplikovaná a obťažná. Malo by byť samozrejmosťou, a bolo by to aj spravodlivé, aby práce nadčasová bola zaplatená ako je to v iných profesiách. Pri posudzovaní tohoto zákona sa nesmieme veľmi dívať dozadu, ale dopredu. Polícii musíme dať dôveru, ale je treba ju aj platiť. Keď nezaplatíme spoločnosť, zvýši sa možnosť toho, že zaplatia zločinci. Pri schválení novely by náklady na finančné krytie predstavovali v rámci pôsobnosti Federálneho ministerstva vnútra 18 miliónov korún ročne, v rámci ministerstva vnútra Českej republiky 125 miliónov korún a v rámci Slovenskej republiky by to bolo približne 60 miliónov korún. Federálna vláda aj obidve republiky túto novelu doporučujú.“ Po kratší diskuzi byl tento návrh schválený a do Sbírky zákonů zařazený pod číslem 546/1990, kterým se mění a doplňuje zákon č. 100/1970 Sb., o služebním poměru příslušníků Sboru národní bezpečnosti, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 169/1990 Sb., o občanských komisích působících v resortech ministerstev vnitra a o změně a doplnění zákona č. 100/1970 Sb., o služebním poměru příslušníků Sboru národní bezpečnosti, ve znění zákonů č. 63/1983 Sb. a č. 74/1990 Sb. Problematiky se týkal zejména § 36:

„§ 36 Služba konaná nad základní dobu služby v týdnu

(1) Vyžaduje-li to důležitý zájem služby, je příslušník povinen konat službu nad stanovenou základní dobu služby v týdnu.

(2) Koná-li příslušník službu přímé bezpečnostní povahy nad stanovenou základní dobu služby v týdnu, náleží mu za každou hodinu výkonu této služby náhradní volno; náhradní volno musí být poskytnuté do jednoho měsíce a pokud to není možné pro důležité zájmy služby, náleží příslušníkovi za každou hodinu výkonu takové služby peněžitá náhrada ve výši odpovídající jeho průměrnému hodinovému služebnímu příjmu. Za dny nepřetržitého odpočinku v týdnu nebo za svátky se peněžitá náhrada zvyšuje o 33 %.

(3) Okruh osob uvedených v odstavci 2 určí ve své působnosti ministr vnitra České republiky a ministr vnitra Slovenské republiky po projednání s příslušným odborovým orgánem.“

Zákon vstoupil v platnost v den svého vyhlášení.

V ten samý den Federální shromáždění schválilo zákon č. 545/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestný zákon. Novela nedávno novelizovaného zákona, více reagovala na změny v oblasti kriminality a do jeho textu vnesla nové trestné činy:

„§ 118a Neoprávněné obchodování devizovými hodnotami

(1) Kdo neoprávněně obchoduje s devizovými prostředky

a) ve větším rozsahu nebo

b) byl za takový nebo obdobný čin v posledních dvou letech odsouzen nebo v posledním roce za neoprávněnou koupi, prodej nebo směnu devizových hodnot postižen, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo propadnutím věci.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny,

b) spáchá-li takový čin výdělečně,

c) byl-li za takový nebo obdobný čin v posledních dvou letech potrestán nebo z výkonu trestu odnětí svobody uloženého za takový nebo obdobný čin v posledních dvou letech propuštěn, nebo

d) získá-li takovým činem značný prospěch.

(3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, získá-li činem uvedeným v odstavci 1 prospěch velkého rozsahu.”

3. Za § 124 se vkládají § 124a, 124b a 124c, které včetně nadpisu znějí:

"Porušování předpisů o nakládání s kontrolovaným zbožím a technologiemi

§ 124a

(1) Kdo poruší zákaz nebo omezení týkající se nakládání se zbožím a technologiemi kontrolovanými podle zvláštních předpisů, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo peněžitým trestem.

(2) Kdo bez povolení vyveze zboží nebo technologie kontrolované podle zvláštních předpisů nebo je převede na cizí stát nebo na organizaci, která má sídlo v cizině, anebo na cizího činitele, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až na osm let anebo peněžitým trestem anebo propadnutím majetku.

§ 124b

(1) Kdo poruší nebo nesplní důležitou povinnost svého zaměstnání, povolání, postavení nebo své funkce a způsobí tím, že je neoprávněně vydáno povolení k nakládání se zbožím a technologiemi kontrolovanými podle zvláštních předpisů¹⁾ nebo že takové zboží unikne z evidence, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán,

a) jestliže se v důsledku činu uvedeného v odstavci 1 zboží dostalo do ciziny,

b) spáchá-li takový čin v úmyslu získat značný prospěch, nebo

c) způsobí-li takovým činem značnou škodu nebo jinou značnou újmu.

(3) Odnětím svobody na tři léta až osm let anebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech,

- b) spáchá-li takový čin v úmyslu získat prospěch velkého rozsahu, nebo
 - c) způsobí-li takovým činem škodu velkého rozsahu nebo jinou újmu velkého rozsahu.
- § 124c

(1) Kdo dosáhne na základě nepravdivého nebo neúplného údaje vydání dokladu potřebného pro orgány kontrolující zboží a technologie podle zvláštních předpisů, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem.

(2) Stejně bude potrestán, kdo podklady potřebné pro evidenci zboží a technologií, kontrolovaných podle zvláštních předpisů, zničí, poškodí, učiní neupotřebitelnými, zatají nebo evidenci nevede, anebo kdo učiní zásah do technického nebo programového vybavení počítače, v němž se vede evidence tohoto zboží a technologií."

4. Do § 167 se za text "(§ 114)" vkládá text "porušování předpisů o nakládání s kontrolovaným zbožím a technologiemi (§ 124a, 124b, 124c)".

5. Do § 168 se za text "(§ 106 a 107)" vkládá text "porušování předpisů o nakládání s kontrolovaným zbožím a technologiemi (§ 124a, 124b, 124c)".

Tento zákon nabyl účinnosti 1. února 1991.

Počátkem prosince vzrušily republiku dvě loupeže. První se odehrála v Plzni 10. prosince 1990 ve 01,15 hod. Do kasinu hotelu Continental vnikli tři maskovaná lupiči z Jugoslávie ve věku 22, 23 a 29 let, uloupili 76.000 USD. První správy mluvily dokonce o 83.000 USD. Na pokladni zaútočili slzným plynem, na hosty dvěma replikami koltů, které ale spíše využili na jejich mlácení, a plynovou pistoli ve tvaru zbraně Beretta, ráže 9 mm. Čtyři hosty zranili na hlavě. Lupiči byli v roce 1991 zadrženi v Německu, kde ve své činnosti pokračovali a vydání k potrestání do ČSFR.

Druhé loupežné přepadení se událo v Praze 3 ve středu 19. prosince 1990 na poště v Olšanské ulici. Dva lupiči ve věku kolem 25-let, s kuklami na hlavách a vyzbrojeni pistolemi, vnikli do objektu pošty v 6,45 hod. a přepadli dva pracovníky ochrany při nakládce finanční hotovosti ve výši 3.627.000 Kč. Prvního oslepili slzotvorným plynem, zmocnili se příručního vozíku se šesti poštovními pytlí, dostali se do přestřelky z druhým strážným, ale podařilo se jim autem ujet.

Dva týdny po jmenování Tomáše Sokola do funkce ministra vnitra ČR – 10. prosince, proběhla jeho tisková konference, na které poděkoval svému předchůdci v úřadě, i když jeho odstoupení z funkce policejní reformy poněkud zbrzdilo. Přislíbil teda její dokončení. Pomoci měla městská policie, ale i jízdní oddíl, kterého koncepce byla skoro již hotova. Poměrně podrobně se přistavil u otázky materiálně-technického zajištění činnosti nové policie. Podle něho návrh rozpočtu neposkytne resortu tolik finančních prostředků, kolik by potřeboval. Východiskem může být pomoc sponzorů. Např v Praze cestovní kancelář Autoturist poskytla policii výpočetní techniku. Druhým zdrojem může být komercializace vyčleněných policejních činností. V rámci diskuse oznámil, že svým rozkazem, i proti názoru mnoha představitelů VB, přece jen zrušil Pomocnou stráž VB, která se podle něj v poslední době

„degradovala z toho, co určitě je pozitivní v občanské aktivitě pomáhat policii, v občanech, kteří se angažují nad rámec svých pracovních povinností ve svém volném čase, aby udržovali pořádek.“

Zrušení Pomocné stráže VB bylo argumentováno existencí zákonného opatření P FZ k vyčleňování příslušníků Pohraniční stráže a vojáků vojsk MV k plnění úkolů Veřejné bezpečnosti. Ministr vnitra ČR ho realizoval svým rozkazem č. 64. ze dne 29. listopadu, ve kterém nařídil velitelům okresních, obvodních a městských správ VB k 30. listopadu 1990 jednotky Pomocné stráže VB rozpustit.

Nový ministr ale učinil i řadu dalších kroků na vlastním ministerstvu. Informuje o nich I. Kvapilová: „Zásadní přestavba se dotkla také systemizace bezpečnostního úseku, kdy všichni příslušníci zařazení na centrálních útvech byli odvoláni a zařazení do zálohy pro přechodně nezařazené příslušníky MV ČR. I když z hlediska výměny funkcionářů v pravomoci ministra, nebyly obměny ve funkcích doposud prováděny v souvislosti s dílčími reorganizacemi, ale podle stávající situace a u některých útvarů i několikrát, a to zejména v návaznosti na změny v osobách ministrů, z rozhodnutí občanské komise MV ČR při prováděných prověrkách nebo na podkladě žádostí o uvolnění z funkcí či ze služebního poměru. Ještě před novou úpravou organizace ministerstva stanovil ministr také novou personální pravomoc jednotlivých funkcionářů ve věcech služebního poměru příslušníků SNB a kázeňské pravomoci hlavního velitele VB ČR, ředitelů středních odborných škol SNB MV ČR a náčelníků vyšetřovacího aparátu VB. Změněná organizace bezpečnostního úseku MV ČR byla vyhlášena Rozkazem ministra vnitra ČR č. 81 z 30. prosince 1990. Ke konci roku tak byly zrušeny všechny stávající útvary ministerstva vnitra ČR a 1. ledna 1991 pak začala fungovat nová organizační struktura bezpečnostního úseku Ministerstva vnitra ČR.“

V říjnu a prosinci 1990 pokračovala tentokrát přestavba FMV, propojená s přestavbou na úrovni republikové organizace SNB. Bylo realizováno několik vážných kroků k nasměrování resortu na plnění aktuálních úkolů. Ministr vnitra ČSFR svým

- rozkazem č. 101 z 24. října 1990 zrušil Úřad FMV pro správní službu a legislativu a jeho kompetence převedl na Úřad FMV pro koordinaci a řízení;

- rozkazem č. 103 z 24. října 1990 zřídil Úřad FMV pro ochranu objektů zvláštní důležitosti a přidělil mu speciální ochranu objektů diplomatických misí cizích států na území ČSFR, o čemž se již mluvilo v létě 1990;

- rozkazem č. 134 z 19. prosince 1990 zřídil Pátrací službu FMV a její vedení přikázal do své kompetence;

- rozkazem č. 143 z 28. prosince 1990 v rámci Úřadu FMV pro koordinaci a řízení zřídil Správu pro legislativní a správní činnost;

- rozkazem č. 147 z 29. prosince 1990 zřídil Centrálu federálního ministerstva vnitra, v jejíž rámci pracoval Úřad FMV pro koordinaci a řízení, Správa personální práce a vzdělávání FMV, inspekce ministra vnitra ČSFR, Správa pro plán, rozpočet a sociální zabezpečení FMV a Institut FMV pro výchovu a vzdělávání.

V oblasti přímého bezpečnostního řízení svým rozkazem č. 119 ze 14. listopadu 1990 zrušil Federální správu VB a nahradil ji Centrálou federální policie, která převzala její úkoly, pod kterou spadala např. Ústředna federální kriminální policie. Od 1. ledna 1991 se už šlo po s novou organizací ministerstva.

Krátce před skončením roku jsme zaznamenali další tragedii. V pondělí 17. prosince 1989 byl při pronásledování pachatele vloupáním do řeznictví a uzenářství v Řícmanicích u Šlapanic na Brněnsku smrtelně zraněný desátník základní vojenské služby Zdeněk Fiala, který v tento den sloužil jako výpomoc policejní služby. Zd. Fiala byl posmrtně povýšený do hodnosti četaře. Za jeho smrt byl v roce 1993 odsouzený recidivista Jiří Robeš na 23 let vězení, v roce 2007 byl předčasně propuštěný, ale v roce 2008 opět střílel na zasahující policejní hlídku.

Skončil rok, který přinášel novinky snad každý den. Hladina se utišovala a všechno se vracelo k pořádku. Sice novému, ale pořádku. Poslední den roku proběhl v řadě měst poměrně klidně. Zahraniční turisté ještě nespěchali do Prahy, jak tomu bylo v příštích letech, kdy se na Václavském náměstí oslavy příchodu Nového roku mnohdy měnily v největší výtržnost v celém státě. Sice jejich počet naši pohraničníci a celníci označili za „lavinu“, ale ta se zatím držela v pohraničí. Přesto 31. prosince v ulicích měst procházely zesílené hlídky VB spolu s vojáky.

Seznam literatury:

A, Základní literatura:

Anev, P., Bílý, M.: Bibliografický slovník vedoucích funkcionářů KSČ, (1921-1998), Akademia, Praha 2018

Bárta, M.: „Situace se dá zvládnout pomocí policejních prostředků“, Federální ministerstvo vnitra v roce 1989, Paměť a dějiny : revue pro studium totalitních režimů Praha : Ústav pro studium totalitních režimů České republiky, 2014, roč. 8, č. 4, s. 54-62

Bárta, M.: Za časů výjezdních doložek, nástin organizace a činnosti Správy pasů a víz federálního ministerstva vnitra v letech 1974-1989 / Paměť a dějiny : revue pro studium totalitních režimů Praha. Ústav pro studium totalitních režimů České

- republiky, 2015, roč. 9, č. 3, s. 54-62
- Bárta, M., Cvrček, L.: Ve službách strany, Paměť a dějiny : revue pro studium totalitních režimů České republiky, roč. 8., č. 3, s. 62-69;
- BÁRTA, Milan: Za časů výjezdních doložek. Nástin organizace a činnosti Správy pasů a víz FMV v letech 1974-1989. / Paměť a dějiny : revue pro studium totalitních režimů Praha. Ústav pro studium totalitních režimů České republiky, 2015, roč. 3, č. 3, s. 56-62
- Bárta, M. Inspekce ministra vnitra v roce 1968 a posrpnové čistky v aparátu ministerstva, Paměť a dějiny : revue pro studium totalitních režimů Praha. Ústav pro studium totalitních režimů České republiky, 2009, roč. č. 3., s. 105-114
- Dostálová, E., Dundek, P., Kolář, P., Šteigerová, S.: Přehled ministrů a jejich náměstků od r. 1989 do r. 2009, Parlamentní Institut, Praha 2009
- Gruntorád, J.: Co je akce „Norbert“, Sborník Securitas Imperii I, Praha 1994
- Hrinko, M. a kol.: Pořádková činnost policie, Praha 2021, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s. r. o., 350 s.
- Gregor, M.: Historie a současnost služby pořádkové policie od roku 1918, Praha 2017, Ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia České republiky, 207 s.
- Kol.: Země budoucnosti pro 11 miliónů lidí, Národní investiční plán České republiky 2020-2050, Úřad vlády České republiky, Praha 2019, 261 s.
- Kol.: Civilní rozvědka v letech 1990–1993, Úřad pro zahraniční styky a informace, Praha 2020, 76 s.
- Kol.: Civilní kontrarozvědka v letech 1990–1993, Úřad pro zahraniční styky a informace, Praha 2020, 74 s
- Kol., Reforma policie České republiky, aneb, Pomáhat a chránit, Praha : CEVRO institut 2010, 309 s.;
- Kvapilová, I., Organizační vývoj SNB v 80. letech se zaměřením na jeho veřejněbezpečnostní složku. In: Sborník Archivu Ministerstva vnitra, č. 6/2008, s. 70-115;
- Machutová, M., Hodboď, M Čadek, Sudek, Č., Tržil, L.: Století dopravní policie, Praha 2021, Moto Public, 160 s.
- Mana, M. a kol. Kriminalita v ČR a EU, Kriminalita, nehody, Český statistický úřad, Praha 2023, 105 s.
- Němec, M.: Občan a policie, Naše vojsko, Praha 1996
- Novák, J.: Život mimo kategorie, Rozhovor Jana Nováka s Johnem Bokem, Praha, Litomyšl, Paseka 2015
- Slušný, J.: Policie České republiky (od roku 1991), in. Encyklopedie českých právních dějin, V. svazek, Pa-Právní, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. v koedici s KEY Publishing, Brno 2016;
- Slušný, J.: Dějiny policie ČR, slusny.spopone.cz, internetová publikace, 2023-2024
- Suk, J.: Labyrintem revoluce, Prostor, Praha 2009
- Šimulčík, J.: Dokumenty doby 1990-2000, VMV, Prešov 2002, 208 s.
- Šteinbach, M., Dvacet let Policie České republiky, Praha : Policejní prezidium ČR, 2010, 149 s.;
- Šteinbach, M.: 30 let Policie České republiky, Praha 2021, Policejní prezidium České republiky, 268 s.;
- Šteinbach, M.: Čtvrtstoletí Policie České republiky, Praha 2016, Tiskárna ministerstva, vnitra, 130 s.;
- Tomek, P.: Evidence a svazky Státní bezpečnosti v polistopadové politice, Diskuse: Od Bartončíka k Babišovi. Dokumenty StB a jejich dopad na polistopadovou politickou scénu, Česko-slovenská historická ročenka, č. 3, 2021
- Vokuš, J., Policie České republiky – pomáhat a chránit, Praha 2010, Policejní prezidium ČR,

284 s.

- Vrána, P.: František Kollman, Laskavý samuraj – učitel tichého zabíjení, Práh, Praha 2011
- Zetocha, K.: Zpravodajské služby v nové demokracii Česká republika, Masarykova univerzita, Brno 2009
- Zídek, P. a kol.: Lidé roku 1989, Vítězové a poražení sametové revoluce, Universom, Praha 2019
- Žáček, P.: Operační štápy generále Lorence v letech 1988-1989: krizový management FMV v skci, Securitas Imperii 4/1, 4/2, 4/3, Praha 1998
- Žáček, P.: „Sachergate“: první lustrační aféra, Nesnáze postkomunistické elity (nejen) se svazky Státní bezpečnosti, Praha: Odbor archiv bezpečnostních složek Ministerstva vnitra České republiky, 2007, č. 1, s. 50-81
- Žáček, P., Bárta, M., Kalous, J., Povolný, D., Sivoš J.: Biografický slovník náčelníků operativních správ Státní bezpečnosti. Nakladatelství Academia – ÚSTR, Praha 2017,
- Žáček, P.: Vypovídat pravdu a nic nezamlčet. Protokoly parlamentní vyšetřovací komise pro objasnění událostí 17. listopadu 1989, ÚSTR, I. díl Praha 2013, II. díl CEVRO – Liberálně konzervativní akademie Praha 2014
- Žáček, P.: Nástroj triedneho štátu – Organizácia ministerstiev vnútra a bezpečnostných zborov 1953-1990, Edice dokumentů, Ústav pamäti národa, Bratislava 2005
- Žáček, P.: Oni nevěřili mně, já nevěřil jim – rozhovor s Richardem Sacherem. In: Paměť a dějiny 2010/01, Praha 2010
- Žáček, P.: Demontáž a očista bezpečnostních struktur. Počátek roku 1990 z pohledu federálního ministerstva vnitra, Paměť a dějiny, č. 4 2010, s. 59-78
- Žáček, P., Košícký, P.: Štátna a Verejná bezpečnosť v ponovembrovej politike, Paměť a dějiny : revue pro studium totalitních režimů Praha. Ústav pro studium totalitních režimů České republiky, 2005, roč. 3, č. 3, s. 43-53

B, Noviny a časopisy:

Rudé právo 1989-1994
Práce 1989-1994
Svobodné slovo 1989-1994
Lidová demokracie 1989-1994
Špígl 1990-1994
Expres 1991-1994
Blesk 1992-1994
Mladá fronta 1989-1990
Mladá fronta DNES 1990-1994
Bezpečnost 1989-1990
Linka 158 1990-1995
Journal-Krimi revue 1990-1991

C, Internet

<https://www.google.cz/>
<https://cs.wikipedia.org/>
<https://www.mvcr.cz/>
<https://www.policie.cz/>

<https://www.vlada.cz/>
<https://www.psp.cz/>
<https://www.senat.cz/>
<https://153zpr.army.cz/>
<https://www.czso.cz/>
<https://www.ceska-justice.cz/>
<https://www.zakonyprolidi.cz/>
<https://www.epravo.cz/>
<https://www.ceskenoviny.cz/>
<https://www.denik.cz/>
<https://www.epravo.cz/>
<https://www.seznamzpravy.cz/>
<https://www.lidovky.cz/>
<https://denikn.cz/>
<https://www.novinky.cz/>
<https://www.seznam.cz/>
<https://www.irozhlas.cz/>
<https://www.aktualne.cz/>
<https://hlidacipes.org/>
<https://hn.cz/>
<https://www.idnes.cz/>
<https://www.respekt.cz/>
<https://ekonomickydenik.cz/>
<https://www.policista.cz>

D, Dokumenty

Sbírka zákonů ČSSR 1989-1990

Sbírka zákonů ČSFR 1990-1992

Sbírka zákonů ČR 1993

Stenografické zápisy ze zasedání Federálního shromáždění a České národní rady.

Rozkazy federálních ministrů vnitra z let 1990 až 1992 – Ústav pro studium totalitních režimů
(ustrcr.cz)

Příloha:

Guinnessova kniha rekordů zločinu za rok 1990

Vraždy

První vražda v roce 1990 se stala v noci z 1. na 2. ledna 1990 u Miřejovicích v okr.

Mělník. Trojice mladých pachatelů, z nich byli dva mladiství, nejdříve zmlátili a poté ubodali amnestanta.

Nejmasovějšími vrahy se stali 33-letý Josef K. a 39-letý Michal, kteří v průběhu 26 hodin ve dnech 2.-3. května 1990 podle obžaloby zavraždili čtyři lidi: 72-letého nočního hlídače v Nýřanech, 48-letého taxíkáře v Praze, dvě mladé 17-leté stopačky z Berouna na Zbirožsku a pokusili se ještě zavraždit 25letého řidiče švýcarského kamionu TIR na parkovišti u Sudu, nedaleko obce Kařez.

Ve Slovenské republice v sebeobraně zastřelil 30letý J.T. 16. září 1990 v obci Polichno okr. Lučenec 4 Romy: 20-, 22-, 25- a 43-letého a dalšího 43-letého Roma těžce zranil.

Třikrát se udály trojnásobné vraždy.

3. května 1990 v Havířově-Horní Suché 35-letý Ondřej G., 23-letý Július G., 27 letý František G., 35-letý František D a 30-letý Vojtěch D. zavraždili v rodinném domku 77-letého muže, jeho 74-letou manželku a 84-letou spolubydlící. Současně jim bylo prokázáno, že 1. března 21990 vnikli do domku 81-letého muže, kterého zranili tak těžce, že přes úsilí lékařů se jeho život nepodařilo zachránit.

18. března 1990 zavraždili dva Romové – 22-letý František K. a 26-letý Dušan K., tři důchodkyně v Ostravě Heřmanicích v Městském ústavu sociálních služeb s pečovatelskou službou: 84-letého důchodce a 79-letou důchodkyni. Dne 4. dubna 1990 v Přerově zavraždili další 80-letou ženu. Celkově provedli 7 přepadů starých bezbranných lidí.

V noci ze 29. na 30. dubna 36-letý amnestant zavraždil v rodinném domě v Klučově na Kolínsku 45-letou Ivanu K. a její dvě dcery – 18-letou Mirku K. a 22-letou Ivanku K. Pachatele díky DNA odhalili až po 13 letech.

Středočeským kriminalistům se dokonce povedlo trojnásobnou vraždu matky 44-leté matky a její dvou dcer (28 a 22 let) z tohoto roku vyřešit až po 13 letech! Pachatelem byl J. Gančarčík, jeden z amnestantů. Další tři roky ještě trvalo, pokud byl pravomocně odsouzený

Středočeským kriminalistům se dokonce povedlo trojnásobnou vraždu matky 44-leté matky a její dvou dcer (28 a 22 let) z tohoto roku vyřešit až po 13 letech! Pachatelem byl J. Gančarčík, jeden z amnestantů. Další tři roky ještě trvalo, pokud byl pravomocně odsouzený

Největší pokus o vraždu se stal v Perné na Břeclavsku 2. října 1990. Vrah zaútočil na tři osoby – 63-letá žena jeho útok nepřežila, další dvě osoby – 40-letá žena a 42-letý muž útok přežili se zraněním.

Nejčastější způsob vraždy – nůž.

Nejstaršími oběťmi se staly uvedené 84-leté důchodkyně.

Nejmladšími oběťmi se stala půlroční dvojčata, které 17. dubna 1990 jejich matka přikryla až nad hlavu a usnula. Děti se pod dekou udusili.

Nejmladším vrahem byl 15-letý mladík, který ve čtvrtek 12. července 1990 v obci Číže okr. Rimavská Sobota zavraždil 62-letého muže.

Nejstarším vrahem se stal 72-letý T.M. z okresu Čadca, který 21. listopadu 1990 v hotelu Slovanský dům v Mariánských Lázních v hádce ubodal 39-letého zaměstnance hotelu.

Nejstarší vražedkyní v Slovenské republice se stala 65-letá žena, která v pátek večer 19. října 1990 holí umlátla svého opilého manžela.

V České republice v Brně V podstatě ve stejné čase – 16. října 1990 usmrtila 57-letou ženu svého bývalého o 62-letého muže a pokusila se navíc zavraždit i svého 23-letého syna.

Největší věkový rozdíl mezi vrahem a jeho obětí byl zaznamenán v popsané vraždě v Ostravě-Heřmanicích, kdy 25-letý vrah usmrtil 84-letou ženu.

Nejvíce vražd na jednom místě se událo v Praze, kdy v době od 28. dubna do 3. května bylo zavražděných 6 osob.

Nejnepochopitelnější vražda se udála 23. září 1990 v Houževce nedaleko Ústí nad Orlicí. 18-letý Martin B. zavraždil 41-letou ženu kvůli jedné stokoruně.

Nejotřesnější vražda se udála v Praze v noci z 30. dubna na 1. května 1990. Amnestant Jaroslav O. ve Fakultní nemocnici Na Bulovce na Praze 8, unesl znásilnil a pak zavraždil 7-měsíční Barboru F.

Loupeže

Největší loupežní přepadení se událo v Praze 3 ve středu 19. prosince 1990 na poště v Olšanské ulici. Dva maskovaní lupiči ve věku kolem 25-let přepadli zaměstnance při nakládce finanční hotovosti ve výši 3.627.000 Kč.

Největší loupež kamionu – výraznější loupež tohoto typu nebyla v tomto roce zaznamenána.

Největší přepad benzínové pumpy se udál v Českých Budějovicích- Rožnově v sobotu 21. července 1990. Lupiči odnesli kořist ve výši 25.000 Kč.

Největší domovní loupež se uskutečnila v Brně v pátek 7. října 1990. Tři mladíci přepadli 94-letého majitele domku a odcizili mu věci v hodnotě 65.000 Kč.

Největší bytová loupež se stala v Karlových Varech v neděli 16. prosince. Dva lupiči, maskovaní jako čerti, uloupili 26-letému muži 300.000 Kčs.

Největší uliční loupež se stala 13. srpna 1990 na Praze 4. Tři loupežníci si vyhlédli 33-letého muže, nastupujícího do svého osobního auta a násilím mu vzali igelitovou tašku se sumou 124.000 Kč.

Největší loupež v obchodě se odehrála v úterý 26. června 1990 v prodejně starožitností na Praze 1. Lupič vstříkl prodavačkám do tváří slzotvorný prostředek, železnou trubkou rozbil skleněnou výplň pultu a utekl se šperky v hodnotě 178.000 Kč.

Největší loupež tržeb se udála na Praze 10 20. prosince 1990. Přímo před poštou lupič přepadl muže s tržbou 194.000 Kč a odcizil mu ji.

Největší loupež převážených obnosů jsme zaznamenali 22. března 1990, kdy došlo v Praze 10 v Petrovicích v Mikojanově ulici k přepadení poštovního vozidla, ze kterého bylo uloupeno 175 000 Kčs.

Největší poštovní loupež je popsána výše jako největší loupežní přepadení. Tuto loupež můžeme označit i za Loupež roku. Druhá největší loupež se udála v Plzni 28. srpna 1990: 27-letý maskovaný muž si z pošty odnesl 233.000 Kč. Tři sta metrů od místa činu ho ale za pomoci občanů zadržela policejní hlídka.

Největší přepadení poštovní doručovatelky se událo v Brně 2. července 1990. Pachatel, kterého policie dopadla hned na druhý den, doručovatelce pod hrozbou použití násilí, vzal 250.000 Kč.

Největší přepadení poštovního doručovatele – nebyl zaznamenaný případ s významnější škodou.

Největší bankovní loupež - nebyl zaznamenaný případ s významnější škodou.

Největší loupež ve spořitelně - nebyl zaznamenaný případ s významnější škodou.

Největší loupež ve směnárně - nebyl zaznamenaný případ s významnější škodou.

Největší loupež v herně se odehrála v Plzni 10. prosince 1990. V kasinu hotelu Continental tři lupiči z Jugoslávie ve věku 22, 23 a 29 let uloupili 76.000 USD. První správy mluvily dokonce o 83.000 USD

Největší oloupení cizince se uskutečnilo v Praze v úterý 16. října 1990. Dvě uspávačky obraly svého hostitele o věci a šperky v hodnotě 300.000 Kčs.

Nejstarší obětí lupičů se stal 94-letý muž při výše popsané bytové loupeži v Brně.

Loupež s nejmenší škodou se udála v Praze 7. října 1990. Dva lupiči – jeden z Prahy, druhý z Košic, oloupili mladého Jugoslávce o 35 Kčs.

Nejaktivnějšími lupiči se stala trojice pachatelů, kteří 29. října 1990 v Třeboni v průběhu půl hodiny provedli tři loupežná přepadení.

Nejkurióznější loupež se udála v Praze v pondělí 12. listopadu 1990. Přepadený 35-letý lékař z Třeboně před očima lupičů roztrhal a snědl cestovní šek na 50.000 tuzexových korun! Ohrožení lupiči se pak museli uspokojit se sumou 650 Kč a lékařovými hodinkami.

Krádeže

Největší krádež z trezoru zažila Praha 30. března 1990. 25-letý amnestant vyloupil trezor obchodního domu Bílá Labuť a odnesl si sumu 1.368.700 Kčs.

Největší krádež ve skladu se udála v Praze hned 2x. Nejdřív se do celního skladu na Praze 6 v době od 1. února do 1. dubna 1990 bylo odcizeno 600 dámských kožených bund v hodnotě dvou miliónů korun. Výši ve stejné škodě jsme zaznamenali i při krádeži vloupáním do skladu obchodu se starožitnostmi na Praze 7, kde byly ukradeny nejenom starožitnosti, ale i šperky.

Největší bytová krádež proběhla rovněž na Praze 6. V neděli 9. září 1990 při vloupání do bytu trojice pachatelů ve věku 21 let ukradla obrazy a starožitnosti ve výši tří miliónů korun.

Největší domovní krádež zažila opět tato část Prahy. V úterý 4. prosince 1990 byla při vloupání ukradena hotovost, šperky a zlaté pruty v celkové hodnotě jeden milión korun.

Největší krádež prostá se odehrála na Praze 1. 47-letá Dánka si při fotografování sochy sv. Václava počínala tak neopatrně, že ji ukradli tašku s dolary, markami a šperky v hodnotě 1.274.000 Kč.

Při největší kapesní krádeži ve středu 5. prosince 1990 v Praze ukradli 40-letému Rakušanovi sumu 290.000 Kčs v šilincích.

Největší krádež ze skřínky se udála 7. listopadu 1990 na pražském Masarykově nádraží., kdy z vylomené skřínky zmizely věci v hodnotě 80.000 Kčs.

Největší krádež ve vlaku se udála ve vlaku R-357 z Chebu do Prahy v pondělí 26. listopadu. 24-letému Španělovi byly ukradeny věci v hodnotě 150.000 Kčs.

Největší kamionová krádež se udála 12. prosince 1990 na parkovišti motorestu v obci Pávov, okres Jihlava, ke byl vykradený kamión s elektronikou v hodnotě 746.480 Kčs.

Největší krádež v obchodě jsme zaznamenali v noci na úterý 11. prosince 1990 v prodejně Tuzex na Praze 1. pachatel odcizil šperky v hodnotě 750.000 Kčs.

Největší krádež na poště se odehrála v Kralupech nad Vltavou 15. prosince 1990. pachatel se zmocnil klíčů od trezoru, z kterého odcizil 1.031.814 Kčs.

Největší kufříková krádež se stala v obchodním domě KOTVA v sobotu 7. dubna 1990. 30-letému obchodnímu zástupci z Gambie byl při výběru zboží ukraden kufřík s drahými osobními věcmi a 15.000 britskými librami, vše v ceně 980.000 Kčs.

Největší krádež kovů proběhla ve skladu SONP Kladno 5. září 1990. Zmizelo pět beden s obsahem 1.171 kg kobaltu v ceně 497.905 Kčs.

Největší škoda při vloupání do objektu byla zaznamenána při vyloupení finského velvyslanectví v Praze 14. října 1990. Zloději si odnesli starožitnosti, optiku a další věci v hodnotě 1.110.000 Kčs.

Největší hotelová krádež se stala v pátek 10. srpna 1990 v interhotelu Diplomat v Praze. Z hotelové úschovny zmizely čtyři milióny lir, majetek 65-letého turisty z Itálie.

Největší krádež v kostelech se odehrála v Tachově 5. prosince 1990. 21-letý mladík, který byl záhy policii dopaden, ukradl svícny, kalichy a monstrance v ceně jednoho miliónu korun.

Největší krádež v zámcích a muzeích se udála z pondělí 29. října na úterý 30. října 1990 v Muzeu české hudby ve Velkopřevorském klášteře. Pachatel odcizil patero velice vzácných houslí a jednu violu v ceně 40 miliónů korun. Tato krádež se tím stala Krádeží roku.

Největší krádež osobního auta se odehrála 14. listopadu 1990 na Praze 2. Obchodníkovi z Frankfurtu nad Mohanem byl ukradený luxusní Mercedes 560 SEL v ceně 3.200.000 Kčs.

Největší krádež vloupáním do osobního auta se stala opat v Praze, ale tentokrát na Praze 1. V úterý 10. dubna 1990 odcizili Finovi z jeho auta zubařské zařízení a osobní věci v hodnotě 515.000 Kčs.

Nejkurióznější krádež se odehrála v červenci 2190 na Praze 2. Chovateli byli odcizeni vzácní ptáci v hodnotě 200.000 Kčs.

Podvody

Největší podvod se podle obžaloby zdařil Karlu Peselovi, stojícímu v čele česko-americké firmy Ameriquide. Prodával nadhodnocené akcie své společnosti se ziskem 20 miliónů korun. Jiný podvodník 27-letý Stanislav Hotěk z Prahy sliboval za finanční úhradu zakoupení zahraničních aut, které ale nedodával. Od důvěřivých občanů vylákal 65 miliónů korun.

Největším dlužníkem se stal 28-letý Jaroslav Š. z Prahy. V průběhu roku si od různých lidí vypůjčil a nevrátil 1.012.33 Kčs.

Největším falešným fakturantem se stal 31-letý soukromý podnikatel, který od května do listopadu 1990 vyfaktoval svým klientům nikdy neprovedené práce v ceně 424.000 Kčs.

Největším pokusem o celní a daňový únik se stal případ z 13. března 1990. Celníci v Harrachově zadrželi kamión s avizovaným nákladem čistících prostředků směřující do Minska. Během jeho kontroly zjistili ve skutečnosti veze 18.000 litrů 96procentního lihu značky Royal v ceně 4.300.000 Kčs.

Největší zpronevěra se zdařila 44-leté M.K. z Prahy. Její manžel si u ní uložil šperky a vkladní knížky v celkové hodnotě jeden milión korun. Místo toho, aby o ně pečovala, všechny peníze utratila pro svou potřebu.

Největší veksl podvod provedl 28-letý muž z Prahy. Za příslib obstarání tvrdé valuty vylákal od 39 občanů 849.300 Kčs

Největší bankový podvod realizoval v poslední den roku 1990 neznámý muž, který roztržité pokladní Komerční banky v Praze podstrčil 1.110.000 italských lir, místo deklarovaných 1.110.000 japonských jenů. Rozdíl mezi těmito měnami činil 1.283.000 Kčs.

Dopravní nehody

Největší počet mrtvých si vyžádala dopravní nehoda v Plzni v sobotu 21. července 1990. Ve Škodě 1000 MB se vezlo 8 mladých lidí, kteří s vozidlem narazili do betonového sloupu, šest z nich zahynulo na místě, sedmý při převodu do nemocnice. Dalších šest životů si vyžádala nehoda v tzv. zatačce smrti v Dubí.

Největší nehoda autobusu se odehrála ve středu 3. října 1990 na železničním přejezdu v Třebechovicích pod Orebem při střetu projíždějícího autobusu s osobním vlakem: čtyři cestující zhynuli na místě a dva v nemocnici. Dalších šest bylo zraněno těžce a 10 lehce.

Největší železniční neštěstí se stalo 25. srpna 1990 u Spálova na Semilsku. Při srážce osobního a nákladního vlaku zahynulo 14 cestujících, 29 bylo raněných z toho 9 těžce. Počet raněných byl následně upravených na 32. Byla to současně nejrozsáhlejší nehoda tohoto roku.

Různé

Největší zásilka drog byla zachycena v pátek 30. března na hraničním přechodu s Maďarskou republikou v Novém Městě na východním Slovensku. V automobilu byl nalezený ukrytý heroinu o váze 3.150gr., v hodnotě přes jeden milión DM. Na území České republiky, konkrétně na letišti Praha-Ruzyně byl zadržený obdobný náklad heroinu, tentokrát o váze 2.840 gr.

Největší únos se udál v Praze 20. prosince 1990, kdy byl unesený 8-měsíční chlapeček. Pachatelka – 10-letá dívka, byla záhy odhalena a dopadena.

Největší nález falešných bankovek byl učiněn 24. dubna. Během kontroly osobního automobilu našich občanů, vracejících se z SRN na hraničním přechodu Varnsdorf, byl objevený sáček se stovkou těchto bankovek a po celkové prohlídce jejich auta bylo objeveno celkově 489 falešných stodolarovek.

Největší krádež zbraní oznámila armáda bez upřesnění místa a data. Podle ní rotmistr D. Š odcizil 10 samopalů, 40 světlic, 30 nábojů a 4 cvičné granáty.

Největší teroristický akt měl dvě odnože a k oběma došlo v Praze. Nejdříve 2. června 1992 došlo k výbuchu podomácku vyrobené bomby, která zranila 5 osob těžce a dalších 13 lehce a poté 3. srpna na Hostivařské nádrži, kdy bomba stejné konstrukce lehce zranila tři osoby.

Největší vzpoura vězňů vypukla ve věznici v Leopoldově 15. května a 26. května byla likvidována zejména zásahem jednotky URN.

Největší neštěstí bylo spojeno s výbuchem metanu na dole Barbara v Karviné 18. října. Přímo na místě zemřelo 29 horníků a 10 jich bylo zraněno. Třicátá oběť později taky podlehl svému zranění, čímž se zvýšil počet obětí na 30 a počet raněných snížil na 9.